

พัฒนาการของคำบอกปฏิเสธ "ป" "มิ" "ไป" "ไม่" ในภาษาไทย

นางสาวนิตา จำปาทิพย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF THE NEGATORS “BO” “MI” “PAI” “MAI” IN THAI

Miss Nida Jampathip

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Linguistics
Department of Linguistics
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

5280507622 : MAJOR LINGUISTICS

KEYWORDS: NEGATION / LANGUAGE CHANGE / LEXICALIZATION / USAGE-BASED THEORY / UNIVERBATION

NIDA JAMPATHIP: THE DEVELOPMENT OF THE NEGATORS “BO” “MI” “PAI” “MAI” IN THAI. ADVISOR: ASST. PROF. PITTAYAWAT PITTAYAPORN, Ph.D., 156 pp.

This research studies the development of 4 Old Thai negators: *bo*, *mi*, *pai* and *mai*. It proposes that these morphemes were distinguished from each other in terms of aspect. Moreover, it proposes the origin of *mai* whose origin cannot be traced back to Proto-Tai. The analysis is conducted in the framework of usage-based theory of language change. The data used in this diachronic research are samples of 61 historical documents, dated from the Sukhothai period (1238A.D.) to the reign of King Rama VII (1934 A.D.)

The study reveals that Old Thai makes a distinction between *bo* and *mi* in stative situations and *pai* in dynamic situations. This contrast was presented from the Sukhothai period and the Early Ayutthaya period, but later in the Late Ayuttaya period, the distinction disappeared. Another finding is about the origin of *mai*. This negator emerges through the process of univerbation between Old Thai negator *mi* and the verb *dai* ‘to get’ in resultative constructions. Quantitative data shows that co-occurrences of *mi* and the verb *dai* increased dramatically in the Middle Ayutthaya period (1488-1629A.D.) Of all the co-occurrences between *mi* and other verbs, the cooccurrences of *mi* and *dai* accounts for more than half. High token frequencies result in chunking or holistic memory storage. As *mi + dai* became a collocation, it showed semantic ambiguity. In many cases, *midai* are interpreted as ‘not realized’ but in other cases it can be interpreted simply as ‘not.’ It is likely that *midai* lost its original complexity, and with its high frequency, *midai* is contracted to *mai*.

Thus, it is believed that the negator *mai* emerged around late 17th century and replaced *midai*. It takes over *mi* as the most common negator during the Late Ayutthaya and Thonburi periods (1629-1782A.D.). However, the position of *midai* was fixed only before the main verb until the reign of King Rama III period. During this period, it diffused and replaced in all positions. Later in the reign of King Rama VII period, *mi* was scarcely used and appeared only in fixed expressions and in more formal written language. Whereas *mai* is used for every purpose and became the most common negator.

Department: Linguistics

Student's Signature

Field of Study: Linguistics

Advisor's Signature

Academic Year: 2014

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือของของอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทยาวัฒน์ พิทยาภรณ์ ซึ่งได้กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และช่วยเหลือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ทุกๆ อย่าง อีกทั้งสละเวลาตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งเสมอมา จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์ รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจนา เทพกาญจนา อาจารย์ ดร.วิภาส โปธิแพทย์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หนึ่งหทัย แรงผลสัมฤทธิ์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้ข้อเสนอแนะแก้ไขอันมีประโยชน์ จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ ประธานโครงการกลุ่มนวัตกรรมวิชาการเชิงบูรณาการ โครงการในแผนพัฒนาวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มนวัตกรรมวิชาการเชิงบูรณาการ เรื่อง ภาษากับความมั่นคงของคนในชาติ ที่ได้สนับสนุนเงินทุนในการเก็บข้อมูลเอกสารโบราณซึ่งใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้านภาษาศาสตร์ซึ่งใช้เป็นแนวคิดสำคัญและเป็นรากฐานของการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษา ผู้วิจัยได้พบคณาจารย์ที่กระตือรือร้นกับการหาคำตอบด้านภาษาและแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ให้กับแวดวงวิชาการซึ่งผู้วิจัยรู้สึกชื่นชมและจะนำมาเป็นแบบอย่างในการทำงานต่อไปในอนาคต

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและระลึกถึงความรักและความห่วงใยของบิดาและมารดา ผู้เฝ้าอาหารและสนับสนุนผู้วิจัยในทุกๆ ด้านเสมอมา ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาได้ด้วยพระคุณอันล้นพ้นของบิดาและมารดา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจ กระตุ้นเตือน ถามไถ่ความก้าวหน้า และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้วิจัยเสมอมา

ท้ายสุด คุณประโยชน์อันได้อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้ผู้มีพระคุณและนักวิชาการด้านจารึกซึ่งถ่ายทอดอักษรโบราณให้เป็นข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ศึกษาในแง่มุมอื่นได้สะดวกมากขึ้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	14
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	14
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	17
1.3 สมมติฐาน	17
1.4 ขอบเขตการวิจัย	17
1.5 สัญลักษณ์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์	18
1.6 นิยามคำศัพท์.....	18
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	20
2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	20
2.1.1 การแปรกับการเปลี่ยนแปลงภาษา (variation and change).....	20
2.1.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้ (usage-based theory)	21
2.1.3 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis).....	24
2.1.4 การกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) และการที่วลีกลายเป็นคำ (univerbation).....	25
2.1.5 การกลายเป็นคำไวยากรณ์และความหมายของ ได้.....	26
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำปฏิเสธในอดีต.....	30

2.2.1 คำปฏิเสธในภาษาไทยปัจจุบัน.....	30
2.2.2 คำปฏิเสธภาษาไทยในอดีต.....	33
2.2.3 คำปฏิเสธในภาษาตระกูลไทและข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า <i>ไม่</i>	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	39
3.1 การเก็บข้อมูล	39
3.1.1 เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร.....	39
3.1.2 การแบ่งสมัยของเอกสาร	40
3.1.3 แหล่งข้อมูลและข้อมูลทั้งหมด.....	41
3.2 เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
3.2.1 นิยามของการณ์ลักษณะ	48
3.2.2 การวิเคราะห์เพื่อจำแนกประเภทของเหตุการณ์.....	49
3.3 การคำนวณความถี่การปรากฏร่วมของคำ.....	52
บทที่ 4 บริบทของการปรากฏคำปฏิเสธ <i>บ่ มี ไป ไม่</i>	54
4.1 คำปฏิเสธสมัยสุโขทัย	54
4.1.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	54
4.1.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	55
4.2 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนต้น	63
4.2.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	63
4.2.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	65
4.3 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลาง	74
4.3.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	74
4.3.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	75
4.4 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี.....	85

4.4.1	ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	85
4.4.2	ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	87
4.5	คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 3	94
4.5.1	ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	94
4.5.2	ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	96
4.6	คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 5	100
4.6.1	ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	100
4.6.2	ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	101
4.7	คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 7	104
4.7.1	ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์	104
4.7.2	ความแตกต่างของคำปฏิเสธ.....	106
บทที่ 5	คำปรากฏร่วมและพัฒนาการของ <i>ไม่</i>	110
5.1	การเปลี่ยนแปลงด้านความถี่การใช้คำปฏิเสธในสมัยต่างๆ	110
5.2	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ.....	112
5.2.1	คำปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนต้น.....	112
5.2.2	คำปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนกลาง	117
5.3	ตำแหน่งการปรากฏและความหมายของ <i>มิได้</i>	122
5.4	<i>มิได้</i> กับการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม (emancipation).....	128
5.4.1	<i>มิได้</i> ในระหว่างขั้นตอนการกลายเป็นคำไวเยกรรมของ <i>ได้</i>	128
5.4.2	<i>มิได้</i> ที่ถูกวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นคำปฏิเสธ.....	128
5.5	กระบวนการกลายเป็นศัพท์จาก <i>มิได้</i> เป็น <i>ไม่</i>	129
5.6	การแพร่ของ <i>ไม่</i>	130
บทที่ 6	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	137

6.1 สรุปผลการวิจัย.....	137
6.2 อภิปรายผล.....	140
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	145
รายการอ้างอิง.....	148
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	156

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	เอกสารที่ใช้ในการศึกษาแยกตามสมัยและประเภทของเอกสาร	48
ตารางที่ 2	เกณฑ์การจำแนกประเภทของสถานการณ์.....	51
ตารางที่ 3	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ ป่ สมัยอยุธยาตอนต้น	113
ตารางที่ 4	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ บมี สมัยอยุธยาตอนต้น	114
ตารางที่ 5	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ มิ สมัยอยุธยาตอนต้น.....	115
ตารางที่ 6	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ ไป่ สมัยอยุธยาตอนต้น	116
ตารางที่ 7	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ ป่ สมัยอยุธยาตอนกลาง	118
ตารางที่ 8	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ บมี สมัยอยุธยาตอนกลาง.....	119
ตารางที่ 9	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ มิ สมัยอยุธยาตอนกลาง	120
ตารางที่ 10	ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ ไป่ สมัยอยุธยาตอนกลาง	121

สารบัญภาพ

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างภายในของ unbelievable ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างคำ ต่างๆ.....	23
แผนภาพที่ 2 วงจรการเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธจาก บมี เป็น มิ.....	34
แผนภาพที่ 3 แสดงความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยสุโขทัย.....	54
แผนภาพที่ 4 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยสุโขทัย.....	55
แผนภาพที่ 5 ความถี่คำปฏิเสธสมัยสุโขทัยในสถานการณ์พลวัตและทรงสภาพ.....	63
แผนภาพที่ 6 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนต้น.....	64
แผนภาพที่ 7 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนต้น.....	64
แผนภาพที่ 8 ความถี่คำปฏิเสธสมัยสุโขทัยในสถานการณ์พลวัตและทรงสภาพ.....	73
แผนภาพที่ 9 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนกลาง.....	74
แผนภาพที่ 10 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลาง.....	75
แผนภาพที่ 11 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี.....	86
แผนภาพที่ 12 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี.....	86
แผนภาพที่ 13 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 3.....	95
แผนภาพที่ 14 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลาง.....	95
แผนภาพที่ 15 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 5.....	100
แผนภาพที่ 16 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 5.....	101
แผนภาพที่ 17 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7.....	104
แผนภาพที่ 18 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 7.....	105
แผนภาพที่ 19 ความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธในเอกสารสมัยต่างๆ.....	110
แผนภาพที่ 20 แสดงแนวโน้มการเป็นคำปฏิเสธหลักในแต่ละสมัย.....	111
แผนภาพที่ 21 ความหมายต่างๆ ของ มิได้.....	125

แผนภาพที่ 22 แสดงเส้นทางการกลายเป็นหน่วยเดียวของ มิได้.....	127
แผนภาพที่ 23 กระบวนการกลายเป็นศัพท์ของ ไม่.....	130
แผนภาพที่ 24 แสดงขั้นตอนการพัฒนาจาก มิได้ เป็น ไม่.....	140

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาไทยปัจจุบันมีคำปฏิเสธที่เป็นคำเดี่ยว 2 คำ คือ *ไม่* และ *มี* ทั้งสองคำทำหน้าที่ปฏิเสธในตำแหน่งหน้ากริยาหลักและกริยารองของประโยค แต่โดยธรรมชาติของภาษาการใช้รูปคำต่างกันในหน้าที่เดียวกันมักจะส่งผลให้มีคำใดคำหนึ่งถูกลดบทบาทและไม่มีการใช้ในที่สุด (Kullavanijaya 1996) ในกรณีของ *ไม่* และ *มี* คำปฏิเสธ *ไม่* เป็นคำที่ได้รับความนิยมใช้มากกว่าโดยพิจารณาจากความหลากหลายของการปรากฏจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) กล่าวคือ *ไม่* สามารถปรากฏได้กับกริยาทุกประเภททั้งในทำเทียบภาษาทางการและภาษาสนทนาและปรากฏในทุกประเภทเอกสารทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งจากหน้าที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักที่มีบทบาทมากในภาษาไทย ขณะที่ *มี* ไม่สามารถใช้ปฏิเสธได้โดยทั่วไป จะพบเฉพาะกับคำที่ปรากฏร่วมกันบ่อยจนมีลักษณะเป็นสำนวน อาทิ *มิได้ มิใช่ มิให้ มิควร* หรือ *มิฉะนั้น* และส่วนมากพบในเอกสารที่ค่อนข้างมีความเป็นทางการ ไม่นิยมใช้ในภาษาพูด ข้อจำกัดการปรากฏของ *มี* แสดงให้เห็นว่า *มี* มีบทบาทน้อยกว่า *ไม่* และไม่ใช้คำปฏิเสธที่ใช้แพร่หลายในภาษาไทยปัจจุบัน

แม้ภาษาไทยปัจจุบันจะไม่มี ความหลากหลายของคำปฏิเสธแต่เอกสารโบราณที่ตกทอดมาในปัจจุบันได้แสดงให้เห็นว่า ในอดีตมีการใช้คำปฏิเสธอื่น ๆ นอกเหนือจาก *มี* และ *ไม่* งานวิจัยที่ศึกษาคำปฏิเสธสมัยสุโขทัยและอยุธยาแสดงให้เห็นว่าภาษาไทยโบราณมีการใช้คำปฏิเสธแตกต่างไปจากปัจจุบันมากทั้งที่เป็นคำเดี่ยวและวลี อาทิ *บ่ มี ไป ไม่ บ่มี บ่หอน* และ *หา..มิได้* (Kullavanijaya 1996, Mikami 2000, Takahashi 2010d.) ผู้วิจัยเห็นว่าความหลากหลายที่พบเป็นสิ่งที่น่าสนใจทั้งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงภาษาที่ทำให้ระบบคำปฏิเสธเหลือเพียงคำว่า *ไม่* ที่ใช้เป็นคำปฏิเสธหลักและน่าสนใจในด้านความแตกต่างระหว่างคำปฏิเสธที่มีจำนวนมากเหล่านั้น ข้อมูลจากการสืบสร้างคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิม (Proto-Tai) ได้แสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธ *ไม่* ไม่ใช่คำดั้งเดิมของภาษาตระกูลไทเพราะไม่พบคำดังกล่าวในภาษาร่วมตระกูลอื่นๆ คำปฏิเสธที่สืบสร้างได้มีเพียง 3 คำ คำแรกคือ *bawB พัฒนาเป็น *บ่* คำที่สองคือ *mi พัฒนาเป็น *มี* และคำสุดท้าย *pajB พัฒนาเป็น *ไป* คำปฏิเสธเหล่านี้แตกต่างกันด้านคุณลักษณะ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ไม่พบในปัจจุบันอีกทั้งไม่พบการอธิบายถึงประเด็นเหล่านี้ในงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำปฏิเสธที่ผ่านมา

นอกจากคำปฏิเสธในอดีตจะมีแนวโน้มด้านความแตกต่างตามคุณลักษณะแล้ว การที่ *ไม่* ไม่ใช่คำดั้งเดิมในภาษาตระกูลไททำให้เกิดคำถามถึงที่มาของ *ไม่* งานวิจัยจำนวนหนึ่งได้ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับ *ไม่* ไว้ 2 กรณีคือ เกิดจากการยืม หรือ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวภาษา

เอง (internal change) เช่น เสียง ของ *มิ* กลายเป็นสระประสม (diphthongized) คือ และทำให้เกิด *ไม* หรือ เกิดการติดเสียง (contamination) ของ *มิได้* หรือ *มิใช่* กลายเป็นคำว่า *ไม* ข้อสันนิษฐานเหล่านี้นั้นยังคงเป็นเพียงข้อสังเกตแต่ไม่ได้มีการศึกษารายละเอียดและความเป็นไปได้ว่า *ไม* เกิดขึ้นได้อย่างไร การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาในประเด็นเรื่องที่มาของ *ไม* ตลอดจนศึกษาพัฒนาการของคำปฏิเสธที่มีความสำคัญจำนวน 4 คำคือ *บ่ มิ ไป* และ *ไม* ซึ่งจากการศึกษานำร่องพบว่า *บ่ มิ* และ *ไป* เป็นคำที่พบทั่วไปในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ขณะที่ *ไม* พบในระยะเวลาคาบเกี่ยวระหว่างอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานว่า *ไม* น่าจะพัฒนาหลังจาก *บ่ มิ* และ *ไป* ซึ่งเป็นคำตกทอดจากภาษาไทยดั้งเดิม สอดคล้องกับการศึกษาภาษาสมัยอยุธยาของ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2515.) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า *ไม* พบน้อยในสมัยอยุธยาโดยคำปฏิเสธที่พบทั่วไป คือ *มิ* ซึ่งจะไปปรากฏกับวลีปฏิเสธต่างๆ การใช้คำปฏิเสธจึงเป็นลักษณะประการหนึ่งซึ่งสมัยอยุธยากับปัจจุบันใช้ต่างกันและเป็นเครื่องช่วยตัดสินสมัยของภาษาได้

การศึกษาคำปฏิเสธนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของคำปฏิเสธภาษาไทยในสมัยต่างๆ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับคำปฏิเสธในภาษาไทยมีน้อยและเป็นเน้นอธิบายคำปฏิเสธในฐานะเป็นหมวดคำหนึ่งของไวยากรณ์ภาษาไทย การศึกษาคำปฏิเสธในเชิงประวัติพบการศึกษาของ Kiyoko Takahashi (2010d.) ที่อธิบายที่มาของ *มิ* และ *ห่อน* ในลักษณะวงจรการเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธตามแนวคิดของ Croft (1991) และระบุว่า *มิ* พัฒนาจาก *บ่ มิ* และ *ห่อน* พัฒนาจาก *บ่ห่อน* นอกจากนี้ยังไม่พบการศึกษาอื่นที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธในเชิงประวัติ กรอบแนวคิดสำคัญที่จะใช้วิเคราะห์พัฒนาการของคำปฏิเสธในการศึกษาคำปฏิเสธนี้คือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้ (Usage-based theory)

แนวคิดการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาโดยพิจารณาจากการใช้มีพื้นฐานจากการให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมนุษย์และใช้พฤติกรรมนั้นอธิบายภาษา พฤติกรรมการใช้คำด้วยความถี่สูงหรือใช้คู่กับคำใดบ่อยจะเกิดการจดจำให้เป็นหน่วยเดียวกัน และคำนั้นจะเริ่มเป็นอิสระจากข้อความแวดล้อม (Bybee 2006) การศึกษาด้านเสียงยังพบว่าเมื่อมีความถี่การใช้มากก็มีแนวโน้มว่าจะเกิดการลดรูปทางเสียงตามมา เช่น การเปลี่ยนแปลงของ *be going to* เป็น *gonna* หรือ *want to* เป็น *wanna* (Fidelholtz 1975, Hooper 1976, Lorenz 2012) ในกรณีของการศึกษาพัฒนาการของคำปฏิเสธในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของความหมายคำปฏิเสธที่พบในช่วงต้นของประวัติศาสตร์ไทย และใช้ข้อมูลความถี่แสดงแนวโน้มว่าคำใดมีความสำคัญในช่วงเวลาใด ส่วนที่สำคัญที่สุดคือการแสดงให้เห็นว่าคำปรากฏร่วมด้วยความถี่สูงได้ทำให้เกิดการใช้คำปฏิเสธใหม่คือ *ไม* ขึ้น การศึกษาที่มาของ *ไม* อันได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า *มิได้* หรือ *มิใช่* เป็นคำปรากฏร่วมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงกลายเป็น *ไม* ในที่นี้ผู้วิจัยเสนอว่า *ไม* พัฒนา

มาจาก *มิได้* เพราะการปรากฏคำใดด้วยความถี่สูงต้องเกิดจากเหตุผลบางประการ อาทิ เป็นคำสำคัญที่ต้องใช้บ่อย เช่น ในภาษาอังกฤษ I เป็นคำที่มีความถี่สูงที่สุด หรือเป็นคำที่ความหมายยืดหยุ่นตามบริบทหรือเป็นคำหลายความหมาย เช่น จากการศึกษาของ Scheibman (2000) ได้แสดงให้เห็นว่าวลีที่เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์มักมีความถี่สูง อย่างเช่น *will* และ *be going to* ที่กลายเป็นตัวบ่งชี้อนาคตกาลและมีความหมายเป็นนามธรรม เดิมปรากฏกับคำนามต่อมาปรากฏกับกริยาได้อย่างไม่มีข้อจำกัด หรือในกรณีของวลี I don't know ที่นอกจากจะแปลว่า “ไม่รู้” ยังทำหน้าที่เป็นวลีแสดงความไม่มั่นใจในสิ่งที่พูด (hedge) หรือเป็นตัวบ่งชี้การเปลี่ยนฝ่ายพูด (turn organizer) ในการสนทนา วลีที่มีความยืดหยุ่นทางความหมายเช่นนี้มักพบความถี่การใช้มากกว่าคำที่มีความหมายตรงตัวเท่านั้น ดังนั้น *มิได้* จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีความถี่สูงกว่าคำอื่น เพราะ *ได้* มีคุณสมบัติเป็นคำหลายความหมาย (versatile verb) การมีหน้าที่หลากหลายและปรากฏได้หลายตำแหน่งเป็นลักษณะเด่นของกริยาในภาษาไทย (Iwasaki and Ingkaphirom 2005) สำหรับคำว่า *ได้* ในปัจจุบันจัดเป็นกริยาช่วยบอกการณลักษณะและความเป็นไปได้ (aspectual and potential auxiliary) แต่ในอดีตพัฒนามาจากคำกริยาเนื้อหา (lexical verb) ที่มีความหมายว่า “สิ่งหนึ่งตกเป็นของผู้หนึ่ง” หรือ “ได้รับ” (Takahashi 2008b, ไพทยา มีสตัย 2540.) ประกอบกับ *มิ* เป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยอยุธยาซึ่งเป็นระยะเวลาที่เริ่มพบการใช้ *ไม่* ทำให้เชื่อว่า *มิได้* มีความสัมพันธ์กับการเกิด *ไม่* อย่างแน่นอน

ด้านความแตกต่างของคำปฏิเสธ ความเป็นไปได้ของการศึกษาเริ่มต้นจากการพบตัวอย่างข้อมูลจากลิลิตพระลอซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธมีการปรากฏในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยพบว่า *บ่* และ *มิ* ปรากฏกับกริยาทรงสภาพเป็นหลัก หากปรากฏกับกริยาพลวัตมักมีความหมายบอกว่าไม่ทำเป็นกิจวัตรหรือเจตนาจะไม่ทำสิ่งนั้น ขณะที่ *ไป่* จะปรากฏกับกริยาพลวัต หรือหากพบปรากฏกับกริยาทรงสภาพจะมีความหมายปฏิเสธการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพ ความแตกต่างของการใช้คำปฏิเสธในเอกสารสมัยอยุธยาตอนต้นแสดงให้เห็นความแตกต่างกับการใช้คำปฏิเสธในปัจจุบันที่ไม่พบความแตกต่างนี้ คำปฏิเสธสามารถมีความแตกต่างกันได้ในหลายแง่มุมบางภาษาแตกต่างกันตามมาลา เช่น *ne-* ในภาษาลัทธิเวีย และ *-jo-* และ *s'* ในภาษาอัลเบเนีย (Turano 2000) บางภาษาแปรตามบุรุษ (person) และพจน์ (number) เช่น *en, emme, et* ในภาษาฟินนิช หรือบางภาษาใช้คำปฏิเสธแตกต่างกันตามการณลักษณะ เช่น *mu-* และ *tu-* ในภาษามิกซ์เทค (Mixtec) ของเม็กซิโก โดย *ma-* ใช้กับสถานการณ์ที่มีความหมายแสดงความเป็นไปได้ (potential aspect) ขณะที่ *tu-* ใช้กับการณลักษณะอื่นๆ เช่น บอกความสิ้นสุด (completive aspect) หรือบอกความต่อเนื่อง (continuative aspect) คำปฏิเสธในภาษาจีนก็มีความแตกต่างด้านการณลักษณะเช่นเดียวกัน โดย *不 bù* เป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพ (stative situation) ขณะที่ *没 méi* ปรากฏในสถานการณ์พลวัต (dynamic situation) (Dai 2007) ดังนั้นการที่คำปฏิเสธในภาษาไทย

โบราณแสดงให้เห็นความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากในปัจจุบันไม่พบความแตกต่างนี้การสูญเสียความแตกต่างดังกล่าวเกิดขึ้นในสมัยใดและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบคำปฏิเสธหรือไม่เป็นสิ่งที่ศึกษาในงานวิจัยนี้

ด้วยเหตุที่การศึกษาเชิงประวัติของคำปฏิเสธมีการศึกษาไว้น้อยรวมไปถึงมีประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษาอีกหลายประเด็น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพัฒนาการคำปฏิเสธในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 การที่ไม่ได้ศึกษาข้อมูลหลังจากสมัยนี้เนื่องจากเห็นว่า *ไม่* มีการใช้เหมือนกับสมัยปัจจุบันและลักษณะทางไวยากรณ์ของ *ไม่* ในปัจจุบันอยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบริบทของการปรากฏของคำปฏิเสธ “บ่” “มิ” “ไป” “ไม่” ในภาษาไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 – รัชกาลที่ 7

1.2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการปรากฏของคำปฏิเสธดังกล่าว

1.2.3 เพื่อเสนอที่มาของคำปฏิเสธ “ไม่” ที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบัน

1.3 สมมติฐาน

1.3.1 คำปฏิเสธ “บ่” “มิ” “ไป” “ไม่” ปรากฏในบริบทที่มีการณ์ลักษณะแตกต่างกัน

1.3.2 การเปลี่ยนแปลงของการปรากฏของคำปฏิเสธ “บ่” “มิ” “ไป” “ไม่” สามารถแยกเป็นสมัยได้อย่างชัดเจน

1.3.3 คำปฏิเสธ “ไม่” เกิดจากกระบวนการควบรวมคำ (contraction) ของคำว่า “มิ” และ “ได้”

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ผู้ศึกษาจะศึกษาคำปฏิเสธจำนวน 5 คำ คือ *บ่ มิ บ่มิ ไป ไม่* ผู้ศึกษาไม่ศึกษาคำปฏิเสธอื่นๆ อาทิ *ห่อน* หรือ *ใช่* เนื่องจากไม่จัดเป็นคำปฏิเสธมาตรฐานและมีข้อจำกัดด้านจำนวนข้อมูลโดย *ห่อน* มีความถี่ต่ำมากจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น และเมื่อศึกษาข้อมูลจากภาษาอื่นในตระกูลไทก็พบว่า แต่เดิม *ห่อน* ไม่ใช่คำปฏิเสธแต่มีความหมายว่า *เคย* ส่วนคำว่า *ใช่* ก็เช่นเดียวกันที่ปรากฏน้อยในข้อมูลที่ศึกษาและเดิมไม่ใช่คำปฏิเสธ โดยน่าจะมีเส้นทางการมีความหมายปฏิเสธที่แยก

ย่อยไปจากการเปลี่ยนแปลงในคำปฏิเสธหลักที่จะศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะแยกไว้ในการศึกษาอื่นๆ ภายหลัง

1.5 สัญลักษณ์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

ตัวเอน	แสดงคำที่เป็นคำปฏิเสธ หรือ คำปรากฏร่วม
[]	เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม แสดงหน้าที่ ความหมายและการปรากฏในตำแหน่งต่างๆ ของคำปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น [___/คำนามรูปธรรม] หมายถึง คำดังกล่าวปรากฏหน้าคำนามรูปธรรม [กริยา/___] หมายถึง คำดังกล่าวปรากฏหลังคำกริยา [+ไม่ได้รับสิ่งนั้น] หมายถึง คำดังกล่าวมีความหมายว่าไม่ได้รับสิ่งนั้น
>	เครื่องหมายมากกว่า แสดงการเปลี่ยนแปลงความหมายไปสู่อีกความหมายหนึ่ง
-	เครื่องหมายแสดงการปฏิเสธ
//	สัญลักษณ์แทนหน่วยเสียง เช่น ไม่ /maj ³ /
“ ”	แสดงความหมายของคำหรือวลี

1.6 นิยามคำศัพท์

คำปฏิเสธมาตรฐาน (standard negator) หมายถึง หน่วยที่มีความหมายปฏิเสธในตัวเอง และทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาวลีซึ่งเป็นภาคแสดงของประโยค (Miestamo 2005)

การณลักษณะ (aspect) หมายถึง มุมมองของผู้พูดที่มีต่อโครงสร้างภายในเชิงเวลาของเหตุการณ์ (Comrie 1976)

ประเภทของสถานการณ์ (situation type) หมายถึง ประเภทของการอ้างอิงเหตุการณ์ว่ามีโครงสร้างภายในเชิงเวลาเป็นอย่างไร โดยการตัดสินใจประเภทของสถานการณ์จะถูกกำหนดโดยกริยาและอาร์กิวเมนต์ (argument) ในสถานการณ์นั้น (Boonyapatipark 1983)

สถานการณ์ทรงสภาพ (stative situation) หมายถึง สถานการณ์ที่มีความคงที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น สภาพ หรือการกระทำแบบกิจวัตร (Boonyapatipark 1983)

สถานการณ์พลวัต (dynamic situation) หมายถึง สถานการณ์ที่เป็นสภาวะไม่คงที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น การกระทำ หรือเหตุการณ์ที่แสดงการเปลี่ยนสภาพ (Boonyapatipark 1983)

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) หมายถึง กระบวนการที่คำหรือหน่วยสร้าง (construction) สูญเสียความหมายด้านเนื้อความและแสดงหน้าที่ด้านไวยากรณ์ในบางบริบทจนท้ายที่สุดพัฒนามามีหน้าที่ทางไวยากรณ์ (Hopper and Traugott 1993)

การกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้หน่วยคำหรือวลีที่มีความซับซ้อนรวมหน่วยกลายเป็นหน่วยเดียวและมีความหมายเฉพาะ กระบวนการดังกล่าวเกิดจากการที่หน่วยคำหรือวลีเหล่านั้นถูกใช้บ่อย (Brinton and Traugott 2005)

กระบวนการที่วลีกลายเป็นคำ (univerbation) หมายถึง กระบวนการที่วลีหรือสำนวนกลายเป็นคำ (Brinton and Traugott 2005)

คำช่วยหน้ากริยา หมายถึง คำไวยากรณ์ชนิดหนึ่งที่อยู่หน้ากริยาวลีและทำหน้าที่ขยายความหมายทางไวยากรณ์ของคำกริยา เช่น กาล และ การณ์ลักษณะ (Kullavanijaya 1968)

การควบรวมคำ (contraction) หมายถึง การออกเสียงรวบจากสองคำเป็นคำเดียว เช่น ในภาษาอังกฤษ do not กลายเป็น don't (Brinton and Traugott 2005)

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 เพิ่มองค์ความรู้การเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะด้านภาษาไทย
- 1.7.2 เป็นแนวทางการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาไทยในเชิงปริมาณ
- 1.7.3 เป็นแนวทางในการแบ่งสมัยของเอกสารโบราณได้อีกวิธีหนึ่ง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การใช้ภาษาของมนุษย์ตามธรรมชาติมักมีแนวโน้มจะทำให้เกิดความสับสนหรือง่ายต่อการสื่อสารมากที่สุด เมื่อผู้พูดออกเสียงคำต่างๆ ไม่ใช่ทุกครั้งที่มีการออกเสียงครบทุกเสียง บางครั้งละเสียงหรือเปลี่ยนแปลงการออกเสียงให้กลมกลืนกับเสียงข้างเคียง การที่ภาษามีธรรมชาติเช่นนี้จึงเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในบทนี้จะกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพัฒนาการของคำปฏิเสธทั้งเรื่องความแตกต่างระหว่างคำปฏิเสธและปัจจัยที่ทำให้เกิดคำปฏิเสธใหม่ขึ้นในระบบปฏิเสธของภาษาไทย

2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีจะเน้นที่แนวคิดการเปลี่ยนแปลงภาษาที่ศึกษาโดยอาศัยข้อมูลความถี่ของการใช้ภาษาที่เกิดขึ้นจริง (usage-based theory) และนำเสนอความสำคัญของการใช้ความถี่ของคำปรากฏร่วมเป็นหลักฐานด้านสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) การเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธในการศึกษานี้ยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) โดยพัฒนามาจากวลีไปสู่คำ (univerbation) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้รับการผลักดันจากการเกิดการกลายเป็นคำไวยกรณ์ของคำว่า *ได้*

2.1.1 การแปรกับการเปลี่ยนแปลงภาษา (variation and change)

การแปรและการเปลี่ยนแปลงภาษา มีความสัมพันธ์กัน การแปรหมายถึง การที่ภาษามีรูปแบบที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม แต่ยังมีส่วนที่บอกได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับรูปเดิม การแปรมีหลายลักษณะ อาจเป็นการออกเสียงที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น ในการศึกษาที่เป็นที่รู้จักของ Labov (1972) ซึ่งแสดงให้เห็นการแปรการออกเสียง /r/ ว่ามีความสัมพันธ์กับสถานะทางสังคมโดยคนที่มีความสถานะทางสังคมสูงจะออกเสียง /r/ มากกว่าคนที่มีความสถานะทางสังคมต่ำกว่า หรือการแปรด้านการเขียน เช่น ในภาษาไทยโบราณคำปฏิเสธ *บ่* สามารถสะกดเป็น *บ* *บ่* หรือ *บ่อ* ก็ได้ หรือในภาษาอังกฤษคำที่มีความหมายว่า “สี” เขียนได้เป็น *color* หรือ *colour* ก็ได้

ภาษาไม่ว่าในยุคสมัยใดย่อมมีการแปรเกิดขึ้นเสมอ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกการแปรจะต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การแปรแสดงให้เห็นความแตกต่างของรูปภาษาในสมัยเดียวกันและสามารถเป็นเครื่องบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ ณ ขณะนั้นได้ (change in progress) ขณะที่การเปลี่ยนแปลงเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้นจากการที่รูปแบบได้รับการยอมรับเป็นพิเศษและขยายการใช้ออกไป ดังนั้นรูปแปรจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่แสดงให้เห็นแนวโน้มที่ภาษาจะเกิดการเปลี่ยนแปลง

หากต่อมารูปแบบใดถูกเลือกมาใช้เป็นวงกว้างก็จะแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแล้ว ในกรณีของการศึกษาพัฒนาการคำปฏิเสธในที่นี้ มีข้อสันนิษฐานว่า *มิได้* เกิดการแปรการออกเสียงในสมัยหนึ่งและต่อมาเสียงนั้นกลายเป็นคำว่า *ไม่* เมื่อ *ไม่* กลายเป็นคำที่ได้รับการยอมรับและใช้อย่างแพร่หลายจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำปฏิเสธหลักดังเช่นที่ใช้ในปัจจุบัน

นักภาษาศาสตร์แนวเน้นการแปร (Variationist) ได้นำความคิดเรื่องการแปรและการแพร่หลายของรูปภาษามาเป็นแนวทางในการพัฒนาแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้โดยพื้นฐานทฤษฎีมาจากความคิดว่า โครงสร้างและลักษณะของภาษาที่เกิดขึ้นเป็นไปตามชนบ (conventional) ที่ผู้ใช้ภาษานั้นๆ มีความเห็นพ้องต้องกัน (Tomasello 2008) และจากการที่ลักษณะทางไวยากรณ์ต่างๆล้วนเป็นผลจากประสบการณ์การใช้ภาษาของคนในชุมชนภาษา ลักษณะเหล่านั้นจึงสามารถสะท้อนความคิดของคนในสังคมได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนที่ความคิดและการรับรู้ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจะทำให้ธรรมเนียมนิยมเดิมเปลี่ยนไป สะท้อนมาในการใช้ภาษาที่เปลี่ยนแปลง ความค่อยเป็นค่อยไปของการเปลี่ยนแปลงไม่อาจเห็นได้ชัดจากการศึกษาภาษาเฉพาะสมัย การเปรียบเทียบการใช้ภาษาในอดีตกับปัจจุบันจะทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ซึ่งแนวทางเช่นนี้เป็นกรอบการศึกษาของการวิจัยพัฒนาการคำปฏิเสธในครั้งนี้

จากการศึกษาต่างๆ สามารถสรุปประเภทของการแปรแบบกว้างได้ 3 ประเภท ประเภทแรกคือ การแปรที่เกิดจากปัจจัยทางสังคม เน้นการวิเคราะห์หาปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการใช้รูปแปรภาษา ประเภทที่สองคือ การแปรการออกเสียง ซึ่งเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัยโดยอาจเป็นการออกเสียงแตกต่างกันตามภาษาถิ่น (dialect) การออกเสียงที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้พูดแต่ละคน ความช้าเร็วของการพูดในคำพูดต่อเนื่อง หรือ เกิดการออกเสียงกลมกลืนกับเสียงแวดล้อม ประเภทสุดท้าย การแปรด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ หมายถึง การใช้ภาษาตามวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน เช่น การใช้กริยา ทศนภาวะ (modal) *ควร* ซึ่งแตกต่างกับการใช้ *ต้อง* ตรงที่มีระดับการบังคับที่แตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้มีความเกี่ยวข้องกับการแปรด้านการออกเสียงโดยเห็นว่า *มิ* และ *ได้* ซึ่งปรากฏคู่กันบ่อยเกิดการควบรวมเสียง (contraction) ไปเป็น *ไม่* การควบรวมเสียงเป็นปรากฏการณ์ที่มักเกิดขึ้นกับคำปฏิเสธและกริยาทศนภาวะ ดังจะเห็นได้จากการควบรวมเสียงของ do not เป็น don't can not เป็น can't

2.1.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้ (usage-based theory)

จากแนวคิดเรื่องการแปรและการเปลี่ยนแปลงภาษาได้นำไปสู่ข้อสรุปว่า การใช้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดโครงสร้างหรือไวยากรณ์ขึ้น งานวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดนี้คือ การศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) ต่างๆ อาทิ Bybee (2003) Hopper and Traugott

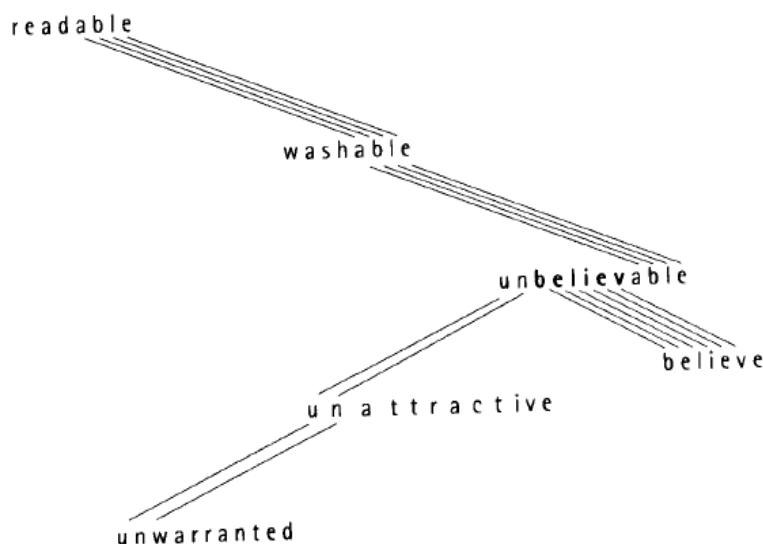
(2003) และ Poplack and Tagliamonte (1999) โดยแนวคิดพื้นฐานของการกลายเป็นคำไวยากรณ์คือ กระบวนการที่คำเนื้อหามีความหมายทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยจากการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ (metaphor) หรือปัจจัยจากการถ่ายโอนความหมาย (transfer) จากคำใกล้เคียง แต่ประเด็นที่แสดงให้เห็นว่าการศึกษากลายเป็นคำไวยากรณ์สนับสนุนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้คือ การเกิดความหมายด้านไวยากรณ์และรูปทางไวยากรณ์จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่เกิดการใช้ซ้ำด้วยความถี่สูง

การใช้รูปภาษาซ้ำหรือการกระทำสิ่งใดซ้ำๆ ของมนุษย์จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะทำสิ่งนั้นหรือจัดการข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างรวดเร็วขึ้น เนื่องจากขั้นตอนของการกระทำสิ่งเหล่านั้นถูกผลักเข้าไปอยู่ในความทรงจำระยะยาว (Shadmehr and Brashers-Krug 1997) ในครั้งต่อมาที่ต้องทำสิ่งเดิมซ้ำจะเกิดการปรับปรุงด้านวิธีที่จะทำให้ทำได้ดีขึ้นเร็วขึ้น เช่นเดียวกับการใช้ภาษาที่หากเป็นการใช้คำหรือวลีแบบซ้ำๆ การเข้าถึงกลุ่มคำอาจถูกดึงมาใช้ในลักษณะ “ก้อน” (chunk) โดยไม่ได้คำนึงถึงความซับซ้อนหรือความหมายของแต่ละคำที่ประกอบขึ้นเป็นกลุ่มคำ การประมวลผลข้อมูลเช่นนี้จะทำให้การใช้ภาษามีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเรื่องผลจากการใช้ซ้ำได้นำไปสู่การศึกษาจำนวนมากที่เห็นได้ชัดคือการศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งมักสนับสนุนว่าการเปลี่ยนแปลงไวยากรณ์เหล่านั้นเป็นผลจากการใช้ Haiman (1994) เห็นว่าการกลายเป็นคำไวยากรณ์ต้องเริ่มจากความเคยชิน (habituation) ต่อมาความถี่จะทำให้วลีหรือสำนวนถูกใช้อย่างเป็นอัตโนมัติ (automatization) และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการออกเสียงมักจะเกิดการลดรูป (reduction) ทางเสียงตามมา ขั้นตอนสุดท้าย คำหรือวลีเหล่านั้นจะเกิดการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม (emancipation) และถูกใช้ในความหมายใหม่ ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดล้วนเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้ภาษาด้วยความถี่สูง

การวิเคราะห์ภาษาจากการใช้มีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านภาษาศาสตร์ปริชาณที่เห็นว่าสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ล้วนเป็นสมาชิกของประเภทบางอย่าง (category) สมาชิกที่จัดว่าอยู่ในประเภทเดียวกันจะมีระดับความเป็นสมาชิกไม่เท่ากัน บางสมาชิกมีคุณสมบัติความเป็นตัวอย่างที่ดีกว่า ขณะที่บางสมาชิกมีความกำกวมสามารถถูกจัดเป็นสมาชิกของประเภทอื่นได้ด้วย (Rosch 1978) มุมมองเรื่องการจัดประเภทมีความสำคัญต่อแนวคิดการศึกษาภาษาจากการใช้ กล่าวคือ แนวคิดที่ว่ารูปภาษาเกิดจากการใช้ได้แสดงให้เห็นว่าเราไม่ได้ใช้การสรุปความเป็นสมาชิกจากการมีคุณสมบัติเหมือนกันเท่านั้น แต่เรารวมเอาความรู้จากประสบการณ์ในการจัดประเภทด้วย เช่น หากให้นึกถึงนกที่ร้องเพลงได้ คนส่วนใหญ่จะนึกถึงนกตัวเล็กมากกว่าตัวใหญ่ (Malt and Smith 1984) การนึกถึงเฉพาะนกตัวเล็กเช่นนี้ได้มาจากการมีประสบการณ์และการจำได้ สำหรับการใช้ภาษา คำหนึ่งคำจะมีความหมายที่ถือความหมายต้นแบบ และความหมายที่เกี่ยวข้องในลำดับรองลงมา แต่ความหมายเหล่านี้อาจคงอยู่

หรือสูญไปได้หากไม่ได้รับการกระตุ้นจากการใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกร่วมประเภทจะมีลักษณะเป็นเครือข่าย (network) เชื่อมโยงเข้าด้วยกันจากส่วนที่เหมือน ซึ่งอาจเป็นความคล้ายกันด้านเสียง ความหมาย หรือ องค์ประกอบภายใน

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างภายในของ unbelievable ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างคำต่างๆ

ความคิดเรื่องเครือข่ายของคำข้างต้น เป็นแนวคิดที่นักไวยากรณ์แนวปริชานใช้ได้แย้งกับนักไวยากรณ์แนวเพิ่มพูน ที่เชื่อว่าการใช้ภาษาทุกครั้งจะเกิดจากรูปภาษาในโครงสร้างลึกผ่านกฎต่างๆ จนกลายเป็นโครงสร้างผิว แต่ในทฤษฎีภาษาเกิดจากการใช้จะเห็นว่ามนุษย์เก็บข้อมูลไว้เป็นก้อน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ในกรณีของสำนวน เราไม่ได้จำเฉพาะคำที่ประกอบเข้าเป็นสำนวนเพราะองค์ประกอบในสำนวนไม่ชัดเจนแล้วหรือไม่อาจเชื่อมโยงกับความหมายดั้งเดิมได้แล้ว การจดจำจึงเป็นการจำทั้งก้อนของสำนวน เช่นเดียวกับกรณีของคำที่มักพบร่วมกัน เช่น คำคู่ (collocation) และ คำสำเร็จรูป (prefab¹) การจดจำเป็นการจำทั้งรูปแบบและเชื่อมโยงความหมายในลักษณะเครือข่ายไม่ใช่การจำแยกเป็นหน่วยย่อยๆ (Erman and Warren 2000)

แนวคิดเรื่องภาษาเกิดจากการใช้นั้นเป็นกรอบแนวคิดสำคัญของการศึกษาที่มาของคำว่า *ไม่* ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากมีสมมติฐานคือ *มิได้* ปรากฏร่วมกันแบบคำคู่และต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงเป็น *ไม่* ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงภาษาเห็นว่ามนุษย์มีแนวโน้มจะเก็บข้อมูลแบบก้อน จึงสนับสนุนความเป็นไปได้ที่วลี *มิได้* จะถูกจดจำคู่กันและโดยธรรมชาติการใช้ด้วยความถี่สูงยิ่ง

¹ หมายถึง คำที่ปรากฏร่วมกันบ่อยและหน่วยหนึ่งในนั้นสามารถแทนที่ด้วยคำอื่นได้ เช่น drive me mad สามารถใช้ว่า drive me crazy หรือ to waste time, to waste effort, to waste money, to waste words เป็นต้น

มีผลต่อการสร้างทางลัดของการดึงคำมาใช้ และมักสะท้อนมาในการลดรูปทางเสียงยิ่งสนับสนุนว่า *มิได้* สามารถพัฒนาเป็น *ไม่* ได้ในเวลาต่อมา

นอกจากรูปแบบของการใช้ภาษาจะสะท้อนความคิดของผู้คนในอดีตได้แล้ว ความถี่ของการใช้ยังแสดงผลกระทบต่อการคงรักษาหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษาอีกด้วย ความถี่มีความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงภาษาอย่างไรจะได้อภิปรายต่อไปในหัวข้อ

2.1.3 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis)

กลไกสำคัญประเภทหนึ่งในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) หรือกระบวนการกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) คือ การวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) เนื่องจากในจุดหนึ่งคำที่เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์จะเริ่มไม่มีการวิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์แต่เริ่มกลายเป็นมีหน้าที่ด้านไวยากรณ์ขึ้นแทน ตามนิยามที่อธิบายโดย Langacker (1977.) การวิเคราะห์ใหม่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างลึกของวลี ส่วนวน แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงส่วนโครงสร้างผิว (surface manifestation) ขณะที่ Hopper and Traugott (1993) ได้จัดการรวมเสียง (fusion) ให้เป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ใหม่ โดยได้ยกกรณีของการลดรูป gonna/gotta/wanna ว่าเกิดการวิเคราะห์ใหม่ให้ to เป็นส่วนเดียวกับกริยา และต่อมาเมื่อทั้งสามรูปเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม (emancipation) กลายเป็นคำที่มีหน้าที่และความหมายใหม่คือการใช้ในภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่ไม่เป็นทางการ ก็จัดเป็นการวิเคราะห์ใหม่ประเภทที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างผิว แต่เปลี่ยนที่ความเข้าใจของผู้ใช้ภาษา

การวิเคราะห์ใหม่อาจเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน (abrupt) แต่ขั้นตอนก่อนจะเกิดการวิเคราะห์ใหม่มักเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป (gradual) คำซึ่งเกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์มักเริ่มจากการรับความหมายจากบริบทอย่างช้าๆ และเมื่อความหมายดังกล่าวแพร่ไปจึงจะสังเกตพบการเปลี่ยนแปลงความหมายและชี้ชัดไปได้ว่ามีการวิเคราะห์ใหม่เกิดขึ้นแล้ว การแพร่ของคำหรือวลีที่มีความหมายใหม่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับเรื่องความถี่ โดยยิ่งถูกใช้มากเท่าไรยิ่งทำให้คุ้นเคยและจดจำได้มากเท่านั้น ผลกระทบที่เกิดจากความถี่แบบรายคำ (token frequency) ตามการศึกษาของ Bybee (2006) ระบุว่าการใช้คำหรือโครงสร้างด้วยความถี่สูงจะทำให้เกิดผล 3 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การคงรักษา (conserving effect) เช่น การใช้รูปปฏิเสธ no ที่หลงเหลือจากการที่ no เคยปรากฏร่วมกับคำเหล่านั้นด้วยความถี่สูง ในอดีต no ใช้แสดงการปฏิเสธแบบไม่เจาะจง (negative indefinites) ขณะที่ not พัฒนามาภายหลังจาก ne+wihf (nought/ noth)> not ต่อมา not เข้าแทน no โดยปรากฏกับกริยาที่ปรากฏบ่อยก่อน เช่น be และ have ต่อมา not กลายเป็นคำปฏิเสธหลักแทน no ทำให้พบการใช้ no หลงเหลืออยู่ในโครงสร้างที่เคยเกิดบ่อยและยังอยู่ในความทรงจำของผู้ใช้ภาษาเช่น have no หรือ have no one (Tottie 1991a)

ผลจากความถี่ลักษณะที่สองคือ การลดรูป (reducing effect) เพราะเมื่อมีการใช้วลีหรือโครงสร้างนั้นบ่อย มักทำให้โครงสร้างนั้นเกิดการลดรูปทางเสียงด้วยเหตุผลด้านความสะดวก เช่น God be with you > goodbye หรือ how are you > hi ในการศึกษาของ Fowler and Housum (1987) ได้แสดงให้เห็นผลของการเกิดซ้ำที่มีต่อค่าระยะเวลาของคำ (word duration) โดยผลการศึกษาพบว่าเมื่อให้กลุ่มตัวอย่างเล่าเรื่องที่มีการปรากฏคำนามเดิมซ้ำหลายครั้ง ผู้เล่าจำนวน 71 เปอร์เซนต์ออกเสียงคำที่ปรากฏเป็นครั้งที่สองสั้นลงสะท้อนว่าเมื่อคำถูกใช้มากกว่าหนึ่งครั้งมีแนวโน้มว่าจะเกิดการลดรูป เนื่องจากสมองมีการปรับตัวต่อการเกิดซ้ำด้วยการสร้างทางลัดของการประมวลผล

ลักษณะประการสุดท้ายที่เป็นผลจากความถี่คือ การเป็นอิสระ (autonomy) ที่หมายถึง การที่คำหรือวลีถูกต้องเข้าไปในคลังคำและผู้ใช้ไม่ได้นึกถึงความหมายดั้งเดิมซึ่งอาจเป็นความหมายที่เกิดจากองค์ประกอบของโครงสร้างนั้น เช่น มิได้ ถูกใช้ในความหมายปฏิเสธเหมือนกับ ไม่ โดยไม่ได้คำนึงถึงความหมายของ ได้ เป็นต้น การเป็นอิสระเป็นกลไกที่มักพบในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) คำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ถูกใช้โดยไม่ได้คำนึงถึงความหมายของคำเนื้อหาซึ่งเป็นความหมายดั้งเดิม เช่น การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ have จากความหมายว่าเป็นเจ้าของ (possessive) กลายเป็นคำไวยากรณ์ที่ใช้ในโครงสร้างปัจจุบันกาลสมบูรณ์ (present perfect) (Hopper 1991)

บทบาทของความถี่มีผลอย่างชัดเจนต่อการเกิดการวิเคราะห์ใหม่ การศึกษาครั้งนี้เห็นว่าความถี่มีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการปรากฏร่วมระหว่าง มิ และ ได้ และขั้นตอนที่ มิได้ เกิดการวิเคราะห์ใหม่ให้มีความหมายเป็นคำปฏิเสธ แต่ความถี่ก็ไม่ใช่ว่าปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดคำใหม่ การวิเคราะห์ใหม่ของ มิได้ ยังขึ้นกับการปรากฏร่วมกับกริยาบางประเภทที่ความหมายของกริยาเหล่านั้นปิดกั้นการมีความหมายของ ได้ จนนำไปสู่การวิเคราะห์ใหม่ขึ้นดังจะได้นำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

2.1.4 การกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) และการที่วลีกลายเป็นคำ (univerbation)

การกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) โดยชื่อกระบวนการก็สามารถอธิบายความหมายได้ว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดคำใหม่ขึ้น อย่างไรก็ตามการให้นิยามของการกลายเป็นศัพท์มีได้สองลักษณะคือ การมองการกลายเป็นศัพท์ว่าเป็นกระบวนการสร้างคำ (word formation) เช่น การประสมคำ (compounding) จาก black (คำคุณศัพท์)+board (คำนาม) > blackboard (คำนาม) หรือ การใช้ตัวคำ (acronym) television > TV กระบวนการเหล่านี้ทำให้มีคำใหม่เกิดขึ้นจึงจัดว่าเป็นกระบวนการกลายเป็นศัพท์ แต่ในมุมมองการกลายเป็นศัพท์เชิงประวัติ การกลายเป็นศัพท์เป็นการอธิบายถึงกระบวนการที่ทำให้ความซับซ้อนของความสัมพันธ์ภายในวลีหรือสำนวนลดลงและ

กระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการหลอมรวม (fusion) ในลักษณะต่างๆ ประเภทของการหลอมรวมมีหลายลักษณะตั้งแต่การเปลี่ยนจากคำซับซ้อน (complex lexeme) ไปเป็นคำที่ไม่ซับซ้อน เช่น ปลา Halibut มาจาก halig ที่แปลว่าศักดิ์สิทธิ์ + butte ที่แปลว่า ปลาที่มีลักษณะแบน แต่ปัจจุบันเป็นชื่อปลาประเภทหนึ่งเท่านั้นไม่ได้มีความหมายว่าปลาศักดิ์สิทธิ์ หรือการเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นสำนวน (idiomatization) เช่น shoot + the + breeze > shoot the breeze ที่เป็นสำนวนหมายความว่า คุยเรื่องสัพเพเหระ แต่ในการศึกษาครั้งนี้กระบวนการกลายเป็นศัพท์ที่สำคัญและสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจาก *มิได้* เป็น *ไม่* คือ การที่วลีกลายเป็นคำ (univerbation)

การที่วลีกลายเป็นคำจัดเป็นประเภทย่อยของการกลายเป็นศัพท์ Brinton and Traugott (2005) อธิบายว่าหมายถึง การที่วลีซึ่งซับซ้อนสูญเสียความซับซ้อนนั้นไป และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงด้วยการรวบวลีให้กลายเป็นคำ เช่น ภาษาอังกฤษปัจจุบัน handicap มาจาก วลี hand in the cap หรือคำว่า maybe พัฒนามาจาก It may be that หากศึกษาพัฒนาการของคำไวยากรณ์จะพบว่า คำเหล่านี้เคยมีที่มาจากกรการปรากฏร่วมในวลีบางประเภทด้วยความถี่สูงแทบทั้งสิ้น เมื่อการใช้วลีเหล่านั้นแพร่ไป จะทำให้วลีนั้นเกิดเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม (emancipation) ต่อมาเกิดการหดตัวกลายเป็นคำเดียวและในขั้นตอนนี้จะสังเกตได้ว่ามีคำใหม่เกิดขึ้นแล้ว ขั้นตอนที่กำลังมานี้ถือเป็นองค์ประกอบย่อยที่รวมอยู่ในกระบวนการที่วลีได้กลายเป็นคำๆ เดียว (univerbation) และเป็นกระบวนการที่สามารถใช้อธิบายขั้นตอนการเกิดคำปฏิเสธใหม่คือ *ไม่* ในการศึกษาี้ โดยก่อนที่ *มิได้* จะเกิดกระบวนการดังกล่าว คำว่า *ได้* เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ขึ้นก่อนจนทำให้ปรากฏด้วยความถี่สูงและมีโอกาสที่จะปรากฏคู่กับคำปฏิเสธได้บ่อยกว่าคำอื่น อาจกล่าวได้ว่า การกลายเป็นศัพท์ของ *ไม่* เป็นผลต่อเนื่องจากการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ได้* สอดคล้องกับความเห็นของ Monreno Cabrera (1998) ที่เสนอว่า การเกิดกระบวนการกลายเป็นศัพท์มักเป็นผลต่อเนื่องจากการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ขั้นตอนการพัฒนาจาก *มิได้* เป็น *ไม่* จะนำเสนอต่อไปในบทที่ 5

2.1.5 การกลายเป็นคำไวยากรณ์และความหมายของ *ได้*

ในการวิจัยครั้งนี้คำว่า *ได้* มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำปฏิเสธจากการปรากฏร่วมกันบ่อยระหว่าง *มิ* และ *ได้* อีกทั้ง *ได้* ยังเป็นคำที่มีหลายความหมายจากการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในสมัยปลายอยุธยา จึงถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของ *ได้* สอดคล้องและมีผลกระทบทำให้ *มิได้* เปลี่ยนแปลงเป็น *ไม่* ในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอความหมายของคำว่า *ได้* และเส้นทางการเปลี่ยนแปลงความหมายที่ได้มีผู้ศึกษาไว้

ความหมายของ *ได้* ในปัจจุบันสามารถสรุปจากการศึกษาของ นววรรณ พันธุเมธา (2527) ได้ว่า *ได้* จัดเป็นคำบ่งเวลา มีความหมายคือแสดงเวลาที่เกิดกริยาและมีตำแหน่งหน้าคำกริยา คำว่า *ได้* มีความหมายแสดงเวลาในอดีตที่แน่นอนและเป็นกรการกล่าวถึงเหตุการณ์หรือสภาพในเวลาใดเวลา

หนึ่ง นววรรณ ยังได้ระบุเพิ่มเติมไว้ว่า ได้ แตกต่างจากคำระบุเวลาอื่นคือ เมื่อใช้ร่วมกับคำปฏิเสธ ไม่ จะอยู่หน้า แต่อยู่หลังคำบ่งเวลาอื่นๆ เช่น กำลัง อยู่ จะ และในบางประโยคมีความหมายว่า สามารถ จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นคำกริยาที่ใช้ขยายกริยาอื่น เช่น

เขาได้ว่ายน้ำ (เขามีโอกาสว่ายน้ำ)

เขาว่ายน้ำได้ (เขารู้วิธีว่ายน้ำ)

เขาพูดภาษาฝรั่งเศสได้ แต่เขาไม่ได้พูดเลย (เขาสามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาฝรั่งเศส แต่เขาไม่มีโอกาส)

ด้านตำราไวยากรณ์ไทยของพระยาอุปกิตศิลปสาร (2480) ก็ได้จัดให้ ได้ เป็นกริยานุเคราะห์ หรือก็คือกริยาช่วยที่ทำให้กริยาอื่นมีความหมายครบตาม มาลา กาล และวากจก นอกจากนั้นยังได้ระบุว่า ได้ สามารถใช้เป็นกริยาอื่นได้ด้วย เช่น เขาได้ลาภมาก ในประโยคนี้ ได้ ไม่ได้ทำหน้าที่ช่วยกริยาอื่นให้มีความหมายด้าน มาลา กาล หรือวากจกเพิ่มเติม จึงไม่ถือว่าเป็นกริยานุเคราะห์ และยังให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมอีกว่า ได้ สามารถใช้บอกอดีตกาล หรือใช้ช่วยกริยาให้มีความเต็มที่อยู่เดียวก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้จะแปลว่า “มีโอกาส” หรือมีช่อง เช่น พรุ้งนี้จะได้กินขนม เป็นต้น ดังนั้นจากการศึกษาของนักไวยากรณ์ไทยในอดีต ความหมายของ ได้ แยกเป็นสองหน้าที่คือ เป็นได้ทั้งกริยาทั่วไป และกริยาช่วย ถ้าเป็นกริยาทั่วไปแสดงการได้ครอบครอง แต่ถ้าเป็นกริยาช่วยมีความหมายแสดงเวลาในอดีต การมีโอกาส และมีความสามารถ

การศึกษาของนักไวยากรณ์ไทยในอดีตและสอดคล้องกับการศึกษาของนักภาษาศาสตร์ในสมัยปัจจุบัน Shoichi Iwasaki & Preeya Ingkaphirom (2005) อภิปรายหน้าที่ของ ได้ ซึ่งสรุปว่า ได้ มีลักษณะเป็นกริยาทั่วไปที่แปลว่า “ได้มา” หรือใช้เป็นกริยาช่วยบอกแนวโน้ม (potential) ที่มีความหมายว่า “เป็นไปได้” “ความสามารถ” และ “การอนุญาต” และยังมีคุณสมบัติเป็นกริยาช่วยด้านการณ์ลักษณะ (aspectual auxiliary) ประเภท การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาพ (change-of-state/inchoative) ซึ่ง ได้ ในกรณีนี้จะมีความหมายว่า “สถานการณ์ถูกรับรู้” ปรากฏได้ทั้งเวลาอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต แต่หากปรากฏกับ คำปฏิเสธ ไม่ โดยทั่วไปมักหมายถึงเวลาในอดีต เช่น

แล้วตอนนั้นแบบคนก็ไม่ได้นอนกันเลย

คือนั่งแต่เย็บผ้านะ แล้วที่นี้มันไม่ได้ออกกำลังกาย

(Shoichi Iwasaki and Preeya Ingkaphirom, 2005:166)

ข้อสรุปหน้าที่ของคำว่า *ได้* เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ เป็นกริยาทั่วไปและเป็นกริยาช่วย ความหมายของ *ได้* เมื่อเป็นกริยาช่วยจะมีความหมายว่า “เป็นไปได้” หรือ “สามารถทำได้” นอกจาก ความหมายดังกล่าวยังมีแนวคิดที่ระบุว่า *ได้* มีลักษณะเป็นคำบ่งชี้อดีตกาล อาทิ การศึกษาของ อิงอร สุพันธ์วุฒิชัย (2528) และ Kanchanawan (1978) ที่ระบุว่า *ได้* เมื่ออยู่ในตำแหน่งหน้ากริยาจะเป็นคำ แสดงเวลาในอดีต(past tense marker) แต่ในตำแหน่งหลังกริยาจะมีความหมายแสดงการอนุญาต หรือความสามารถ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ให้คำว่า *ได้* ในภาษาไทยเป็นคำแสดงเวลา(tense marker) ยังมีข้อโต้แย้ง Jaszczolt & Srioutai (2011) วิเคราะห์ *ได้* ตามทฤษฎี Default semantics และเสนอว่า *ได้* ไม่ควรถูกจัดให้เป็นคำ แสดงอดีตกาลเนื่องจากความหมายอดีตไม่ได้เป็น ความหมายประจำคำ (encoded meaning) แต่เป็นความหมายที่ต้องอ้างอิงตามสถานการณ์ การที่ ความเป็นอดีตไม่ได้เกิดขึ้นทุกครั้งแสดงว่า *ได้* ไม่มีความหมายดังกล่าวอย่างถาวร Jaszczolt & Srioutai จึงจัดให้ *ได้* เป็นกริยาสภาวะมาลา (dynamic modality) ในตำแหน่งหน้ากริยา มี ความหมายแสดงโอกาส ในตำแหน่งหลังกริยาหมายถึงการมีความสามารถ และความหมายการบอก อดีตจะเกิดขึ้นในบางบริบท เช่น “เกรมลินจับหนูได้” ในตัวอย่างนี้อาจหมายถึง “เกรมลินมีความ สามารถจับหนู” หรือ “เกรมลินมีโอกาสจับหนูและจับได้แล้ว” ก็ได้ซึ่งในความหมายหลังคำว่า *ได้* แสดงทั้งโอกาสและแสดงเวลาในอดีตว่าเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้ว Jaszczolt & Srioutai จึงถือว่า ความหมายด้านสภาวะมาลาจะเกิดขึ้นกับคำว่า *ได้* ทุกครั้ง แต่ความหมายแสดงอดีตไม่ได้เกิดทุกครั้ง จึงไม่อาจถือว่า *ได้* เป็นคำแสดงอดีตกาล

โดยสรุปคำว่า *ได้* เมื่อเป็นกริยาทั่วไป แปลว่า “ได้รับ” และเมื่อเป็นกริยาสภาวะมาลา มีสอง ความหมายคือ “มีโอกาส” หรือ “มีความสามารถ” ในบางบริบทการมีโอกาสแล้วได้กระทำสิ่งนั้นจะ หมายถึงเหตุการณ์นั้นทำผ่านไปแล้วซึ่งเป็นความหมายแฝงเวลาแบบอดีตด้วย ดังนั้นการปฏิเสธว่า ไม่ได้ ทำสิ่งใดสิ่งนั้นจึงหมายถึงการปฏิเสธว่า เหตุการณ์ที่น่าจะเกิดแล้วในอดีตไม่ได้เกิดขึ้น

ความหมายที่สรุปได้จากการศึกษาข้างต้นเป็นความหมายที่ใช้ในปัจจุบันของคำว่า *ได้* ซึ่ง เปลี่ยนแปลงมาตามยุคสมัย Kiyoko Takahashi (2008b) ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า *ได้* ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ได้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงความหมายจาก “เกิดขึ้น” (emergence) มาเป็น ความหมาย “สถานการณ์ได้รับการรับรู้” (realization) และ “เป็นไปได้” (possibility) Takahashi เสนอว่า ความหมาย “สถานการณ์ได้รับการรับรู้” เปลี่ยนแปลงโดยเกิดการจากความหมายที่เกี่ยวกับการ เกิดขึ้นของเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ต่อมาเพิ่มความหมายด้านเจตนาของผู้พูดเพิ่มขึ้น(subjective) โดยแต่ละขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงมีความหมายที่แตกต่างกันไป 8 ความหมายได้แก่

- การเกิดขึ้นด้านปริมาณ เช่น ศักราชได้ 738
- การมีจำนวนนั้นเป็นผลจากอีกเหตุการณ์ก่อนหน้า เช่น ได้หมื่นพันร้อยแปดอัน

- สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นจากอีกเหตุการณ์ก่อนหน้า เช่น ภูเขาไฟระเบิดทำให้เกิดน้ำท่วม
- สิ่งที่ได้รับเป็นผลจากอีกเหตุการณ์ก่อนหน้า เช่น พืชตายจึงได้เมืองแก่
- หวังให้สิ่งนั้นเกิดหรือไม่เกิดกับใคร เช่น บาดเจ็บให้ได้แก่ผู้บ่ชื้อ
- บรรณาณาให้เหตุการณ์เกิดขึ้นกับใคร เช่น ขอได้ดั่งข้าอธิษฐาน
- หวังให้เหตุการณ์เกิดหรือไม่เกิดกับใคร เช่น จงได้ไปสวรรค์เทอญ
- สถานการณ์ได้รับการรับรู้ เช่น ได้ฟังเทศนา

ส่วนความหมายก่อนที่จะมีความหมาย “เป็นไปได้” พบการใช้ที่แตกต่างกัน 6 ความหมายได้แก่

- มีจำนวนหรือปริมาณเกิดขึ้น
- หลังจากหาแล้วไม่ได้จำนวนนั้น เช่น ฝูงคนอันจักรู้บุญธรรมหามิได้เลย
- หลังจากหาแล้วสิ่งนั้นไม่เกิดขึ้น เช่น หาคนรู้จักแท้แลมิได้เลย
- หลังจากทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น จักนับแลมิได้
- เป็นไปไม่ได้ที่จะทำบางอย่าง เช่น อยู่บ่ได้
- เป็นไปได้ที่จะทำบางอย่าง เช่น ไปได้

ความหมายในขั้นสุดท้ายคือ “การแสดงความรับรู้” พบการใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ขณะที่ “การแสดงความเป็นไปได้” พบการใช้แพร่หลายในสมัยพุทธศตวรรษที่ 20 และใช้ต่อมาจนสมัยปัจจุบัน การพบความหมายที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มที่ *ได้* จะปรากฏกับคำปฏิเสธมีสูงกว่าคำอื่น อีกทั้งในความหมาย *มิได้* ซึ่งแสดงการปฏิเสธโอกาสบางครั้งบริบทไม่เอื้อให้มีความหมายปฏิเสธอดีตเกิดขึ้นตามการวิเคราะห์ของ Jaszczolt & Srioutai ทำให้ *มิได้* สามารถมีความหมายปฏิเสธทั่วไปโดยไม่มี ความหมายของ *ได้* การมีหลายความหมายและต้องตีความตามบริบทเช่นนี้เป็นส่วนที่สนับสนุนสมมติฐานการศึกษาว่า *มิได้* เป็นหน่วยคำที่น่าจะเปลี่ยนแปลงมาสู่ *ไม่*

การศึกษาความหมายของ *ได้* ในปัจจุบัน และเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ทำให้เห็นความหลากหลายของความหมายคำว่า *ได้* และสะท้อนว่ากริยาสภาวะมาลาซึ่งมีพฤติกรรมการเกิดกับคำปฏิเสธบ่อยในภาษาต่างๆ น่าจะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธในการศึกษาครั้งนี้

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำปฏิเสธในอดีต

งานวิจัยในอดีตมีการศึกษาเกี่ยวกับคำปฏิเสธไว้จำนวนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ความหมายและใช้พิจารณาเปรียบเทียบกับข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับคำปฏิเสธภาษาไทยปัจจุบันที่มีการศึกษา รวมทั้งการศึกษาคำปฏิเสธในภาษาตระกูลไทและข้อสันนิษฐานด้านที่มาของ *ไม่* ซึ่งเคยมีการกล่าวถึงในงานวิจัยต่างๆ จะได้นำเสนอในส่วนนี้

2.2.1 คำปฏิเสธในภาษาไทยปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำปฏิเสธในภาษาไทยปัจจุบันเท่าที่ศึกษาพบมีจำนวนไม่มากนัก ในที่นี้จะนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำปฏิเสธในช่วงต้นของสมัยทางประวัติศาสตร์และใช้เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านหน้าที่ว่าคำปฏิเสธในอดีตพัฒนามาสู่ความหมายที่ใช้ในปัจจุบันอย่างไร

การวิเคราะห์คำปฏิเสธภาษาไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมต่างๆ สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มสำคัญกล่าวคือ 1) การอธิบายความหมายในตำราไวยากรณ์ไทย 2) การศึกษาจำแนกความแตกต่างของคำปฏิเสธ 3) การศึกษาขอบเขตการปฏิเสธ ในตำราไวยากรณ์ไทยศึกษาคำปฏิเสธโดยเน้นที่การให้ความหมายและจัดประเภทของคำ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2480) จัดประเภทคำปฏิเสธให้เป็นหมวดคำวิเศษณ์ที่มีความหมายแสดงการห้ามหรือไม่รับรอง ตำแหน่งของคำปฏิเสธคือหน้ากริยานววรรณ พันธุเมธา (2527) ไม่ได้จัดให้คำปฏิเสธเป็นคำวิเศษณ์แต่จัดเป็นคำขยายกริยาสามารถใช้ปฏิเสธกริยาหรือคำบางเวลาบางคำ เช่น *ได้* และ *เคย* หรือปฏิเสธคำบอกความเห็น เช่น *น่า ควร ต้อง ได้* ราตรี ธนวรรช (2516) มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกับนววรรณ โดยจัดให้คำปฏิเสธเป็นคำที่ปรากฏหน้ากริยาแต่สามารถวางอยู่หน้าหรือหลังคำช่วยหน้ากริยาได้ เช่น *ฝนคงไม่ตก ในภาพรวม ไม่* ถือเป็นคำปฏิเสธหลักที่ในตำราไวยากรณ์กล่าวถึง คำอื่นที่เป็นสมาชิกร่วมในหมวดคำปฏิเสธจะเป็นการนำ *ไม่* ไปประสมกับคำอื่น เช่น *ไม่ใช่ ไม่ได้* คำปฏิเสธคำเดี่ยวอื่นๆ ที่พบกล่าวถึงบ้างในตำราบางเล่มคือคำว่า *มิ* ซึ่งอธิบายว่าเป็นคำปฏิเสธในภาษาทางการหรือภาษาเขียนเท่านั้น (Smith 1997)

นอกจากคำอธิบายความหมายเพื่อการสอนภาษาไทยเช่นในตำราไวยากรณ์แล้วยังมีการศึกษาคำปฏิเสธเพื่อจำแนกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง *ไม่* และ *ไม่ได้* เนื่องจากใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน การศึกษาส่วนใหญ่จะพิจารณาลักษณะเหตุการณ์หรือประเภทกริยาที่ถูกปฏิเสธในการจำแนกความแตกต่างอาทิ Sookasem (1990.) เห็นว่าความแตกต่างระหว่าง *ไม่* และ *ไม่ได้* คือ *ไม่* เป็นการปฏิเสธเหตุการณ์หรือการกระทำที่เป็นนิเสธ ขณะที่ *ไม่ได้* ผู้พูดจะปฏิเสธการกระทำทั่วไปที่ไม่ได้ทำเป็นนิเสธ ขณะที่ Ekniyom (1979) เห็นว่า *ไม่* เป็นคำปฏิเสธที่ใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (realis negator) ส่วน *ไม่ได้* เป็นคำปฏิเสธที่ใช้กับเหตุการณ์ที่ไม่เกิดขึ้นจริง (irrealis negator)

Noss (1964) อธิบายความแตกต่างของ *ไม่* และ *ไม่ได้* โดยพิจารณากิริยาที่ปรากฏร่วม ได้เสนอว่า *ไม่* มีความหมายแสดงการปฏิเสธว่าเป็นอย่างอื่น เป็นคำที่ปรากฏก่อนภาคแสดงและไม่ได้รับการลงน้ำหนัก โดยปรากฏกับ กิริยา คำคุณศัพท์ คำแสดงความรู้สึกสุดเหตุการณ์ และกิริยาแสดงสภาวะมาลา ขณะที่ *ไม่ได้* เป็นคำปฏิเสธที่ใช้กับเหตุการณ์ในอดีตสามารถปรากฏกับเหตุการณ์ปัจจุบันหรืออนาคตได้ มีความหมายว่าสิ่งที่คิดไว้ไม่ถูกต้องหรือที่จริงแล้วเป็นอย่างอื่น นอกจากนั้น *ไม่ได้* ยังปรากฏจำกัดกับกริยาบางตัว คือจะไม่ปรากฏกับการปฏิเสธความสมบูรณ์ของเหตุการณ์เห็นได้จากการไม่ปรากฏกับกิริยาแสดงความรู้สึกสุด และกิริยาแสดงสภาวะมาลา จากการอธิบายที่ปรากฏในวรรณกรรมต่างๆ จะพบว่า *ไม่ได้* ถูกพิจารณาในฐานะที่เป็นหน่วยปฏิเสธเดียว จึงทำให้การอธิบายยังไม่ชัดเจน เช่น การอธิบายของ Noss ที่กล่าวว่า *ไม่ได้* ปฏิเสธเหตุการณ์ในอดีต แต่ก็ปรากฏกับเหตุการณ์ปัจจุบันหรืออนาคตได้ ปัญหาการวิเคราะห์ที่ไม่ชัดเจนดังกล่าวทำให้มีการศึกษาที่ใช้การอธิบายระดับโครงสร้างลึกเพื่ออธิบายความแตกต่างนี้ ในงานของ Kullavanijaya (1968) ได้อธิบายความกำกวมดังกล่าวโดยเสนอว่า *ไม่ได้* มีโครงสร้างลึกสองลักษณะคือ *ไม่ได้* ที่แสดงความขัดแย้งและมีลักษณะเป็นหน่วยปฏิเสธเดียวกัน เช่น เขา*ไม่ได้*ไปเชียงใหม่ (He didn't go to Chiangmai.—He went to Ubol.) และอีกโครงสร้างคือ *ไม่ได้* ที่มีลักษณะเป็นคนละคำ โดย *ไม่* ทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาได้ เช่น เขา*ไม่*ได้ไปเชียงใหม่ (He didn't have an opportunity to go to Chiangmai.) การศึกษาของ Kullavanijaya แสดงให้เห็นว่าการที่ *ไม่ได้* มีความหมายคล้ายกับ *ไม่* เนื่องจากในบางบริบท *ไม่ได้* มีความหมายเท่ากับ *ไม่* คือเป็นหน่วยปฏิเสธเดียว แต่เมื่อ *ไม่* ปฏิเสธ กิริยา *ได้* ก็จะมี ความหมายต่างไปตามความหมายของ *ได้*

นอกจากการศึกษาจำแนกความแตกต่างของ *ไม่* และ *ไม่ได้* แล้วยังมีการศึกษาอีกลักษณะที่สนใจศึกษาขอบเขตของการปฏิเสธในโครงสร้างกริยาเรียง (serial verb) เนื่องจากการตีความว่าคำใดได้รับอิทธิพลจากการปฏิเสธเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เช่นในประโยคต่อไปนี้

ก. น้องมอง*ไม่*เห็น

ข. สายน้ำ*ไม่*ไหลกลับ (Takahashi: 2539)

ในประโยค ก ขอบเขตการปฏิเสธครอบคลุมเฉพาะกริยา *เห็น* ขณะที่ในประโยค ข ขอบเขตการปฏิเสธครอบคลุมกริยาทั้ง *ไหล* และ *กลับ* การศึกษาเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์กริยาเรียงในทุกแง่มุมซึ่งผลการศึกษาที่มีประโยชน์กับการวิเคราะห์ความหมายของคำปฏิเสธในครั้งนี้ การศึกษาของ ยาใจ ชูวิชา (2536) ได้ศึกษาลักษณะการปฏิเสธในกริยาเรียงภาษาไทยโดยใช้คำว่า *ไม่* เข้าไปทดสอบในตำแหน่งหน้ากริยาหลักหรือกริยารองในโครงสร้างกริยาเรียงแบบต่างๆ 12 แบบ และพบว่าสามารถแบ่งลักษณะการปฏิเสธได้ เป็น 3 แบบคือ

1. สามารถวางคำปฏิเสธได้เฉพาะในกริยาตัวแรก โดยจะปฏิเสธเฉพาะกริยาตัวแรกตัวเดียว ปฏิเสธกริยาตัวแรกและตัวที่สอง หรือปฏิเสธเฉพาะกริยาตัวที่สองก็ได้ เช่น เขาไม่ได้นั่งดูหนังสือ เขานั่งเขียนหนังสือต่างหาก เขาไม่ได้นั่งดูหนังสือ เขานอนดูหนังสือต่างหาก เป็นต้น
2. สามารถวางคำปฏิเสธได้เฉพาะที่ระหว่างกริยาเรียง และจะปฏิเสธกริยาตัวที่สองเท่านั้น เช่น เขาไม่ได้ปาแก้วแตก เขาปาแก้วไม่แตก
3. สามารถนำคำปฏิเสธวางหน้ากริยาตัวแรกหรือแทรกระหว่างกริยาเรียงก็ได้แต่การแทรกระหว่างกริยาเรียงจะปรากฏในบริบทพิเศษหรือกับกริยาบางประเภทเท่านั้น เช่น เขาไม่ออกไป เขาอยากไม่ไป (แสดงการประชด)

การศึกษาของยาใจ ชูวิชาสะท้อนให้เห็นว่าการปรากฏของคำปฏิเสธ *ไม่* ในกริยาเรียงมีลักษณะเป็นแบบแผนขึ้นกับความหมายของกริยาที่ต้องการปฏิเสธ หากความหมายหลักอยู่ที่กริยาตัวแรกคำปฏิเสธ *ไม่* มีแนวโน้มจะอยู่หน้ากริยาตัวแรก แต่หากความหมายที่ต้องการเน้นอยู่ที่กริยาอื่นคำปฏิเสธก็มักปรากฏหน้ากริยานั้นๆ เช่นกริยาเรียงที่กริยาตัวที่สองแสดงความสำเร็จลุล่วงมักไม่ปรากฏการปฏิเสธที่กริยาตัวแรก นวลตัดกระดาษไม่ขาด *นวลไม่ตัดกระดาษขาด อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ของ ยาใจ ชูวิชายังมีข้อขัดข้องคือการไม่ได้แยกการวิเคราะห์ *ไม่* ออกจาก *ไม่ได้* อีกทั้งยังไม่ได้พิจารณาความหมายตามสถานการณ์ซึ่งเป็นความหมายด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ คิโยโกะ ทาคาฮาชิ (2539) จึงได้อาศัยกรอบการวิเคราะห์ของ ยาใจ ชูวิชา มาศึกษาการปฏิเสธในกริยาเรียงเพิ่มเติม โดยศึกษาจากข้อมูลการใช้จริง ผลการศึกษาพบว่าคำปฏิเสธมีขอบเขตการปรากฏ 4 ลักษณะ ได้แก่

1. หากปรากฏกับเหตุการณ์ซับซ้อน ไม่ใช่การกระทำหรือการเคลื่อนที่ธรรมดา ลักษณะเหตุการณ์เป็นการเกิดพร้อมกันหรือต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เช่น ตะโกนตอบ การปฏิเสธจะครอบคลุมทั้งกริยาตัวที่หนึ่งและสอง (*ไม่* +VP1+VP2)
2. เหตุการณ์ที่แสดงการกระทำและผลของการกระทำ เช่น ปาแก้วแตก การปฏิเสธลักษณะเหตุการณ์จะครอบคลุมเฉพาะกริยาตัวที่สองเท่านั้น (VP1+*ไม่* +VP2)
3. เหตุการณ์ที่กริยาตัวที่หนึ่งแสดงความรู้สึกหรือการรับรู้ต่อการกระทำอีกอย่างหนึ่ง เช่น อยากทำ หรือเป็นเหตุการณ์ที่กริยาตัวที่สองแสดงการพรรณนาลักษณะการกระทำของผู้พูด เช่น ทำงานเป็นลูกจ้าง การปฏิเสธจะคลุมกริยาตัวที่หนึ่งและสอง ในกรณีพิเศษการปฏิเสธอาจครอบคลุมกริยาตัวที่สองเท่านั้นหากเป็นการคาดหมายว่าสภาพหรือเหตุการณ์ที่แสดงโดยกริยาตัวที่สองจะต้องเกิดขึ้น
4. เหตุการณ์ที่กริยาตัวที่หนึ่งและสองต้องอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อร่วมแสดงเหตุการณ์ที่มีความหมายสมบูรณ์ เช่น ยุ่งเป็นกระเชิง จะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่สามารถแทรกคำปฏิเสธได้ทั้งสองตำแหน่งเนื่องจากไม่ว่าจะปฏิเสธกริยาตัวใดก็ไม่สามารถสื่อความได้สมบูรณ์

จากการศึกษาขอบเขตการปฏิเสธของ Takahashi สะท้อนให้เห็นว่าการปฏิเสธจะเกิดขึ้นเพื่อทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ขอบเขตการปฏิเสธจะเกิดกับกริยาที่ต้องการการแสดงความหมายตรงกันข้ามและความหมายเหล่านั้นมีเป้าหมายในการสื่อสารบางประการ หากไม่มีความหมายจำเป็นที่จะสื่อสารก็จะไม่เกิดการปฏิเสธในตำแหน่งนั้นขึ้น ดังนั้นบริบทและกริยาที่ปรากฏร่วมจึงมีความสำคัญมากในการตีความหมายของการปฏิเสธ

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคำปฏิเสธภาษาไทยปัจจุบันเป็นแนวทางการวิเคราะห์ความหมายของคำปฏิเสธในอดีตทั้งด้านการวิเคราะห์ของเขตการปฏิเสธและการทำความเข้าใจความหมายของ *มิได้* ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันไปตามความหมายของ *ได้* ในส่วนต่อไปจะนำเสนอการศึกษาคำปฏิเสธภาษาไทยในอดีตเพื่อแสดงให้เห็นข้อสันนิษฐานด้านที่มาของคำปฏิเสธจากการศึกษาอื่นๆ ว่าแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับผลการศึกษาคำปฏิเสธครั้งนี้หรือไม่

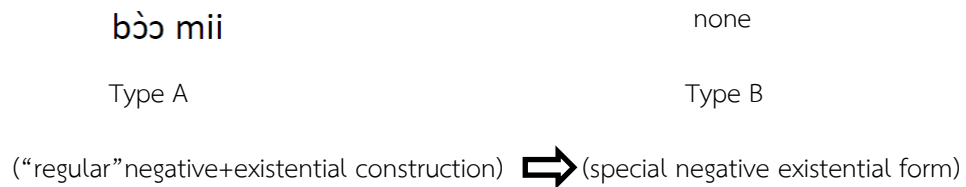
2.2.2 คำปฏิเสธภาษาไทยในอดีต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำปฏิเสธภาษาไทยในอดีตซึ่งเน้นการสันนิษฐานเส้นทางการเปลี่ยนแปลงหรือที่มาของคำมีการศึกษาไว้น้อย จากการศึกษของผู้วิจัยพบเพียงการศึกษาของ Takahashi (2010d.) เท่านั้นที่สันนิษฐานที่มาของคำปฏิเสธในภาษาไทยโบราณเอาไว้

Takahashi (2010d.) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคำว่า *ปมี* และ *ป่ห่อน* ในศตวรรษที่ 14-ศตวรรษที่ 19 โดยใช้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธการมีอยู่ (Existential negatives) ของ Croft (1991) ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นของ Takahashi คือ *มิ* พัฒนามากจากกริยา *มี* ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า *ปมี* ซึ่งเป็นคำปฏิเสธการมีอยู่ (negation of existence) ได้พัฒนาตามวงจรการเปลี่ยนแปลงของการปฏิเสธการมีปรากฏ (negative-existential cycle) ซึ่งพบการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ในภาษาแถบยุโรป วงจรดังกล่าวเริ่มจากคำปฏิเสธมาปรากฏกับกริยาหรือโครงสร้างที่มีความหมายว่ามีปรากฏอยู่ (existential construction) ต่อมารูปแบบนั้นพัฒนากลายเป็นรูปปฏิเสธที่มีความหมายปฏิเสธการมีปรากฏ (special negative existential form) ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในคำที่มารวมกันจนกลายเป็นคำใหม่ คำปฏิเสธจะเริ่มมีหน้าที่สำหรับใช้นั้น (emphasis) และเข้มแข็งขึ้นจนสามารถเป็นคำปฏิเสธด้วยตัวเอง ขึ้นต่อความหมายก็จะอ่อนลงอีก (weakening) และกลับสู่โครงสร้าง NEG + existential construction อีกครั้ง

Takahashi เสนอว่าคำปฏิเสธ *ปมี* ในภาษาไทย พบการใช้ถึงสมัยศตวรรษที่ 16 และใช้ในการเน้นเรื่อยมาจนถึงศตวรรษที่ 18 การเปลี่ยนแปลงดำเนินมาจนถึงขั้นสุดท้ายคือ การลดรูปเหลือเป็นคำปฏิเสธ *มิ* ขณะที่ *ห่อน* ก็เกิดจากกระบวนการเดียวกันจาก *ป่ห่อน* ลดรูปเป็น *ห่อน* ความแตกต่างของ *ปมี* และ *ป่ห่อน* อยู่ที่หน้าที่ โดย *ปมี* ใช้เป็นคำปฏิเสธในสถานการณ์ที่ไม่เป็นข้อเท็จจริง

(irrealis negator) ขณะที่ *บ่ห่อน* เป็นคำปฏิเสธสถานการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริง (realis negator) ข้อสรุปดังกล่าวได้จากข้อมูลที่รวบรวมจากจารึก จำนวน 19 คำ แบ่งเป็น *บ่มี* 13 คำ และ *บ่ห่อน* 6 คำ ซึ่งสามารถสรุปแผนภาพวงจรการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธได้ดังนี้

mii/mí?

WEAKENING/PARTIAL LOSS

EMPHASIS

Type C (verbal negator)

บ่อว มี

แผนภาพที่ 2 วงจรการเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธจาก *บ่มี* เป็น *มี*

จากการศึกษาของ Takahashi วัฏจักรการเปลี่ยนแปลงของคำว่า *บ่มี* และ *บ่ห่อน* เป็นไปตามแนวคิดของ Croft ที่เสนอว่าการเกิดคำปฏิเสธมีที่มาจากโครงสร้างแบบ existential construction แต่กระบวนการในแต่ละขั้นของพัฒนาการของคำปฏิเสธภาษาไทยแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในขั้นที่สองการรวมเสียง (fusion) ของเสียงในคำปฏิเสธไม่ได้เกิดขึ้นตามที่ Croft เสนอไว้ แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเพิ่มหน้าที่การเป็นคำปฏิเสธสถานการณ์ที่ไม่เป็นข้อเท็จจริงแทน ก่อนที่จะสูญคำว่า *บ่* ไปเหลือเป็นคำปฏิเสธ *มี* ใช้กันต่อมา

การศึกษาชิ้นนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการคำปฏิเสธภาษาไทยในอดีตที่เสนอข้อสันนิษฐานได้อย่างน่าสนใจและเป็นการศึกษาเดียวที่นำแนวคิดด้านแบบลักษณ์ (typology) ของการเปลี่ยนแปลงการปฏิเสธมาใช้ในการอธิบาย อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่า งานวิจัยยังมีการเก็บข้อมูลแบบจำกัดประเภทเอกสารคือ รวบรวมข้อมูลจากจารึกเท่านั้นซึ่งแต่ละจารึกมีความยาวไม่มากทำให้พบคำปฏิเสธจำนวนน้อย นอกจากนั้นการกล่าวว่า *บ่มี* เปลี่ยนมาเป็น *มี* แสดงว่าผู้ศึกษาเห็นว่าภาษาไทยแต่เดิมมีคำปฏิเสธคำเดียวคือ *บ่* ต่อมารวมกับ *มี* กลายเป็น *บ่มี* เช่นเดียวกับ *ห่อน* ที่แปลว่า “เคย” ซึ่งต่อมากลายเป็น *บ่ห่อน* แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาตระกูลไทอื่นๆ ทำให้ทราบว่าระบบคำปฏิเสธของภาษาในตระกูลไท *บ่* และ *มี* เป็นคำปฏิเสธที่มีตั้งแต่ภาษาดั้งเดิมแล้ว โดยกลุ่มคนที่พบว่าใช้คำว่า *บ่* อยู่ในบริเวณมณฑลยูนนานของพม่าและในแคว้นอัสสัม ส่วนกลุ่มที่ใช้คำว่า *มี* คือผู้พูด ภาษาไทยกลาง หรือภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาผู้ไท จ้วงใต้ (เต๋อเป่า) และ ปูยี และยังมีคนอีก

กลุ่มที่ใช้ทั้ง *บ* และ *มิ* ได้แก่ ผู้พูดภาษาผู้ไท (นครพนม) จ้วงเหนือ (โป๋อ้าย) และจ้วงใต้ (หลงโจว) ดังนั้นข้อสันนิษฐานว่า *บ* เป็นคำปฏิเสธเพียงคำเดียวที่ใช้ในภาษาไทยและต่อมาได้พัฒนามาเป็น *มิ* นั้นค่อนข้างมีน้ำหนักน้อย

จากการศึกษาของ Takahashi ที่สรุปมาข้างต้น จุดที่เป็นปัญหาสำคัญของการศึกษานี้คือ ข้อมูลที่ศึกษามีจำนวนน้อย และขาดการใช้ข้อมูลภาษาตระกูลไทดั้งเดิมมาช่วยอธิบาย ผู้วิจัยจะนำผลการศึกษาในการวิจัยนี้ ซึ่งมีปริมาณข้อมูลมากกว่าและได้ใช้ข้อมูลการสืบสร้างคำปฏิเสธภาษาไทยดั้งเดิมเป็นแนวทางการวิเคราะห์ที่มาอภิปรายร่วมกับผลการศึกษาของ Takahashi ในส่วนการอภิปรายผลต่อไป

2.2.3 คำปฏิเสธในภาษาตระกูลไทและข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า *ไม่*

ในการศึกษาพัฒนาการของคำปฏิเสธปัจจุบันนั้น ความรู้เกี่ยวกับคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิม (Proto-Tai Negator) และข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า *ไม่* ที่มีผู้เสนอไว้หน้าว่ามีความสำคัญ การสืบสร้างคำบอกปฏิเสธในภาษาตระกูลไทช่วยยืนยันว่า *ไม่* ไม่ใช่คำปฏิเสธดั้งเดิม Pittayaporn et al (2014) พบว่าภาษาตระกูลไทกลุ่มต่างๆ จากการเก็บข้อมูลภาษาถิ่น 64 ภาษาใช้คำปฏิเสธ คล้ายคลึงกัน อาทิ ภาษาไทใหญ่ซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มไทตะวันตกเฉียงใต้ มีคำปฏิเสธ 2 คำที่มีความหมายต่างกัน คือ /maw^{B1}/ ‘not’ และ /paj/ ‘not yet’ ภาษาบ่าวเอียนซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มไทกลางมีคำปฏิเสธที่ต่างกัน 2 กลุ่มเช่นกันคือ /mi^{A1}/ และ /bɔː^{B1}/ ‘not’ และ /paj^{B1}/ และ /saŋ^{A2}/ ‘not yet’ หรือภาษาไยซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มไทเหนือ ก็พบคำปฏิเสธหลักที่มีความหมายแตกต่างกันคือ /mi^{A1}/ และ /boː^{B1}/ /fi^{B2}/ ‘not yet’ งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาข้อมูลจากตำราไวยากรณ์ พจนานุกรม รายการคำ และข้อมูลจากการลงภาคสนามและนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาคำที่เป็นคำดั้งเดิมไม่ใช่คำยืมหรือเป็นคำเกิดใหม่ โดยสรุปได้พบการใช้คำปฏิเสธทั้งสิ้น 6 คำ ได้แก่ *baw^B, *mi, *paj^B, *ɗwːj^A, *wiː^B and *ɲaŋ^A แต่คำที่สามารถสืบสร้างได้มีเพียง 3 คำ ได้แก่ *baw^B ‘not’, *mi ‘not’, *paj^B ‘not yet’ ทั้งสามคำมีหลักฐานด้านความหมายที่ยืนยันได้จากหลายภาษาว่ามีการใช้แตกต่างกันตามการณลักษณะโดย *baw^B และ *mi ใช้กับสถานการณ์ทรงสภาพที่มีความหมายแสดงการกระทำแบบกิจวัตรหรือเป็นความตั้งใจ ขณะที่ *paj^B ใช้กับสถานการณ์พลวัตที่แสดงการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพใหม่ เช่นตัวอย่างจาก ในภาษาบ่าวเอียนปัจจุบันคำปฏิเสธ bɔːw^{B1} และ mi ซึ่งมีการใช้คล้ายกันมักปรากฏกับกริยาทรงสภาพ เช่น กริยาแสดงการรับรู้ กริยาแสดงการเป็นเจ้าของ เช่น cak^{B1} ‘รู้’, han^{A1} ‘เห็น’ miː^{A2} ‘มี’

mi	cakDS1	hetDS2	loŋA1 dɔːwA1
neg	know	do	how
‘They did not know what to do.’			

อย่างไรก็ตามคำปฏิเสธ $b\text{rw}^{B1}$ และ mi สามารถพบปรากฏกับกริยาพลวัตได้เช่นกัน แต่ความหมายจะไม่ได้แสดงความเป็นพลวัตของเหตุการณ์แต่จะแสดงถึงความคงที่หรือเป็นกิจวัตรแทน เช่น

$pc:B2$	$p^h\text{a}:C2$	$ka:B2$	$b\text{xw}B1$	$p^h\text{e}:tDL1$	$b\text{xw}B1$	$danA1$
father	sky	linker	neg	roar	NEG	make.noise

'The sky god (still) would not make lightning and thunder.'

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ฟ้าผ่า เป็นกริยาที่แสดงความเป็นพลวัต แต่ในเหตุการณ์นี้ การที่ไม่มีฟ้าผ่าเกิดขึ้น แสดงให้เห็นการคงที่ตลอดระยะเวลาของเหตุการณ์ซึ่งเป็นลักษณะของสถานการณ์แบบทรงสภาพ นอกจากลักษณะการปรากฏของ $b\text{rw}^{B1}$ และ mi ที่จำกัดกับสถานการณ์ทรงสภาพยังพบว่า $p\text{rxj}^{B1}$ ซึ่งตกทอดมาจากคำปฏิเสธดั้งเดิม $*paj^B$ ยังพบปรากฏเฉพาะกับกริยาแบบพลวัตหรือเป็นคำลงท้ายแสดงคำถามเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

$la:nA1$	$pxjB1$	$hunA1$	$k^h\text{xw}5$
grandchild	neg	cook	rice

'The grandchild hasn't cooked rice.'

จากตัวอย่างจะพบว่า $p\text{rxj}^{B1}$ ในภาษาบ่าวเอียนปัจจุบันปรากฏกับกริยาแบบพลวัตอีกทั้งแสดงให้เห็นการปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงไปสู่เหตุการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะของเหตุการณ์แบบพลวัต จากข้อมูลภาคสนามที่ Pittayaporn et al (2014) ได้ยกตัวอย่าง จะพบว่า $p\text{rxj}^{B1}$ แสดงความแตกต่างด้านความหมายกับ $b\text{rw}^{B1}$ และ mi อย่างชัดเจน และสนับสนุนการสืบสร้างคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิมว่า ครั้งหนึ่งคำปฏิเสธเคยมีความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะ นอกจากตัวอย่างจากภาษาบ่าวเอียนปัจจุบัน การศึกษานี้ยังได้ยกตัวอย่างคำปฏิเสธในภาษาจีนคือ 不 $bù$ และ 没 $méi$ ซึ่งแสดงให้เห็นความแตกต่างของการใช้คำปฏิเสธในลักษณะเดียวกันโดย $bù$ ปรากฏกับกริยาทรงสภาพหรือพลวัตซึ่งมีความหมายแสดงเจตนาหรือเป็นเหตุการณ์ที่เป็นกิจวัตร ขณะที่ $méi$ ก็ปรากฏทั้งกับกริยากริยาทรงสภาพและพลวัตแต่จะมีความหมายแสดงการปฏิเสธการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพใหม่ (change of state) ความแตกต่างของคำปฏิเสธในภาษาจีนมีทิศทางเดียวกับข้อมูลจากภาษาบ่าวเอียน แสดงให้เห็นว่าในภาษาร่วมตระกูลไทซึ่งใช้อยู่ปัจจุบันยังแสดงให้เห็นความแตกต่างด้านสถานการณ์ของการปรากฏคำปฏิเสธให้เห็นอยู่ในบางภาษา Pittayaporn et al (2014) ยังได้ยกตัวอย่างข้อมูลภาษาไทยโบราณที่สนับสนุนว่า ในภาษาไทยเคยมีความแตกต่างของการใช้คำ

ปฏิเสศเช่นกัน ตัวอย่างที่ยกมาสนับสนุนเป็นตัวอย่างจาก ลิลิตพระลอซึ่งเป็นวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ตอนต้น โดย *บ* ซึ่งตกทอดจากคำปฏิเสศดั้งเดิม *baw^B และ *มิ* ซึ่งตกทอดจากคำปฏิเสศดั้งเดิม *mi เป็นคำปฏิเสศที่พบตัวอย่างการใช้สอดคล้องกับการณ์ลักษณะกล่าวคือ *บ* และ *มิ* พบปรากฏกับกริยาทรงสภาพหรือกริยาพลวัตซึ่งมีความหมายแสดงเจตนากรกระทำหรือทำเป็นกิจวัตร เช่น

สอนบฟังแม่สอนจักเ้า

บวางเนตรเลยนา

หมอมมิกลัวเกรงสักสิ่ง

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า *บ* และ *มิ* ปรากฏกับกริยาทรงสภาพ เช่น *มิ*กลัว และปรากฏกับกริยาพลวัต เช่น *บ*ฟัง และ *บ*วางเนตร แต่การไม่บฟังที่เกิดขึ้นเป็นเจตนาที่จะไม่บฟัง และการมองอย่างไม่วางตา ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นความคงที่ของเหตุการณ์ตามความหมายของสถานการณ์แบบทรงสภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า *ไป* ซึ่งตกทอดจากคำปฏิเสศดั้งเดิม *pai^B ก็ปรากฏกับกริยาทั้งทรงสภาพและพลวัตเช่นกันแต่มีความหมายแสดงการปฏิเสศการเปลี่ยนสภาพทั้งสิ้น เช่น

เฝ้าไปเฝ้าเพียงสาส์กหยาด

จากตัวอย่างจะพบว่า “ไปเฝ้าเพียงสา” ปฏิเสศการเปลี่ยนจากการไม่รู้เรื่องรักไปเป็นการรู้ซึ่งเป็นการเปลี่ยนไปสู่สภาพใหม่และเป็นลักษณะของสถานการณ์แบบพลวัต

ผลจากการสืบสร้างและตัวอย่างที่สนับสนุนทำให้เชื่อว่าคำปฏิเสศที่สืบสร้างได้มีความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะ และภาษาไทยสมัยอยุธยาตอนต้นยังคงแสดงให้เห็นความแตกต่างของคำปฏิเสศซึ่งไม่พบแล้วในปัจจุบัน การศึกษาของ Pittayaporn et al (2014) แสดงให้เห็นว่า *ไม* เป็นคำที่เกิดขึ้นภายหลัง เนื่องจากไม่พบในภาษาไทสาขาอื่นเลย ที่มาของคำปฏิเสศ *ไม* มีหลายการศึกษาได้ให้ข้อสันนิษฐานไว้ โดยแบ่งการสันนิษฐานเป็น 2 ลักษณะ คือ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวภาษาโดยเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเสียง หรือ เป็นการยืมคำจากภาษาอื่น ข้อสันนิษฐานด้านการเปลี่ยนแปลงทางเสียงพบในการศึกษาของ Burusphat (2006) , Kullavanijaya (1996) และ Takahashi (2008a) Burusphat เก็บข้อมูลภาคสนามภาษาตระกูลไทหลายสาขาและให้ข้อสังเกตว่า คำว่า *ไม* ในภาษาไทยกรุงเทพ น่าจะเกิดจากการกลายเป็นสระประสม (diphthongization) ของสระ /i/ จากคำปฏิเสศ *มิ* จากการพูดแบบต่อเนื่อง (connected speech)

ขณะที่ Kullavanijaya (1996) เสนอว่า *ไม* อาจเป็นจากการติดเสียง (contamination) ระหว่างคำปฏิเสศ *มิ* กับคำว่า *ได้* หรือ *ให้* แนวคิดที่เห็นว่า *มิ* เกิดการติดเสียงจากคำที่ปรากฏร่วมกันได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาของ Takahashi (2008a) ที่เสนอว่า *ไม* เกิดจากการกลายเป็นศัพท์

(lexicalization) จากคำว่า *มี* และ *ได้* นอกจากข้อสันนิษฐานเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเสียง Kullavanijaya (1996) ยังได้เสนอเพิ่มเติมว่า หากไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงก็เป็นไปได้ว่า *ไม่* เป็นคำยืมจาก “mej” ในภาษาจีนกวางตุ้ง โดยมีเหตุเพื่อลดความกำกวมระหว่าง *มี* และ *มี* ที่มีรูปเขียนเหมือนกันในสมัยสุโขทัย

จากการสืบสร้างคำปฏิเสธดั้งเดิมและข้อสันนิษฐานถึงที่มาของ *ไม่* สามารถสรุปได้ว่า คำปฏิเสธ *ไม่* เป็นคำที่ปรากฏภายหลัง ไม่ใช้รูปที่สืบทอดจากภาษาตระกูลไทดั้งเดิม อีกทั้งระบบคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิมเคยมีความแตกต่างด้านการณลักษณะ (aspect) มาก่อนกล่าวคือ *baw^B และ *mi ใช้ปฏิเสธสถานการณ์แบบทรงสภาพ ขณะที่ *paj^B ใช้ปฏิเสธสถานการณ์แบบพลวัต พัฒนาการของคำปฏิเสธที่เกิดขึ้นในภาษาไทยโบราณมีความแตกต่างด้านการณลักษณะหรือไม่และข้อสันนิษฐานที่มาจาก *ไม่* ที่การศึกษานี้ต้องการนำเสนอจะได้อภิปรายไว้ในส่วนของผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และ 5 ต่อไป

สรุป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นได้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องภาษาเกิดจากการใช้ (usage-based theory) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในการสันนิษฐานกลไกและขั้นตอนการเกิดขึ้นของคำปฏิเสธ *ไม่* แนวคิดเรื่องความถี่เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกส่วนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาษา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของคำว่า *ได้* ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยกรณ์ยังแสดงให้เห็นผลกระทบต่อความถี่ของการปรากฏเป็นคำคู่ระหว่าง *มี* และ *ได้* การศึกษาอื่นๆ ที่ผ่านมาสสนับสนุนความเป็นไปได้ที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการวิเคราะห์ความถี่การปรากฏร่วมของคำตามสมมติฐานของการศึกษาคำนี้

นอกจากการนำเสนอเส้นทางของ *ไม่* การศึกษาคำนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความแตกต่างของคำปฏิเสธในช่วงต้นของยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของไทย การศึกษาการสืบสร้างคำปฏิเสธในภาษาตระกูลไทเป็นแนวทางสำคัญในการพิจารณาว่าความแตกต่างของคำปฏิเสธจากข้อมูลสมัยสุโขทัยและอยุธยา มีความเหมือนหรือแตกต่างจากสิ่งที่พบในคำปฏิเสธภาษาไทยดั้งเดิม (Proto-Tai) ในแ่งมูมไตบ้าง และเนื่องจากความแตกต่างดังกล่าวไม่พบแล้วจากการศึกษาคำปฏิเสธในภาษาไทยปัจจุบัน ทำให้น่าสนใจว่าความแตกต่างเหล่านั้นเริ่มหายไปใสมัยใด ผลการศึกษาคำแตกต่างของคำปฏิเสธจะได้นำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลเอกสารโบราณตั้งแต่สมัยสุโขทัย(พ.ศ.1884) ซึ่งเป็นสมัยที่มีเอกสารลายลักษณ์ที่เก่าแก่ที่สุดของไทยจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2484) ซึ่งจะถือเป็นตัวแทนข้อมูลสมัยปัจจุบัน การจำกัดขอบเขตการเก็บข้อมูลเฉพาะช่วงสมัยดังกล่าวเนื่องจากวัตถุประสงค์การศึกษาในงานวิจัยนี้เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสธจาก *บ่ มี ไป* มาเป็นคำว่า *ไม่* ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 7 คำปฏิเสธ *ไม่* กลายเป็นคำปฏิเสธหลักที่ใช้ทั่วไปในทุกประเภทเอกสาร ผู้วิจัยเห็นว่า *ไม่* กลายเป็นคำปฏิเสธหลักของภาษาไทยโดยสมบูรณ์แล้ว และการศึกษาหน้าที่ของคำว่า *ไม่* อยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ของการศึกษา จึงจะศึกษาข้อมูลเอกสารถึงสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2484) เท่านั้น

3.1 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเอกสารโบราณเพื่อให้เป็นตัวแทนการใช้ภาษาในสมัยต่างๆ เป็นขั้นตอนที่ต้องมีความรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเอกสารแต่ละชิ้นมีอายุมากอีกทั้งวัสดุที่ใช้บันทึกยังไม่สามารถทนทานผ่านกาลเวลาได้โดยไม่มีส่วนที่ชำรุดเสียหาย เอกสารโบราณส่วนใหญ่ที่นำมาศึกษาได้จึงอาจมีเนื้อความไม่ครบถ้วน ตัวอักษรเลือน แต่การชำรุดด้านตัวเอกสารยังไม่สำคัญเท่ากับการไม่ได้มีกรบันทึกวันเวลา หรือผู้แต่งเอาไว้อย่างแน่ชัด ทำให้ยากต่อการใช้เป็นตัวแทนภาษาในแต่ละสมัย ยิ่งไปกว่านั้น เอกสารที่พบได้ในปัจจุบันมักไม่ใช่ชิ้นที่เป็นต้นฉบับแต่ผ่านการคัดลอกต่อๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น ภาษาที่ใช้ในเอกสารอาจได้รับการปรับแต่งจึงไม่ใช่ภาษาในยุคที่เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกทั้งหมด จากปัญหาด้านตัวเอกสารเหล่านี้เองผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารและการแบ่งสมัยโดยเน้นที่ความชัดเจนด้านเวลาเป็นหลัก เพื่อให้เอกสารที่เลือกมาสามารถเป็นตัวแทนการใช้ภาษาในอดีตได้อย่างแท้จริง

3.1.1 เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเอกสารทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง การศึกษาเอกสารร้อยกรองเพื่อให้เป็นตัวแทนการใช้ภาษาในอดีตไม่นิยมนำมาใช้ในการศึกษาอื่นๆ เนื่องจากเห็นว่าภาษาร้อยกรองมีลักษณะเป็นภาษาที่แต่งขึ้น มีข้อกำหนดด้านฉันทลักษณ์ที่อาจเป็นกรอบในการเลือกคำมาใช้ ภาษาในการแต่งคำประพันธ์ไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีในการสะท้อนลักษณะการใช้ภาษาจริงของคนในอดีต อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าหากไม่ใช่เอกสารร้อยกรองจะทำให้ไม่สามารถศึกษาข้อมูลภาษาสมัยอยุธยาตอนต้นได้เนื่องจากเอกสารที่พบมากในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นเอกสารร้อยกรองแทบทั้งสิ้น การศึกษาครั้งนี้จึงไม่ตัดเอกสารร้อยกรองไปจากการศึกษา แต่ข้อมูลคำปฏิเสธส่วนที่ได้จากเอกสารร้อยกรองจะไม่นำมารวมกับข้อมูลที่มาจากเอกสารร้อยแก้ว

จากข้อมูลเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรองที่มีในแต่ละสมัยผู้ศึกษากำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารไว้ดังนี้

- 1) เก็บข้อมูลจากเอกสารที่มีการเผยแพร่แล้ว ด้วยเหตุผลด้านความสะดวกอีกทั้งหากเอกสารยังคงเป็นเอกสารดั้งเดิม เช่น ใบลาน หรือ จารึก ความคลาดเคลื่อนในการถอดความจะมีมาก เพราะผู้วิจัยไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญการอ่านเอกสารเหล่านี้
- 2) เก็บข้อมูลเอกสารที่บันทึกด้วยภาษาไทยเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ข้อมูลในจารึกจำนวนหนึ่งมีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลีจะไม่นำมาศึกษา แต่ในกรณีที่บันทึกด้วยตัวอักษรอื่นแต่ภาษาที่บันทึกเป็นภาษาไทย ก็จะถือว่าเป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ได้
- 3) ไม่เก็บข้อมูลเอกสารที่มีการระบุว่าเป็นภาษาถิ่น อาทิ มังรายศาสตร์ เป็นเอกสารกฎหมายสมัยสุโขทัยที่บันทึกเป็นภาษาไทยเหนือ ดังจะพบเห็นการใช้คำว่า หื้อ แทน ให้ ทั่วไปในเอกสาร กรณีเช่นนี้จะไม่นำมาใช้เป็นข้อมูล
- 4) เลือกเฉพาะเอกสารที่มีการระบุอายุไว้อย่างชัดเจนโดยพิจารณาจากการบันทึกไว้ที่บานแพนง หรือสันนิษฐานจากเหตุการณ์ที่อ้างถึงในเอกสาร โดยข้อสันนิษฐานต้องเป็นที่เห็นพ้องจากนักวิชาการต่างๆ
- 5) เลือกเอกสารให้ผู้แต่งซ้ำกันน้อยที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงอิทธิพลของการใช้ภาษาเฉพาะบุคคล (idiolect)

เอกสารที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกข้างต้นหากเป็นเอกสารที่มีขนาดยาวเกิน 100 หน้า จะเก็บข้อมูลเฉพาะ 100 หน้าแรก แต่หากมีจำนวนหน้าน้อยกว่านั้นจะเก็บทั้งเอกสาร ผู้วิจัยพิมพ์ข้อมูลเอกสารไว้เป็นคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการเลือกข้อมูลมาวิเคราะห์

3.1.2 การแบ่งสมัยของเอกสาร

เอกสารโบราณของประเทศไทยซึ่งตกทอดมาในปัจจุบันมีลักษณะการกระจายตัวไม่สม่ำเสมอและมีจำนวนแตกต่างกันมากในแต่ละสมัย กล่าวคือในสมัยสุโขทัยมีเอกสารหลงเหลืออยู่น้อยและส่วนใหญ่เป็นจารึกที่บันทึกด้วยภาษาร้อยแก้ว ขณะที่สมัยอยุธยาพบเอกสารจำนวนมากแต่กระจุกตัวในสมัยพระนารายณ์มหาราชและพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศซึ่งเป็นสมัยอยุธยาตอนกลางและปลาย สมัยอยุธยาตอนต้นพบแต่เอกสารร้อยกรอง ในสมัยธนบุรีซึ่งมีระยะเวลาเพียง 15 ปี มีเอกสารอยู่บ้างแต่ด้วยเป็นสมัยที่มีระยะเวลาไม่นานเอกสารจึงไม่มากนัก สมัยรัตนโกสินทร์เป็นสมัยที่พบเอกสารมากที่สุด และมีครบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น กวีนิพนธ์ กฎหมาย วรรณคดี หรือ พงศาวดาร

การขาดข้อมูลในช่วงต้นของประวัติศาสตร์ไทยถือเป็นอุปสรรคประการสำคัญในการศึกษา การเปลี่ยนแปลงคำปฏิเสศ เพราะจะทำให้ขาดความชัดเจนในช่วงที่ไม่พบข้อมูล การสันนิษฐาน เส้นทาง การเปลี่ยนแปลงจะขาดความต่อเนื่อง ด้วยข้อจำกัดที่ไม่สามารถแก้ไขได้เช่นนี้ ผู้วิจัยจึงเลือก เก็บข้อมูลแบบเว้นสมัย โดยการเว้นช่วงข้อมูลจะให้มีระยะเวลาใกล้เคียงกับช่วงการขาดข้อมูลเอกสาร ในสมัยอยุธยา และการที่สมัยธนบุรีเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกับอยุธยาตอนปลายประกอบกับกินเวลายาว นานจึงเก็บข้อมูลรวมเป็นสมัยเดียวกับอยุธยาตอนปลาย และจากข้อกำหนดว่าจะต้องเก็บข้อมูลเว้น ช่วงเวลาทำให้ในสมัยรัตนโกสินทร์จะเก็บข้อมูลเฉพาะรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 7 เท่านั้น สมัยการเก็บข้อมูลทั้งหมดแบ่งได้เป็น 7 ช่วงดังนี้

1. สมัยสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. 1800 -1920 เป็นเวลา 120 ปี ตั้งแต่การสร้างกรุงสุโขทัย จนถึงเสียอิสรภาพแก่กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 1920 มีหลักฐานทางวรรณคดีปรากฏอยู่เพียง 2 รัช สมัย คือ สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท)

2. สมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จนถึงสมัย สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระเชษฐา) พ.ศ. 1893 – 2072 จากนั้นวรรณคดีว่างเว้นไป 90 ปี เพราะ บ้านเมืองไม่ปกติสุข มีสงครามกับพม่า

3. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม จนถึงสมัยสมเด็จพระ นารายณ์มหาราช พ.ศ. 2153 – 2231 จากนั้นวรรณคดีว่างเว้นไปอีก 44ปี

4. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและธนบุรี สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงเสียกรุง ศรีอยุธยา พ.ศ. 2275 – 2310 และสมัยพระเจ้าตากสิน พ.ศ. 2310 – 2325

5. สมัยรัชกาลที่ 3 พุทธศักราช 2367-2394 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

6. สมัยรัชกาลที่ 5 พุทธศักราช 2411-2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

7. สมัยรัชกาลที่ 7 พุทธศักราช 2469-2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเก็บข้อมูลแต่ละกลุ่มจะเริ่มจากเรียงลำดับอายุเอกสารจากมากไปหาน้อย แล้วเก็บข้อมูล เรียงไปตามลำดับเวลา การศึกษาวิธีนี้ผู้ศึกษาเชื่อว่าจะช่วยให้เห็นระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงของ ภาษาได้เจาะจงมากกว่า

3.1.3 แหล่งข้อมูลและข้อมูลทั้งหมด

การเก็บข้อมูลเอกสารครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก 2 แหล่งได้แก่ เอกสารหนังสือและเว็บไซต์ รวบรวมหนังสือหายากหรือเว็บไซต์เผยแพร่วรรณกรรมที่มีผู้พิมพ์ไว้ เอกสารทุกชิ้นที่เลือกมาเป็น

ข้อมูลจะได้รับการพิมพ์ให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด เพื่อความสะดวกในการสร้างคลังข้อมูล และการค้นหา ส่วนเอกสารที่มีการเผยแพร่ออนไลน์เมื่อดาวน์โหลดมาแล้วจะมีการตรวจสอบความถูกต้องด้านการพิมพ์กับต้นฉบับหนังสือก่อนที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูล โดยเว็บไซต์ที่ผู้วิจัยใช้รวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้แก่

- เว็บไซต์ เรือนไทย (<http://www.reurnthai.com/>)
- เว็บไซต์สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ (www.literatureandhistory.go.th/)
- ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) (<http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/>)
- ฐานข้อมูลวชิรญาณวิเศษ โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) (<http://www.sac.or.th/databases/siamrarebooks/wachirayan/>)

โดยสรุป เอกสารโบราณที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกและจะใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 61 เล่ม แบ่งตามสมัยได้ดังนี้

1. สมัยสุโขทัย (พุทธศักราช 1800 –1924)

สมัยทางประวัติศาสตร์ของไทยเริ่มต้นจากสมัยสุโขทัยโดยถือเอาการมีตัวอักษรเป็นเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม อาณาจักรสุโขทัยไม่ได้เป็นอาณาจักรเดียวที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน กรุงสุโขทัยสถาปนาขึ้นเมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ครองราชย์ราวหลังพ.ศ.1700

ตามเอกสารที่อ้างอิงถึงวรรณกรรมในสมัยสุโขทัยโดยส่วนใหญ่ระบุว่า วรรณคดีที่เป็นวรรณคดีสำคัญมีจำนวนไม่มากและพบในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพระยาลิไทเท่านั้นซึ่งได้แก่

- ศิลาจารึกหลักที่ 1
- เถกมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง
- สุภาสิตพระร่วง
- ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์
- มังรายศาสตร์

ผู้วิจัยไม่นำข้อมูลเหล่านี้มาศึกษาเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่มีข้อโต้แย้งว่าอาจไม่ได้แต่งสมัยสุโขทัยโดยพิจารณาจากหลักฐานต่างๆ และสำนวนภาษา อาทิ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเห็นว่ามีความสำนวนภาษาเป็นสมัยรัตนโกสินทร์และเนื้อหากล่าวถึงประเทศที่ไม่ได้

ติดต่อกับสุโขทัยสมัยนั้น สอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์(2545)ที่เห็นว่าตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์แต่งราว พ.ศ. 2360-2378 เช่นเดียวกับไตรภูมิพระร่วง ที่มีสำนวนภาษาแตกต่างจากภาษาสมัยสุโขทัย ประกอบกับมีความยาวมากซึ่งไม่พบข้อเขียนขนาดยาวเช่นนั้นกับเอกสารสมัยสุโขทัยอื่นๆ นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า สำนวนภาษามีความใกล้เคียงกับภาษาในศิลาจารึกหลักที่ 1 ซึ่งเป็นสำนวนภาษาที่เป็นข้อถกเถียงว่าแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ (พิริยะ ไกรฤกษ์ 2538) ด้านสุภาชิตพระร่วงสำนวนภาษาก็มีอายุไม่เก่าแก่ถึงสมัยสุโขทัย มังรายศาสตร์เป็นกฎหมายล้านนาทำให้มีภาษาถิ่นปนในสำนวนมาก เอกสารเหล่านี้จึงไม่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารที่ใช้ในการศึกษา

เอกสารที่ศึกษาครั้งนี้จึงมีเฉพาะจารึกที่พบในสมัยสุโขทัยและถูกบันทึกด้วยภาษาไทย เอกสารที่เข้าเกณฑ์ทั้งหมดจะได้รับการคัดกรองเบื้องต้นว่ามีคำปฏิเสธหรือไม่ก่อน หากเอกสารชำรุดมากจนจับใจความได้ยากก็จะไม่นำมาศึกษา จารึกที่ผ่านเกณฑ์และเป็นข้อมูลในสมัยสุโขทัยมีดังนี้

- จารึกวัดศรีชุม (พุทธศตวรรษที่ 19-20) พบที่จังหวัดสุโขทัย
- จารึกนครชุม (พุทธศักราช 1900) พบที่จังหวัดกำแพงเพชร
- จารึกวัดป่ามะม่วง (พุทธศักราช 1904) พบที่จังหวัดอยุธยาแต่ย้ายมาจากจังหวัดสุโขทัย
- จารึกวัดเขากบ (พุทธศตวรรษที่ 19-20) พบที่จังหวัดนครสวรรค์
- จารึกวัดพระยืน (พุทธศักราช 1913) พบที่จังหวัดลำพูน
- จารึกวัดช้างล้อม (พุทธศักราช 1927) พบที่จังหวัดสุโขทัย
- จารึกเจดีย์น้อย (พุทธศตวรรษที่ 20-21) พบที่จังหวัดสุโขทัย
- จารึกปูชนียจิตขุนจ้อด (พุทธศักราช 1935) พบที่จังหวัดสุโขทัย

2. สมัยอยุธยาตอนต้น (พุทธศักราช 1991-2072)

การเรียกว่าเป็นสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นการจัดแบ่งสมัยตามความเป็นราชธานี แต่อาจกล่าวได้ว่าสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นสมัยที่อยู่ในช่วงระยะเวลาเดียวกันกับสมัยสุโขทัย เนื่องจากพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนานครศรีอยุธยาเป็นราชธานีและตั้งอาณาจักรบริเวณที่ราบภาคกลางขณะที่สุโขทัยเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือ ดังนั้นการใช้ภาษาสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นจึงมีลักษณะร่วมสมัยกันแต่ไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นลักษณะการใช้ภาษาที่เหมือนกันทั้งหมด

การใช้ภาษาที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นเน้นการใช้คำคล้องจองโดยเฉพาะกลุ่มคำ 4 พยางค์ เช่น สัมสุกลูกไม้ ยากติมิจน (ชลดา เรื่องรักษัลลิต 2544) การใช้ภาษาเช่นนี้ทำให้พบว่าเอกสารสมัยอยุธยาตอนต้นส่วนใหญ่เป็นเอกสารร้อยกรองและจากสภาพสังคมที่ศาสนาพุทธกำลังเจริญรุ่งเรืองทำให้เอกสารมีเนื้อหาด้านศาสนาปะปนเป็นส่วนใหญ่ การบันทึกเอกสารนอกจากจะมี

วัตถุประสงค์เพื่อความรื่นเริงยังพบว่าเอกสารสมัยนี้เป็นการจดบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น
ขณะนั้นด้วย โดยสรุปเอกสารสมัยอยุธยาตอนต้นที่นำมาศึกษามีดังนี้

- ลิลิตโองการแช่งน้ำ
- ลิลิตพระลอ
- ยวนพ่ายโคลงดั้น
- โคลงทวาทศมาส
- อนิรุทธคำฉันท์
- กำสรวลสมุทร หรือ กำสรวลศรีปราชญ์
- จารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร พ.ศ. 2053

3. สมัยอยุธยาตอนกลาง (พุทธศักราช 2153-2231)

สมัยอยุธยาตอนกลางเป็นระยะเวลาที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง มีกวีที่มีชื่อเสียงหลายท่านใน
สมัยสมเด็จพระนารายณ์เป็นสมัยที่พบวรรณคดีสำคัญจำนวนมากเนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
นักกวีและส่งเสริมให้มีการแต่งวรรณคดี จากนั้นเกิดศึกสงครามกับเขมรทำให้วรรณคดีเกิดขาดช่วงไป
ระยะเวลาหนึ่ง เอกสารสมัยอยุธยาตอนกลางมีดังนี้

- โคลงนิราศนครสวรรค์
- คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง
- ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์
- เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา
- ราชานิลาลพคำฉันท์/นิราศสี่ดา
- กาพย์ห่อโคลงพระศรีมโหสถ
- ตำราพระโอสถพระนารายณ์
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ
- สมุทรโฆษคำฉันท์
- จารึกวัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ
- ศิลาจารึกวัดจุฬามณี
- ปุจฉาพระเพทราชา
- พระราชพงศาวดารฯ (ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์)

4. สมัยอยุธยาตอนปลาย และธนบุรี(พุทธศักราช 2251-2325)

สมัยอยุธยาตอนปลายวรรณคดีกลับมารุ่งเรื่องอีกครั้งหลังจากบ้านเมืองสงบ แม้ระยะเวลา ก่อนการเสียกรุงจะไม่มากแต่กลับมีวรรณคดีตกทอดมาจำนวนมากสะท้อนความรุ่งเรืองของวรรณคดี ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่ทรงเป็นนักกวีและมีพระราชโอรส คือ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศที่เป็นนักกวีซึ่งมีความสามารถเป็นที่รู้จักมาจนปัจจุบัน วรรณคดีในสมัยอยุธยา ตอนกลางจึงมีความรุ่งเรืองและมีลักษณะเด่นซึ่งพบเฉพาะในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น การ แต่งกลอนกลบท ที่ไม่พบในสมัยอื่น

การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีให้เป็นสมัยเดียวกันโดยพิจารณา จากระยะเวลาของการเป็นราชธานี และลักษณะวรรณคดีที่คล้ายคลึงกันเนื่องจากวรรณคดีสมัยธนบุรี ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย ลักษณะของวรรณคดีสมัยธนบุรีที่คล้ายคลึง กับสมัยอยุธยาตอนปลาย อาทิ แต่งร้องกรองโดยใช้คำประพันธ์ทุกประเภท คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย มักขึ้นต้นด้วยบทไหว้หรือบทประณาม ด้านเนื้อหามุ่งเน้นไปที่เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา เรื่องเล่าสำหรับอ่าน บทแสดงนิราศและบทสวดดี เอกสารในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี มีดังนี้

- กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก
- กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง
- โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย/เพลงยาวเจ้าฟ้าอภัย
- บุณโณวาทคำฉันท์
- กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับกรุงธนบุรี
- โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี
- ลิลิตเพชรมงกุฎ
- นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน
- ตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับนาพระเพทราชา
- คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม
- พระราชกำหนดเกล้าฉบับที่ 11 (กฎหมายโจรสลัดเส้นสิบก้าว)
- จารึกวัดเทพจันทร์
- จดหมายเหตุร้ายวันที่พัชร์กาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีเมืองพุทไธมาศและกรุงกัมพูชา
- พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช 1136

5. สมัยรัชกาลที่ 3 (พุทธศักราช 2367-2394)

สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นสมัยที่มีกวีที่มีชื่อเสียงหลายท่าน อาทิ สุนทรภู่ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่รูปแบบคำประพันธ์มีลักษณะเช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 1 และสมัยรัชกาลที่ 2 ความเคลื่อนไหวสำคัญด้านวรรณกรรมคือ การมีจารึกวัดโพธิ์ซึ่งเป็นการให้ความรู้แก่ผู้สนใจศึกษาด้วยตนเอง และการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์บางกอกกรีตอร์เตอร์ซึ่งแสดงให้เห็นความก้าวหน้าด้านการพิมพ์ และการรับอิทธิพลจากตะวันตก เอกสารในสมัยรัชกาลที่ 3 มีดังนี้

- อุณรุทธร้อยเรื่อง
- ลิลิตตะเลงพ่าย
- โคลงนิราศสุพรรณ
- จดหมายหลวงอุดมสมบัติ
- พระราชปจฉาในรัชกาลที่ 3
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3

6. สมัยรัชกาลที่ 5 (พุทธศักราช 2411-2453)

สมัยรัชกาลที่ 5 วรรณกรรมมีความก้าวหน้าโดยเห็นได้จากการจัดพิมพ์นิตยสารเป็นครั้งแรก ได้แก่ วชิรญาณวิเศษ และ ลัทธิวิทยา อีกทั้งยังเกิดโบราณคดีสโมสรที่ช่วยส่งเสริมงานด้านการประพันธ์ สมัยนี้เป็นสมัยที่วรรณกรรมได้รับอิทธิพลจากตะวันตกอย่างชัดเจน เอกสารในสมัยรัชกาลที่ 5 มีดังนี้

- กลบทสุภาชิต
- นิราศเขาลูกช้าง
- นิราศพระปฐม
- สนุกนี้่ก
- พระราชปจฉารัชกาลที่ 5 (เฉพาะส่วนวิสัย)
- จดหมายเหตุความทรงจำรัชกาลที่ 5

7. สมัยรัชกาลที่ 7 (พุทธศักราช 2469-2477)

วรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ 7 มีหลากหลายประเภททั้ง นวนิยาย เรื่องสั้น กวีนิพนธ์และบทความ (รื่นฤทัย สัจจะพันธ์ 2557) ความแตกต่างของวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7 เห็นได้ชัดเจนในด้านเนื้อหาโดยเปลี่ยนจุดมุ่งหมายจากการแต่งวรรณกรรมเชิงมรรยาทไปสู่วรรณกรรมที่สะท้อนสังคม

และทัศนคติของชนชั้นกลาง เนื่องจากเป็นสมัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นประชาธิปไตย เอกสารที่ศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 7 มีดังนี้

- โคลงกลอนกรุงเทพ
- สามัคคีเภทคำฉันท์
- พ่อแม่รังแกฉัน
- แดงการณ์พระปกเกล้าสละราชสมบัติ
- บ้านนอกเข้ากรุง ตีพิมพ์ในเริงรมย์ ปีที่ 2 เล่มที่ 2 พ.ศ.2471
- จดหมายเหตุรายวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา พ.ศ.2472 และประพาสอินโดจีน พ.ศ. 2473

โดยสรุปเอกสารที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แยกสายสมัยและแบ่งตามประเภทของเอกสารมีดังนี้

สมัย	เอกสารร้อยกรอง	เอกสารร้อยแก้ว
1.สมัยสุโขทัย(พุทธศักราช 1800 –1924)		1) จารึกวัดศรีชุม 2) จารึกนครชุม 3) จารึกวัดป่ามะม่วง 4) จารึกวัดเขากบ 5) จารึกวัดพระยืน 6) จารึกวัดช้างล้อม 7) จารึกเจดีย์น้อย วัดพระมหาธาตุ 8) จารึกปูนจิตขุนจอต
2.สมัยอยุธยาตอนต้น (พุทธศักราช 1991-2072)	1) ลิลิตโองการแช่งน้ำ 2) ลิลิตพระลอ 3) ยวนพ่ายโคลงฉันท์ 4) โคลงทวาทศมาส 5) อนิรุทธคำฉันท์ 6) กำสรวลสมุทร หรือ กำสรวลศรีปราษฎ์	8) จารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร พศ 2053
3.สมัยอยุธยาตอนกลาง (พุทธศักราช 2153-2231)	1) โคลงนิราศนครสวรรค์ 2) คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง 3) ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์ 4) เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา 5) ราชชาติคำฉันท์/นิราศสี่ดา 6) กาพย์ห่อโคลงพระศรีมหาเศวต 7) สมุทรโฆษคำฉันท์	8) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ 9) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ 9) จารึกวัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ 10) ศิลาจารึกวัดจันทมณี 11) ปุจฉาพระเพทราชา 12) พระราชพงศาวดารฯ(ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์)
4.สมัยอยุธยาตอนปลาย และธนบุรี (พุทธศักราช 2251-2325)	1) กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก 2) กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง 3) โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย/เพลงยาวเจ้าฟ้าอภัย	9) ตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาพระเพทราชา 10) คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม 11) พระราชกำหนดเกล้าฉบับที่๑๑(กมโจร

	4) บุณโณวาทคำฉันท์ 5) กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับธนบุรี 6) โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี 7) ลิลิตเพชรมงกุฎ 8) นิราศพระยามหาอนุภาพไปเมืองจีน	สามเส้น ๑๕วา) 12) จารึกวัดเทพจันทร์ 13) จดหมายเหตุรายวันที่พิรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีเมืองพุทไธมาศและกรุงกัมพูชา 14) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖
5.สมัยรัชกาลที่ 3 (พุทธศักราช 2367-2394)	1) อุณรุทร้อยเรื่อง 2) ลิลิตตะเลงพ่าย 3) โคลงนิราศสุพรรณ	4) จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ 5) พระราชปฤจฉาในรัชกาลที่ 3 6) จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3
6.สมัยรัชกาลที่ 5 (พุทธศักราช 2411-2453)	1) กลบทสุภาษิต 2) นิราศเขาลูกช้าง 3) นิราศพระปฐม	4) สนุกนี้รัก 5) พระราชปฤจฉารัชกาลที่ 5 (เฉพาะส่วนวิไลสนา) 6) จดหมายเหตุความทรงจำรัชกาลที่ 5
7.สมัยรัชกาลที่ 7 (พุทธศักราช 2469-2477)	1) โคลงกลอนของครูเทพ 2) สามัคคีเภทคำฉันท์ 3) พ่อแม่รังแกฉัน	4) แถลงการณ์พระปกเกล้าสละราชสมบัติ 5) บ้านนอกเข้ากรุง ตีพิมพ์ในเรขมัย ปีที่ 2 เล่มที่ 2 พ.ศ. 2471 6) จดหมายเหตุรายวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา พ.ศ. 2472 และประพาสอินโดจีน พ.ศ.2473

ตารางที่ 1 เอกสารที่ใช้ในการศึกษาแยกตามสมัยและประเภทของเอกสาร

3.2 เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 นิยามของการณ์ลักษณะ

คำว่าการณ์ลักษณะมีการใช้และให้ความหมายอยู่ 2 ลักษณะใหญ่โดยการให้ความหมายแบบแรกซึ่งพบในการศึกษาภาษาแถบยุโรปให้นิยามว่าการณ์ลักษณะหมายถึง มุมมองของผู้พูดที่มีต่อโครงสร้างภายในเชิงเวลาของเหตุการณ์ (Comrie 1976) เช่น ผู้พูดอาจกล่าวถึงเหตุการณ์โดยมีมุมมองว่าเหตุการณ์จบลงแล้ว หรือเหตุการณ์เพิ่งเริ่มต้นก็ได้ และการให้ความหมายแบบที่สองเป็นการเน้นไปที่ความหมายของกริยาว่าโครงสร้างเหตุการณ์ที่แสดงด้วยกริยานั้นมีลักษณะอย่างไร (Vendler 1967.) เป็นกระบวนการหรือสภาพ มีจุดสิ้นสุดหรือไม่มีจุดสิ้นสุด อาจกล่าวได้ว่าการแบ่งความหมายของการณ์ลักษณะทั้งสองประเภท แตกต่างกันที่การพิจารณาตัวบ่งชี้โดยการลักษณะประเภทแรกเน้นพิจารณาความหมายของการณ์ลักษณะตามวิธีการทางไวยากรณ์ เช่น การเติมวิภัติปัจจัยเพื่อบอกความสิ้นสุดหรือไม่สิ้นสุด ขณะที่การณ์ลักษณะประเภทที่สองเป็นการพิจารณาความหมายจากคำกริยาร่วมกับอาร์กิวเมนต์ของกริยาและส่วนขยายต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นสถานการณ์ทางความหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้เน้นใช้การณ์ลักษณะในความหมายที่สองคือ เน้นตัดสินการณ์ลักษณะจากความหมายของกริยา เพราะคำปฏิเสธส่วนใหญ่ปฏิเสธกริยาอย่างไรก็ตามความหมายของกริยาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถใช้ตัดสินทั้งสถานการณ์ว่าเป็นการณ์ลักษณะประเภทใดได้ ในภาษาไทยปัจจุบัน

การพิจารณาการณั้ลักษณะจะพิจารณาความหมายของกริยา พิจารณาตัวบ่งชี้การณั้ลักษณะร่วมกับโครงสร้างภายในเชิงเวลาและกระบวนการต่างๆ ที่มีผลต่อเหตุการณ์ แต่การจะตัดสินคำที่พบในอดีตว่ามีความหมายบอกการณั้ลักษณะหรือไม่ทำได้ยาก จึงไม่สามารถใช้ความหมายประจำคำเพื่อจำแนกประเภทการณั้ลักษณะอย่างละเอียดได้ การศึกษาครั้งนี้จึงพิจารณาที่ประเภทของสถานการณ์ว่าทั้งข้อความที่พบบนั้บ่งชี้ว่าเป็นสถานการณ์ประเภทใด โดยจะพิจารณาจากกริยา ตัวบ่งชี้ ร่วมกับข้อความแวดล้อมทั้งก่อนและหลังประโยคที่ศึกษา

ดังนั้น การณั้ลักษณะในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง ลักษณะของสถานการณ์ที่แสดงโดยรูปภาษาและเกิดจากเจตนาของผู้พูดซึ่งเจตนาของผู้พูดในนี้วิเคราะห์จากข้อความแวดล้อมและตัวบ่งชี้ที่พบในประโยค

3.2.2 การวิเคราะห์เพื่อจำแนกประเภทของเหตุการณ์

การศึกษาครั้งนี้มีสมมติฐานว่าคำปฏิเสธซึ่งมีความหลากหลายในช่วงต้นของประวัติศาสตร์ไทยมีความแตกต่างด้านการณั้ลักษณะโดยทั่วไปการที่จะทราบว่าเป็นสถานการณ์แบบใดมีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาคือ พิจารณาคุณสมบัติกริยาร่วมกับตัวบ่งชี้ด้านการณั้ลักษณะและตัวบ่งชี้ไวยากรณ์ การศึกษาครั้งนี้ประยุกต์เกณฑ์จากการจำแนกประเภทกริยาของ Vendler (1967.) และ Boonyapatipark (1983) ด้านการพิจารณาจำแนกประเภทของสถานการณ์พิจารณาตามการศึกษาของ Smith (1997) และใช้วิธีวิเคราะห์การณั้ลักษณะในภาษาไทยตามการศึกษาของ Kullavanijaya and Bisang (2007) จากแนวคิดทั้งหมดทำให้จำแนกประเภทสถานการณ์เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ การปฏิเสธในสถานการณ์แบบทรงสภาพ (state) ซึ่งหมายถึง สถานการณ์ที่มีความคงที่ตลอดช่วงเวลาและการปฏิเสธในสถานการณ์แบบพลวัต (dynamic) ซึ่งหมายถึง สถานการณ์ มีลักษณะเป็นการกระทำหรือมีลักษณะไม่นิ่ง การปฏิเสธสถานการณ์แบบทรงสภาพประกอบด้วยสถานการณ์ย่อยอยู่ 4 ลักษณะคือ

- 1) การปฏิเสธการมีลักษณะประจำตัว (inherent state) ปฏิเสธว่าไม่มีลักษณะประจำตัว เช่น “แมวตัวนั้นไม่ดุ”
- 2) การปฏิเสธว่าไม่ได้อยู่ในสภาพนั้น (on-going state) ปฏิเสธว่าไม่ได้กำลังอยู่สภาพบางอย่าง เช่น “แมวไม่หงุดหงิด”
- 3) ปฏิเสธว่าไม่ปรารถนาจะก่อให้เกิดสิ่งนั้น (volitional) ปฏิเสธว่าไม่เต็มใจหรือไม่ปรารถนาจะก่อให้เกิดการกระทำ เช่น “ฉันไม่กิน”
- 4) ปฏิเสธว่าโดยปกติไม่มีการกระทำนั้นเกิดขึ้น (generic) ปฏิเสธว่าโดยปกติไม่มีการกระทำเกิดขึ้น เช่น “สนใจไม่ขึ้นรถเมล์”

ขณะที่การปฏิเสธสถานการณ์แบบพลวัตก็ประกอบด้วยสถานการณ์ย่อย 4 ลักษณะเช่นกัน ได้แก่

- 1) ปฏิเสธว่าการกระทำไม่ได้เกิดขึ้น (action) ปฏิเสธว่าการกระทำไม่ได้เกิดขึ้น เช่น “วันนี้แม่ไม่ทำกับข้าว”
- 2) ปฏิเสธว่าไม่ได้มีการเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปอีกสภาพหนึ่ง (process) ปฏิเสธว่าไม่ได้มีการเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปอีกสภาพหนึ่ง เช่น “เมื่อตอนน้ำท่วมคราวก่อน ต้นมะม่วงไม่ตาย”
- 3) ปฏิเสธว่าเหตุการณ์ไม่ได้นำไปสู่สภาพที่เป็นผล (resultative state) ปฏิเสธว่าเหตุการณ์ไม่ได้นำไปสู่สภาพที่เป็นผล เช่น “พยายามตัดแต่ตัดไม่ขาด”
- 4) ปฏิเสธว่าการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพไม่ได้เกิดขึ้น (change of state) ปฏิเสธว่าการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพไม่ได้เกิดขึ้น เช่น “กินเหล้าเข้าไปเยอะ แต่หน้าไม่แดง”

การตัดสินประเภทของสถานการณ์จะเริ่มจากพิจารณาประเภทกริยาซึ่งมีส่วนกำหนดประเภทของสถานการณ์ อย่างไรก็ตามประเภทของกริยาอาจไม่ทำให้สถานการณ์มีความหมายตามประเภทกริยาได้ทุกกรณีแต่ในภาษาไทยหากไม่ปรากฏคำแสดงกาลลักษณะอื่นๆ สถานการณ์มักเป็นไปตามประเภทกริยา และเนื่องจากการศึกษานี้ศึกษาข้อมูลภาษาไทยโบราณ เกณฑ์ที่มีการจัดประเภทกริยาในภาษาไทยปัจจุบันจึงไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยตรงเนื่องจากกริยาในอดีตบางคำอาจไม่ได้มีความหมายเช่นในปัจจุบันผู้วิจัยจึงประยุกต์การจัดประเภทกริยาจากการศึกษาของ Boonyapatipark (1983) โดยใช้เกณฑ์ที่กว้างที่สุดคือแบ่งกริยาเป็นประเภทใหญ่ 2 ประเภท ดังนี้

- 1) กริยาทรงสภาพ (stative verbs) ได้แก่กริยาที่แสดงการมีอยู่ แสดงเงื่อนไข แสดงการมีคุณสมบัติทั้งชั่วคราวและถาวร อาทิ การรับรู้ ความรู้สึก ทศนคติ การครอบครอง ตัวอย่างกริยาเช่น สูง เตี้ย สวย รู้ เข้าใจ รัก เชื่อ มี เป็น เห็น ได้ยิน เจ็บ คั้น หิว โมโห เป็นต้น
- 2) กริยาพลวัต (dynamic verbs) ได้แก่ กริยาที่แสดงการกระทำ การเคลื่อนที่ การเปลี่ยนสภาพ หรือกระบวนการ เช่น กิน วิ่ง เดิน ตัดสินใจ เลือก ตาย เสร็จ จบ สะดุด เคาะ กระโดด เปิด ขาด แดก เป็นต้น

เกณฑ์ด้านประเภทของกริยาช่วยให้สามารถระบุได้ว่ากริยาที่พบในประโยคเป็นประเภทใด และจะใช้พิจารณาร่วมกับตัวบ่งชี้กาลลักษณะอื่นเพื่อกำหนดประเภทสถานการณ์ เกณฑ์การตัดสินประเภทของสถานการณ์ทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ประเภทหลักของ สถานการณ์	ประเภทของกริยา	ประเภทย่อยของสถานการณ์
สถานการณ์ทรงสภาพ (stative)	กริยาทรงสภาพ (stative verbs)	สภาพติดตัว (inherent state) ปฏิเสธว่าไม่มีลักษณะประจำตัว เช่น “แมวตัวนั้นไม่ ดุ”
		สภาพที่กำลังเป็นอยู่ (on-going state) ปฏิเสธว่าไม่ได้กำลังอยู่สภาพบางอย่าง เช่น “แมวไม่ หงุดหงิด”
	กริยาพลวัต (dynamic verbs)	ความตั้งใจ (volitional) ปฏิเสธว่าไม่เต็มใจหรือไม่ปรารถนาจะก่อให้เกิดการ กระทำ เช่น “ฉันไม่กิน”
		สภาพกิจวัตร (habitual) ปฏิเสธว่าโดยปกติไม่มีการกระทำเกิดขึ้น เช่น “สนใจ ไม่ขึ้นรถเมล์”
		เหตุการณ์โดยทั่วไป (generic) ปฏิเสธว่าโดยธรรมชาติแล้วเหตุการณ์การกระทำไม่ เกิดขึ้น เช่น “ฝนไม่ตก” หรือ “แมวไม่กินหมา”
		การกระทำ (action) ปฏิเสธว่าการกระทำไม่ได้เกิดขึ้น เช่น “วันนี้แม่ไม่ ทำกับข้าว”
สถานการณ์พลวัต (dynamic)	กริยาพลวัต (dynamic verbs)	กระบวนการ (process) ปฏิเสธว่าไม่ได้มีการเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปอีกสภาพ หนึ่ง เช่น “เมื่อตอนน้ำท่วมคราวก่อน ต้นมะม่วงไม่ ตาย”
		กริยาทรงสภาพ (stative verbs)
		การเปลี่ยนสภาพ (change of state) ปฏิเสธว่าการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพไม่ได้เกิดขึ้น เช่น “กิน เหล้าเข้าไปเยอะ แต่หน้าไม่แดง”

ตารางที่ 2 เกณฑ์การจำแนกประเภทของสถานการณ์

นอกจากเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ปรากฏการปฏิเสธแล้ว การศึกษาครั้งนี้ยังมี
สมมติฐานว่าความถี่ของการใช้คำปฏิเสธร่วมกับคำกริยาสมภาวะมาลาได้ทำให้เกิดคำปฏิเสธใหม่ขึ้น ใน
ส่วนต่อไปจะกล่าวถึงวิธีการคำนวณความถี่ของการปรากฏร่วมของคำซึ่งจะใช้วิเคราะห์ข้อมูลส่วนการ
เปลี่ยนแปลงจาก *มีได้* เป็น *ไม่*

3.3 การคำนวณความถี่การปรากฏร่วมของคำ

การลดรูปทางเสียงสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัยทั้งปัจจัยทางสังคมหรือความถี่การใช้ Bybee (2006) ได้เสนอว่าความถี่ทำให้เกิด reducing effect ซึ่งหมายถึงยิ่งรูปนั้นมีการใช้บ่อยยิ่งมีแนวโน้มว่าจะเกิดการลดรูปทางเสียงได้มากกว่าคำที่มีความถี่การใช้ต่ำ การศึกษาของ Bybee and Schrieblman (1999) ยังพบว่า reducing effect ไม่ได้เกิดกับคำเท่านั้นแต่สามารถเกิดกับกลุ่มคำหรือคำที่ปรากฏร่วมกันบ่อย (collocation) ได้ หากการปรากฏคู่กันนั้นมีความเหนียวแน่นของการปรากฏร่วมสูง แนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาของ Jurafsky et al. (2001.) ที่เสนอแนวคิด Probabilistic Reduction Hypothesis โดยมีสาระสำคัญคล้ายกับแนวคิดของ Bybee and Schrieblman โดยเสนอว่า คำที่ปรากฏร่วมกันในลักษณะคำคู่และมีค่าความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency) สูงสามารถเป็นหลักฐานทำนายแนวโน้มการลดรูปทางเสียงได้เนื่องจากความถี่มีผลต่อความจำของผู้พูด ยิ่งปรากฏร่วมกันมากยิ่งออกเสียงสั้นลง

อัตราการปรากฏร่วมระหว่างคำและการลดรูปทางเสียงมีความสัมพันธ์กันตามการศึกษาความถี่กับการเปลี่ยนแปลงภาษา การศึกษาครั้งนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่า มิ และ กริยา ได้ ปรากฏร่วมลักษณะเป็นหน่วยเดียวกัน จึงต้องคำนวณความน่าจะเป็นของการที่จะปรากฏกริยา ได้ ตามหลังคำปฏิเสธ มิ อีกทั้งจำนวนข้อมูลรวมแต่ละสมัยยังไม่เท่ากันทำให้ไม่สามารถใช้เพียงการนับความถี่ได้ การศึกษาครั้งนี้ใช้การคำนวณความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วม (joint probability) โดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$P(w_i w_i + 1) = \frac{C(w_i w_i + 1)}{N}$$

สูตรข้างต้นเป็นสูตรสำหรับคำนวณการปรากฏร่วมระหว่าง มิ และ ได้ โดยเอาความถี่ของคำที่สนใจ คือ มิ (w_i) กับคำที่ตามมา ($w_i + 1$) คือ ได้ มาหารด้วย มิ ทั้งหมด (N) ก็จะได้ค่าของ มิ ได้ เทียบกับการปรากฏของ มิ ทั้งหมด ค่าที่คำนวณได้ข้างต้นจะเป็นค่าความน่าจะเป็นที่ มิ จะเกิดร่วมกับ ได้ โดยจะนำไปเปรียบเทียบกับ มิ ที่ปรากฏร่วมกับคำอื่นๆ ทั้งหมดอีกครั้งเพื่อแสดงให้เห็นว่า มิ ได้ มีความถี่สูงกว่าคำอื่นและสูงขึ้นชัดเจนในบางสมัย

นอกจากข้อมูลความถี่ที่แสดงให้เห็นแนวโน้มว่า มิ ได้ มีลักษณะเป็นคำที่เกิดคู่กันแล้วในการศึกษาครั้งนี้ยังนำเสนอความถี่ด้านสัดส่วนการปรากฏของคำปฏิเสธต่างๆ ในแต่ละสมัย ข้อมูลความถี่ส่วนนี้คำนวณจากค่าความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency) ซึ่งคิดจากคำปฏิเสธทั้งหมดในสมัยนั้นๆ หารด้วยจำนวนคำปฏิเสธที่สนใจเช่น คำปฏิเสธ ไม่ ในสมัยอยุธยาตอนกลางปรากฏ 5 ครั้ง จากคำปฏิเสธทั้งหมด 389 ครั้ง คิดเป็นสัดส่วน 5/389 และมีค่าความถี่สัมพัทธ์ที่ 0.04 การใช้

ค่าความถี่สัมพัทธ์มีความน่าเชื่อถือมากกว่าการนับความถี่เนื่องจากการมีความถี่สูงอาจไม่ได้
หมายความว่ามีส่วนที่เพิ่มขึ้นหากเปรียบเทียบข้ามสมัย

การคำนวณความถี่ทั้งสองลักษณะมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน ข้อมูลความถี่สัมพัทธ์จะเป็น
สิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงค่าปฏิเสศแต่ละสมัยมีแนวโน้มอย่างไร ขณะที่ความน่าจะเป็นของ
การปรากฏร่วมจะสนับสนุนความเป็นไปได้ที่ *มีได้* จะกลายเป็น *ไม่* อย่างไรก็ตามการพบข้อมูลความถี่
การปรากฏร่วมสูงแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถยืนยันว่าค่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน
ข้อมูลความถี่จึงถือเป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่จะไปสนับสนุนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้านอรรถศาสตร์
และวากยสัมพันธ์ของคำปฏิเสศ ข้อมูลจากทั้งสองส่วนจะมีส่วนช่วยการตัดสินใจเวลาที่มีการ
เปลี่ยนแปลงคำปฏิเสศที่สำคัญต่อไป

บทที่ 4

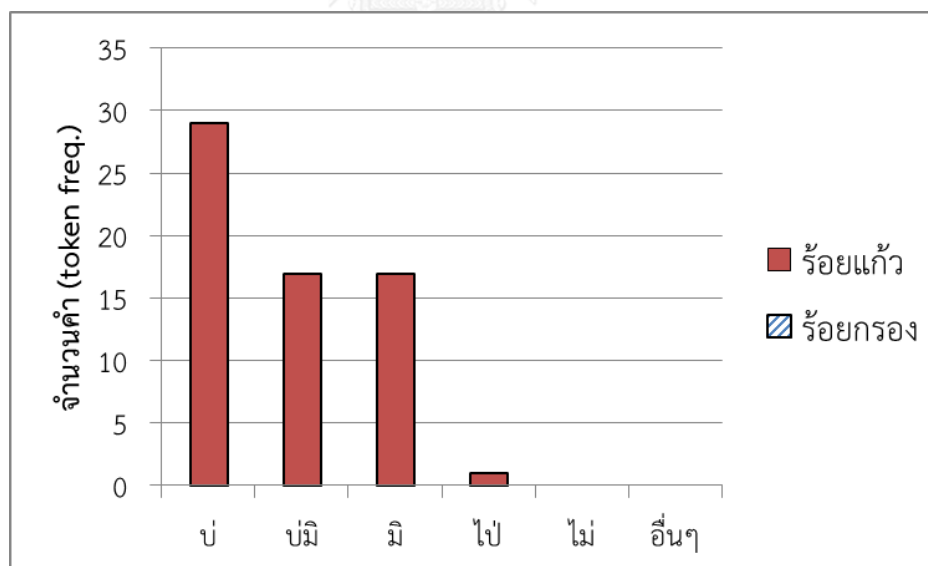
บริบทของการปรากฏคำปฏิเสธ บ่ มิ ไป ไม่

ในการอธิบายขั้นตอนของพัฒนาการคำบอกปฏิเสธในภาษาไทย ผู้วิจัยจะนำเสนอความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยทางวรรณคดี โดยโครงสร้างการนำเสนอข้อมูลแต่ละสมัยจะอภิปรายสัดส่วนของคำปฏิเสธที่พบ เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของความถี่ที่จะเป็นเครื่องบ่งชี้ความนิยมด้านการใช้ จากนั้นจะแสดงให้เห็นความแตกต่างของสถานการณ์การใช้คำปฏิเสธซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของบทนี้ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญกับระบบคำปฏิเสธภาษาไทย

4.1 คำปฏิเสธสมัยสุโขทัย

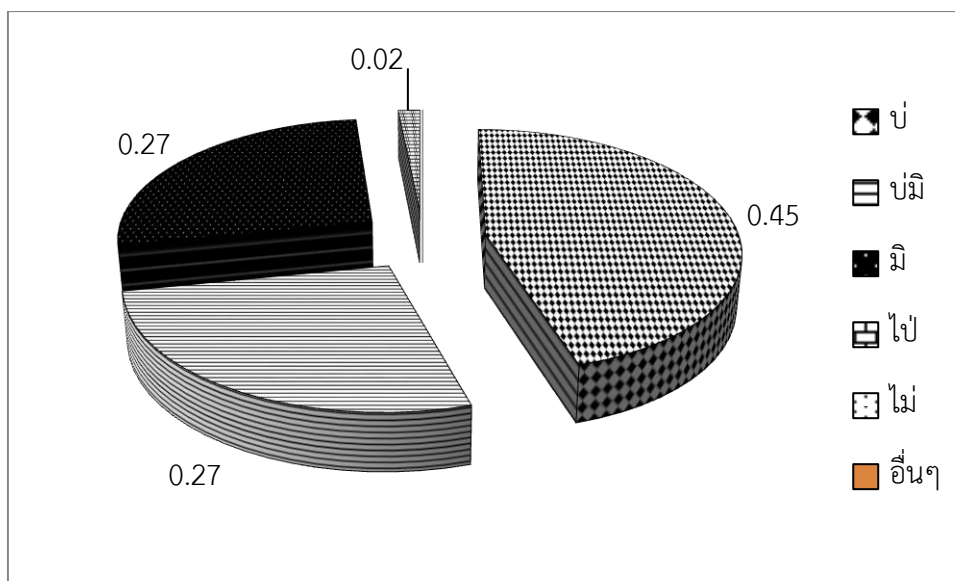
4.1.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

คำปฏิเสธที่พบจากข้อมูลสมัยสุโขทัยมีทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ บ่ บ่ มิ มิ และ ไป โดย ไม่ ยังไม่พบการใช้ในสมัยนี้ คำปฏิเสธที่มีความถี่การปรากฏสูงที่สุดคือ บ่ โดยปรากฏทั้งสิ้น 29 ครั้ง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยสุโขทัย

จากความถี่ที่สังเกตได้ในแผนภูมิที่ 1 บ่ มีแนวโน้มที่จะเป็นคำปฏิเสธที่พบการปรากฏบ่อยครั้งกว่าคำอื่นๆ โดยมี บ่ มิ มิ และ ไป ปรากฏในลำดับรองลงมา อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นสัดส่วนการปรากฏต่อการพบคำปฏิเสธทั้งหมดจึงได้คำนวณค่าความถี่สัมพัทธ์เพื่อแสดงให้เห็นว่า บ่ มีการใช้บ่อยกว่าจริงเมื่อเทียบกับคำปฏิเสธคำอื่น ดังนี้

แผนภาพที่ 4 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยสุโขทัย

ค่าความถี่สัมพัทธ์ทำให้เห็นว่า *บ* มีสัดส่วนการปรากฏมากที่สุดคิดเป็น 0.45 โดยมากกว่า *มิ* และ *ปมี* เกือบเท่าตัว คำปฏิเสธอื่นนอกเหนือจาก *บ* *ปมี* และ *มิ* แทบจะไม่พบในเอกสารสมัยนี้ อย่างไรก็ตามนอกจากข้อมูลความถี่จะแสดงให้เห็นแนวโน้มความนิยมใช้คำปฏิเสธ ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า การมีคำปฏิเสธที่หลากหลายเกิดจากการที่คำปฏิเสธในช่วงต้นของพัฒนาการยังมีความแตกต่างด้านการณลักษณะอยู่ ดังนั้นการสรุปรูปแบบการใช้คำปฏิเสธในสมัยสุโขทัยจึงต้องพึงระวังเรื่องปริมาณของข้อมูลที่น้อยด้วย ผลการศึกษามีดังนี้

4.1.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

ผลจากการสืบสร้างคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิมได้ระบุว่าครั้งหนึ่งคำปฏิเสธในภาษาตระกูลไทเคยมีความแตกต่างกันด้านการณลักษณะ (aspect) การศึกษาครั้งนี้ได้วิเคราะห์ข้อมูลคำปฏิเสธโดยอาศัยเกณฑ์ด้านประเภทของสถานการณ์ที่ปรากฏของคำปฏิเสธและพบว่า ในสมัยสุโขทัยคำปฏิเสธยังแสดงให้เห็นความแตกต่างด้านการณลักษณะซึ่งเป็นลักษณะตกทอดจากภาษาตระกูลไท ดังนี้

4.1.2.1 บ

บ เป็นคำปฏิเสธที่พบในเอกสารสมัยสุโขทัยทุกเอกสาร โดยมีการปรากฏร่วมกับกริยาทั้งกริยาทรงสภาพและพลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) แห่งถเมิรเทศ²แสวงหาปริญญาดู...เศษรุทุกภาษา มักกระทำเพียรพยายาม กลางคำบยื่นกลางคินบอยู่ เทียรปรารธนาโพธิสมภาร.....

² ถเมิรเทศ = ผู้เดินทางไปยังที่ต่างๆโดยไม่มีจุดหมาย, ผู้เดินจรจัด

(จารีกวัตศรีชุม)

(2) โยทานทุกเมื่อ**บ่**คิด**ค้ำ**³

(จารีกวัตศรีชุม)

(3) **บ่**ให้**ฉิบ****บ่**ให้**หาย**สัก**แห่ง**

(จารีกวัตศรีชุม)

(4) แม่**ผู้**ใด**บ่**ชื้อ

(จารีกปุขุนจิตขุนจอต)

(5) ใคร**บ่**ชื้อ**จ่ง**ผี**ผู้**นี้**หัก**ก่า**ว**

(จารีกปุขุนจิตขุนจอต)

(6) ผลประโยชน์ด้วยพนมอันผสมบุญให้**มาก****บ่**หลาก⁴ จากประเพณี

(จารีกวัตช้างล้อม)

(7) อัน**ตรา**ย**บ่**ได้**สัก**อัน

(จารีกวัตพระยืน)

จากตัวอย่างที่ (2) - (7) จะเห็นว่า *บ่* สามารถปรากฏกับกริยาทรงสภาพ เช่น *คิดค้ำ ให้ ได้ หลาก* และ *ชื้อ ได้* ขณะเดียวกันก็พบการปรากฏร่วมกับกริยาพลวัต เช่น *ย่น* ในตัวอย่างที่ (3) ดังนั้น *บ่* จึงเป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏกับกริยาได้ทั้งทรงสภาพและพลวัต อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาประเภทของสถานการณ์ที่พบ *บ่* จะเห็นรูปแบบที่เหมือนกันคือ ทุกตัวอย่างมีความหมายเป็นการปฏิเสธในสถานการณ์แบบทรงสภาพ อาทิ จากตัวอย่างที่ (1) “กลางค้ำบ่ย่นกลางคิ่นบ่อยู่” ในที่นี้มีหมายถึง “จำศีลภาวนาอย่างไม่ลดละ แม้แต่กลางค้ำกลางคิ่นก็ไม่หยุดหย่อน” การปฏิเสธเช่นนี้แสดงให้เห็นความไม่เต็มใจหรือไม่ปรารถนาจะก่อให้เกิดการหยุดจำศีล ซึ่งการเจตนาจะไม่ทำบางสิ่งเป็นคุณสมบัติการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ ในตัวอย่างที่ (2) “โยทานทุกเมื่อ**บ่**คิด**ค้ำ**” หมายถึง “ให้ทานโดยไม่ติดขัด” เป็นการปฏิเสธสภาพติดขัดหรือไม่เต็มใจต่อการให้ทาน ในตัวอย่างที่ (4) และ (5) “**บ่**ชื้อ” แสดงให้เห็นการปฏิเสธความซื้อสัตย์ซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวบุคคล การปฏิเสธการมีสภาพ

³ บ่คิดค้ำ = ไม่ติดขัด ไม่ยาก⁴ บ่หลาก = ไม่แปลก ไม่ผิดแผก

และปฏิเสธคุณสมบัติประจำตัวเช่นนี้จัดเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ และในตัวอย่าง
 อย่างที่ (6) “บ่หลากหลายประเพณี” ซึ่งมีความหมายว่า ไม่ผิดแผกไป ในที่นี้ บ่ ปฏิเสธการมีสภาพที่ผิด
 แผกจากประเพณี การปฏิเสธการอยู่ในสภาพจัดเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพ หรือในตัวอย่างที่ (7)
 “อันตรายบ่ได้สักอัน” เป็นการปฏิเสธการได้รับอันตราย ซึ่งมีลักษณะเป็นสภาพ และเช่นเดียวกับ
 ตัวอย่างที่ (6) การปฏิเสธสภาพถือเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

นอกจากการทำหน้าที่ปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพแล้ว ยังพบว่า บ่ ทำหน้าที่ปฏิเสธ
 ข้อเท็จจริงมากกว่าจะปรากฏในการปฏิเสธสิ่งที่เป็นความคิดเห็น โดยสังเกตจากการปรากฏกับกริยา
 แสดงทัศนภาวะ (modal verb) ในสมัยสุโขทัยไม่พบตัวอย่าง บ่ ที่ทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาทัศนภาวะ
 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการแสดงความเห็น การบอกความเป็นไปได้หรือความจำเป็นที่เป็นการประเมิน
 จากความรู้สึกผู้พูด ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การปรากฏร่วมของ บ่ และ ได้ เนื่องจาก ได้ สามารถเป็นได้
 ทั้งกริยาหลักและกริยาช่วย แต่จากตัวอย่างพบ บ่ ปฏิเสธเฉพาะ ได้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกริยาทั่วไป
 เท่านั้น การปฏิเสธกริยา ได้ ที่เป็นกริยาช่วยด้านทัศนภาวะจะพบปรากฏกับคำปฏิเสธ บ่มี หรือ มี
 แทน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(8) อันตรายบ่ได้สักอัน

(จารึกวัดพระยืน)

(9) มหาสมณเถรอันอยู่ในนครสุโขทัย คาบนั้นบ่มีได้มาแล

(จารึกวัดพระยืน)

(10) แลมิได้รู้จัก

(จารึกนครชุม)

ในตัวอย่างที่ (8)-(10) เป็นตัวอย่างการพบคำปฏิเสธที่ปรากฏกับกริยา ได้ โดยตัวอย่างที่ (8)
 ปฏิเสธด้วย บ่ ตัวอย่างที่ (9) ปฏิเสธด้วย บ่มี และตัวอย่างที่ (10) ปฏิเสธด้วย มิ แต่ทั้งสามตัวอย่าง
 ได้ มีความหมายแตกต่างกัน ในตัวอย่างที่ (8) “อันตรายบ่ได้สักอัน” เป็นการปฏิเสธกริยาทั่วไปมีความ
 หมายว่า “ไม่ได้รับอันตราย” ขณะที่ในตัวอย่างที่ (9)-(10) ได้ เป็นกริยาช่วยเห็นได้จากโครงสร้าง
 ประโยคที่คำหลังจาก ได้ เป็นกริยา ในตัวอย่างที่ (9) “บ่มีได้มา” เป็นการปฏิเสธการมาของพระมหา
 สมณเถร โดย ได้ ในที่นี้มีความหมายแสดงการปฏิเสธเหตุการณ์ในอดีต เนื่องจากการมาของพระมหา
 สมณเถรเป็นสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นไปแล้ว ขณะที่ในตัวอย่างที่ (10) “มิได้รู้จักกัน” ได้ มีความหมาย
 บอกถึงการมีโอกาส ซึ่งในที่นี้คือ “โอกาสที่จะได้รู้จัก” ความหมายเช่นนี้เป็นความหมายของ ได้ ที่เป็น
 กริยาช่วย

จากตัวอย่างที่พบในข้อมูลทำให้สรุปได้ว่า คำปฏิเสธ *บ* เป็นคำปฏิเสธที่ใช้กับการปฏิเสธสถานการณ์แบบทรงสภาพ โดยมักใช้ปฏิเสธข้อเท็จจริงทั่วไป ด้านการปฏิเสธเจตนาของผู้พูดจะใช้คำปฏิเสธ *มิ* หรือ *บมิ* โดยมีหลักฐานจากการที่ไม่พบ *บ* กับการปฏิเสธกริยาช่วยในเอกสารสมัยนี้

4.1.2.2 มิ

มิ ในสมัยสุโขทัยมีจำนวนการปรากฏน้อยกว่า *บ* และ *บมิ* โดยส่วนใหญ่พบในสำนวนที่บอกถึงปริมาณหรือความถี่มากๆ เช่น มากจนนับไม่ถ้วน หรือ ไม่อาจกล่าวได้ครบถ้วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(11) ปูนมิถ่องถ้วน

(จารึกวัดศรีชุม)

(12) ที่คมนาแลมิได้

(จารึกนครชุม)

(13) จักนับแลมิได้

(จารึกวัดป่ามะม่วง)

จากตัวอย่างที่ (12) “ปูนมิถ่องถ้วน” มีความหมายว่า “ไม่อาจกล่าวได้ครบถ้วน” ขณะที่ตัวอย่างที่ (13) “คมนาแลมิได้” และ ตัวอย่างที่ (14) “นับแลมิได้” ต่างมีความหมายเหมือนกันคือ “ไม่สามารถนับจำนวนได้” เพราะ คมนา แปลว่า นับ ในความหมายเหล่านี้จะพบการใช้ *มิ* ปฏิเสธวลีดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่

นอกจากการปรากฏในสำนวนยังพบว่า *มิ* เป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏกับสถานการณ์ทรงสภาพ แต่ไม่ได้จำกัดเฉพาะการปฏิเสธข้อเท็จจริงเหมือน *บ* แต่สามารถปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพได้ทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(14) พูน⁵ มาลักพี⁶ ชาวพี⁷ ไ (ป) -----

มิชื่อแกสองท่านปูห (ลาน) -----

(จารึกปูชนจิตขุนจวด)

⁵ “พูน” = ไน่น

⁶ “พี” กระพี คือส่วนของเนื้อไม้ที่หุ้มแก่น

⁷ “ชาวพี” = ชาวนี้ หรือ ชาวเมืองนี้

- (15) เวณเมืองแก่พ่อขุนบางกลางหาว ◦ พ่อขุนกลางหาวมีผู้เข้า เพื่อเกรงแก่พระ
สหาย พ่อขุนผาเมืองจึงเอาพลออก

(จารึกวัดศรีชุม)

จากตัวอย่างที่ 14 แสดงให้เห็นว่า *มี* ปฏิเสธลักษณะนิสัยชื่อ ซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวถือ
เป็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ และในตัวอย่างที่ (15) “มีผู้เข้า” มีความหมายว่า “ไม่ยอม
เข้า ไม่นินดีเข้า” โดย *ผู้* เป็นกริยาพลวัตแต่การปฏิเสธในที่นี้เป็นปฏิเสธเจตนาว่า ไม่ปรารถนาจะ
รับด้วย การปฏิเสธเจตนาจัดเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

นอกจาก *มี* จะปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพและปรากฏในสำนวนที่บอกปริมาณแล้ว ยัง
พบว่าในโครงสร้างการณีก่อผล (resultative) *มี* จะปฏิเสธกริยา *ได้* และมีความหมายว่า “ไม่สำเร็จ”
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (16) ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หาคณสวดแลมิได้เลย

(จารึกนครชุม)

- (17) อันว่าพระปิฎกไตรนี้จักหายแล หาคณจ้กรู้แท้แลมิได้เลย

(จารึกนครชุม)

ตัวอย่างข้างต้น *มี* อยู่ในตำแหน่งการปฏิเสธกริยารอง โดยมีความหมายปฏิเสธผลจากการ
หว่า ซึ่งเป็นกริยาหลักว่า “ไม่ได้เกิดขึ้น” โดยในตัวอย่างที่ (16) “หาคณสวดแลมิได้” หมายถึง ไม่มีคน
ที่สวดพระมหาชาติได้ และตัวอย่างที่ (17) “หาคณจ้กรู้แท้แลมิได้” แปลว่า ไม่มีคนที่รู้พระไตรปิฎก
อย่างแท้จริง ทั้งสองตัวอย่างเป็นตัวอย่างการใช้ *มี* เพื่อปฏิเสธความหมายด้านทัศนภาวะ โดย *ได้* ใน
ตำแหน่งกริยารองมีความหมายแสดงความสำเร็จหรือความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นความหมายของกริยาทัศน
ภาวะ การพบได้ในตำแหน่งนี้แสดงให้เห็นว่า *มี* ปรากฏกับกริยาทัศนภาวะได้

ดังนั้นสรุปได้ว่า *มี* ในสมัยสุโขทัยสามารถปรากฏได้ในตำแหน่งหน้ากริยาหลักและหน้ากริยา
รองในโครงสร้างการณีก่อผล อีกทั้งสามารถปรากฏได้กับกริยาทั่วไปและกริยาทัศนภาวะ สถานการณ์
การปรากฏของ *มี* เป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพเท่านั้น

4.1.2.3 บมี

คำปฏิเสธ บมี มีความถี่เป็นอันดับสองรองจาก *บ* โดยเป็นคำปฏิเสธสถานการณ์แบบทรง
สภาพ ข้อมูลสมัยสุโขทัยได้แสดงให้เห็นว่า *บมี* มักปรากฏกับสำนวนที่มีความหมายว่า มีปริมาณมาก

เช่นเดียวกับ *มิ* นอกจากนั้นยังพบว่ากริยาที่มักปรากฏร่วมกับ *ปมิ* คือกริยาที่มีความหมายแสดงการคาดคะเนและความสามารถ (epistemic modality) เช่น *อาจ* และ *ได้* ตัวอย่างการปรากฏ *ปมิ* มีดังนี้

(18) พระยาบรเทศมาสู่สำนักเราก็คือ เราปมิอาจกระ(ทำ)

(จารึกวัดเจติยน์้อย)

(19) อุบาสกอุบาสิกาปมิอาจคณนาเลย

(จารึกวัดศรีชุม)

(20) มหาสุมนเถร อันอยู่ในนครสุโขทัย คาบ⁸ นั้นปมิได้มาแล

(จารึกวัดศรีชุม)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าคำปฏิเสธ *ปมิ* ปฏิเสธกริยา *ได้* และ *อาจ* ซึ่งเป็นกริยาที่มีความหมายด้านทัศนภาวะ การพบ *ปมิ* ปฏิเสธกริยาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการใช้ *ปมิ* มีความสัมพันธ์กับข้อสันนิษฐานหรือการประเมินความเป็นไปได้ มากกว่าจะเป็นข้อเท็จจริง เพราะ *ปมิ* มักปรากฏกับกริยาที่มีความหมายเหล่านี้ นอกจากการปรากฏกับกริยาทัศนภาวะ *ปมิ* ยังปรากฏกับวลีที่มีความหมายว่านับไม่ถ้วน หรือ บอกการมีปริมาณหรือความถี่มากอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(21) ปมิคณาถึเลย

(จารึกวัดศรีชุม)

(22) ผู้หนึ่งชื่อธรรมราชาพล ฐุบุญฐุธรรม มีปรีชญาแก่กม ปมิกล่าวถึเลย

(จารึกวัดศรีชุม)

(23) ทั้งเทียน รูป อ่าน⁹ แลปมิถ้วนเลย

(จารึกป่านางเมาะ)

⁸ “คาบ” หมายถึง ครั้ง

⁹ “อ่าน” หมายถึง นับ หรือ คำนวณ

วลีบอกการมีปริมาณมากเหล่านี้พบปรากฏบ่อยในเอกสารสมัยสุโขทัยและคำปฏิเสธที่พบในวลีดังกล่าวจะเป็น *ปมี* หรือ *มิ* เท่านั้น นอกจากการปรากฏที่กล่าวมา *ปมี* ยังแสดงให้เห็นการปรากฏในสถานการณ์แบบทรงสภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(24) ด้วยบริพารเขาก็ดี เราปมีกระทำให้เป็นอันตราย

(จารึกวัดเจติยน์้อย)

(25) โอยทานปมีขาดสักวัน

(จารึกวัดศรีชุม)

(26) เห็นสงสารภพนี้อนัตยอนาถปมีเพียง

(จารึกวัดศรีชุม)

(27) พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีนั้นผู้เชื่อ(ผิซึ่งเคียดตน)ก็ปมีเคียดตอบ

(จารึกวัดศรีชุม บรรทัดที่ 50)

ตัวอย่างที่ (24)-(27) แสดงให้เห็นว่า *ปมี* ปรากฏกับกริยาทรงสภาพ เช่น *ขาด* *เพียง* *เคียด* และปรากฏกับกริยาพลวัต เช่น *กระทำ* แต่เมื่อพิจารณาประเภทของสถานการณ์พบว่าเป็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพทั้งหมด ในตัวอย่างที่ (24) “*ปมี*กระทำให้เป็นอันตราย” แม้จะปฏิเสธกริยาพลวัต คือ “*กระทำ*” แต่เป็นการมีเจตนาที่จะไม่กระทำให้เป็นอันตราย ประโยคในตัวอย่างนี้ตัดตอนมาจากข้อความในจารึกเจติยน์้อย ซึ่งเนื้อหาเป็นการถวายคำสัตย์ต่อสมเด็จพระเจ้าพระยา ดังนั้นการตั้งใจจะไม่ทำอันตรายจึงเป็นการให้คำสัตย์ และเป็นความตั้งใจที่จะไม่ทำมากกว่าจะบอกว่า ไม่มีการกระทำการปฏิเสธเจตนาเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

ปมี ไม่เพียงปฏิเสธกริยาพลวัตในสถานการณ์แบบทรงสภาพ แต่ยังสามารถปรากฏกับกริยาที่มีความหมายด้านทัศนภาวะได้เช่นกัน ดังจะเห็นจากตัวอย่างที่ (19) *ปมี* ปฏิเสธ *อวจ* ซึ่งมีความหมายแสดงการคาดคะเน ดังนั้น *ปมี* จึงเป็นการคาดคะเนว่า “คงไม่สามารถจะทำหรือนับจำนวนได้” อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถระบุชัดเจนว่าในสมัยสุโขทัย *อวจ* ทำหน้าที่เป็นกริยาทัศนภาวะหรือไม่ แต่เห็นได้ชัดว่า *อวจ* มีความหมายด้านทัศนภาวะแล้วในสมัยนี้ เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (20) “*คาบนั้นปมี*ได้มาแล้ว” คำว่า *ได้* ในที่นี้ปรากฏหน้ากริยา *มว* ดังนั้น *ได้* จึงอยู่ในตำแหน่งกริยาบุเคราะห์หรือกริยาช่วย และ *ได้* ในตำแหน่งนี้มีความหมายบอกความเป็นไปได้ของการมาถึง การปรากฏของ *ปมี* กับกริยาที่มีความหมายแสดงการคาดคะเนจึงแสดงว่า *ปมี* สามารถปรากฏในความหมายที่เป็นการประเมินตามเหตุผลได้

โดยสรุป *ป๋มี* มีความหมายปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพและสามารถปฏิเสธกริยาทัศนภาวะได้ ซึ่งไม่พบ *ป๋* ปรากฏกับกริยาดังกล่าวจึงสรุปว่า *ป๋มี* ได้ทั้งสถานการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงและปฏิเสธสิ่งที่เป็นการคาดคะเนหรือความเห็นของผู้พูด

4.1.2.4 ไป

ในสมัยสุโขทัยพบการปรากฏของ *ไป* เพียงตัวอย่างเดียวจากจารึกเจดีย์น้อย และเป็นการปรากฏในสถานการณ์พลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

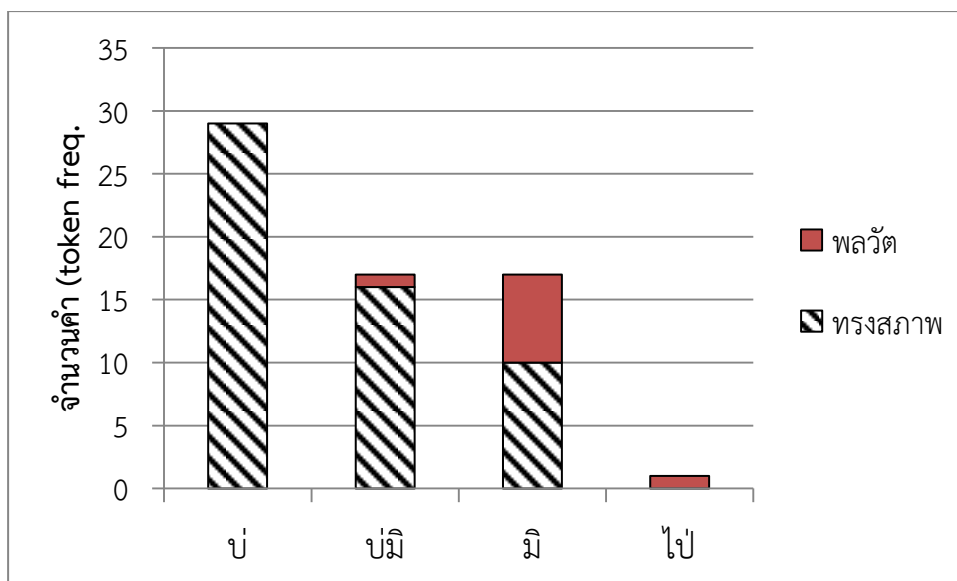
(28) หนทางสาธุสัจบุรุษทั้งหลาย (ไป) พบไปเห็น เป็นอันมีมณฑลอันธการ

(จารึกวัดเจดีย์น้อย)

ตัวอย่างที่ (28) *ไป* ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพ “เห็น” ประโยคนี้หมายถึง หนทางไปสู่การเป็นคนดีหรือสาธุสัจบุรุษนั้นยังไม่ได้พบยังคงมีสภาพมณฑล ข้อความตอนนี้เป็นกรอธิษฐานขอให้ได้พบหนทางที่จะนำไปสู่การเป็นสาธุสัจบุรุษของผู้ที่สร้างเจดีย์นี้ ดังนั้นจึงมีความหมายบอกการเปลี่ยนสภาพ และทำให้สถานการณ์มีคุณสมบัติเป็นสถานการณ์พลวัต คือ ปฏิเสธการเปลี่ยนไปสู่สภาพอีกสภาพหนึ่ง

อย่างไรก็ตามข้อมูลคำว่า *ไป* จากจารึกสมัยสุโขทัยมีจำนวนน้อยเนื่องจากเอกสารไม่ยาวนานนัก การวิเคราะห์จึงเป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้นที่ต้องพิจารณาเทียบเคียงกับข้อมูลสมัยอยุธยาตอนต้นด้วย แต่จากตัวอย่างสันนิษฐานได้ว่า *ไป* น่าจะยังคงความหมายว่า “ยังไม่” โดยเป็นคำปฏิเสธบอกความไม่สมบูรณ์หรือความไม่สิ้นสุดของเหตุการณ์ (imperfective) ซึ่งลักษณะความหมายนี้เป็นลักษณะตกทอดจากภาษาไทยดั้งเดิม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสมัยสุโขทัยได้แสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธมีการใช้แตกต่างกันตามการณ์ลักษณะโดย *ป๋มี* และ *ป๋มี* เป็นคำที่ใช้กับสถานการณ์แบบทรงสภาพขณะที่ *ไป* ใช้กับสถานการณ์พลวัต ความถี่ของคำปฏิเสธในสถานการณ์ต่างๆ สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

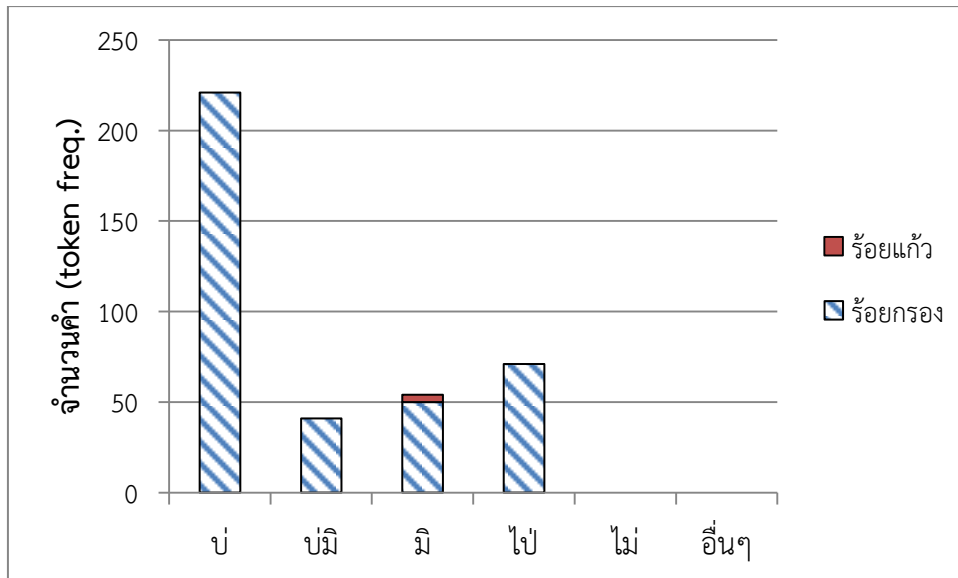
แผนภาพที่ 5 ความถี่คำปฏิเสธสมัยสุโขทัยในสถานการณ์พลวัตและทรงสภาพ

ความถี่คำปฏิเสธในสถานการณ์พลวัตและทรงสภาพที่แสดงในแผนภูมิข้างสรุปได้ว่าคำปฏิเสธ *ป๋* *ป๋มี* และ *มี* เป็นคำที่ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ *ไป๋* ซึ่งแม้จะมีจำนวนการปรากฏไม่มากจากข้อมูลที่ศึกษาแต่ก็แสดงให้เห็นว่ามักปรากฏกับสถานการณ์พลวัตมากกว่าทรงสภาพ ข้อมูลสมัยสุโขทัยแสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธมีความแตกต่างกันด้านสถานการณ์การปรากฏ โดย *ป๋* *ป๋มี* และ *มี* เป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพ ขณะที่ *ไป๋* เป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏในสถานการณ์พลวัต

4.2 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนต้น

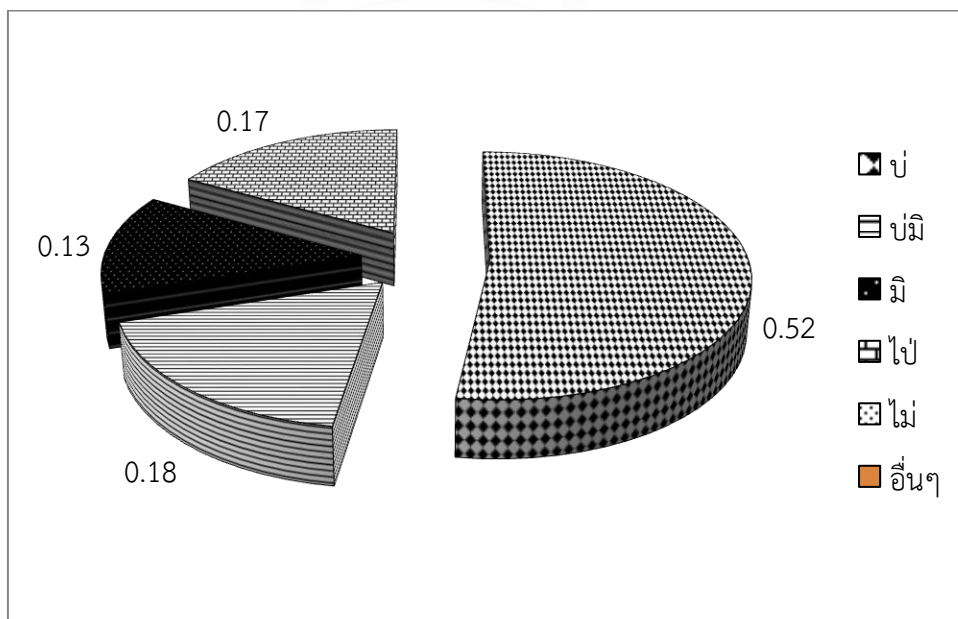
4.2.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

คำปฏิเสธที่พบจากเอกสารสมัยอยุธยาตอนต้นมีทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ *ป๋* *ป๋มี* *มี* *ไป๋* โดยยังไม่พบ *ไม๋* ในเอกสารสมัยนี้ จำนวนคำที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า *ป๋* มีความถี่การปรากฏสูงที่สุด ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6 ความถี่ของคำปฏิเสศในสมัยอยุธยาตอนต้น

จากแผนภูมิสรุปความถี่ของการปรากฏคำ ได้แสดงให้เห็นว่า บ เป็นคำปฏิเสศที่มีความถี่การปรากฏสูงที่สุด โดยปรากฏทั้งสิ้น 224 ครั้ง มากกว่าคำปฏิเสศที่มีความถี่การปรากฏในลำดับรองลงมา คือ บมี และ ไป ประมาณ 3 เท่า โดย บมี และ มี มีจำนวนครั้งของการปรากฏใกล้เคียงกันคือ 76 ครั้งและ 72 ครั้งตามลำดับ คำปฏิเสศ มี เริ่มพบในจำนวนที่มากขึ้นโดยพบทั้งในเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง ขณะที่คำปฏิเสศ บ บมี และ ไป พบเฉพาะในเอกสารร้อยกรอง สัดส่วนการปรากฏของคำปฏิเสศแต่ละคำเปรียบเทียบกับจากการพบคำปฏิเสศทั้งหมด มีดังนี้

แผนภาพที่ 7 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสศสมัยอยุธยาตอนต้น

จากแผนภูมิแสดงสัดส่วนของการปรากฏคำปฏิเสธ ได้แสดงให้เห็นว่า *บ่* เป็นคำปฏิเสธหลัก ในสมัยอยุธยาตอนต้นโดยมีสัดส่วนการปรากฏมากกว่าครึ่งหนึ่งของการปรากฏคำปฏิเสธทั้งหมดคือ มีค่าความถี่สัมพัทธ์คิดเป็น 0.52 รูปแบบการปรากฏเช่นนี้คล้ายกับการพบคำปฏิเสธในสมัยสุโขทัย ทำให้น่าจะเป็นไปได้ว่าทั้งสองสมัยมีการใช้คำปฏิเสธคล้ายคลึงกัน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่าสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยามีระยะเวลาคาบเกี่ยวกัน เพราะอาณาจักรสุโขทัยมีระยะที่เป็นราชธานีและระยะที่อยู่ใต้อำนาจปกครองของอยุธยา (วัลยา วิมุกตะละพ 2512.) ดังนั้นช่วงหนึ่งของสุโขทัยจึงเป็นระยะเวลาที่ซ้อนกับสมัยอยุธยา การอยู่ในสมัยเดียวกันดังกล่าวทำให้การใช้คำปฏิเสธมีรูปแบบไปในทิศทางเดียวกันคือใช้ *บ่* เป็นคำปฏิเสธหลัก อย่างไรก็ตามการสรุปอย่างชัดเจนยังทำไม่ได้ในที่นี้ เนื่องจากข้อมูลในสมัยสุโขทัยและอยุธยายังมีข้อจำกัดด้านจำนวนและประเภทเอกสาร กล่าวคือ ในสมัยสุโขทัยข้อมูลที่ศึกษามีเฉพาะข้อมูลร้อยแก้วจากจารึก ขณะที่ข้อมูลอยุธยาตอนต้นเป็นข้อมูลร้อยกรองเกือบทั้งหมด จึงอาจสรุปได้ในเบื้องต้นว่า *บ่* เป็นคำปฏิเสธหลักในภาษาร้อยแก้วสมัยสุโขทัยและเป็นคำปฏิเสธหลักในเอกสารร้อยกรองสมัยอยุธยาตอนต้น

4.2.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

4.2.2.1 บ่

คำปฏิเสธ *บ่* ในสมัยอยุธยาตอนต้นปรากฏกับกริยาหลายประเภททั้งกริยาทรงสภาพและกริยาพลวัตแต่สถานการณ์ที่พบจะมีคุณสมบัติเป็นสถานการณ์ทรงสภาพ รวมทั้งยังพบด้วยว่า *บ่* ปรากฏกับบทบรรยายเหตุการณ์มากกว่าบทพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก สอดคล้องกับความหมายของ *บ่* ที่มีความหมายปฏิเสธสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงดังที่พบในสมัยสุโขทัย ตัวอย่างเช่น

(29) ดีร้ายบอกคนจำ	ผีพรายผีชรหมื่นดำช่วยดู
กำรुकลื่นเป็นเปลว	บ่ชื่อน้ำตัดคอ ฯ
ตัดคอเร็วให้ขาด	บ่ชื่่อมลั่งอเอาใส่เกล้า
บ่ชื่อน้ำหยาดทองเป็นรุ่ง	บ่ชื่อแรงกาเต้าแตกตา ฯ

(โองการแข่งน้ำ)

(30) ดวงดยวบววมาศแพ้	พิมพ์ทอง พี่เออย
рымบ่หลบไบลลหา	คำเคี้ย
ดวงดยวแม่่มองหน	หาพี่ พูนแม่

ใครช่วยชูเกล้าเกล้า

กล่อมแฉง

(กำสรวลสมุทฺร)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพของ *บ'* และเป็นลักษณะที่พบมาจากเอกสารในสมัยนี้ *บ'* พบในตำแหน่งหน้ากริยาหลักปฏิเสธกริยาทั่วไปโดยไม่พบการปฏิเสธกริยาด้านทัศนภาวะ ในตัวอย่างที่ (29) เป็นข้อความจากโครงการแข่งน้ำ *บ'* ชื่อ มีความหมายว่า “ไม่สุจริต” แสดงให้เห็นการปฏิเสธการมีสภาพชื่อซึ่งเป็นนิสัยประจำตัว การปฏิเสธการมีสภาพเช่นนี้จัดเป็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ ขณะที่ในตัวอย่างที่ (30) *บ'* ปฏิเสธหลับไหล ซึ่งเป็นกริยาพลวัต แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องจะพบว่าเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพ เนื่องจากการไม่หลับไม่นอนเกิดขึ้นโดยเจตนาจากการที่ต้องคอยมองหาคนรัก ดังนั้นจึงถือว่า *บ'* ในสถานการณ์นี้เป็นการปฏิเสธเจตนาซึ่งเป็นสถานการณ์ทรงสภาพ นอกจากการปฏิเสธเจตนาแล้ว ยังพบ *บ'* ปฏิเสธการมีสภาพด้วยดังตัวอย่างต่อไปนี้

(31) *บ'*เกรงกลัวขามสั๊กหยาด

(ยวนพ่ายโคลงคั่น)

(32) ลมฝน*บ'*ต้ององค์ ยะใยยอง*บ'*แผ้วพาน

(อนิรุทธ์คำฉันท์)

(33) ไต*บ'*ปรานีด้วย เท่าใย

(โคลงทวาทศมาส)

ในตัวอย่างที่ (31)-(33) ข้างต้น *บ'* ปฏิเสธกริยาทรงสภาพคือ “*บ'*เกรงกลัว” “*บ'*ต้ององค์” และ “*บ'*ปรานี” ทุกตัวอย่างมีความหมายแสดงถึงการปฏิเสธการอยู่ในสภาพ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

จากตัวอย่างข้างต้น *บ'* ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพทั้งสิ้น ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการปรากฏของ *บ'* ในสมัยสุโขทัย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่มากขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้นทำให้พบ *บ'* กับกริยาที่ไม่พบในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ พบตัวอย่างการปรากฏ *บ'* ร่วมกับ *อว* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(34)	ต่อเสด็จดลให้จึ่ง	ตรงตรัส
	ใจเท็จทูลชนทำ	โทษแล้ว
	สรรเพชญยอดสุรกรษัตริ	แสนเดช
	บอจแคลนแคล้วแท้	เท่าไย ๖

(ลิลิตยวนพ่าย)

ตัวอย่างจากลิลิตยวนพ่ายข้างต้น “บอจแคลนแคล้วแท้” มีความหมายว่า กษัตริย์สรรเพชญเป็นผู้มีความสามารถ ไม่มีผู้ใดกล้ามาดูหมิ่น การพบ *บ* ปรากฏกับ *อวจ* ในสมัยนี้ยังไม่ได้แสดงว่า *บ* เริ่มปรากฏกับกริยาทัศนภาวะ เนื่องจาก *อวจ* มีความหมายว่า “กล้า” โดยยืนยันได้จากตัวอย่างอื่นๆ เช่น

(35)	สามโลกยนี้ใคร	และจะอาจมาดูแคลน
	ใคร่สรवलแก้ตักแตน	มาวิ่งไฟบุกกลัวเกรง

(อนิรุทธคำฉันท์)

ในตัวอย่างที่ (35) *อวจ* ปรากฏตามหลัง *จะ* ซึ่งเป็นคำบ่งชี้อนาคตกาล และมีตำแหน่งการปรากฏหน้ากริยาหลัก เช่น น่าจะ อาจจะ ดังนั้นเมื่อพิจารณาความหมาย “จะอาจมาดูแคลน” คำว่า *อวจ* ไม่สามารถหมายถึง “การคาดคะเนแบบไม่มั่นใจ” ได้ แต่ยังคงมีความหมายว่า “กล้า” อยู่ ดังนั้นการปรากฏ *บ* กับกริยา *อวจ* จึงเป็นการปฏิเสธกริยาทั่วไป ไม่ใช่ปฏิเสธความหมายด้านทัศนภาวะ คำว่า *อวจ* พบได้ทั่วไปในเอกสารสมัยอยุธยาตอนต้น แต่น่าสังเกตว่า *อวจ* ที่แปลว่า “กล้า” จะปรากฏกับคำปฏิเสธ *บ* เท่านั้นขณะที่ *อวจ* ในความหมายอื่นพบปรากฏกับคำปฏิเสธ *บ* มิ เช่น

(36)	มาสู่พระลูกสิมกาม	บมิอาจเข็ดขาม	พระบาทผู้เกรียงไกร
------	-------------------	---------------	--------------------

(อนิรุทธคำฉันท์)

ในตัวอย่างที่ (36) คำว่า *อวจ* เริ่มแสดงให้เห็นความหมายด้านการคาดคะเน เนื่องจาก *เข็ดขาม* แปลว่า “หลาบจำ” หรือ “กลัว” ประโยคนี้จึงหมายถึง “จากการคาดคะเนแล้วไม่หลาบ ” มากกว่าจะมีความหมายว่า “กล้าหลาบจำ” เพราะความหมายขัดแย้งไม่สื่อความว่าการหลาบจำทำไม จึงต้องอาศัยความกล้าหาญ

(39) หวังช่วยช่วยมิได้มาได้ทุกอันหนัก ตายตกทะเลตักถัก ฤรอด

(อนิรุทธคำฉันท์)

(40) อนึ่งเมื่อกำนาไซริ ย่อมข้าวพิชข้าวโนนานั้นปลูกเอง มิได้เอาข้าวในยุ้งไป
หว่านไปดำดั่งทั้งหลาย

(จารึกฐานพระอิศวร)

(41) เรียมสั่ง สองแม่ มิใครไคลคลาศน็อง หนึ่งเลี้ยงกับตน

(ลิลิตพระลอ)

ในตัวอย่างที่ (39)-(40) มิ ปฏิเสธกริยา ได้ ซึ่งมีตำแหน่งต่างกัน ตัวอย่างที่ (39) ได้ อยู่ในตำแหน่งหน้ากริยาทำหน้าที่เป็นกริยาทัศนภาวะ มีความหมายบ่งชี้สิ่งที่กลายเป็นจริง (marker of realization) ไปแล้ว จึงหมายความว่า “การที่คาดว่าจะมีการเอาข้าวในยุ้งไปหว่านนั่นไม่ได้เกิดขึ้น” ลักษณะความหมายเช่นนี้เป็นการปฏิเสธการมีโอกาส ขณะที่ตัวอย่างที่ (40) มิ ปฏิเสธ ได้ ที่อยู่ในตำแหน่งหลังกริยาซึ่งมีความหมายด้านทัศนภาวะว่า “เป็นไปได้” หรือ “สามารถทำได้” ในที่นี้ “หวังช่วยช่วยมิได้” มีความหมายว่า การช่วยไม่ได้เกิดขึ้น แต่มีความตั้งใจว่าจะไปช่วย สาเหตุที่ไม่ได้ช่วยเพราะมาได้ทุกอย่างอื่นก่อน การปฏิเสธในตัวอย่างนี้จึงเป็นการปฏิเสธโอกาสว่าไม่มีโอกาสช่วย ซึ่งเป็นความหมายของสถานการณ์แบบทรงสภาพ และในตัวอย่างที่ (41) “มิใครไคลคลาศน็อง” หมายถึง ไม่ปรารถนาจะจากไปไกล ซึ่งเป็นความหมายแสดงการปฏิเสธความปรารถนา การปฏิเสธเช่นนี้ก็เป็นการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่ (on-going state) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพเช่นกัน

โดยสรุป ในสมัยอยุธยาตอนต้นพบ มิ ปรากฏกับกริยาทั้งกริยาทัศนภาวะ กริยาทั่วไป และกริยาการิต แต่สถานการณ์การปฏิเสธเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพทั้งหมด

4.2.2.3 ปมิ

ในสมัยอยุธยาตอนต้นคำปฏิเสธ ปมิ พบค่อนข้างมาก แม้จะไม่แพร่หลายเท่า ป ด้านสถานการณ์การปรากฏของ ปมิ มีลักษณะเดียวกับ ป และ มิ กล่าวคือ ปรากฏกับกริยาทรงสภาพ กริยาพลวัต กริยาทัศนภาวะ และกริยาการิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (42) พานาสุดากั**บ**มิดู เพราะมิดุจอันสมศรี
ใครพบจะละนฤบดี ดุยากแก้ธวาดคีน

(อนิรุทธคำฉันท์)

- (43) เพื่อข้าก็กษัตริยชาติ ใจ**บ**มิขลาดกลัวตาย

(ลิลิตพระลอ)

- (44) แลวันสามคาบป้อน เป็นนิตย์ **บ**มิให้ใครทำผิด ผกกเจ้า แสนสงวนคู่ชีวิต
ถ้าใคร่ กลายเลย เทียรผดุงคั่งเท่า トラบรู้เสวยเอง

(ลิลิตพระลอ)

ตัวอย่างที่ (42) “พานาสุดากั**บ**มิดู” เป็นการปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ แม้ว่า ดู จะเป็นกริยาพลวัต แต่จากตัวอย่างมีความหมายว่า มีเจตนาที่จะไม่ดู การมีเจตนาว่าจะไม่ก่อให้เกิดการกระทำ (volitional) ถือเป็นคุณสมบัติของเหตุการณ์ทรงสภาพ ขณะที่ตัวอย่างที่ (43) “ใจ**บ**มิขลาด” เป็นการปฏิเสธสภาพว่าไม่ได้อยู่ในสภาพขลาดหรือกลัว ถือเป็น การปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ ประเภทการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่ (ongoing-state)

ในตัวอย่างที่ (44) **บ**มิ ปฏิเสธ ให้ ซึ่งอยู่ในโครงสร้างการีต ลักษณะโครงสร้างการีตจะประกอบด้วยสถานการณ์ 2 สถานการณ์ แบ่งเป็นสถานการณ์เหตุและสถานการณ์ผล สถานการณ์เหตุมีอิทธิพลควบคุมให้เกิดสถานการณ์ผลขึ้น ในประโยค “**บ**มิให้ใครทำผิด ผกกเจ้า” มีความหมายว่า ผู้กระทำมีอิทธิพลควบคุมคนอื่นให้ทำหรือไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในที่นี้เป็นการควบคุมไม่ให้ใครปฏิบัติผิด ผกกไปจากที่ตนเองเคยปฏิบัติ ดังนั้นโครงสร้างการีตนี้จึงแสดงให้เห็นว่าประธานเป็นผู้เลือกกว่าจะให้ เกิดหรือไม่เกิดการกระทำ จึงถือว่าเป็นลักษณะการปฏิเสธเจตนาและเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

นอกจากการปฏิเสธกริยาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วยังพบว่าเฉพาะ **บ**มิ เท่านั้นที่ปรากฏในการปฏิเสธโครงสร้างพรรณนา (depictive) ตัวอย่างเช่น

- (45) ท้าว ธ ใคร่เห็นสวนน้องนาง พระบาทเสด็จ **บ**มิช้า เขาก็นำเจ้าหล้า ท่าน
ท้าวเสด็จไป

(ลิลิตพระลอ)

(46) เห็นสองธิดาสุดสวาท แลพระบาทลอดิลก เลือดตกอาบทั้งตน ยืนอยู่กลมบมิ
ตาย ธิ์พายน้ำเนตรจะไ้

(ลิลิตพระลอ)

โครงสร้างพรรณนามีลักษณะคือ ในหนึ่งอนุประโยคมีสองภาคแสดง ประกอบด้วยประธาน และกริยาหลัก และส่วนที่เป็นการอธิบายกริยามักมีความหมายบ่งชี้สภาพ ในตัวอย่างที่ (45) กริยาหลักคือ *เสด็จ* และส่วนอธิบายกริยา คือ *ข้า* ซึ่งจะเห็นได้ว่า *ข้า* มีลักษณะบรรยายสภาพการเสด็จ ในที่นี้ *บมิ* ปฏิเสธส่วนการบอกสภาพคือ “ไม่ได้อยู่ในสภาพข้า” ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ ขณะที่ในตัวอย่างที่ (46) เป็นการบรรยายฉากที่ท้าวพิชัยพิศณุกรไปพบว่า พระลอและพระเพื่อนพระแพงถูกทำร้ายบาดเจ็บกำลังใกล้จะตาย ประโยคนี้เป็นโครงสร้างพรรณนา โดยมีกริยาหลักคือ *ยืน* และส่วนอธิบายกริยา คือ *ตาย* ดังนั้นการปฏิเสธภาคแสดงส่วนที่สองเป็นการปฏิเสธการมีสภาพ จัดเป็นการปฏิเสธในสถานการณ์แบบทรงสภาพ

จากตัวอย่างที่พบทำให้สรุปได้ว่า การปรากฏของ *บมิ* มีลักษณะเช่นเดียวกับ *มิ* โดยปรากฏได้กับกริยาทรงสภาพ กริยาพลวัต และ กริยาทัศนภาวะ โดยสถานการณ์การปฏิเสธคือสถานการณ์ทรงสภาพ

4.2.2.4 ไป

สถานการณ์การปฏิเสธของ *ไป* มีความแตกต่างจากการปฏิเสธ *บมิ* และ *มิ* อย่างชัดเจน กล่าวคือ *ไป* พบปรากฏในสถานการณ์พลวัต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความหมายปฏิเสธจุดสิ้นสุดหรือปฏิเสธการเข้าสู่สภาพใหม่ ตัวอย่างเช่น

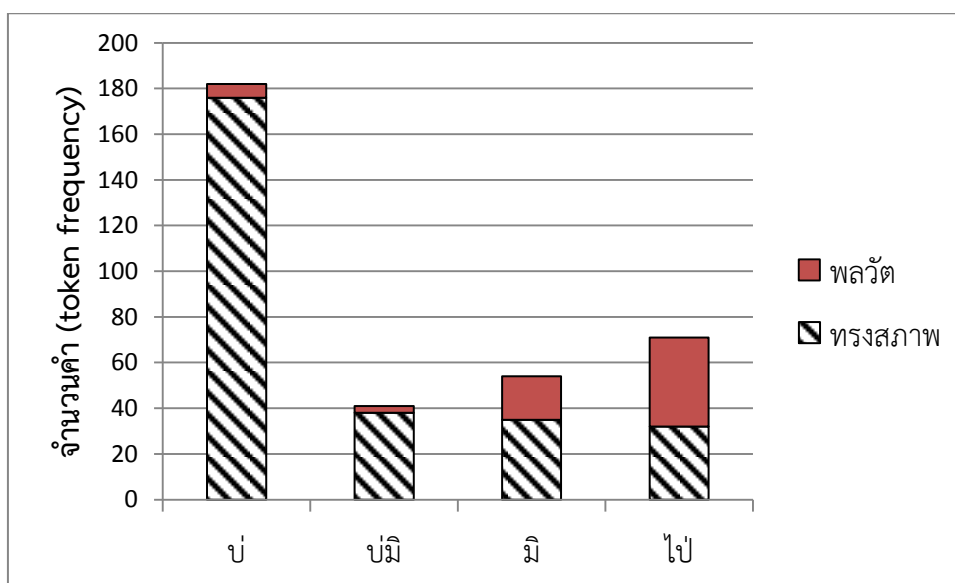
(47) ตั้งใจรักษเจ้าอาจ	อุปรมา ถึงฤา
ซีไฝยามบุปปี	ไปแล้ว
ดวงดยวแม่คงตรา	ไตรโลกย กุเอย
ดินและฟ้าได้แก้ว	ก่อโถมเกลลาโถม ฯ

(กำสรวลสมุทร)

(48) ฤดูเดือนเหล่านพี	ดูหนอ อยู่่นา
อกระอุเปลื้องปลิว	พรันกว่า

ตัวอย่างการใช้ *ไป* ในสมัยอยุธยาตอนต้นแสดงให้เห็นว่า *ไป* มักปรากฏกับกริยาพลวัต หรือ กริยาที่แสดงการณีสัมฤทธิผล (achievement verb) เช่น *ลู วาย ม้วย แล้ว* และความหมายของ สถานการณ์ที่ปฏิเสธเป็นสถานการณ์พลวัต การที่ *ไป* ปรากฏกับกริยาเหล่านี้มากทำให้สันนิษฐานได้ ว่า *ไป* ยังคงมีความหมายว่า “ยังไม่” ตามการสืบสร้างคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิม

ความถี่การปรากฏของคำปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพและสถานการณ์พลวัตสามารถสรุป เป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภาพที่ 8 ความถี่คำปฏิเสธสมัยสุโขทัยในสถานการณ์พลวัตและทรงสภาพ

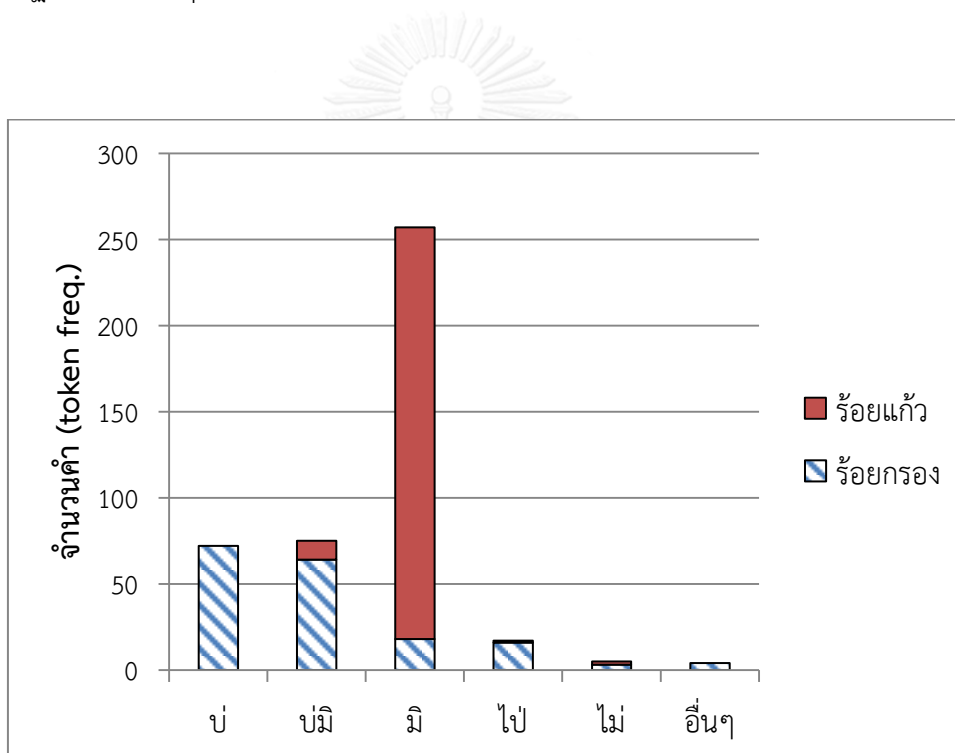
แผนภูมิที่ แสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธ *บ่* ซึ่งส่วนมากปฏิเสธข้อเท็จจริงปรากฏในสถานการณ์ ทรงสภาพเป็นส่วนใหญ่ *บ่มี* ซึ่งมักปรากฏกับกริยาที่สถานะส่วนมากปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพ ส่วน *มิ* พบทั้งในสถานการณ์ทรงสภาพและพลวัตแต่มีความถี่การพบในสถานการณ์ทรงสภาพมากกว่า ขณะที่ *ไป* พบได้ทั้งสองสถานการณ์แต่มีความถี่ในสถานการณ์พลวัตมากกว่าเล็กน้อย

จากภาพรวมการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนต้นแบ่ง ได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพประกอบด้วย *บ่ บ่มี* และ *มิ* และกลุ่มที่ปฏิเสธ สถานการณ์พลวัต คือ *ไป* ลักษณะความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่พบในสมัยสุโขทัย และเป็นไปในทิศทางเดียวกับระบบคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิม

4.3 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลาง

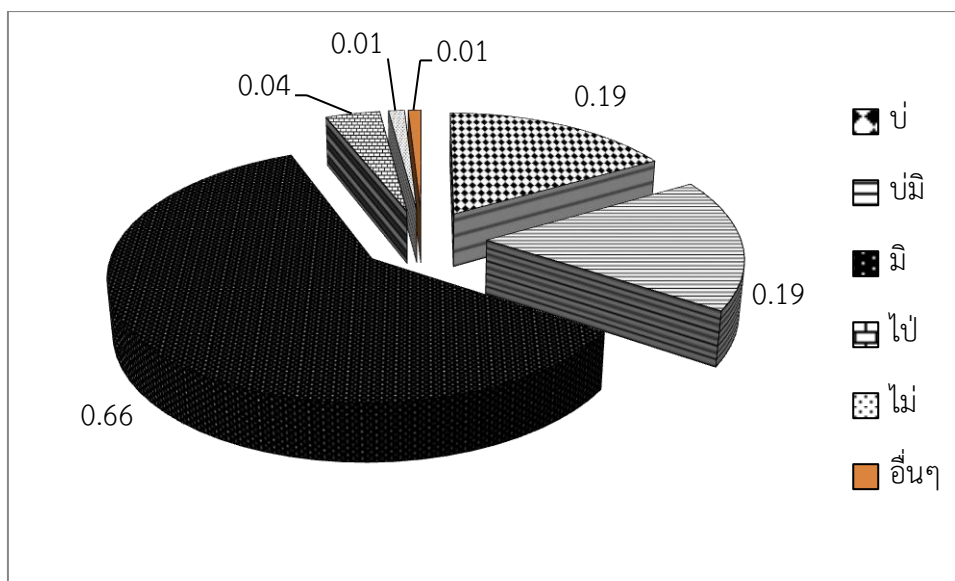
4.3.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพันธ์

คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลางมีความแตกต่างจากสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นอย่างเห็นได้ชัด การปรากฏของคำปฏิเสธมีการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวน โดย *มิ* กลายเป็นคำที่ปรากฏมากที่สุด จำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างมากสะท้อนความแพร่หลายของคำว่า *มิ* ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะก็พบว่า คำปฏิเสธ *ไป* ซึ่งเคยปรากฏกับสถานการณ์พลวัต และคำปฏิเสธ *บ่* *บ่มี* และ *มิ* ซึ่งปรากฏกับสถานการณ์ทรงสภาพไม่ได้รักษาความแตกต่างเหล่านั้นไว้แล้ว คำปฏิเสธจึงสามารถปรากฏได้ในสถานการณ์ทั้งทรงสภาพและพลวัตเช่นเดียวกันทั้งหมด ความถี่การปรากฏของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนกลางมีดังนี้

แผนภาพที่ 9 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนกลาง

คำปฏิเสธที่พบในสมัยอยุธยาตอนกลางได้แก่ *บ่* *บ่มี* *มิ* *ไป* *ไม่* และ *อื่นๆ* ซึ่งได้แก่ *ท่อน* และ *บ่ท่อน* จากคำปฏิเสธทั้งหมดคำที่ปรากฏมากที่สุดคือ *มิ* โดยปรากฏทั้งสิ้น 239 ครั้ง คำที่มีความถี่รองลงมาคือ *บ่* ซึ่งมีความถี่การปรากฏแตกต่างจาก *มิ* มาก สัดส่วนการปรากฏของคำปฏิเสธเมื่อคำนวณค่าความถี่สัมพันธ์ได้แสดงให้เห็นว่า *มิ* มีสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งจากคำปฏิเสธที่พบทั้งหมดในสมัยนี้

แผนภาพที่ 10 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของค่าปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลาง

ค่าความถี่สัมพัทธ์แสดงให้เห็นว่า มี มีค่ามากถึง 0.66 ส่วนค่าที่มีสัดส่วนการปรากฏในอันดับรองลงมาคือ ป ซึ่งมีค่าความถี่สัมพัทธ์ 0.19 จากการปรากฏจำนวนทั้งสิ้น 72 ครั้ง การกลายเป็นคำปฏิเสธหลักของ มี สามารถสันนิษฐานได้สองกรณี คือ มี ได้รับความนิยมมากขึ้นทำให้พบความถี่เพิ่มขึ้น หรืออีกกรณีคือ มี เป็นค่าที่พบในเอกสารร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรอง ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนต้นส่วนมากเป็นเอกสารร้อยกรอง อาจทำให้ มี มีความถี่การปรากฏน้อย ขณะที่ในสมัยอยุธยาตอนกลางเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรองมีสัดส่วนที่เท่าๆ กัน ทำให้พบ มี ในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น

นอกจากการพบ มี มีสัดส่วนการปรากฏสูงขึ้นแล้วยังพบว่าการใช้คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนกลางเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยอยุธยาตอนต้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

4.3.2.1 ป

การปรากฏของ ป ในสมัยอยุธยาตอนกลางแสดงให้เห็นว่าประเภทของเอกสารมีผลต่อการพบ ป โดย ป พบเฉพาะในเอกสารร้อยกรอง และการพบในบางประเภทเอกสารเช่นนี้เป็นเครื่องบ่งชี้การลดจำนวนการปรากฏของ ป ตัวอย่างสถานการณ์การปฏิเสธด้วย ป มีดังนี้

(52) จักหาตัวใด ท้าวมรใน ตรีโลกนาถ

ท้าวจักรวาล ธิดาราชี ทุกรุงธานี บุอาจที่จะปาน

(ราชาพิลาป)

(53) สุรสีห์ทอสุรคาม เทพเข็ดขาม บอจทน

(ราชาพิลाप)

(54) พิฆาตชีวาตให้มรณ์ ด้วยขรรคฤทธิศร บู้ได้กลับเต้าคีน

(ราชาพิลाप)

จากตัวอย่างที่ (52)-(54) จะพบว่า *บู้* แสดงการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพเช่นเดียวกับ สมัยอยุธยาตอนต้น แต่กริยาที่พบปรากฏร่วมกับ *บู้* เริ่มหลากหลายมากขึ้น กริยาที่มีความหมายด้าน ทักษณภาวะ เช่น *อวจ* ที่แปลว่า สามารถ หรือ คาคคเน พบว่าสามารถปรากฏกับ *บู้* ได้ในสมัยนี้ เช่น ในตัวอย่างที่ (52) “บอจที่จะปาน” คำว่า *อวจ* ไม่ได้มีความหมายว่า กล้า เหมือนในสมัยอยุธยา ตอนต้นแต่ในที่นี่มีความหมายว่า สามารถ โดยหมายถึง “เมื่อเปรียบเทียบกับบิดาของเมืองอื่นแล้วไม่มีใครสามารถเทียบความงามได้” ในอีกตัวอย่างคือ ตัวอย่างที่ (53) “บอจทน” ก็มีความหมายว่า “ไม่สามารถทนได้” ทั้งสองตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า *บู้* เริ่มปรากฏกับ *อวจ* ที่มีความหมายด้านทักษะภาวะ และเป็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ หรือในตัวอย่างที่ (54) “บู้ได้กลับเต้าคีน” หมายถึง “ไม่มีโอกาสได้กลับเมืองอีก” เนื่องจากในตอนนี้นั้นเนื้อเรื่องกล่าวถึง พระลักษณ์ที่ตามหานางสีดาและคร่ำ ครวญว่าหากพบว่าใครลักพาตัวไปจะฆ่าให้ตายไม่ให้ได้กลับไปอีก แสดงให้เห็นว่า *ได้* ในที่นี่เป็นกริยา ทักษณภาวะที่หมายถึง โอกาส และสามารถปรากฏคำปฏิเสธ *บู้* ได้

แม้จะมีการขยายขอบเขตการปรากฏเพิ่มขึ้นโดยเริ่มไปปรากฏกับกริยาทักษะภาวะ *บู้* ที่พบ ส่วนใหญ่ยังคงแสดงการปฏิเสธสภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(55) ธกีสดับเทวทิสองสัตว์ ตรบัตติทรงพระโกรธา ว่าพาช่องสัตว์เดียรรณา

ฤปรมาท บู้เกรงกลัว

(ราชาพิลाप)

(56) ชนิดป็นแห่แหนซ้ายขวา คล้าเคลือบพสุธา บู้รู้ก็สำสามารถ

(คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

ในตัวอย่างที่ (55) “บู้เกรงกลัว” เป็นการปฏิเสธการอยู่ในสภาพกลัว ซึ่งการปฏิเสธลักษณะ นี้เป็นการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (56) “บู้รู้ก็สำ” ซึ่งหมายถึง “ไม่รู้ จำนวนเท่าไร” *บู้* ปฏิเสธสภาพ *รู้* และถือเป็นการปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพเช่นเดียวกัน

นอกจากการปฏิเสธกิริยาทัศนภาวะและกิริยาที่บอกสภาพแล้ว *บ'* ยังปรากฏในโครงสร้างการิตด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(57) หนึ่งโสดนายแลควาญ จะรักษา*บ'*ให้หมอง
 ชัดสีดูเรื่องรอง บ*ม'*ให้มิมลทิน

(ดุชฎีสั่งเวยกล่อมช้างคำฉันท)

ในตัวอย่างที่ (57) “รักษา*บ'*ให้หมอง” จัดเป็นโครงสร้างการิตแบบอ้อมประเภทหน่วยการิตแบบอนุญาตที่หมายถึง ผู้ก่อเหตุกำจัดอุปสรรคที่จะเกิดกับผล (วิภาส, 2542) โดยในโครงสร้างประเภทนี้คำว่า *ให้* จะมีความหมายว่า อนุญาตให้ ยอมให้ หรือปล่อยให้เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ในที่นี้ การปฏิเสธ *ให้* จึงมีความหมายว่า ไม่ยอมให้เหตุการณ์ผล คือ ความหม่นหมอง เกิดขึ้น การปฏิเสธเช่นนี้ถือเป็นการปฏิเสธการมีสภาพซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

การปฏิเสธของ *บ'* ในสมัยนี้พบว่า ไม่แตกต่างไปจากสมัยอยุธยาตอนต้นมากนักการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ การขยายขอบเขตการปรากฏโดยเริ่มปรากฏกับกิริยาทัศนภาวะซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ากิริยาดังกล่าวก็เริ่มแพร่หลายทำให้มีโอกาสเกิดร่วมกับคำปฏิเสธได้มากขึ้น โดยทั่วไป คำปฏิเสธ *บ'* ยังคงปฏิเสธในสถานการณ์แบบทรงสภาพแต่เริ่มจำกัดการปรากฏเฉพาะในเอกสารร้อยกรอง

4.3.2.2 บ*ม'*

*บ*ม'** ในสมัยอยุธยาตอนกลาง ปรากฏกับกิริยาได้หลากหลายทั้งกิริยาทรงสภาพ กิริยาพลวัตหรือกิริยาทัศนภาวะ เอกสารร้อยกรองเป็นเอกสารที่จะพบตัวอย่างการใช้ *บ*ม'** จำนวนมากแต่ก็ยังสามารถพบ *บ*ม'** จำนวนเล็กน้อยปนอยู่ในเอกสารร้อยแก้วบ้าง เช่น ปุจฉาพระเพทราชา และตำราโอสถพระนารายณ์ ตัวอย่างการปรากฏของ *บ*ม'** มีดังนี้

(58) สองแก้มกินมันเหมามัว ผุดไล่ *บ*ม'**กลัว ระเบิดตระโบมโจอมแทง

(คำฉันทเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

(59) ถ้าแลอารมณ์ทั้ง ๖ นั้นเปนมัชฌตารมณ*บ*ม'**ชั่ว*บ*ม'**ดี และมาถูกต้องทวารทั้ง ๖
 นั้น

(ปุจฉาพระเพทราชา)

(60) บิณานกั้ให้ตั้ง กรกฎทพิธิ พุทธรูปแลตรี ปฎกกฎอุตโม

(คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

(61) บริโภคอาหารเข้าไปมากแล้ว อยู่บิณานให้อยากอาหารอีก ๆ

(ตำราโอสถพระนารายณ์)

จากตัวอย่างที่ (58) “ผุดไล่ บ่มีกลัว” เป็นข้อความในช่วงบรรยายการต่อสู้กันของช้างศึก โดยคำปฏิเสธ บ่มี ปฏิเสธว่า ช้างเข้าชนกันอย่างไร้ความหวาดกลัว การปฏิเสธความหมายดังกล่าว เป็นการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่ จัดเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพ และในตัวอย่างที่ (59) “เพนม่ชฒตารมณบ่มีชั้ว บ่มีดี” ก็มีความหมายว่า มัชฒตารมณ ซึ่งหมายถึงประเภทหนึ่งของอารมณ์ เป็นอารมณ์ที่ไม่ใช่ทั้งอารมณ์ที่ดีหรืออารมณ์ที่ไม่ดี ลักษณะเช่นนี้เป็นการปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ หรือในตัวอย่างที่ (60)-(61) “บิณาน” เป็นการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่คือระยะเวลา นาน การปฏิเสธสภาพเป็นสถานการณ์ทรงสภาพ

นอกจากการปฏิเสธสภาพหรือคุณสมบัติประจำตัวแล้วยังพบ บ่มี ทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาช่วย ยกตัวอย่างเช่น

(62) แต่นี้เกลือกตมทรายม่้ว บ่มีได้พอกพัว เพราะนายแลควาญรักษา

(ดุชฎีสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์)

(63) ดุจสำเภาอันล่มแลจมลงในท้องทะเล แลบ่มีได้เที่ยวไปในท้องทะเลกว่านั้น

(ปุจฉาพระเพทราชา)

ในตัวอย่างที่ (62)-(63) บ่มี ปฏิเสธ ได้ ที่อยู่ตำแหน่งกริยาช่วยและมีความหมายว่า มีโอกาส โดยในตัวอย่างที่ (62) “บ่มีได้พอกพัว” หมายถึง “ไม่ได้พอกพัว” ตัวอย่างนี้มาจากดุชฎีสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์ในบทที่เป็นการกล่อมช้างให้ยอมตามกลับมาโดยบอกว่า ต่อไปนี้จะอยู่อย่างสบายโคลนม่มีโอกาสมาดิตตัวเพราะมีความูชางดูแล ในตัวอย่างที่ (63) “แลบ่มีได้เที่ยวไปในท้องทะเลกว่านั้น” เป็นตัวอย่างจากปุจฉาพระเพทราชาที่พระเพทราชาตั้งปุจฉาถามสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ว่า ถ้าจะให้ล่มบรทุกแต่เบา มีความหมายอย่างไร โดยคำตอบคือ เป็นหลักธรรมที่เปรียบเทียบชีวิตคนเหมือนเรือสำเภาถ้าจะให้ได้ถึงนิพพานไม่ต้องเกิดอีกเหมือนกับเรือที่ไม่ต้องท่องเที่ยวไปอีกแล้ว ให้บรทุกเบา และสิ่งที่ถือเป็นสิ่งเบาก็คือ กุศลธรรม ทั้งหลาย การปฏิเสธกริยาที่ศนะภาวะ ได้ จากทั้งสองตัวอย่าง ถือเป็นกริยาปฏิเสธการมีสภาพ ซึ่งเป็นลักษณะสถานการณ์ทรงสภาพ

จากตัวอย่างต่างๆ จะพบว่าคำปฏิเสธ *ปมิ* พบปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับสมัยอยุธยาตอนต้น แต่เริ่มปรากฏ *ปมิ* ในสถานการณ์พลวัตด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(64) นกบินไปแล้วบินมา ร้องโดยภาษา จะแจ้วจะจ้อรอกัน *ปมิ*บอกข่าวได้สักอัน เรียมเจ็บจาบัลย์ ปานหญ่ทุกข์ทอน

(ราชาพิลาป)

(65) *ปมิ*หาผลลักขพลอยพิไล เนงบศัพทได้ ก็ตรีตรอง จินีสีราชผาดผยอง ลืมสติปองอาหาร

(ราชาพิลาป)

ในตัวอย่างที่ (64) “*ปมิ*บอกข่าว” และตัวอย่างที่ (65) “*ปมิ*หาผลลักข” เป็นการปฏิเสธการกระทำ คือ *บอก* และ *หา* ซึ่งเป็นลักษณะของสถานการณ์พลวัต ตัวอย่างเช่นนี้ได้แสดงให้เห็นว่าแม้คำปฏิเสธ *ปมิ* ในสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นจะปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพแต่ ในสมัยอยุธยาตอนกลางสามารถปรากฏกับสถานการณ์พลวัตได้

4.3.2.3 มิ

ในสมัยอยุธยาตอนกลางคำปฏิเสธ *มิ* เพิ่มจำนวนมากขึ้นและแพร่หลายมากกว่าคำอื่นโดยสามารถปรากฏได้กับสถานการณ์ทรงสภาพและสถานการณ์พลวัต ด้านประเภทของเอกสารที่พบ *มิ* พบจำนวนมากในเอกสารร้อยแก้ว โดยปรากฏกับ *ได้* ในตำแหน่งคำช่วยหน้ากริยาและหลังกริยา *ได้* ในตำแหน่งหลังกริยาทั้งหมดเป็นโครงสร้างแบบการณีก่อผล ตัวอย่างการปรากฏของ *มิ* มีดังนี้

(66) เหตุว่าคนอันคดอันมิชื่อนั้นเปนคนอัสปบุษ

(ปุจฉาพระเพทราชา)

(67) แลเจ้าเมืองนั้นมิรู้ว่าข้าหลวงมานี้เท่าใด

(บันทึกกรายวันของออกพระวิสุทสุณทร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะพบว่า คำปฏิเสธ *มิ* แสดงการปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ ในตัวอย่างที่ (66) “คนอันคดอันมิชื่อ” เป็นการปฏิเสธการมีคุณสมบัติประจำตัว (inherent state) เนื่องจากความเชื่อเป็นคุณสมบัติของบุคคล การไม่มีความเชื่อจึงเป็นการปฏิเสธคุณสมบัติที่มีติดตัว แต่ในตัวอย่างที่ (67) “แลเจ้าเมืองนั้นมิรู้ว่าข้าหลวงมานี้เท่าใด” เป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพเช่นกัน แต่ *รู้* ไม่ใช่คุณสมบัติประจำตัวแต่เป็นสภาพที่อาจมีอยู่หรือไม่มีก็ได้

นอกจากการปรากฏกับกิริยาทั่วไปในสถานการณ์ทรงสภาพแล้ว มิ ยังสามารถปรากฏกับ กิริยาทัศนภาวะ และ กิริยาการิต ได้อีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (68) แต่สมณะพราหมณาจารย์แลประชาราษฎร์อันมิได้มานมัสการพระพุทธบาท แลจึง พระราชทานแผ่นศิลาควรร (อุฑูณา) พระพุทธบาทแลแผ่นศิลาแผ่นหนึ่งให้ลงจากถก พระราชวงษาวดารแลพระราชตำราแลกลัปนาข้าพระจุลามณีอันประจุพระ เกศา แลเปนข้าพระพุทธบาท

(ศิลาจารึกวัดจุฬามณี)

- (69) ผู้จะไปข้างหน้าก็ย้ายดุจให้เดินเพิ่มขึ้น มิให้เดินผ่นลง

(ตำราโอสถพระนารายณ์)

- (70) อุกุศลธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ย่อมท่วมทับสัตว์ให้จมอยู่ในสงสารสาครอันรกแลกว้าง ขวางยั้งนักหนา แลมิอาจเพื่อจะข้ามด้วยสำเภาเกตรานาวายานอันเที่ยวทางชลธี

(ปุจฉาพระเพทราชา)

ในตัวอย่างที่ (68) มิ ปฏิเสธ ได้ ซึ่งเป็นกิริยาทัศนภาวะบอกโอกาส ส่วนตัวอย่างที่ (69) มิ ปฏิเสธ ให้ ซึ่งเป็นการิตแบบอนุญาต โดยเป็นการปฏิเสธการอนุญาตให้เดินช้าลง ตัวอย่างที่ (70) มิ ปฏิเสธ อาจ ซึ่งเป็นกิริยาทัศนภาวะแสดงการคาดคะเน

นอกจากจะพบ มิ ปรากฏกับกิริยาทัศนภาวะและกิริยาการิตแล้ว ยังพบ มิ ปรากฏใน สถานการณ์แบบพลวัตได้เช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (71) ถูว่าเทพรุกชลงใจ ซ่อนไว้ฤาเีย มิบอกจำเราทุกขา

(ราชาพิลาป)

- (72) แต่องค์พระนุชทำเค็ญ มิเสด็จให้เห็น

(ราชาพิลาป)

ในตัวอย่างที่ (71)-(72) “มิบอกจำเราทุกขา” และ “มิเสด็จให้เห็น” ทั้งสองตัวอย่างปฏิเสธสถานการณ์พลวัต คือปฏิเสธว่าการกระทำ *บอก* และ *เสด็จ* ว่าไม่ได้เกิดขึ้น ดังนั้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง *มิ* สามารถปฏิเสธได้ทั้งในสถานการณ์แบบทรงสภาพและพลวัต

มิ ไม่ได้ปรากฏในสถานการณ์พลวัตประเภทปฏิเสธการกระทำเท่านั้น แต่ยังพบว่า *มิ* สามารถปฏิเสธผลของเหตุการณ์ จากการปรากฏกับ *ได้* ในตำแหน่งกริยารอง การปฏิเสธว่าการกระทำไม่ได้นำไปสู่ผล เป็นคุณสมบัติของสถานการณ์แบบพลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(73) เพลาเที่ยงคืนแล้ว เข้าปล้นเมืองหงษามิได้ ทัพหลวงเสด็จกลับคืนมา

(พงศาวดารหลวงประเสริฐ)

(74) แลอัตโนมานี้ทำทางเป็นอันไกล ก็มาเป็นสุภหายอันนรายมิได้

(บันทึกรายวันของออกพระวิสุทสุณทร)

(75) นายสามอนกัเออาพระยาแก่นท้าวหนีมาโดยทางสวาง หาโภชนาอาหารกินมิได้เลย

(พงศาวดารหอพระสมุทวชิรญาณ)

จากตัวอย่างที่ (73)-(75) คำปฏิเสธ *มิ* ปรากฏกับกริยา *ได้* ทั้งหมด เมื่อพิจารณาจะพบว่า *ได้* ทุกคำอยู่ในตำแหน่งกริยารองซึ่งมีความหมายแสดงผลจากการกระทำในกริยาหลัก ตัวอย่างที่ (73) “เข้าปล้นเมืองหงษามิได้” แสดงให้เห็นการปฏิเสธกริยา *ได้* ที่มีความหมายว่าเป็นไปได้ การปฏิเสธกริยา *ได้* ส่งผลให้ทั้งวลีมีความหมายว่า ได้พยายามเข้าปล้นแล้วแต่ทำไม่สำเร็จ หรือในตัวอย่างที่ (74) หาภัยอันนรายมิได้ และตัวอย่างที่ (75) หาโภชนาอาหารกินมิได้ ทั้งสองตัวอย่างแสดงการปฏิเสธ *ได้* ในตำแหน่งหลังกริยาที่มีความหมายว่าเหตุการณ์ไม่ได้นำไปสู่สภาพที่เป็นผล และสถานการณ์เช่นนี้จัดเป็นสถานการณ์พลวัต

นอกจากการปฏิเสธในโครงสร้างการณีก่อผลแล้วยังพบ *มิได้* ในตำแหน่งหลังกริยาซึ่งมีความหมายเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ (76)

(76) แลมาน้อยเท่าใดนั้นจะนับประมาณมิได้

(บันทึกรายวันของออกพระวิสุทสุณทร)

ในตัวอย่างนี้ *มิได้* ไม่ได้เป็นการปฏิเสธผลจากการนับแต่เป็นการปฏิเสธความเป็นไปได้ที่จะนับให้ครบถ้วน ซึ่งการปฏิเสธเช่นนี้จัดเป็นสถานการณ์แบบทรงสภาพ

จากการปฏิเสธที่ยกตัวอย่างทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า มิ ปรากฏได้ทั้งในสถานการณ์ทรงสภาพ และพลวัต ซึ่งแตกต่างจากสมัยอยุธยาตอนต้น ข้อสังเกตที่พบคือ มิ มักพบการใช้คู่กับ ได้ อีกทั้งยังสามารถพบการใช้ มิ เป็นคำปฏิเสธคำเดียวตลอดทั้งเอกสารได้ในเอกสารร้อยแก้วขณะที่ในเอกสารร้อยกรองจะพบการใช้คำปฏิเสธปนกันระหว่าง ป่ ป่มิ มิ และ ไป

4.3.2.4 ไป

คำปฏิเสธ ไป เป็นคำที่พบจำนวนน้อยในสมัยนี้และปรากฏในร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว จากความหมายดั้งเดิมว่า “ยังไม่” ทำให้ ไป มักถูกใช้ปฏิเสธการสิ้นสุดของเหตุการณ์และทำให้เหตุการณ์มีความหมายว่ายังดำเนินอยู่หรือยังคงมีสภาพนั้นอยู่ ในสมัยอยุธยาตอนกลางสังเกตพบ ไป ปรากฏร่วมกับคำว่า ยัง เป็นจำนวนค่อนข้างมาก และเมื่อพิจารณาความเริ่มมีคลุมเครือว่าควรมีความหมายว่า “ยังไม่” หรือมีความหมายว่า “ไม่” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(77) ผู้ยังไปได้ เทื่อน้ำหลามไหล ทนเวทนา คลุกฝุ่นมุ่นทราย ทัวทั้งกายา เกลือณ
กล่นกันมา ทุกแห่งแพ่งกาย

(คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

(78) เพราะยังไปได้อวกลาส มนสิกรวิวาท มโนวิจลไปมา

(คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

(79) ตูข้าทั้งหลายยังไปได้ลิมคุณของพระยาแก่นท้าว

(พงศาวดารหอพระสมุทวชิรญาณ)

จากตัวอย่างที่ (77)-(79) คำปฏิเสธ ไป ปรากฏร่วมกับ ยัง ซึ่งไม่พบในสมัยอยุธยาตอนต้น หรือสมัยสุโขทัย ยัง เป็นคำบ่งชี้การณลักษณะที่มีความหมายว่า เหตุการณ์ยังดำเนินอยู่ การที่ ไป ปรากฏร่วมกับ ยัง อาจสันนิษฐานได้ 2 กรณีคือเป็นเพราะ ไป เกิดการจางความหมายจาก ยังไม่ กลายเป็น ไม่ จึงสามารถปรากฏร่วมกับ ยัง ได้ หรืออีกกรณี คำว่า ยัง เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จากความหมาย มีอยู่ กลายเป็นคำช่วยหน้ากริยาในสมัยนี้จึงทำให้สามารถพบกับคำปฏิเสธได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การปรากฏ ยัง ในประโยคเป็นสิ่งสะท้อนว่า ไป เป็นคำปฏิเสธที่ปฏิเสธสถานการณ์ พลวัตเพราะ ยัง แสดงให้เห็นว่า ไป ปฏิเสธการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพทำให้เหตุการณ์ยังคงเดิมไม่ เปลี่ยนไปเป็นสภาพอื่น คุณสมบัติเช่นนี้เป็นคุณสมบัติของสถานการณ์พลวัต

นอกจาก *ไป* จะปฏิเสธสถานการณ์พลวัตยังพบว่า *ไป* เริ่มปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(80) เรียมรู้แต่ข่าว ว่านุชเนาตัว พิภพสุรนาม เสวยมรณโศก *ไป*รู้เนื้อความ
เรียมจักจรตาม ให้รู้กิตยา

(ราชาพิลาป)

(81) เพราะยัง*ไป*ได้อวสาน มนสิกรวิวาท มโนวิจลไปมา

(คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง)

ในตัวอย่างที่ (80) *ไป* ปฏิเสธ *รู้* ซึ่งเป็นกริยาทรงสภาพ และมีความหมายว่า ไม่ได้มีสภาพรู้ การปฏิเสธการมีสภาพเป็นความหมายของสถานการณ์ทรงสภาพ หรือในตัวอย่างที่ (81) *ไป* ปฏิเสธ *ได้* ที่เป็นกริยาทัศนภาวะ การปฏิเสธโอกาสจัดเป็นการปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ อย่างไรก็ตาม ความหมายของ *ไป* ในสมัยอยุธยาตอนกลางค่อนข้างคลุมเครือ กล่าวคือ สามารถมีความหมายว่า ไม่ หรือ ยังไม่ ก็ได้ ซึ่งหาก *ไป* มีความหมายว่า ยังไม่ สถานการณ์มักเป็นการปฏิเสธการเปลี่ยนสภาพ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์พลวัต แต่หาก *ไป* มีความหมายว่า ไม่ มักแสดงการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพ ตัวอย่างการมีความหมายคลุมเครือของ *ไป* มีดังนี้

(82) แม้นม้วยสิทธิ์ศักดิ์ *ไป*ม้วยความรัก เรียมไปมิคลาย

(ราชาพิลาป)

ตัวอย่างที่ (82) “*ไป*ม้วยความรัก” สามารถหมายถึง “แม้ตายก็ไม่สิ้นสุดความรัก” หรือ “แม้ตายก็ยังไม่สิ้นความรัก” ก็ได้ แม้ว่า *ไป* จะเริ่มแสดงให้เห็นการจางความหมายแต่ก็พบว่า *ไป* จะปรากฏในสถานการณ์พลวัตมากกว่าในสถานการณ์ทรงสภาพ

โดยสรุปความหมายของ *ไป* ในสมัยอยุธยาตอนกลางสูญเสียความแตกต่างด้านการณลักษณะ จากคำปฏิเสธอื่นๆ เช่น *บ่* *บ่มี* และ *มิ* ไปแล้ว หลักฐานจากการพบ *ไป* ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพ ในสมัยนี้ *ไป* เริ่มจางความหมายโดยในบางบริบท *ไป* สามารถมีความหมายว่า ไม่ หรือ ยังไม่ก็ได้

4.3.2.5 ไม่

ในสมัยอยุธยาตอนกลาง พบคำปฏิเสธ *ไม่* จำนวนทั้งหมด 5 ครั้งจาก กาย์ห่อโคลงพระศรีมหาโพธิ์ ตำราพระโอสถพระนารายณ์ และ ปุจฉาพระเพทราชา การพบคำว่า *ไม่* ในจำนวนน้อย

เช่นนี้สันนิษฐานได้ว่า ในสมัยอยุธยาตอนกลางเริ่มมีการใช้ ไม้ แล้วแต่ยังไม่แพร่หลายเหมือนกับคำ ปฏิเสธ มิ พิจารณาด้านช่วงเวลาของเอกสารทั้ง 3 เล่มพบว่าอยู่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเพทราชาซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นภาษาในยุคเดียวกันเนื่องจากพระเพทราชาเป็นผู้สำเร็จราชการใน สมัยสมเด็จพระนารายณ์และได้ขึ้นครองราชย์หลังจากสมเด็จพระนารายณ์สวรรคต ดังนั้นการพบ ไม้ ด้วยความถี่น้อยในเอกสารสมัยเดียวกันเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ซึ่งเป็นช่วงอยุธยา ตอนกลางต่อเนื่องกับอยุธยาตอนปลายซึ่งเริ่มต้นที่ สมัยสมเด็จพระเพทราชา เป็นช่วงเวลาที่มีการใช้ ไม้ แล้ว ตัวอย่างการใช้ ไม้ มีดังนี้

(83) เกรือกเปนเช่นภูมิ กรุงจลณีซีเมืองขวาง บรู้ผู้ลักนาง ไปทางใต้ไม้ติดตาม ฯ

(ภาพย์ห่อโคลงพระศรีมหาสมุทร)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ไม้ ปฏิเสธกริยาพลวัตคือ ติดตาม การมีความหมาย ปฏิเสธการกระทำเช่นนี้เป็นลักษณะของสถานการณ์พลวัต

(84) ไม้หลงจงจ้อด้วย หลิงพาล ในกฤณาสารปาน เปรียบไว้ เปรียบเทียบ เทียมเทียมทานธรรมเทศ หลิงร้ายขจายกลไหม้ หลีกเลี้ยวแลงหนี ฯ

(ภาพย์ห่อโคลงพระศรีมหาสมุทร)

(85) คำจริงสิ่งนี้พี ฤถอย

งาพญาสารสอย แส่ค้อน

มีมันปั่นหมายคอย ลามไล่

ไม้ขามความเย็นย่อน ห่อนหยันคินหลัง ฯ

(ภาพย์ห่อโคลงพระศรีมหาสมุทร)

(86) ครอบลมทั้งปวงหายสิ้นแล เอาแต่สหัสคุณ เป้าทั้ง ๒ รากตองแตกนั้น ประสาเสียก่อนจึงจะไม้คลิ่นเหียน ฯ

(ตำราพระโอสถพระนารายณ์)

(87) ตกอออกจากกายอาตมาก็ไม่รู้รู้สึกตัว

(ปุจฉาพระเพทราชา)

ในตัวอย่างที่ (84)-(85) *ไม่* ปฏิเสธกริยาที่แสดงสภาพ ได้แก่ *หลง* และ *ขาม* การปฏิเสธการมีสภาพเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์แบบทรงสภาพ เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (86)-(87) *ไม่* ปฏิเสธคลื่นเหียน และ *รู้สึกตัว* ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงสภาพ ดังนั้นสถานการณ์การปรากฏจึงจัดเป็นสถานการณ์ทรงสภาพเช่นเดียวกันเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป การปรากฏของ *ไม่* ในสมัยอยุธยาตอนกลางแสดงให้เห็นแนวโน้มว่า *ไม่* เริ่มพบการใช้แล้วและปรากฏได้ทั้งสถานการณ์ทรงสภาพและสถานการณ์พลวัต ในสมัยนี้ ความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะของคำปฏิเสธต่างๆ ที่เคยมีได้หายไปแล้ว โดยเห็นได้จากการที่ *ไป* มีความหมายจางลง สามารถปฏิเสธได้ทั้งในสถานการณ์ทรงสภาพและพลวัต และเริ่มปรากฏในเอกสารประเภทร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว ส่วนคำปฏิเสธ *มิ* มีการใช้อย่างแพร่หลาย แต่มีข้อน่าสังเกตคือ *มิ* จะปรากฏคู่กับ *ได้* มากกว่าคำอื่น

4.4 คำปฏิเสธสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

4.4.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

สมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเป็นสมัยที่พบคำปฏิเสธทุกคำที่ศึกษาได้แก่ *บ่* *บมิ* *มิ* *ไป* และ *ไม่* โดยมีจำนวนการปรากฏของคำปฏิเสธมีดังนี้

ค่าความถี่สัมพัทธ์แสดงให้เห็นสัดส่วนของคำปฏิเสธว่า *มี* และ *ไม่มี* สัดส่วนการปรากฏใกล้เคียงกัน และทั้งสองคำรวมกันจะมีจำนวนมากกว่าครึ่งของคำปฏิเสธที่ปรากฏทั้งหมด *บ่* มีค่าความถี่สัมพัทธ์เป็นอันดับสาม แสดงให้เห็นว่า *มี* และ *ไม่มี* เป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยนี้ *บ่* ซึ่งเคยเป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น กลายเป็นคำที่ใช้เฉพาะในคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง

4.4.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

คำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนกลางและธนบุรี ไม่มีความแตกต่างด้านสถานการณ์การปรากฏเหมือนเช่นในสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น แต่เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของ *ไม่* และแสดงให้เห็นการลดลงของคำที่เคยมีความสำคัญคือ *บ่* *บ่มี* และ *ไป่* ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธมีดังนี้

4.4.2.1 บ่

คำปฏิเสธ *บ่* มีความถี่การปรากฏน้อยลงในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี โดยกลายเป็นคำปฏิเสธที่ใช้เฉพาะในเอกสารร้อยกรอง และพบว่า *บ่* ยังคงเป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏกับสถานการณ์ทรงสภาพมากกว่าจะพบในสถานการณ์พลวัต ตัวอย่างเช่น

(88) เรียมบรู่ว่าเจ้า อยู่ด้าวแดนใด

(นิราศธารโศก)

(89) มาดลตำบลบ้านท่าย โทแดง แต่งบแดงเลยแดง ออกช้า

(นิราศเจ้าฟ้าอภัย)

(90) ป้อชพลัดหนุ่มน้อย สาวศรี โภชนบ่กินเป็นปี เนินช้า

(นิราศธารโศก)

ตัวอย่างที่ (88)-(90) บ่ ปฏิเสธสถานการณ์ทรงสภาพ โดย บรู้ และ บ่แดง เป็นการปฏิเสธว่าไม่ได้อยู่ในสภาพนั้น หรือในตัวอย่างที่ (91) “บ่กินเป็นปี” แสดงการปฏิเสธกริยาพลวัตแต่สถานการณ์คือทรงสภาพเนื่องจากเป็นการรำพันว่า “ตั้งแต่จากน้องมาอาหารก็ไม่อยากกิน” จึงเป็นการปฏิเสธเจตนาซึ่งเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ

- (91) ศุภมงคลเหตุ วรเชษฐภคินี ก็ประณตบพศรี ศิระรับพจนา ปฏิบัติ บ ชาติ
 ดุจนาถกถา คุณวัฒน์ปรา กฏเกิดอภิมย์

(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์)

ในตัวอย่างที่ (91) บ ปรากฏในโครงสร้างพรรณนา “ปฏิบัติบชาติ” ซึ่งเป็นการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่ สถานการณ์เช่นนี้จัดเป็นสถานการณ์ทรงสภาพ นอกจากการปฏิเสธในสถานการณ์ทรงสภาพแล้ว บ ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี ยังปรากฏกับกริยาที่ศนภาวะซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พบในสมัยก่อนหน้านี้

- (92) เปนเวรอภิวาท ชายหญิงบอาจ ลุมเกล้าทวารวรา สำเร็จสำราญ สุขีเปีย
 ท้าวทั้งประชาชีพราหมณสงฆ์

(บุญโณวาทคำฉันท์)

ตัวอย่างที่ (92) “ชายหญิงบอาจลุมเกล้าทวารวรา” การปรากฏกับกริยาที่ศนภาวะแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างด้านการเป็นคำปฏิเสธข้อเท็จจริง ที่พบในสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นไม่พบแล้วในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

4.4.2 บมี

คำปฏิเสธ บมี ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีปรากฏเฉพาะในเอกสารร้อยกรอง เช่นเดียวกับ บ ทำให้สันนิษฐานว่า บมี ได้กลายเป็นภาษาในทำเนียบภาษาร้อยกรองแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (93) บมีรู้ก็โจษจรร

(บุญโณวาทคำฉันท์)

- (94) ลอดบ่วงทะเลวงถลัน บมีทันจะพริบตา ประดุจอุรคา อันเล็ยลอดลดาตาย

(บุญโณวาทคำฉันท์)

- (95) ถวายโคบุตรบมีให้มรณม์ ปละปล่อยวานร นิवासสถานเทาคง

(บุญโณวาทคำฉันท์)

(96) เสด็จจรสู่ศิลาสถาน ซึ่งเวตาลกล่าวปฤศนา พรรณาโดยนิมม ทายศรีวิกรมเสล
ราช จงภูวนาทพึงปัญหา แม้วีสขนาบมิได้ ให้เศียรให้ทำลาย

(ลิลิตเพชรมงกุฎ)

ตัวอย่างที่ (93) “บมิรู้” ปฏิเสธการมีสภาพบางอย่างซึ่งในที่นี้คือ สภาพรู้ ขณะที่ตัวอย่าง
อย่างที่ (94) “บมิทันจะพริบตา” เป็นการปฏิเสธสภาพ “ทัน” ทั้งสองสถานการณ์มีคุณสมบัติของ
สถานการณ์ทรงสภาพ ในตัวอย่างที่ (95) “ถวายโคบุตรลบมิให้มรณ์” เป็นการปฏิเสธการยอมให้เกิด
สภาพตาย หรือในตัวอย่างที่ (96) “แม้วีสขนาบมิได้” เป็นการปฏิเสธความสามารถ ซึ่งก็เป็น
คุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ ดังนั้น บมิ ที่พบในเอกสารร้อยกรองสมัยอยุธยาตอนปลายและ
ธนบุรีแสดงการปฏิเสธสถานการณ์แบบทรงสภาพ โดยไม่พบการปฏิเสธสถานการณ์พลวัต

4.4.3 มิ

ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี คำปฏิเสธ มิ เป็นคำที่พบทั่วไปด้วยความถี่สูง แต่ในสมัย
นี้ความถี่ของ มิ ต่ำกว่าความถี่ของ ไม่ แล้ว การปรากฏของ มิ พบทั้งเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง
แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนการปรากฏในเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง มิ ในเอกสารร้อยกรองมีจำนวน
น้อยกว่าในเอกสารร้อยแก้ว และ มิ สามารถปฏิเสธได้ทั้งสถานการณ์ทรงสภาพและพลวัต ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

(97) พระยาล้านช้างก็ว่าเราจำเพาะใช้ให้ไปขอพระเทพกระษัตรี แลพระแก้วฟ้าราช
บุตรนี้เรามีได้ให้ไปขอ

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖)

(98) เงินบุนเส็งหนีไปแล้ว ราชาเศรษฐีก็คิดอ่านจะหนีไป ครั้นจะเชื่อถ้อยคำอายมา
ญวนนั้นยังมีได้ จึงทรงพระกรุณาให้จำไว้

(จดหมายเหตุรายวันทัฬหีสมเด็จเจ้ากรุงธนบุรีฯ)

(99) ขอพระราชทานพึงพระบรมโภธิสมภาร ค้าขายในพระมหานครเปนอันมากจะ
นับคณะนามิได้

(คำให้การขุนหลวงวัดประดู่)

(100) แลต้อนพลเข้าไปชุกกำแพงเมือง แลเอา ทูบทุบั้งตัวชุกกำแพงเมืองเกือบหัก ผู้
อยู่บนกำแพงพุ่งสาตราวุธลงมิต้อง

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖)

(101) ท้าวกำสรดสาหัส ให้กลุ่มกลัดอัสวาส พระบาทสวรรคต ปลดเปลื้องซีพมอด
ม้วยเพราะมีรู้เท่าด้วย เลสเชื้อชายชาญ ฯ

(ลิลิตเพชรมงกุฎ)

(102) ทรงพระกรุณาจะเอาตัวเป็นโทษให้ก่อกำแพงโดยยาว ๑๐ ศอกโดยสูง...ให้
แล้วแต่ใน ๒ เดือนถ้ามิแล้วจะตัดศีรษะเสีย

(จดหมายเหตุรายวันทัฬหีรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีฯ)

คำปฏิเสธ *มิ* ในตัวอย่างที่ (97)-(99) แสดงให้เห็นการปฏิเสธของ *มิ* และ *ได้* ซึ่งปรากฏ
ร่วมกันด้วยความถี่สูงมากกว่าการปรากฏร่วมกับคำอื่น นอกจากนั้นในตัวอย่างที่ (100)-(102) *มิ*
ปฏิเสธกริยาทรงสภาพได้แก่ *ต้อง* ที่หมายถึง “ถูกตัว” หรือ “โดนที่ตัว” กริยา *รู้* และ กริยา *แล้ว* ซึ่ง
มีความหมายว่า “เสร็จ” การปฏิเสธกริยาดังกล่าวแสดงให้เห็นการปฏิเสธการมีสภาพทั้งสิ้นซึ่งการ
ปฏิเสธสภาพเป็นลักษณะของสถานการณ์ทรงสภาพ

(103) ให้ชาวพระนครออกเผาค่ายได้ มีลงโทษพระยาเกียรติด้วยประการใด

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖)

ตัวอย่างที่ (103) *มิ* แสดงการปรากฏเพื่อปฏิเสธสถานการณ์พลวัต กล่าวคือ มีลงโทษ มี
ความหมาย การกระทำโทษไม่เกิดขึ้น การปฏิเสธการกระทำจัดเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์พลวัต
ดังนั้นในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี คำปฏิเสธ *มิ* ปฏิเสธได้ในสถานการณ์ที่หลากหลายทั้งทรง
สภาพและพลวัต แต่ *ไม่* ซึ่งเดิมมีความถี่ที่น้อยกว่ามีความถี่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและกลายเป็นคำ
ปฏิเสธที่มีความถี่สูงที่สุดในสมัยนี้ ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเป็นข้อมูลที่สามารถแสดงให้เห็น
เห็นการแข่งขันของ *มิ* และ *ไม่* ได้อย่างชัดเจน

4.4.4 ไป

คำปฏิเสธ *ไป* มีการเปลี่ยนแปลงด้านสถานการณ์การปรากฏที่ชัดเจนจากการเป็นคำปฏิเสธที่
แสดงการปฏิเสธสถานการณ์พลวัตที่มีความหมายว่า ยังไม่ ในสมัยนี้ได้กลายเป็นคำปฏิเสธที่ปรากฏได้
ทั้งในการปฏิเสธการสิ้นสุด หรือ ใช้ปฏิเสธทั่วไปในความหมายเดียวกับ *บ่* *บ่มี* *มิ* และ *ไม่* ตัวอย่างเช่น

(104) อาหารใดไปรู้ ห่อนแจ้งใจเอ๋ยฯ

(ภาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง)

(105) พลหาญเป็นคู่เข้า ผจญหาญ

โหมฮึกครึกโครมทยาน ชูคู่

เคยหักอริราน เร็วรอด

นี้สู้ต่อสู้ ไปแพ้วเสมอ ฯ

(โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี)

(106) ปางปาทลิลบุตรเจ้า นครา

แจ้งพระยศเดชา ปิ่นเกล้า

พระนงศักดิ์อหังกา เกกแก่ง อยู่แฮ

ยังไปน้อมประณตเข้า สู้เจียมบพมาลย์ ฯ

(โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี)

(107) มลิวันนรแนบไว้ วาง Xeny

ขับซาบวรเรียมเซย ไปม้วย

ขจรกลิ่นรสร้าเพย ผายสวาท

เอถุนชมาด้วย แข่งเว้เวียนหนี ฯ

(นิราศเจ้าฟ้าอภัย)

การปฏิเสธการมีสภาพเป็นความหมายที่ไม่พบการปฏิเสธด้วย *ไป* ในสมัยอยุธยาตอนต้น แต่ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเริ่มพบตัวอย่างในลักษณะดังกล่าว เช่นในตัวอย่างที่ (104)-(105) ในสมัยนี้ *ไป* ยังปรากฏกับกริยาที่แสดงการสิ้นสุดเช่น *ม้วย* หรือ *วาย* ดังจะเห็นในตัวอย่างที่ (107) แต่น่าจะมีความหมายจางลงเหลือเพียงความหมายว่า *ไม่* แล้วเพราะพบการใช้ร่วมกับคำว่า *ยัง* เช่นในตัวอย่างที่ (106)

คำปฏิเสธ *ไป* ในสมัยนี้ มีความหมายและการปรากฏเหมือนกับคำปฏิเสธอื่นแล้ว โดยเกิดจากความนิยมใช้น้อยลง และเริ่มพัฒนาไปเป็นภาษาที่ใช้ในร้อยกรองเท่านั้น

4.4.5 ไม่

คำปฏิเสธ *ไม่* มีบทบาทสำคัญในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความถี่รองจาก *มี* ความถี่ของ *ไม่* ที่เริ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดนั้นน่าจะมีเหตุผลมาจากการขยายบริบทการปรากฏได้มากขึ้น โดย *ไม่* สามารถพบได้ในเอกสารร้อยกรองซึ่งไม่เคยพบในสมัยก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นว่า *ไม่* ได้กลายเป็นคำปฏิเสธที่เริ่มแพร่หลายแล้ว ตัวอย่างเช่น

(108) ไม่เพี้ยนเลียนได้ไ้ เล่ห์ร้องเสียงแมว

(ภาพยี่ห้อโคลงนิราศธารทองแดง)

(109) มีมุขโถงออกมาจากปราสาทใหญ่ มุมนั้นไม่มียอด

(คำให้การขุนหลวงวันประดู่)

(110) บ้างลงเรือน้อยน้อยมาพลอยทัก ยัมพัยกด้วยไม่รู้ภาษา

(นิราศพระยามหานุภาพไปจีน)

ตัวอย่างที่ (108) แสดงให้เห็นการปฏิเสธของ *ไม่* ในสถานการณ์ทรงสภาพ กล่าวคือ ปฏิเสธสภาพเพี้ยนของเสียง เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (109) “มุมนั้นไม่มียอด” เป็นการแสดงการปฏิเสธสภาพมี ซึ่งการปฏิเสธสภาพที่กำลังเป็นอยู่เป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (110) “ไม่รู้” ก็แสดงการปฏิเสธสภาพรู้ และจัดเป็นสถานการณ์ทรงสภาพ

(111) ย้อคร่าแกะแคะได้ ไม่เขยื้อนคลาดคลาย

(ภาพยี่ห้อโคลงนิราศธารทองแดง)

(112) แสงทองเรืองรองราง ขึ้นกระจ่างสว่างเวหา

รุ่งแล้วแก้วกัลยา สุดเสนาหาไม่มาเลย

(นิราศธารโศก)

ตัวอย่างที่ (111)-(112) แสดงให้เห็น *ไม่* ที่ปรากฏในสถานการณ์พลวัต กล่าวคือ ในตัวอย่างที่ (111) *ไม่* ปฏิเสธการขยับตัว ซึ่งเป็นการกระทำ และตัวอย่างที่ (112) *ไม่* ปฏิเสธ *มา* ซึ่งเป็นการ

ปฏิเสธรการกระทำเช่นกัน การปฏิเสธรการกระทำเป็นสถานการณ์ย่อยของสถานการณ์พลวัต ทั้งสองตัวอย่างจึงจัดเป็นสถานการณ์พลวัต

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า *ไม่* พบในเอกสารทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองและดูเหมือนว่าไม่มีความแตกต่างกับคำอื่นๆ ในสมัยนี้ แต่ข้อสังเกตที่แสดงให้เห็นว่า *ไม่* ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นพัฒนาคือ ตำแหน่งการปรากฏ โดย *ไม่* ปรากฏเฉพาะในตำแหน่งหน้ากริยาหลักของประโยคเท่านั้น ทำให้เชื่อว่าสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี *ไม่* เริ่มแพร่หลายแทนที่ *มิ* ในการปฏิเสธกริยาหลักเป็นตำแหน่งแรกก่อนจะกระจายไปสู่ตำแหน่งอื่นในสมัยต่อมา

อย่างไรก็ตาม ในจดหมายเหตุรายวันทัพรชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีเมืองพุทไธมาศและกรุงกัมพูชา ผู้วิจัยพบการปรากฏของ *ไม่* ในตำแหน่งกริยารอง เอกสารดังกล่าวนี้เป็นเอกสารสมัยปลายรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี การปรากฏของ *ไม่* ในตำแหน่งนี้สะท้อนให้เห็นการพัฒนาอีกขั้นตอนของ *ไม่* ที่ขยายขอบเขตการปรากฏออกไปมากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้จะพบ *ไม่* อย่างแพร่หลายในตำแหน่งหน้ากริยาหลักจากเอกสารสมัยอยุธยาตอนปลายและเริ่มปรากฏในกริยารองในเอกสารสมัยธนบุรีแต่ *ไม่* ยังไม่ได้สามารถใช้แทน *มิ* ได้ในทุกตำแหน่ง เช่น ในตำแหน่งหน้าคำว่า *ได้* ซึ่งเป็นตำแหน่งหน้ากริยารอง เช่น กริยา+มิ+ได้ เราไม่พบ กริยา+ไม่+ได้ ตัวอย่างเช่น

(113) จึงพระยาทั้งสองทูลว่าพระเจ้าหงษาใช้ข้าพเจ้าทั้งปวงมาครานี้ ยังไม่ได้รับฟัง
เป็นสามารถ

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖)

(114) ด้านเหนือใต้ พระมหาปราสาททั้งสามองค์นี้อยู่ข้างทิศใต้พระราชวัง เป็นพระ
มหาปราสาทเก่ามาแต่ก่อน ไม่ได้เสด็จประทับอยู่ที่นั่น

(คำให้การขุนหลวงวัดประดู่)

(115) กระทบปิดฟัดปิ่นที่พินคลิ่น แลพู่พินพุ่มพองนองสาย

แสนทเวศแต่ชบเซาเมามาย ระวังกายไม่ได้กินโภชนา

(นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน)

นอกจากนั้น ความแตกต่างที่สำคัญซึ่งแสดงให้เห็นว่า *ไม่* เข้าแทนที่ *มิ* คือการที่ผู้แต่งเลือกใช้ *มิ* ในช่วงการบรรยาย แต่สลับมาใช้ *ไม่* ในช่วงที่เป็นการอ้างถึงคำพูด เช่นในจดหมายเหตุรายวันทัพรชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีเมืองพุทไธมาศและกรุงกัมพูชา เช่น

(116) จึงตรัสว่า ไมเห็นความจริงด้วย

(117) เป็นใจความว่า...ครั้นจะไมเอาโทษ ข้าราชการทั้งปวงก็จะดูเยี่ยงอย่างกัน
สืบไป

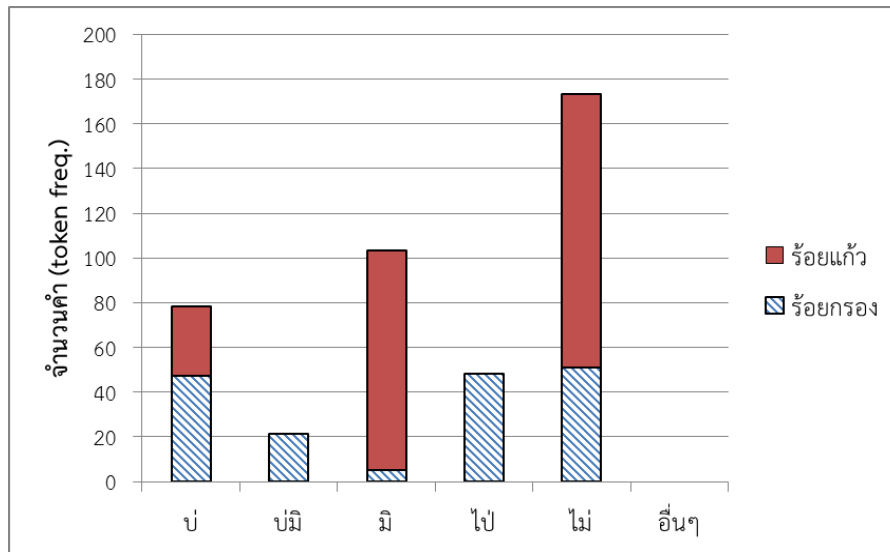
การเลือกใช้คำปฏิเสธในสถานการณ์ข้างต้น เป็นเครื่องบ่งชี้การแปรด้านวจนลีลา (stylistic variation) ผู้เขียนหรือผู้บันทึกเอกสารมักอาศัยปัจจัยด้านความเป็นธรรมชาติของการใช้ภาษาตามสถานการณ์ในการเลือกคำที่เหมาะสม การใช้คำปฏิเสธต่างวจนลีลากันของ *มิ* และ *ไม* แสดงให้เห็นว่า *มิ* อาจเริ่มเป็นคำในทำเนียบภาษาทางการมากกว่า *ไม* ที่ใช้ในภาษาพูดทั่วไป

โดยสรุปการใช้คำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยอยุธยาตอนกลางค่อนข้างมาก จากการที่ *ไม* มีความถี่สูงสุดและเป็นคำปฏิเสธหลัก การใช้คำอื่นๆ เช่น *บ่* *บมิ* และ *ไป* เริ่มพบน้อยลง คำปฏิเสธ *มิ* ที่เคยพบความถี่สูงสุดในสมัยอยุธยาตอนกลางเริ่มมีความถี่ลดลงจนกลายเป็นคำที่มีความถี่การใช้รองจาก *ไม* แต่ก็ยังถือว่า *มิ* ปรากฏเป็นจำนวนมากอยู่เมื่อเทียบกับ *บ่* *บมิ* และ *ไป*

4.5 คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 3

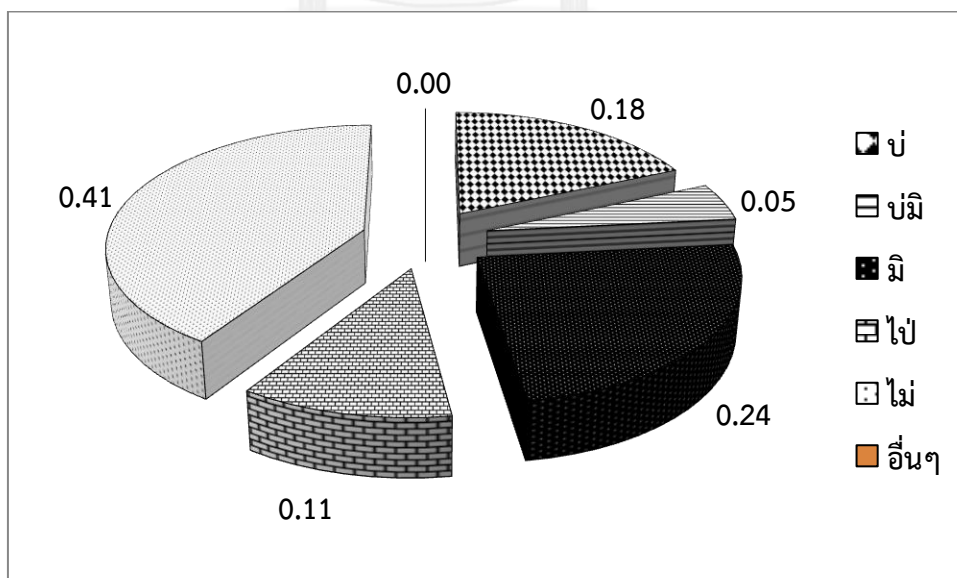
4.5.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

ในทางการแบ่งสมัยวรรณคดี สมัยรัชกาลที่ 3 ถือเป็นช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นสมัยสุดท้าย ก่อนที่อิทธิพลตะวันตกจะมีผลต่อรูปแบบการใช้ภาษาและการแต่งหนังสือ ข้อมูลคำปฏิเสธในสมัยนี้มีความสอดคล้องกับการแบ่งสมัยทางวรรณคดีดังกล่าว ข้อมูลความถี่การปรากฏคำปฏิเสธ มีดังนี้

แผนภาพที่ 13 ความถี่ของคำปฏิเสธรในสมัยรัชกาลที่ 3

จากแผนภูมิที่ 8 จะพบว่า คำปฏิเสธรที่มีความถี่สูงสุดคือ *ไม่* ขณะที่ *มิ* มีความถี่ในลำดับรองลงมา *ไม่* พบทั้งเอกสารร้อยแก้วและเอกสารร้อยกรองอีกทั้งยังมีความถี่สูงสุดในเอกสารทั้งสองประเภท จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3 *ไม่* เป็นคำปฏิเสธรหลักที่แพร่หลายแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับความถี่ของ *มิ* เห็นได้ชัดเจนว่า *มิ* เริ่มมีความถี่น้อยลง ค่าความถี่สัมพัทธ์ได้แสดงให้เห็นว่า สัดส่วนของ *ไม่* มีค่าใกล้เคียงกับค่าความถี่สัมพัทธ์ของ *บ* *บมี* *มิ* และ *ไป* รวมกัน

แผนภาพที่ 14 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธรสมัยอยุธยาตอนกลาง

ตัวอย่างที่ (118) คำปฏิเสธคือ *บ่* ปฏิเสธกริยาบอกสภาพคือ *กลัว* ตัวอย่างที่ (119) คำปฏิเสธ *บ่มี* ปฏิเสธกริยา *กลัว* เหมือนกัน ส่วนตัวอย่างที่ (120) คำปฏิเสธ *ไป* ปฏิเสธกริยา *เกรง* จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า คำปฏิเสธทั้งสามคำปฏิเสธกริยาทรงสภาพที่มีความหมายบอกสภาพ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสถานการณ์แบบทรงสภาพ การปรากฏกับกริยาลักษณะเดียวกันเช่นนี้สะท้อนว่า ความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะที่เคยมีระหว่าง *บ่ บ่มี* และ *ไป* ได้หมดไปแล้ว เพราะ *ไป* ในช่วงต้นของพัฒนาการจะปรากฏเฉพาะสถานการณ์พลวัตเท่านั้น

4.5.2.2 ไม่

คำปฏิเสธ *ไม่* มีความสำคัญในฐานะเป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยรัชกาลที่ 3 การปรากฏของ *ไม่* พบทั้งตำแหน่งหน้ากริยาและหลังกริยา แต่ตำแหน่งหน้ากริยามีความถี่สูงกว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(121) ให้คิดแต่จัดแจงการรักษาเขตแดนบ้านเมืองให้มั่นคงไว้ให้ดีเถิด คอยฟังบอก
พระยาสงขลาเข้ามา ถ้าทำไม่ได้จริงแล้วจะได้ไปถูกษาหาหรือคิดเอากองทัพ
กรุงเทพฯ ควรจะเอาทัพใหญ่ยกออกไปก็จะได้ให้ยกออกไป

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

(122) เมื่อนั้น	วิมาลาอกสั้นห้วนไหว
กอดบาทยุขันเข้ทันใด	พระภูวไนยอย่าเพ้อไกรธา
ลูกได้ผิดแล้วอย่าถือโทษ	พระสุริยงค์จงโปรดเกษา
เมื่อข้าประสูติลูกยา	ได้ยินเสียงโศกจาจาบัลย์
เจ็ดนางเอาผ้าพันตาไว้	ภูวไนยอย่าเพ้อหุนหัน
ว่าพลางครวญคร่ำรำพัน	ศรีประจัน <u>ไม่</u> เป็นสมประดี ฯ

(อุณรุทร้อยเรื่อง)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการปฏิเสธด้วย *ไม่* ในตำแหน่งหน้ากริยาหลักคือ ในตัวอย่างที่ 122 “*ไม่*เป็น” และในตำแหน่งหลังกริยาหลักคือในตัวอย่างที่ 121 “*ทำไม่ได้*” ซึ่งเป็นการปรากฏที่ไม่พบในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี นอกจากนั้นยังพบว่า *ไม่* ได้เข้าแทนที่ *มิได้* ในสำนวน *หา..มิได้* โดยพบการใช้ *หา..ไม่* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(123) ครั้นเพลาค่ำทรงตรัสถามราชการอื่นไป หาได้ทรงตรัสถึงราชการเมืองไทรฯ ไม่

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

(124) พระพุทธองค์ทรงพุทธรูทวิทกว่า ตถาคตจะสถิตอยู่โปรดสัตว์มิได้นานนัก ก็ จะเข้าสู่พระปรินิพพาน พระศาสนาแห่งตถาคตยังหาแผ่ไปในที่ทั้งปวงไม่

(พระราชปุจฉาในรัชกาลที่ 3)

ตัวอย่างที่ (123)-(124) เป็นตัวอย่างการปรากฏของวลีปฏิเสธ *หา...ไม่* ซึ่งวลีปฏิเสธนี้แต่เดิม ใช้ว่า *หา..มิได้* ทำหน้าที่ปฏิเสธนามวลีแต่วลีปฏิเสธ *หา..ไม่* มีหน้าที่แตกต่างออกไป คือ ใช้ปฏิเสธ กริยาวลี การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนการมีความหมายจางลงของ *หา* โดยในสมัยนี้ *หา* ใน วลีปฏิเสธไม่ใช่กริยาสรรพนามที่แปลว่า “ค้นหา” อีกแล้ว *หา..ไม่* ได้กลายเป็นวลีปฏิเสธที่แสดงการเน้น เหมือนกับวลีปฏิเสธ *ne..pas* ในภาษาฝรั่งเศส และการที่ *หา* ไม่มีความหมายเช่นเดิมและไม่ได้เป็น กริยาที่ต้องการกรรมทำให้ *หา* ไม่สามารถตามด้วยนามวลีได้ *หา..ไม่* จึงกลายเป็นวลีปฏิเสธที่ใช้กับ กริยาวลี

4.5.2.2 มิ

ข้อมูลการปรากฏของ *มิ* ในสมัยนี้พบจำกัดเฉพาะบางเอกสาร โดยมักปรากฏในเอกสารที่มี เนื้อหาต้องการความสุภาพ เช่น มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาหรือพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างเช่น จดหมาย หลวงอุดมสมบัติ พบการใช้ *ไม่* แทนทั้งเอกสาร แต่พบ *มิ* ในสำนวนแสดงความสุภาพ โดยปรากฏ *มิ* ในสำนวน *หามิได้* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(125) ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ (วันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๓๘๑) เพลาเช้า ตรัสถามเจ้าคุณหาบ่นว่า ได้ข่าวคราวมาถึงแล้วฤยัง เจ้า คุณหาบ่นกราบทูลว่ายังไม่มาถึงหามิได้ แต่ได้ความว่าพวกนคร ๗ คนมาเรือ เล็ก ถือหนังสือบอกนครเข้ามาแล้ว

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

จากตัวอย่างที่ (125) คำปฏิเสธ *มิ* ถูกใช้ในลักษณะสำนวนมากกว่าเป็นคำปฏิเสธทั่วไป และ ปรากฏในสถานการณ์การสนทนา ระหว่างผู้มีสถานภาพต่ำกว่ากับผู้มีสถานภาพสูงกว่าเพื่อแสดง ความสุภาพ เช่นในพระราชปุจฉารัชกาลที่ 3 พบว่ามีการใช้คำปฏิเสธ *มิ* ปนกับ *ขมิ* เนื่องจากเนื้อหา

เป็นการตอบคำถามพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับเรื่องศาสนา ในช่วงที่เป็นการยกคำอธิบายเกี่ยวกับ ศาสนานอกจากพบการใช้ *มิ* แล้วยังพบการใช้ *ปมิ* ในข้อความเหล่านี้ด้วย ตัวอย่างเช่น

(123) อนึ่ง พระบาลีในพระมหาปริณิพพานสูตรซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระ สัทธรรมเทศนา แก่พระอานนท์ในอธิภาษิตธรรมคำรบสามนั้นว่า กิณฺติเต อานนฺทสุตฺตวชิชฺช อปฺปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปนฺติ ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทนต์ิ ยถาปฺปญฺญติเต โปราณเวชฺชิตฺตมฺเม สมหาทาย วัตตตฺตนต์ิ ตูกรอานนฺทํ ทานยังฺตสฺตบฺแลหรือว่า กษัตริย์ วัชชีราชในกรุงไพสาลี มิได้บัญญัติขึ้นใหม่ ซึ่งจารีตอัน ปมิ ได้บัญญัติไว้แต่ก่อน อนึ่ง ปมิ ได้ตัดรอนเสียซึ่งจารีตราช ประเพณี อันโบราณราชกษัตริย์ทรงบัญญัติไว้ ย่อมประเพณีโดยวัชชีธรรม ตามชัตติยราช บัญญัติไว้แต่ก่อนนั้น

(พระราชปฤจฉารัชกาลที่ 3)

ตัวอย่างข้างต้นตัดตอนจากช่วงที่เป็นการตอบพระราชปฤจฉาและมีการอ้างถึงพระบาลี ข้อ ความช่วงนี้เป็นช่วงที่ปรากฏการใช้ *ปมิ* จำนวนมาก ขณะที่การใช้ *มิ* จะพบในการปฏิเสธอื่นๆ รวมทั้ง ในสำนวนปฏิเสธ *หามิได้*

นอกจากจะพบการใช้ *มิ* และ *ปมิ* ในพระราชปฤจฉารัชกาลที่ 3 คำปฏิเสธ *ไม่* ก็พบด้วย เช่นกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า *ไม่* ที่พบจะเป็นการใช้ในการตั้งคำถามซึ่งผู้ถามเป็นพระมหากษัตริย์ ดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

(124) ๑. ว่าด้วยการสร้างหอพระในพระราชวัง จะควรหรือไม่

(125) ๓. ว่าถ้าจะมีผู้เชิญพระไปไว้ยังพระวิหาร แล้วเข้าอาศัยอยู่ในหอพระหรือรื้อ หอพระไปปลูกเสียที่อื่น แล้วปลูกที่อาศัยลงในที่นั้น จะมีโทษหรือไม่

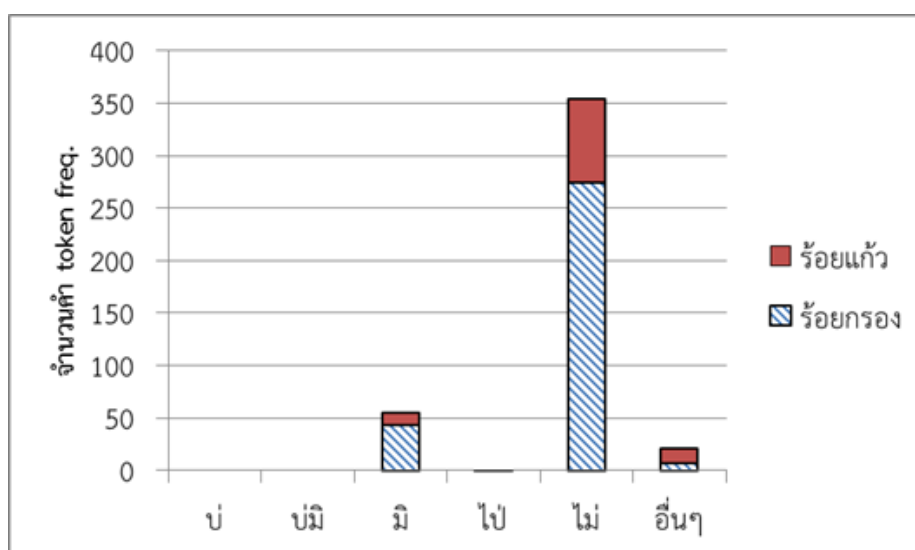
การตั้งคำถามโดยใช้ *ไม่* ดังเช่นตัวอย่างที่ (124)-(125) เป็นลักษณะที่ไม่พบในเอกสารสมัย อยุธยาตอนปลายและธนบุรี แต่พบได้ในสมัยรัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่า การใช้ *ไม่* ในลักษณะ คำถาม น่าจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ในสมัยที่ *ไม่* ปรากฏแทนที่ *มิ* ในทุกตำแหน่งแล้ว

ดังนั้นจะเห็นว่า *มิ* มีความเปลี่ยนแปลงด้านการปรากฏโดยกลายเป็นคำปฏิเสธในวจนวลีลา ภาษาทางการหรือภาษาที่เน้นความสุภาพ ขณะที่ *ไม่* แพร่หลายมากขึ้นและพบการปรากฏได้ในหลาย สถานการณ์กว่า *มิ* หลักฐานจากพระราชปฤจฉารัชกาลที่ 3 แสดงให้เห็นว่า *ปมิ* เป็นคำที่ไม่ใช้ในภาษา ทั่วไป แต่กลายเป็นคำที่ใช้ปฏิเสธในภาษาคำศักดิ์สิทธิ์ เช่น ทำเนียบภาษาศาสนา เป็นต้น

4.6 คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 5

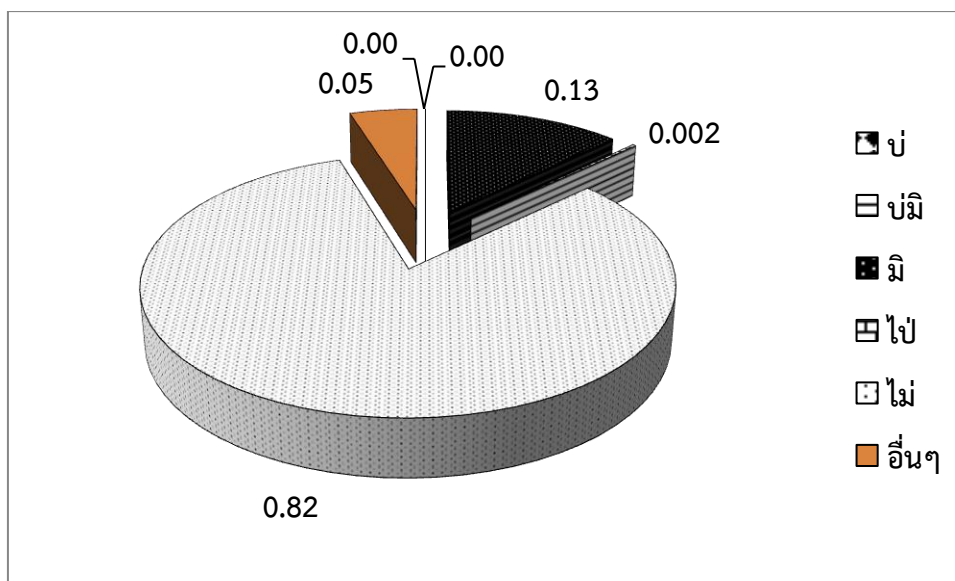
4.6.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้แพร่ไปในทุกทำเนียบภาษา คำปฏิเสธอื่นๆ พบการปรากฏน้อยทั้งในเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง ความถี่การปรากฏคำปฏิเสธมีดังนี้

แผนภาพที่ 15 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 5

จากแผนภูมิที่ 10 จะเห็นว่า *ไม่* มีจำนวนการปรากฏมากที่สุดทั้งในร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยปรากฏรวมทั้งสิ้น 354 ครั้ง ขณะที่ *มิ* ซึ่งมีความถี่มาเป็นอันดับสอง มีจำนวนการปรากฏเพียง 55 ครั้ง ด้านการปรากฏของคำอื่นๆ พบในจำนวนน้อยหรือไม่พบเลยจากเอกสารที่ศึกษา ทำให้เชื่อว่า *ไม่* ได้เข้าแทนที่คำปฏิเสธอื่นทั้งหมดแล้ว เมื่อคำนวณค่าความถี่สัมพัทธ์เพื่อวิเคราะห์สัดส่วนการปรากฏคำปฏิเสธแต่ละสมัยจะพบว่า *ไม่* มีสัดส่วนโดดเด่นกว่าสมัยอื่นๆ ดังนี้

แผนภาพที่ 16 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 5

ค่าความถี่สัมพัทธ์สะท้อนความแพร่หลายของ *ไม่* ได้เป็นอย่างดี เมื่อเปรียบเทียบกับการปรากฏ *ไม่* ในสมัยรัชกาลที่ 3 จะพบว่า *ไม่* เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว อาจกล่าวได้ว่า ทุกเอกสารจะพบ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักทั้งหมด คำปฏิเสธอื่นๆ นอกจาก *มิ* และ *ไม่* พบปรากฏเพียง 2 ครั้งจากกลบทสุภาชิต โดยเป็นการปรากฏของ *ไป* 1 ครั้ง และ *ป* อีก 1 ครั้ง

4.6.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 คำปฏิเสธที่พบส่วนมากคือ *ไม่* และพบ *มิ* ปะปนในจำนวนไม่มากนัก คำปฏิเสธอื่นๆ พบน้อยจนไม่สามารถวิเคราะห์ในรายละเอียดได้ ดังนั้นการวิเคราะห์ความแตกต่างของคำปฏิเสธจึงจะเน้นเฉพาะความแตกต่างระหว่าง *ไม่* และ *มิ* เท่านั้น

4.6.2.1 *ไม่* และ *มิ*

ความแตกต่างด้านการใช้ *ไม่* และ *มิ* พบว่า *ไม่* ใช้ปฏิเสธในสถานการณ์ทุกประเภท แต่ *มิ* จะพบกับคำที่ปรากฏร่วมกันบ่อยจนมีลักษณะเป็นคำคู่หรือสำนวน ตัวอย่างการปรากฏของ *ไม่* และ *มิ* มีดังนี้

ตัวอย่างการปรากฏของ ไม่

(126) เพราะเหตุนั้น อสังขตธรรม จึงว่านิพพาน ธรรมอันไม่มีตัณหา

(พระราชปุจฉารัชกาลที่ 5)

(127) ประเดี้ยวหนึ่งถึงบ้านยกกระบัตร์ ฉันทยกหัตถ์วันทาหาข้าไม่

(นิราศเขาลูกช้าง)

(128) ถ้าจะตอบให้เป่นประโยชน์จริงแก่คุณ ๆ ก็ว่าจะเหมือนกับไม่ตอบอีกนะ
แหละ

(สนุกนี้ئك)

(129) มาวันหนึ่งแจ่มจันทร์ด้นขึ้นไป

เขาจับได้ว่าเราปดสดสร้อนร้อน

ตั้งแต่นั้นจนไซไรไม่ไปอีก

สู้หลบหลีกมิให้พบสบสมร

(นิราศเขาลูกช้าง)

การปรากฏของ ไม่ ในตัวอย่างที่ (126)-(128) แสดงให้เห็นการปรากฏกับทั้งกริยาทรงสภาพ และพลวัต และด้านสถานการณ์การปรากฏก็พบทั้งสถานการณ์ทรงสภาพและพลวัตเช่นกัน ในตัวอย่างที่ (126) “ธรรมอันไม่มีตัณหา” เป็นการปฏิเสธการอยู่ในสภาพมี การปฏิเสธการอยู่ในสภาพเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์ทรงสภาพ ตัวอย่างการปฏิเสธ ไม่ ในสถานการณ์พลวัตคือตัวอย่างที่ (129) “ไม่ไปอีก” เป็นการปฏิเสธการไป ซึ่งเป็นการกระทำ การปฏิเสธการกระทำเป็นคุณสมบัติของสถานการณ์พลวัต

ตัวอย่างที่ (127) พบการใช้ ไม่ ในสำนวน *หา..ไม่* และเป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่พบโครงสร้างปฏิเสธ *หา...ไม่ได้* สันนิษฐานว่าเกิดจากการที่ *หา* ในโครงสร้างปฏิเสธเช่นนี้ไม่มีความหมายว่า ค้นหา และคำปฏิเสธ ไม่ มีขอบเขตการปฏิเสธเฉพาะกริยาที่ตามมา การปรากฏของ *หา..ไม่* จะเกิดขึ้นเมื่อ *หา* เป็นกริยาที่แปลว่า “ค้นหา” และ *ได้* มีความหมายบอกผลจากการค้นหานั้น การพบวลี *หา..ไม่* แสดงให้เห็นการขยายขอบเขตการใช้ของ ไม่ และการปรากฏของ *หา..ไม่* ซึ่งทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาลีมีความหมายไม่แตกต่างกับการปฏิเสธด้วย ไม่ ในตำแหน่งหน้ากริยา แต่วลีปฏิเสธสองส่วน *หา..ไม่* มีวัตถุประสงค์นอกจากการปฏิเสธทั่วไปคือ เป็นการปฏิเสธแบบเน้น

นอกจากการปรากฏของ ไม่ ที่ขยายการปรากฏออกไปมากขึ้น *มิ* ยังพบเฉพาะในสำนวนหรือวลีเฉพาะเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างการปรากฏของ มิ

(130) ชุมนุมสงฆ์ถวายพระพรขออย่าให้ทำหาควรไม่ ว่าที่จะได้พบกันนั้นหา มิ ได้

(131) เสียตายเอยเคยรักสมัครสมาน ทุกถิ่นฐานที่พำนักสำนักแก่ง

ได้พบกันผันแปรมาแลเล็ง ที่ตัวเต็งต้องใจ มิ ได้ลืม

(นิราศพระปฐม)

(132) ณ เดือน ๑๐ ปีระกา เบญจศก ข้างในทำผิดคิดมิชอบพระโองการให้
ประหารชีวิตทั้งผู้หญิงผู้ชาย

(จดหมายเหตุความทรงจำรัชกาลที่ 5)

(133) รับพระราชทานถวายวิสาขนาในพระราชปุจฉา ๔ ข้อตามสติปัญญาแต่
เท่านี้ ควรมิควรแล้วแต่จะทรงกรุณาโปรด ขอถวายพระพร

(พระราชปุจฉารัชกาลที่ 5)

(134) นางห้ามประสูติเจ้า ท่านสงสัยว่าเรียกหนเดียว มิใช่ลูกของท่าน รับสั่งให้
หาภรรยาขุนนางเข้าไปถาม

(พระราชปุจฉารัชกาลที่ 5)

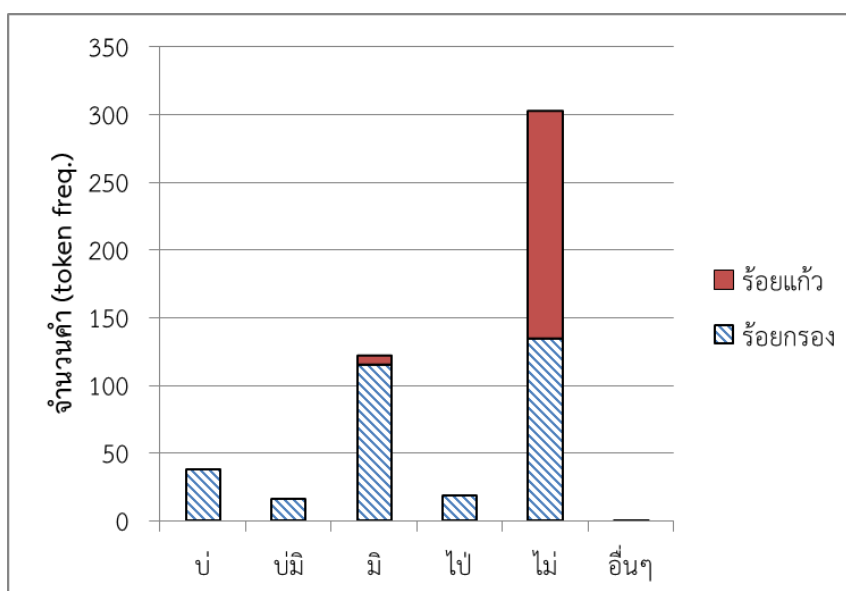
จากตัวอย่าง (130)-(134) แสดงให้เห็นการปรากฏของ มิ ในลักษณะสำนวนหรือคำคู่ อาทิ มิได้ มิใช่ หรือ มิควร สะท้อนให้เห็นว่า มิ จำกัดการปรากฏโดยไม่ได้เป็นคำปฏิเสธทั่วไปแต่เป็นคำปฏิเสธที่เกิดขึ้นในสำนวนเท่านั้น

โดยสรุปคำปฏิเสธ มิ เป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการใช้ที่แพร่หลายปรากฏได้กับทั้งสถานการณ์ทรงสภาพและสถานการณ์พลวัต คำปฏิเสธ มิ มีการใช้น้อยลง พบการปรากฏในลักษณะสำนวนหรือในเอกสารที่ต้องการให้มีความสุภาพเหมาะสมกับสถานภาพของบุคคล เช่น ในจดหมายเหตุความทรงจำรัชกาลที่ 5 และพระราชปุจฉารัชกาลที่ 5 พบการใช้ มิ ด้วยความถี่มากกว่าเอกสารอื่น

4.7 คำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 7

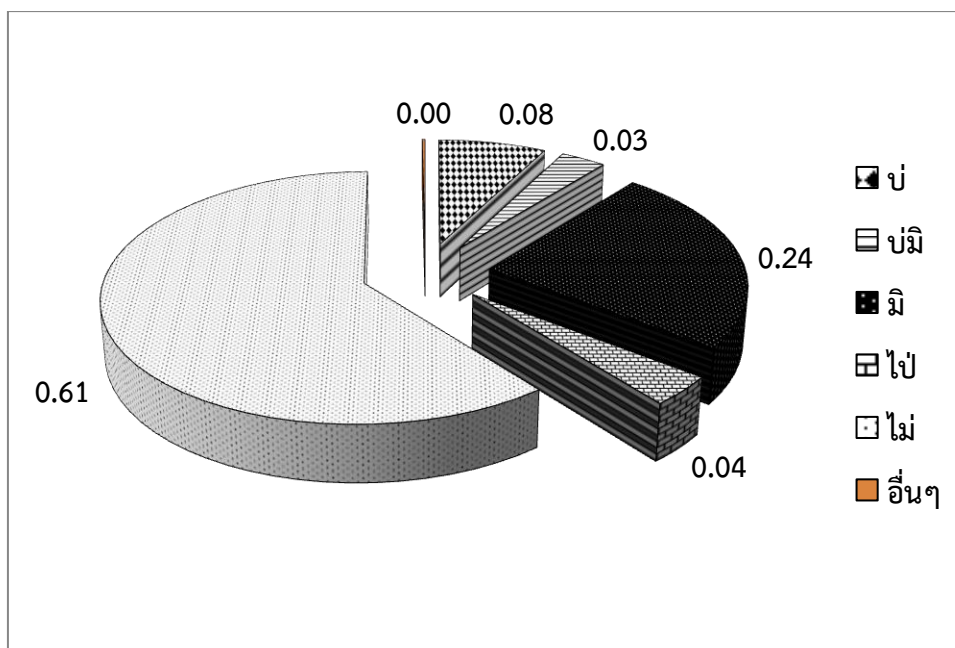
4.7.1 ความถี่การปรากฏของคำและค่าความถี่สัมพัทธ์

คำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7 มีรูปแบบการปรากฏใกล้เคียงกับสมัยปัจจุบัน โดย *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลัก คำปฏิเสธอื่นๆ มีจำนวนการปรากฏน้อยกว่า *ไม่* มาก ความถี่การปรากฏของคำปฏิเสธที่พบมีดังนี้

แผนภาพที่ 17 ความถี่ของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7

ความถี่ของ *ไม่* มีจำนวนมากถึง 302 ครั้ง เมื่อเทียบกับการปรากฏของ *มิ* คือ 122 ครั้ง ถือว่ามีจำนวนห่างกันค่อนข้างมาก ข้อมูลเอกสารสมัยนี้แสดงให้เห็นการปรากฏของ *บ่* และ *บ่มี* อีกครั้ง หลังจากที่ไม่มีพบเลยในข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 5 ค่าสัดส่วนการปรากฏซึ่งมาจากการคำนวณความถี่สัมพัทธ์แสดงให้เห็นว่า *ไม่* มีสัดส่วนมากกว่าคำอื่นมาก โดยปรากฏเกินกว่าครึ่งของคำปฏิเสธที่พบทั้งหมด ดังนี้

แผนภาพที่ 18 แสดงค่าความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธสมัยรัชกาลที่ 7

สัดส่วนคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7 เปรียบเทียบกับสัดส่วนคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 5 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือใช้ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักเพียงคำเดียว โดย *ไม่* ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงถึง 0.61 ส่วน *มิ* มีค่าความถี่สัมพัทธ์ในลำดับรองลงมาคือ 0.24 จากสัดส่วนการปรากฏจะเห็นว่าค่าของ *มิ* แตกต่างจาก *ไม่* ค่อนข้างมากคล้ายกับการปรากฏของ *ไม่* และ *มิ* ในสมัยรัชกาลที่ 5 ความแตกต่างของคำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7 เห็นได้จากการพบ *ป* และ *ปมิ* จำนวนหนึ่งในเอกสารร้อยกรอง โดยทั้ง *ป* และ *ปมิ* เป็นคำที่ไม่นิยมใช้แล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่พบปรากฏในเอกสารสมัยนี้ เมื่อวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏ *ป* และ *ปมิ* พบว่าเป็นเอกสารที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ ได้แก่ สามัคคีเภทคำฉันท์ และโคลงกลอนครูเทพบางบท จึงเป็นไปได้ว่า คำปฏิเสธเหล่านี้เป็นคำที่ปรากฏเฉพาะในเอกสารร้อยกรองประเภทฉันทน์ ซึ่งมีรูปแบบฉันทลักษณ์และการใช้ภาษาที่เคร่งครัด

นอกจากความแตกต่างด้านความถี่ เมื่อวิเคราะห์การปรากฏคำปฏิเสธตามประเภทของเอกสารยังพบความแตกต่างอื่นที่น่าสนใจ ดังจะได้อภิปรายในหัวข้อ 4.7.2

4.7.2 ความแตกต่างของคำปฏิเสธ

4.7.2.1 ไม่ และ มิ

ในสมัยรัชกาลที่ 7 คำปฏิเสธ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักพบในเอกสารทุกประเภททั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ขณะที่ *มิ* พบใช้จำนวนน้อยและปรากฏเฉพาะกับคำที่ปรากฏร่วมกันบ่อย อีกทั้ง *มิ* จะปรากฏในทำเนียบภาษาทางการหรือเมื่อต้องการแสดงความสุภาพ ตัวอย่างการใช้ *ไม่* และ *มิ* มีดังต่อไปนี้

(135) ข้าไม่ยกกริ่งแกเช่นแม่พ่อ ที่เจ้าขอข้าไม่อ่อนตามพ่อณัน
 แม่เจ้าขอสิ่งใดข้าให้ปัน ก็เป็นอันข้าทำซ้ำรังแก
 (พ่อแม่รังแกฉัน)

(136) ในที่นี้ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ชี้แจงข้อความในพระราชปรารภเป็นข้อๆ
 (แถลงการณ์พระปกเกล้าสละราชสมบัติ)

(137) เรือพระที่นั่งโยกบ้าง ไม่มีใครเมาคลื่น
 (จดหมายเหตุรายวันเสด็จประพาสชวาและอินโดจีน)

(138) ครูก็ดีใจมิได้หยุด แกเห็นสุดเอาใจจึงได้เขียน
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY
 (พ่อแม่รังแกฉัน)

(139) ยังมีหน้าซ้ำว่าดำกระดุก หาวว่าถูกพ่อแม่รังแกได้
 (พ่อแม่รังแกฉัน)

(140) พระพ้องพระอาชญา บมีหน้าจะเปนจะปาน
 มีหนานีเทศการ ทวีวิธลูพัฒนาทวน
 (สามัคคีเภทคำฉันท์)

(141) เสียใจที่ลุงอำแกมีฐานะเสีย มิฉะนั้นก็คงได้ฟังกันอีก
 (บ้านนอกเข้ากรุง)

จากตัวอย่างข้างต้นเมื่อเปรียบเทียบการปรากฏของ *ไม* และ *มิ* จะพบว่า *มิ* ปรากฏกับ เอกสารร้อยกรองและพบกับคำที่ใช้ร่วมกันบ่อยจนมีลักษณะสำนวน เช่น มิได้ มิหน้า มิฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า *ไม* เข้าแทนที่ *มิ* ในภาษาที่ใช้ตามปกติ และส่งผลให้ *มิ* กลายเป็นภาษาที่จำกัดการปรากฏ เฉพาะในบางบริบทเท่านั้น จากเอกสารที่ศึกษาทุกเอกสาร การปรากฏของ *ไม* และ *มิ* มีลักษณะ ปะปนกันแต่ *มิ* มีความถี่น้อยกว่า เช่น ในบ้านนอกเข้ากรุง พบ *มิ* เพียงครั้งเดียว หรือในพ่อแม่ร้างแก่น ฉันท พบ *ไม* จำนวน 40 ครั้งและ พบ *มิ* เพียง 4 ครั้ง ดังนั้น *ไม* ในสมัยรัชกาลที่ 7 จึงแสดงให้เห็นการ เป็นคำปฏิเสธที่ใช้ทั่วไป ปรากฏได้กับทุกสถานการณ์ ขณะที่ *มิ* เป็นคำปฏิเสธที่ใช้กับสำนวนหรือ ทำเนียบภาษาทางการเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะเดียวกับการใช้ *มิ* ในภาษาไทยปัจจุบัน

4.7.2.2 บ่ บ่มี และ ไป

ข้อมูลในสมัยรัชกาลที่ 7 ปรากฏการใช้ *บ่ บ่มี* และ *ไป* ซึ่งไม่พบคำเหล่านี้ในเอกสารสมัย รัชกาลที่ 5 เอกสารที่ปรากฏคำปฏิเสธเหล่านี้ทุกคำคือ สามัคคีเภทคำฉันท์ ซึ่งเป็นเอกสารที่มีการ ปรากฏของคำปฏิเสธแตกต่างไปจากเอกสารอื่นๆ กล่าวคือ เอกสารอื่นส่วนใหญ่ปรากฏ *ไม* ทั้งเอกสาร หรือ *ไม* ปนกับ *มิ* ที่เป็นสำนวน แต่ สามัคคีเภทคำฉันท์พบคำปฏิเสธทุกคำได้แก่ *บ่ บ่มี มิ ไป* และ *ไม* ลักษณะการปรากฏเช่นนี้คล้ายกับที่พบในสมัยอยุธยาตอนกลาง โดยคำที่มีความถี่สูงที่สุดคือ *มิ* รองลงมาคือ *บ่* ตัวอย่างเช่น

(142) ไปเหลือเลยสักพระองค์อัน มิละปิยะสหฉันท์

ขาดสมรรถพันธ์ ก็อาดูร

(143) ไปมีก็ให้มี ฉิวะมีก็จงพึง

ให้ยิ่งภโยจึง จะประสพศุขาลัย

(144) จำเปนเพราะเหลือจะทมนต์ศ บ่มีน่าจะรับผล

แห่งราชภัยพิบัติดล ดุจะนี้พินิจตุ

(145) กราบทูลประมุขบทะประมวญ ตละล้วนตลอดตเปน

ความจริงบแต่่งกละประเต็น นิระสาระพาที

(146) พึงอภัยข้าผู้วายเยาว์ วิทย์หย่อนอ่อนเชาวน์

มิใช่จะคิดแข่งขัน

(147) ลงราชทัณฑ์พิระธา รุณะการะร้ายแรง

ไม่ควรเฉลยนยะแกลง เพราะพระองค์ก็ทรงเห็น

จากตัวอย่างต่างๆ ข้างต้นจะพบว่า ข้อมูลจากสามัคคีเภทคำฉันท์แสดงให้เห็นการปรากฏของคำปฏิเสธทุกคำที่เคยแพร่หลายและลดความแพร่หลายไปแล้ว เช่น *บ่* *บมิ* และ *ไป* เมื่อพิจารณาถึงความหมายก็พบว่า การใช้คำปฏิเสธเหล่านี้ก็ใช้ในความหมายเหมือนกับคำว่า *ไม่* ไม่ได้มีการจำแนกตามการณ์ลักษณะโดยมีหลักฐานที่ชัดเจนคือ *ไป* ที่เดิมปฏิเสธสถานการณ์พลวัต และมักมีความหมายปฏิเสธการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพใหม่ แต่ในตัวอย่างจากสามัคคีเภทคำฉันท์ *ไป* เป็นคำปฏิเสธที่มีความหมายว่า *ไม่* เท่านั้น เช่นตัวอย่างที่ (142) ไปเหลือเลย *ไป* ปฏิเสธ เหลือ และมีคำว่า *เลย* เป็นคำเน้นว่า *ไม่* เหลือแม้แต่น้อย คำว่า “*เลย*” มีความหมายบอกความสิ้นสุดอย่างสมบูรณ์ หาก *ไป* แปลว่า *ยังไม่* จะทำให้มีความหมายว่าเหตุการณ์ยังดำเนินไปอยู่ ขัดแย้งกับความหมายการสิ้นสุดโดยสิ้นเชิงของคำว่า “*เลย*” หรือจากตัวอย่างการใช้ *มิ* ในตัวอย่างที่ (146) “*มิ*ใช่” เป็นการปรากฏในลักษณะสำนวนซึ่งเป็นลักษณะของภาษาในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ *บ่* *บมิ* *ไป* และ *มิ* กลายเป็นคำที่แทบไม่พบการใช้แล้ว การใช้คำปฏิเสธที่เป็นคำสมยอยู่ยงในเอกสารสมัยรัชกาลที่ 7 จึงมีลักษณะเป็นการใช้ภาษาเฉพาะตัวของกวีที่มีคลังคำเหล่านี้และเลือกมาใช้เพื่อความสละสลวยหรือถูกต้องตามฉันทลักษณ์คำประพันธ์มากกว่าจะใช้ด้วยความหมายที่แตกต่างกันเช่นในอดีต เพราะหากความแตกต่างของคำปฏิเสธยังคงเหลืออยู่ *ไป* ควรมีความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะ หรือ ในสมัยที่ *ไป* ไม่มีความแตกต่างจากคำอื่นแล้วเช่น ในสมัยอยู่ยงตอนปลายและธนบุรี การใช้ *มิ* ด้วยความถี่สูงในร้อยกรองก็ไม่ใช้ลักษณะที่พบจากเอกสารร้อยกรองในสมัยดังกล่าวเพราะ *มิ* จะปรากฏปะปนกับ *บ่* และ *บมิ* ด้วยความถี่สูงนักในเอกสารร้อยกรองสมัยนั้น การพบ *มิ* ด้วยความถี่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับคำปฏิเสธอื่นๆ ในสามัคคีเภทคำฉันท์จึงสะท้อนการใช้คำปฏิเสธในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นสมัยที่ *ไม่* แพร่ไปทุกทำเนียบภาษา *มิ* *บ่* *บมิ* *ไป* กลายเป็นคำที่มีการใช้จำกัด การปรากฏในจำนวนมากๆ ที่พบจึงมักเกิดจากความจงใจเลือกคำมาใช้ของผู้ประพันธ์แต่ละคนเท่านั้น

สรุป

ความแตกต่างของคำปฏิเสธตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ได้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านความถี่และข้อจำกัดด้านการปรากฏซึ่งสะท้อนถึงความหมายที่แตกต่างกันในแต่ละสมัย แต่เดิมคำปฏิเสธในภาษาไทยมีความแตกต่างด้านการณ์ลักษณะกล่าวคือ *บ่* *บมิ* และ *มิ* เป็นคำปฏิเสธที่พบในสถานการณ์ทรงภาพ ขณะที่ *ไป* พบในสถานการณ์พลวัต ความแตกต่างเช่นนี้เห็นได้ในเอกสารสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น ก่อนจะไม่มีความแตกต่างแล้วในสมัยอยุธยาตอนกลางเป็นต้น

มา ด้านความแตกต่างระหว่าง *บ่ บ่มี* และ *มี* แม้จะยังไม่ชัดเจนเนื่องจากมีข้อมูลจำกัดแต่จากการวิเคราะห์พบว่า *บ่* แตกต่างจาก *บ่มี* และ *มี* ในด้านการปฏิเสธข้อเท็จจริงซึ่งเป็นความแตกต่างด้าน มาลา(mood) ส่วนคำว่า *ไม* เป็นคำปฏิเสธที่เกิดขึ้นภายหลังไม่ใช่คำที่สืบทอดจากภาษาไทยดั้งเดิม จุดเริ่มต้นการพบ *ไม* คือ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทำให้สันนิษฐานว่า *ไม* เกิดขึ้นในช่วงสมัย ดังกล่าวและแพร่หลายสูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 7

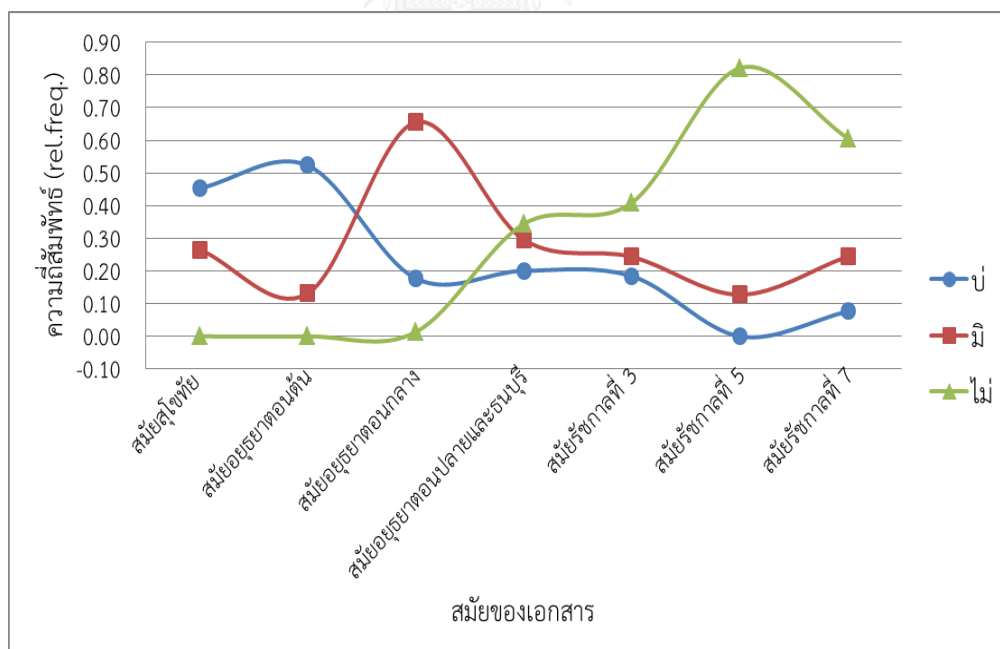
บทที่ 5

คำปรากฏร่วมและพัฒนาการของ *ไม่*

ในบทนี้จะได้นำเสนอค่าความถี่ของคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ (collocation) เพื่อแสดงให้เห็นแนวโน้มของคำที่มีโอกาสจะพัฒนาไปเป็นคำปฏิเสธ *ไม่* และจะนำเสนอกลไกที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

5.1 การเปลี่ยนแปลงด้านความถี่การใช้คำปฏิเสธในสมัยต่างๆ

ความเปลี่ยนแปลงความถี่ในแต่ละสมัยสะท้อนการมีความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาของคำปฏิเสธแต่ละคำ การปรากฏเฉพาะในเอกสารประเภทใดประเภทหนึ่งได้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านบริบทการใช้และมักเป็นเครื่องบ่งชี้ความนิยมที่ลดลงของคำปฏิเสธ จากผลการศึกษาในบทที่ 4 จะเห็นได้ชัดเจนว่าเมื่อคำปฏิเสธได้รับความนิยมน้อยลงจะเริ่มพบเฉพาะในข้อความที่ต้องการความสุภาพหรือพบเฉพาะในเอกสารประเภทร้อยกรอง เมื่อใดที่พบคำปฏิเสธเฉพาะในเอกสารร้อยกรองจึงเป็นสิ่งบ่งชี้การเป็นคำที่ไม่ได้รับความนิยมได้ จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธหลักในแต่ละสมัยสามารถสรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

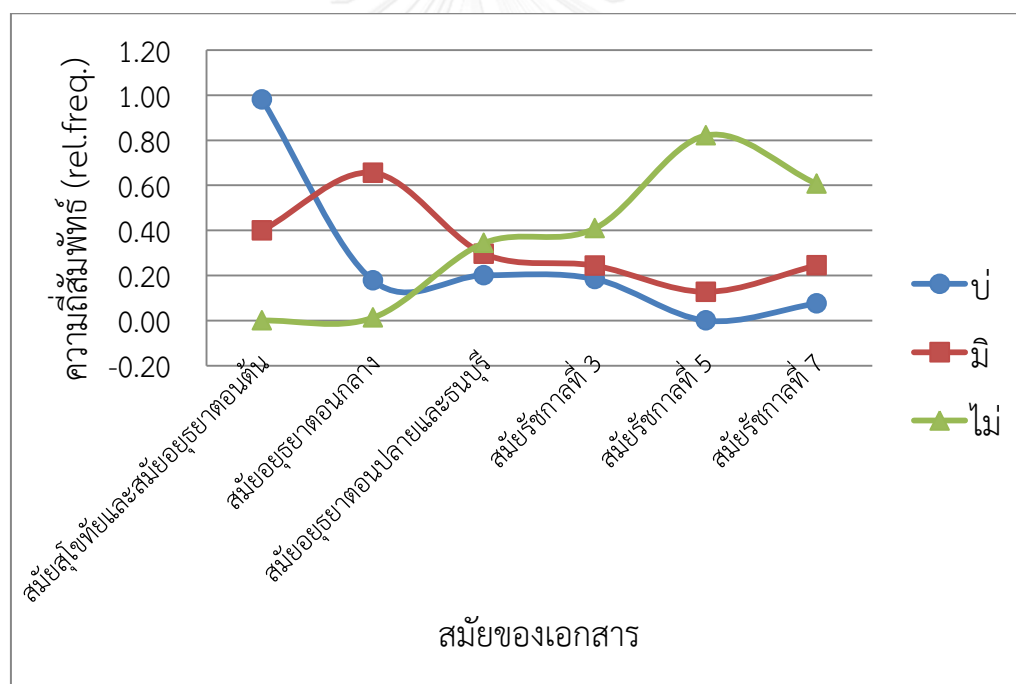

แผนภาพที่ 19 ความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธในเอกสารสมัยต่างๆ

แผนภูมิข้างต้นแสดงข้อมูลความถี่สัมพัทธ์ของคำปฏิเสธหลัก *บ่* *มิ* และ *ไม่* เท่านั้นเนื่องจากคำปฏิเสธ *บ่* *มิ* และ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธที่มีบทบาทสำคัญในภาษาไทย โดยแพร่หลายสูงสุดในสมัยที่

ต่างกัน ขณะที่คำปฏิเสธอื่น ได้แก่ *ปมิ* และ *ไป* มีบทบาทน้อยกว่าโดยสามารถพบได้ทุกสมัยแต่มีสัดส่วนการพบน้อยกว่า *ป มิ* และ *ไม* ในทุกสมัย

ในช่วงต้นของพัฒนาการคำปฏิเสธ *ป* เป็นคำที่มีความถี่สูงที่สุดโดยพบการใช้ *ป* เป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น แต่เอกสารที่นำมาศึกษาของทั้งสองสมัยเป็นคนละประเภทเนื่องจากสมัยสุโขทัยเอกสารที่หลงเหลือมามากเป็นจารึกบนศิลาหรือฐานพระพุทธรูป ขณะที่เอกสารที่เหลือให้ศึกษาในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นวรรณคดีประเภทร้อยกรอง จึงทำให้สมัยสุโขทัยมีเฉพาะเอกสารร้อยแก้วขณะที่สมัยอยุธยาตอนต้นมีแต่เอกสารร้อยกรอง การที่ข้อมูลจากทั้งสองสมัยมีรูปแบบการใช้คำปฏิเสธคล้ายคลึงกันผู้วิจัยเห็นว่า ควรรวมข้อมูลสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้นเข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นความถี่ที่มาจากทั้งเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง และจะช่วยให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธที่ชัดเจนมากขึ้นอีกด้วย แผนภูมิที่มีการรวมข้อมูลแล้วมีดังนี้

แผนภาพที่ 20 แสดงแนวโน้มการเป็นคำปฏิเสธหลักในแต่ละสมัย

จากแผนภูมิจะพบว่า ช่วงที่ *ป* มีความถี่สูงสุดคือ สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น แต่เมื่อเข้าสู่สมัยอยุธยาตอนกลางความถี่ของ *ป* ลดลงอย่างฉับพลัน กลายเป็น *มิ* ที่มีความถี่สูงสุดที่สลับแทน ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี *ไม* กลายเป็นคำที่มีความถี่สูงสุดใกล้เคียงกับ *มิ* และค่อยๆ เพิ่มความถี่ขึ้นอย่างต่อเนื่องในสมัยรัชกาลที่ 3 และมีความถี่สูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องไปจนสมัยรัชกาลที่ 7 ความถี่ดังกล่าวทำให้สามารถแบ่งช่วงพัฒนาการของคำปฏิเสธได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่

- สมัยที่ p เป็นคำปฏิเสธหลัก ตรงกับสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น
- สมัยที่ m เป็นคำปฏิเสธหลัก ตรงกับสมัยอยุธยาตอนกลาง
- สมัยที่ mai และ mi เป็นคำปฏิเสธหลัก ตรงกับสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 3
- สมัยที่ mai เป็นคำปฏิเสธหลัก ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 7

การคำนวณความถี่สัมพัทธ์เป็นหลักฐานสนับสนุนว่าคำปฏิเสธใดมีการใช้มากหรือน้อยและสัดส่วนนั้นเกิดขึ้นในสมัยใด อัตราการใช้แสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธใดมีความสำคัญ เพราะการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นกับคำหรือวลีที่มีความถี่สูงหรือมีความสำคัญมากกว่าจะเกิดกับคำที่มีการใช้น้อย การศึกษาครั้งนี้ได้พบว่าการที่ mi มีความถี่การใช้สูงในสมัยอยุธยาทำให้มีความน่าจะเป็นที่จะไปปรากฏกับคำอื่นได้มาก จากข้อมูล mi มีความถี่การปรากฏกับ mai อย่างเด่นชัด ดังที่จะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

5.2 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ

ข้อมูลความถี่สัมพัทธ์แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ว่า mai เริ่มปรากฏคือ สมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งเริ่มพบ mai จำนวนเล็กน้อยจากเอกสารสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเอกสารในสมัยสมเด็จพระเพทราชาซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกัน การศึกษาครั้งนี้มีสมมติฐานว่า mai พัฒนามาจากการปรากฏร่วมกันด้วยความถี่สูงระหว่าง mi และ mai และข้อมูลในสมัยอยุธยาตอนกลางก็แสดงให้เห็นว่า mi ได้ เป็นคำปรากฏร่วม แต่การจะยืนยันว่า mi ปรากฏกับ mai มากเพียงใดจำเป็นต้องคำนวณค่าความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วม (joint probability) ซึ่งจะยืนยันได้ว่า mi ที่ปรากฏกับ mai มีสัดส่วนมากกว่า mi ที่ปรากฏกับคำอื่นๆ จริง

ข้อมูลที่เลือกมานำเสนอจะเป็นข้อมูลการปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนต้นจนถึงอยุธยาตอนกลาง โดยไม่ได้นำเสนอข้อมูลสมัยสุโขทัยเนื่องจากเป็นสมัยที่มีข้อมูลน้อยและพบการปรากฏ mi น้อยมาก และไม่ได้นำเสนอข้อมูลหลังจากสมัยอยุธยาตอนกลางเนื่องจากเป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับ การสันนิษฐานที่มาของ mai เพราะตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเป็นต้นไป mai ปรากฏอย่างแพร่หลายแล้ว ข้อมูลความน่าจะเป็นของคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธมีดังนี้

5.2.1 คำปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนต้น

ข้อมูลคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ p pmi mi mai ที่นำเสนอในที่นี้เป็นหลักฐานแสดงช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงจาก mi ได้ กลายเป็น mai โดยข้อมูลความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนต้นยังไม่ได้แสดงแนวโน้มว่า คำปรากฏร่วมคำใดมีความสำคัญหรือเป็นคำที่ปรากฏกับคำปฏิเสธบ่อยอย่างชัดเจน เนื่องจากคำที่ปรากฏมีความไม่แน่นอน แต่ก็แสดงให้เห็นว่า mai ปรากฏ

ร่วมกับคำปฏิเสธหลักคือ *บ* เป็นจำนวนมากที่สุด โดยสรุปข้อมูลค่าปรากฏร่วมสมัยอยุธยาตอนต้นมีดังนี้

5.2.1.1 ค่าปรากฏร่วมกับ *บ*

ค่าปรากฏร่วมกับ *บ* ในสมัยอยุธยาตอนต้นเรียงตามลำดับความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วมจากมากไปหาน้อยจำนวน 10 อันดับ มีดังนี้

บ		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็น การปรากฏร่วม
ได้	25	0.08
รู้	25	0.08
เห็น	14	0.04
ให้	11	0.05
หึ่ง	8	0.03
เป็น	7	0.02
ร้าง	5	0.02
ซ้ำ	5	0.02
ลุ	5	0.02
นาน	4	0.01
อื่นๆ 11	186	0.63
รวม	295	1.00

ตารางที่ 3 ความถี่ของค่าปรากฏร่วมกับ *บ* สมัยอยุธยาตอนต้น

¹¹ คำที่ปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ แต่มีความถี่รองลงมา ในที่นี้สรุปไว้ในหมวด เนื่องจากไม่สามารถนำมา "อื่นๆ" แสดงได้ทั้งหมด

จากตารางสัดส่วนของคำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนต้นพบว่า *ได้* และ *รู้* ปรากฏกับคำว่า *บ่* มากที่สุดคือ 25 ครั้งเท่ากัน และมีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม 0.08 เมื่อพิจารณารายเอกสารพบว่า ลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นเอกสารที่ค่อนข้างยาวกว่าเอกสารอื่นพบ *บ่ได้* ด้วยความถี่สูงเป็นอันดับสองรองจาก *รู้* โดย *บ่รู้* พบทั้งสิ้น 18 ครั้ง ขณะที่ *บ่ได้* พบทั้งสิ้น 17 ครั้ง ขณะเดียวกันในลิลิตยวนพ่าย *บ่ได้* ก็มีความถี่สูงที่สุดแม้เอกสารจะค่อนข้างสั้นโดยพบทั้งสิ้น 5 ครั้ง

5.2.1.2 คำปรากฏร่วมกับ *บ่มี*

คำปรากฏร่วมกับ *บ่มี* ในสมัยอยุธยาตอนต้นเรียงตามลำดับความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วม 10 อันดับแรกแสดงให้เห็นว่า คำที่ปรากฏร่วมกับ *บ่มี* มากที่สุดคือ *นาน* ดังตารางต่อไปนี้

บ่มี		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็น การปรากฏร่วม
นาน	14	0.14
คลา	6	0.06
กั้ว	5	0.05
คู	5	0.05
ขาม	4	0.04
รเมียร	2	0.02
ควร	2	0.02
อยู่	2	0.02
ติง	2	0.02
หยุด	2	0.02
อื่นๆ	58	0.57
รวม	102	1.00

ตารางที่ 4 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ *บ่มี* สมัยอยุธยาตอนต้น

ข้อมูลค่าปรากฏร่วมในตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า *นวน คลา กลัว* เป็นค่าที่ปรากฏร่วมกับ *ปมิ* มากที่สุด 3 อันดับแรก และไม่พบ *ได้* ติดอันดับการเป็นค่าปรากฏร่วมกับ *ปมิ* เมื่อพิจารณารายเอกสารก็พบว่า ไม่ปรากฏ *ได้* กับค่าปฏิเสธใดเลยจากข้อมูลสมัยอยุธยาตอนต้น

5.2.1.3 ค่าปรากฏร่วมกับ *มิ*

ค่าปรากฏร่วมกับ *มิ* ในสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีค่าความน่าจะเป็นสูงที่สุดคือ *นวน* และพบการปรากฏร่วมของ *มิ* และ *ได้* เป็นอันดับที่ 4 ดังตารางต่อไปนี้

มิ		
ปรากฏกับ	จำนวนค่า	ความน่าจะเป็น การปรากฏร่วม
นวน	9	0.15
ใคร่	5	0.08
กลัว	4	0.07
ได้	3	0.05
ให้	3	0.05
ใช้	2	0.03
ทัน	2	0.03
ควร	1	0.02
นวน	1	0.02
วาย	1	0.02
อื่นๆ	30	0.49
รวม	61	1.00

ตารางที่ 5 ความถี่ของค่าปรากฏร่วมกับ *มิ* สมัยอยุธยาตอนต้น

จากการจัดอันดับความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมของค่าที่พบกับค่าปฏิเสธ *มิ* ในสมัยอยุธยาตอนต้นแสดงให้เห็นว่า *นวน* เป็นค่าที่พบมากที่สุด รองลงมาคือ *ใคร่ กลัว ได้* และ *ให้* ในสมัยนี้ *มิได้*

ไม่ได้เป็นคำที่พบด้วยความถี่ที่สูงมากนัก เมื่อพิจารณารายละเอียดจากเอกสารพบว่า *มินาน* พบมากจากลิลิตพระลอโดยพบจำนวน 8 ครั้งจากการปรากฏทั้งสิ้น 9 ครั้ง

5.2.1.4 คำปรากฏร่วมกับ *ไป*

ปาน เป็นคำปรากฏร่วมกับ *ไป* ที่มีความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมสูงที่สุดในสมัยอยุธยาตอนต้น ลำดับถัดมาคือ *ได้* *ช้า* และ *วาย* ซึ่งมีจำนวนการปรากฏของคำต่างจาก *นวน* ค่อนข้างมาก ค่าความน่าจะเป็นของคำต่างๆ เรียงตามลำดับได้ดังนี้

ไป		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม
ปาน	15	0.22
ได้	4	0.06
ช้า	4	0.06
วาย	4	0.06
ทัน	3	0.04
เห็น	3	0.04
รู้	2	0.03
มา	2	0.03
แทน	2	0.03
เพียง	2	0.03
อื่นๆ	28	0.41
รวม	69	1.00

ตารางที่ 6 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ *ไป* สมัยอยุธยาตอนต้น

จากตารางข้างต้นคำที่ปรากฏร่วมกับ *ไป* มากที่สุดคือ *ปาน* โดยพบทั้งสิ้น 15 ครั้ง มีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม 0.22 ลำดับรองลงมาคือ *ได้* ซึ่งมีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมน้อยกว่า *ปาน* ค่อนข้างมากกล่าวคือ มีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมที่ 0.06 การปรากฏของ *ไปปาน* แม้จะมีความถี่มากที่สุดแต่ความถี่เหล่านั้นมาจากเอกสาร 2 เล่มที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพรรณาคามรัก คือ ลิลิตพระลอซึ่งพบ *ไปปาน* ทั้งสิ้น 7 ครั้ง และโคลงทวาทศมาสจำนวน 8 ครั้ง

จากผลความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมของคำต่างๆ และคำปฏิเสธ แสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาตอนต้นยังไม่อาจสรุปได้แน่ชัดว่าคำปฏิเสธปรากฏกับคำใดเป็นพิเศษหรือแสดงความเป็นคำคู่ เพราะคำปรากฏร่วมหลากหลายไม่มีรูปแบบแน่นอน อีกทั้งเอกสารที่ศึกษาไม่มากนักทำให้เนื้อหาของเอกสารมีอิทธิพลต่อการปรากฏของคำบางคำเป็นพิเศษ เช่น โคลงทวาทศมาสที่มีเนื้อหาแสดงความอาลัยรักจากหญิงคนรักโดยอาศัยฤดูกาลในการพัฒนาเนื้อเรื่อง เอกสารฉบับนี้คำที่มีความถี่สูงสุดคือ *ปาน วาย* และ *เห็น* โดย *ปาน* จะปรากฏกับ *ไป* เท่านั้น ส่งผลให้ความถี่ของ *ปาน* สูงที่สุดในการเป็นคำปรากฏร่วมกับ *ไป* เหตุผลที่ปรากฏบ่อยกว่าคำอื่นมีปัจจัยจากเนื้อหาที่ผู้ประพันธ์กล่าวซ้ำ ถึงความทุกข์จากการไม่ได้เห็นหน้าคนรักผ่านเวลาเดือนแล้วเดือนเล่า และรำพันว่าความทุกข์เช่นนี้ไม่มีสิ่งใดเปรียบปาน ส่งผลให้ *ปาน วาย* และ *เห็น* มีความถี่มากที่สุด หรือในการปรากฏ *มินาน* ด้วยจำนวนมากที่สุดก็เกิดจากอิทธิพลของเนื้อเรื่องเช่นกัน คำว่า *มินาน* ที่พบมาจากลิลิตพระลอจำนวน 8 ครั้ง การพบดังกล่าวเกิดจาก ลิลิตพระลอเป็นเรื่องราวโศกนาฏกรรมความรักในช่วงการบรรยายเหตุการณ์ มักมีคำว่า *มินาน* เพื่อบอกความต่อเนื่องไปสู่อีกสถานการณ์ เช่น

(148) ปลงคชาเข้าสู่อุทยาน มินานถามผู้เฝ้า มีผู้เข้ามาฤา

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาตอนต้นไม่สามารถสรุปคำปรากฏร่วมที่ชัดเจนได้อีกทั้ง *มิได้* ซึ่งคาดว่าจะเป็นตัวกำเนิดของ *ไม* ตามสมมติฐานก็ยังปรากฏน้อย การที่ *ได้* ยังไม่ปรากฏกับคำปฏิเสธ *มิ* นอกจากจะเกิดจากอิทธิพลของเนื้อหาเอกสารแล้วยังสันนิษฐานได้อีกประการว่าเป็นเพราะ *ได้* จะปรากฏกับ *มิ* มากกว่าคำอื่น เมื่อ *มิ* ไม่ใช่คำปฏิเสธหลักในสมัยนี้จึงพบ *บได้* มากกว่า *มิได้*

5.2.2 คำปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนกลาง

สมัยอยุธยาตอนกลางเป็นสมัยที่เริ่มพบ *ไม* เป็นครั้งแรกด้วยความถี่ไม่สูงนัก ดังนั้นจึงเป็นสมัยที่คาดว่าจะพบร่องรอยของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเกิดคำใหม่ ความถี่คำปรากฏร่วมเป็นหลักฐานที่สำคัญเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในสมัยก่อนหน้านี้นี้คือ สมัยอยุธยาตอนต้น คำปฏิเสธปรากฏกับคำต่างๆ อย่างไม่มีรูปแบบแน่นอน คำปรากฏร่วมมีลักษณะหลากหลาย

แต่ข้อมูลในสมัยอยุธยาตอนกลางกลับพบว่า คำปรากฏร่วมสูงสุดกับทุกคำปฏิเสธคือ *ได้* การปรากฏดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะบังเอิญเนื่องจาก *ได้* มีค่าความน่าจะเป็นสูงกว่าคำที่อยู่อันดับสองค่อนข้างมาก ข้อมูลเชิงปริมาณเช่นนี้สอดคล้องกับการพบว่า *ได้* เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ทำให้มีความหมายมากขึ้นและทำให้มีโอกาสจะปรากฏกับคำปฏิเสธได้มากกว่าคำอื่น ค่าความน่าจะเป็นของคำปรากฏร่วมสูงสุด 10 อันดับแรกในสมัยอยุธยาตอนกลาง มีดังนี้

5.2.2.1 คำปรากฏร่วมกับ *บ่*

คำที่มีความถี่การปรากฏสูงสุดกับ *บ่* คือ *ได้* ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับสมัยอยุธยาตอนต้น โดยมีความน่าจะเป็นและความถี่การปรากฏร่วมตามตารางต่อไปนี้

บ่		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม
ได้	9	0.13
รู้	6	0.09
มี	5	0.07
อาจ	4	0.06
คิด	3	0.04
บาย	3	0.04
เห็น	2	0.03
กลัว	2	0.03
เปรียบ	2	0.03
รู้ก็	1	0.01
อื่นๆ	32	0.46
รวม	69	1.00

ตารางที่ 7 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ *บ่* สมัยอยุธยาตอนกลาง

ค่าปรากฏรวมที่สำคัญในสมัยนี้คือ ได้ ซึ่งปรากฏร่วมกับ ป เป็นอันดับแรกตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์ 0.13 ค่าที่มีความถี่ในอันดับรองลงมาคือ ฐ มี และ อจ การปรากฏ ป ได้ พบจากเอกสาร 3 เล่ม ได้แก่ ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์ ราชาพิลาป และ คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง

5.2.2.2 ค่าปรากฏร่วมกับ ปมี

ค่าปรากฏร่วมกับ ปมี ในสมัยอยุธยาตอนกลางที่มีความถี่สูงที่สุดคือ ได้ ส่วน นาน ซึ่งเคยปรากฏร่วมกับ ปมี เป็นอันดับแรกในสมัยอยุธยาตอนต้นพบปรากฏในความถี่อันดับรองลงมา ข้อมูลความน่าจะเป็นการปรากฏรวมของค่าต่างๆ มีดังนี้

ปมี		
ปรากฏกับ	จำนวนค่า	ความน่าจะเป็นการปรากฏรวม
ได้	8	0.2
ฐ	2	0.05
กลัว	2	0.05
นาน	2	0.05
อจ	2	0.05
คลา	2	0.05
ให้	1	0.025
เว้น	1	0.025
ปาน	1	0.025
เป็น	1	0.025
อื่นๆ	18	0.45
รวม	40	1.00

ตารางที่ 8 ความถี่ของค่าปรากฏร่วมกับ ปมี สมัยอยุธยาตอนกลาง

ค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมระหว่าง *บมี* และ *ได้* แสดงให้เห็นว่า *ได้* มีการปรากฏกับคำปฏิเสธได้บ่อยกว่าคำอื่น เพราะพบปรากฏกับทั้ง *บ* และ *บมี* ในสมัยนี้

5.2.2.3 ค่าปรากฏร่วมกับ *มี*

ค่าปรากฏร่วมกับ *มี* ที่มีความถี่สูงสุดคือ *ได้* และมีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมสูงกว่าคำที่อยู่ในลำดับรองลงมาเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่า *มีได้* มีลักษณะการเป็นคำคู่ หรืออาจกล่าวได้ว่า จำนวนของ *มี* ที่พบจากทุกเอกสารเป็น *มีได้* เสียส่วนใหญ่ ค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมของ *มี* และคำต่างๆ มีดังนี้

มี		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม
ได้	150	0.59
ถอย	20	0.02
ให้	13	0.08
ใช่	7	0.03
รู้	5	0.02
อาจ	5	0.02
สะดวก	4	0.02
ควร	3	0.01
ฟัง	3	0.01
ทัน	2	0.01
อื่นๆ	43	0.17
รวม	255	0.97

ตารางที่ 9 ความถี่ของค่าปรากฏร่วมกับ *มี* สมัยอยุธยาตอนกลาง

จากตารางข้างต้นจะสังเกตเห็นว่า *ได้* เป็นคำที่ปรากฏร่วมกับ *มิ* ด้วยความถี่ที่สูงมากโดยมีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมถึง 0.59 แตกต่างจากคำที่มีอันดับสองคือ *ถอย* ที่มีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมเพียง 0.02 เท่านั้น

5.2.2.4 คำปรากฏร่วมกับ *ไป*

การปรากฏของ *ไป* ในสมัยอยุธยาตอนกลางมีจำนวนไม่มากนัก โดยพบเพียง 16 ครั้งเท่านั้น แต่จากการปรากฏทั้งหมด *ไป* ปรากฏกับ *ได้* มากที่สุดถึง 6 ครั้ง ค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมกับคำต่างๆ ของ *ไป* มีดังนี้

ไป		
ปรากฏกับ	จำนวนคำ	ความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม
ได้	6	0.38
มาน	2	0.13
วาย	1	0.06
รู้	1	0.06
ต้อง	1	0.06
ปูน	1	0.06
เห็น	1	0.06
ม้วย	1	0.06
รู้	1	0.06
แม่	1	0.06
อื่นๆ	0	0.00
รวม	16	1.00

ตารางที่ 10 ความถี่ของคำปรากฏร่วมกับ *ไป* สมัยอยุธยาตอนกลาง

จากตารางข้างต้น *ไป* ปรากฏกับ *ได้* สูงที่สุดโดยมีค่าความน่าจะเป็นการปรากฏร่วม 0.38 คำที่ปรากฏในอันดับรองลงมาคือ *มาน* *วาย* และ *รู้* อย่างไรก็ตามคำที่ปรากฏในอันดับรองลงมาที่มีความถี่

การปรากฏน้อยมาก ไม่อาจจะระบุว่าเป็นการเกิดคู่กันที่มีนัยยะสำคัญใดๆ ได้ แต่ข้อมูลการพบ *ไป* และ *ได้* ด้วยความถี่สูงเป็นสิ่งยืนยันว่า *ได้* มีการปรากฏกับทุกคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนกลาง แสดงให้เห็นว่า *ได้* เป็นคำที่มีการใช้แพร่หลาย

ข้อมูลการปรากฏร่วมระหว่างคำปฏิเสธและคำต่างๆ ในสมัยอยุธยาตอนกลางแสดงให้เห็นว่า *ได้* ปรากฏด้วยความน่าจะเป็นสูงที่สุดกับทุกคำปฏิเสธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคำปฏิเสธ *มิ* ซึ่งเป็นคำปฏิเสธหลักในสมัยนี้ การปรากฏของ *มิได้* มีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของคำที่ปรากฏร่วมกับ *มิ* ทั้งหมด ลักษณะดังกล่าวแสดงแนวโน้มการเป็นคำคู่ (collocation) ของ *มิได้* การที่ *ได้* พบด้วยความถี่สูงมากเช่นนี้เกิดขึ้นจากการมีคุณสมบัติเป็นคำหลายหน้าที่ โดย *ได้* เมื่ออยู่หน้ากริยาหลักจะมีความหมายว่า ‘ได้เกิดขึ้นแล้ว’ (Takahashi, 2008b) ขณะที่ในตำแหน่งหลังกริยามีความหมาย แสดงถึง ‘ความเป็นไปได้’ หรือ ‘มีความสามารถ’ การมีความหมายหลากหลายเช่นนี้ทำให้โอกาสที่ *ได้* จะไปปรากฏกับคำปฏิเสธมีสูง

โดยสรุป การวิเคราะห์คำปรากฏร่วมในสมัยอยุธยาตอนต้นได้แสดงว่า ไม่มีคำใดที่มีลักษณะเป็นคำปรากฏร่วมที่ชัดเจน แต่ก็สังเกตเห็นว่า *ได้* มีความถี่ติดอันดับ 1 ใน 5 จากทุกตาราง แต่ในสมัยอยุธยาตอนกลางเกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ *มิได้* มีการปรากฏเพิ่มขึ้นมาก ค่าความน่าจะเป็นของการปรากฏร่วมได้แสดงให้เห็นว่า *มิได้* มีลักษณะความเป็นคำคู่แล้วในสมัยอยุธยาตอนกลาง

5.3 ตำแหน่งการปรากฏและความหมายของ *มิได้*

จากการศึกษาการปรากฏของ *มิได้* ในสมัยอยุธยาตอนกลางซึ่งพบทั้งสิ้น 150 ครั้ง ในจำนวนดังกล่าวพบว่า *มิได้* ปรากฏในตำแหน่งที่แตกต่างกันหรือในบางครั้งก็เกิดในลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของวลีปฏิเสธ *ทว..มิได้* โดยสรุปการปรากฏของ *มิได้* มีความหมายดังต่อไปนี้

1) *มิได้* ซึ่งปฏิเสธ *ได้* ที่เป็นกริยาหลักมีความหมายว่า “ได้รับ” ตัวอย่างเช่น

(149) พญาเชลียงนำมาราชมาจะเอาเมืองพิษณุโลก เข้าปล้นเมืองเปนสามารถ
มิได้เมือง

(พงศาวดารหลวงประเสริฐ)

(150) แลจึงยกทัพไปเอาเมืองกำแพงเพชร และเข้าปล้นเมืองถึงเจ็ดวัน
มิได้เมือง

(พงศาวดารหลวงประเสริฐ)

ตัวอย่าง *มิได้* ข้างต้นมีความหมายปฏิเสธการได้มาซึ่งสิ่งที่เป็นรูปธรรม ในที่นี้คือ เมือง โดยความหมายว่า ‘ได้’ เป็นความหมายเริ่มต้นก่อนที่ *ได้* จะกลายเป็นคำช่วยหน้ากริยา โดยทั่วไปในเส้นทางการกลายเป็นคำไวยกรณ์จะมีขั้นตอนที่แสดงให้เห็นการส่งผ่านจากความหมายแรกไปสู่ความหมายใหม่ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้จากการที่คำเริ่มปรากฏกับคำที่มีความหลากหลายมากขึ้นหรือขยายบริบทการปรากฏออกไป จากการศึกษาข้อมูลพบว่า *ได้* ในสมัยอยุธยาตอนกลางสามารถปรากฏกับคำนามที่มีความหมายเป็นนามธรรมได้ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(151) อันว่าพระยาช้างคือโยคาวจรอันได้นิพิทานะปัสณาญาณแล้วนั้น

(ปุจฉาพระเพทราชา)

ตัวอย่างที่ (151) แสดงให้เห็นว่า การได้นิพิทานะปัสณาญาณ หรือ ญาณที่เห็นสังขารเป็นโทษและให้เกิดความเบื่อหน่าย นั้นเป็นการได้สิ่งที่เป็นนามธรรม การปรากฏในความหมายว่าได้รับสิ่งซึ่งเป็นนามธรรมนั้นเท่ากับเป็นการขยายบริบทการปรากฏออกไป และส่งผลต่อความถี่ อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ศึกษา ไม่พบ *มิได้* ปฏิเสธการได้มาซึ่งสิ่งที่เป็นนามธรรม แต่พบเฉพาะตัวอย่าง *ได้* ที่มีความหมายดังกล่าวเท่านั้น

2) *มิได้* ซึ่งปฏิเสธ *ได้* ที่เป็นคำช่วยหน้ากริยา มีความหมายว่า “ได้เกิดขึ้นแล้ว”

(152) ท้องเปล่าอยู่ *มิได้*บริโภคอาหารสิ่งใดเข้าไปก็ให้อาเจียน

(ตำราโอสถพระนารายณ์)

(153) แลฆ่าคนผู้เป็นกบฏนั้น *มิได้*รู้เห็นเป็นกบฏด้วยนั้น ท่านก็ไม่ให้ฆ่าเสีย
แต่สักคน

(พงศาวดารหอพระสมุทวชิรญาณ)

(154) บัดนี้เขารู้ว่ามหาราช*มิได้*สวรรคต ชาวเมืองทั้งปวงก็คืนมา

(พงศาวดารหอพระสมุทวชิรญาณ)

ได้ ซึ่งเป็นคำช่วยหน้ากริยาพบจำนวนมากในสมัยอยุธยาตอนกลาง เมื่อปฏิเสธด้วย *มิได้* มีความหมายว่า “สิ่งที่คาดว่าจะทำไปแล้วไม่ได้ทำ” ในตัวอย่างที่ (152) มีความหมายว่า ‘ท้องว่างไม่ได้กินอาหารก็อาเจียนออก’ จากตัวอย่าง การอาเจียนจะเกิดขึ้นเมื่อมีอาหารอยู่ในท้อง การปฏิเสธว่า *มิได้*บริโภคอาหาร เท่ากับบอกว่าภารกิจที่ควรเกิดไปแล้ว ไม่ได้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (153) เป็นการปฏิเสธ การรู้เห็นเรื่องกบฏ ซึ่งก็เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว หรือในตัวอย่างที่ (154)

การสวรรคตเป็นเหตุการณ์ที่คาดว่าเกิดขึ้นแล้ว แต่ความเป็นจริงไม่ได้เกิดขึ้น ทั้งสามตัวอย่างแสดงให้เห็นการปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วมีความหมายปฏิเสธอดีต มิได้ ในความหมายนี้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของ ได้ จากการปรากฏกับนามวลีไปสู่กริยาวลี

3) มิได้ ซึ่งปฏิเสธ ได้ ที่อยู่หลังกริยามีความหมายว่า “เป็นไปได้” หรือ “สำเร็จ”

(155) ส่วนพระยาอายุดาไซร์ ก็ต้องป็นในแขนนั้น ปวดน้กจะอยู่มิได้

(บันทึกกรายวันของออกพระวิสุทสุทร)

(156) แลมากน้อยเท่าใดนั้นจะนับประมาณมิได้

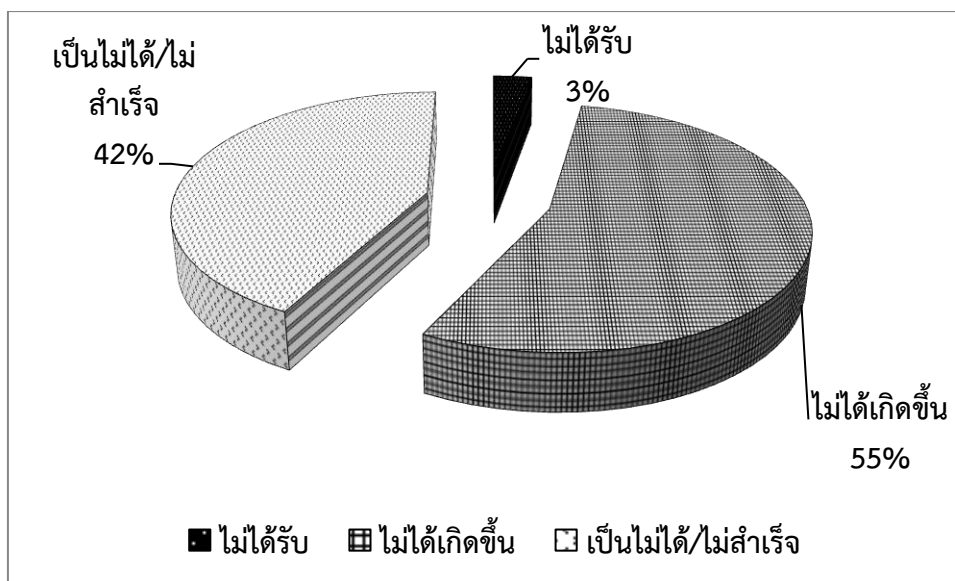
(บันทึกกรายวันของออกพระวิสุทสุทร)

(157) ข้าพระเจ้าหาที่พึ่งที่พานักมิได้ ขอพระพุทธเจ้าจงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระเจ้า
ด้วยเถิด

(บุจฉาพระเพทราชา)

ตัวอย่างที่ (155) –(157) มิได้ ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาหลักถือเป็นโครงสร้างแบบการณีก่อผล ได้ ในตำแหน่งนี้มีความหมายบอกความสำเร็จ หรือ เป็นไปได้ ในตัวอย่างที่ (155) ปวดจนทนอยู่ไม่ได้ แสดงให้เห็นการปฏิเสธความเป็นไปได้ของการทนความเจ็บ หรือในตัวอย่างที่ (156) มีความหมายว่า จำนวนที่มีนั้นมากจนนับให้สำเร็จไม่ได้ หรือตัวอย่างที่ (157) หมายถึง ‘หาที่พึ่งพาเท่าไรก็หาไม่สำเร็จ’ การปรากฏของ มิได้ ในตำแหน่งหลังกริยาพบทั่วไปในสมัยอยุธยาตอนกลาง และเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่า ได้ มีความหลากหลายทั้งด้านความหมายและตำแหน่งการปรากฏ ความหมายของ ได้ ในตำแหน่งหลังกริยามีเส้นทางการเปลี่ยนแปลงความหมายคนละเส้นทางกับ ได้ ในตำแหน่งหน้ากริยา ซึ่งในแต่ละขั้นตอนยังมีความหมายแยกย่อยไปอีกก่อนจะมีความหมายด้านทัศนภาวะจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พบ ได้ ปรากฏกับคำปฏิเสธด้วยความถี่สูง

ความหมายของ มิได้ ในสมัยอยุธยาตอนกลางทั้ง 3 ความหมาย สามารถสรุปสัดส่วนการปรากฏได้ดังนี้

แผนภาพที่ 21 ความหมายต่างๆ ของ มิได้

จากแผนภูมิ ความหมายด้านทัศนภาวะเป็นความหมายที่มีสัดส่วนการปรากฏมากที่สุดคือ ร้อยละ 54 จากการพบ มิได้ ทั้งหมด 150 ครั้ง เช่นเดียวกับการปฏิเสธในตำแหน่งหลังกริยาที่มี สัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 43 และอีกร้อยละ 3 เป็นการปฏิเสธ ได้ ที่เป็นกริยาหลักซึ่งมีความหมายว่า 'ได้รับ' การพบความหมาย 'ได้รับ' ด้วยสัดส่วนเพียงเล็กน้อยยืนยันว่า มิได้ มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นหน่วยเดียวกันได้มาก เนื่องจากความหมายด้านทัศนภาวะต้องอิงกับบริบท และในบางครั้งบริบทก็ไม่ได้สามารถให้ความหมายที่ชัดเจนได้ การพบ มิได้ ใช้ในความหมายทัศนภาวะจึงง่ายต่อการที่ มิได้ จะมีความหมายคลุมเครือหรือตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมาย จากการวิเคราะห์ตัวอย่างพบว่า ในบางบริบทเมื่อ มิได้ เกิดในตำแหน่งหน้ากริยาหลัก ไม่ชัดเจนว่ามีความหมายว่า 'ไม่' หรือ 'ไม่ได้เกิดขึ้น' ตัวอย่างเช่น

(158) มิได้มีความทุกข์แต่มีความสุขสบายอยู่มิได้ขาด

(บันทึกประจำวันของออกพระวิสุทธสุนทร)

จากตัวอย่างที่ (158) ซึ่งมาจากบันทึกประจำวันของออกพระวิสุทธสุนทร "มิได้มีความทุกข์" สามารถตีความได้สองความหมายกล่าวคือ เป็นการปฏิเสธว่า 'โดยทั่วไปแล้วไม่มีความทุกข์' หรือ อาจเป็นการปฏิเสธว่า 'ในอดีตไม่ได้มีความทุกข์มาก่อน' ก็ได้ การที่ความหมายไม่ชัดเจนเช่นนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ได้ เริ่มจากความหมายลงไปและแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่ผู้พูดจะเข้าถึงความหมายแบบเป็นหน่วยเดียวคือ มิได้ ที่มีความหมายเป็นคำปฏิเสธโดยไม่ได้นึกถึงความหมายของ ได้ แล้ว

นอกจากนั้นยังพบตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า *มิได้* มีความหมายว่า ‘ไม่’ มากกว่า จะมีความหมายว่า ‘ไม่ได้เกิดขึ้น’ เช่น

(159) มักให้แค้นคอดังนี้ เหตุไพบาตุมิได้เสมอ

(ตำราพระโศสภพระนารายณ์)

(160) จึงพระเจ้าหงษาสั่งให้ ห้ามพลรบทั้งปวงพล ศึกทั้งปวง มิได้รับพุงมิได้ยั้งป็น

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖)

ในตัวอย่างที่ (159) จากตำราโศสภพระนารายณ์ซึ่งมีเนื้อหาเป็นการบรรยายอาการเจ็บป่วย ได้แสดงให้เห็นว่า *มิได้* มีลักษณะปฏิเสธความหมายทั่วไปไม่ใช่การปฏิเสธเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ตามความหมายของ *ได้* อาทิ “เขาไม่ได้ไปหาหมอ” หมายความว่าเหตุการณ์ไปหาหมอซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ผู้พูดรู้ว่าควรเกิดขึ้นไปแล้วนั้นไม่ได้เกิดขึ้น แต่จากตัวอย่าง “เหตุธาตุไฟมิได้เสมอ” เป็นการปฏิเสธว่า ‘การเจ็บป่วยนั้นเป็นเพราะธาตุไฟไม่พอดี’ เป็นการปฏิเสธสภาพความไม่พอดีโดยไม่มี ความหมายการปฏิเสธเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปแล้วหรือปฏิเสธเหตุการณ์ในอดีต หรือในตัวอย่างที่ (160) “มิได้รับพุง มิได้ยั้งป็น” เหตุการณ์นี้มีความหมายว่า ‘พระเจ้าหงษาสั่งห้ามไม่ให้รบไม่ยั้งป็น’ ดังนั้นการ ‘ไม่รบและไม่ยั้งป็นออกไป’ เป็นความหมายการปฏิเสธการกระทำทั่วไปไม่ใช่การกระทำในอดีต

การที่ *มิได้* สามารถตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมายเนื่องจากโดยธรรมชาติผู้ใช้ภาษาไม่จำเป็นต้องได้ความหมายของคำที่ชัดเจนในการสื่อสารอีกทั้ง *มิได้* ที่เป็นการปฏิเสธ *ได้* หรือ *มิได้* ที่แปลว่า *ไม่* ต่างมีความหมายไม่แตกต่างกัน เช่นในตัวอย่างที่ (152) การมีความหมายว่า ในอดีตไม่มีความทุกข์ หรือ โดยทั่วไปไม่มีความทุกข์ ไม่ใช่รายละเอียดที่สำคัญ ทำให้ *ได้* ในข้อความนี้ไม่ต้องถูกกระตุ้นให้มีความหมายก็ได้

ข้อสังเกตที่พบจากการวิเคราะห์ความหมายของ *มิได้* พบว่าปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ *มิได้* มีลักษณะรวมเป็นหน่วยเดียวหรือความหมายของ *ได้* ไม่ปรากฏขึ้นอยู่กับประเภทกริยาที่ตามมาด้วย โดยจากข้อมูลพบว่า เมื่อ *มิได้* ปฏิเสธกริยาที่บอกคุณสมบัตินหรือสภาพบางอย่างการตีความจะมีความคลุมเครือมากกว่าเมื่อปฏิเสธกริยาอื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(161) เหตุธาตุทั้ง ๔ เป็นที่ตั้งแห่งกายแลอายุ ถ้าธาตุทั้ง ๔ มิได้บริบูรณ์แล้ว
เมื่อใด สมภูฐานก็จะแปรไปให้กำเนิดแกโรครเมื่อนั้น

(ตำราโศสภพระนารายณ์)

(162) อันว่าโยคาวจรผู้มีปัญญาอันพึงเลือกเอาแต่คนอันชื่ออันสัจ อันตรง มิได้คัด
ด้วยกาย มิได้คัดด้วยวาจา มิได้คัดด้วยจิตรนั้นมาเป็นมิตร

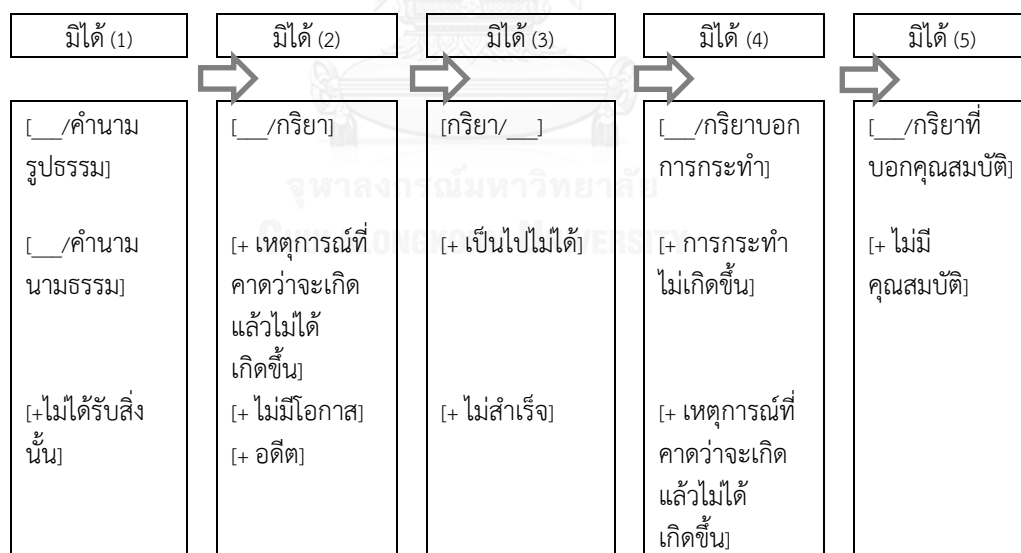
(ปุจฉาพระเพทราชา)

(163) อันว่าบุพทลผู้ใดมีอายุได้ ๑๐๐ ปี แลมิได้เล็งเห็นอันเกิดแลดับแห่งปัจจุขันธ์นี้
ชีวิตได้ ๑๐๐ ปี นั้นมิได้ประเสริฐ

(ปุจฉาพระเพทราชา)

ในตัวอย่างที่ (161) มีความหมายว่า ถ้าในช่วงเวลาใดธาตุไม่สมบูรณ์จะเจ็บป่วย สามารถ
หมายถึง ในอดีตก่อนหน้านั้นถ้าธาตุไม่สมบูรณ์จะป่วย หรือ ไม่ได้ปฏิเสธสภาพอดีตแต่เป็นการปฏิเสธ
สภาพในช่วงเวลาปัจจุบันก็ได้เนื่องจากเป็นประโยคสมมติ หรือในตัวอย่างที่ (162) เป็นการปฏิเสธ
คุณสมบัติหรือไม่เชื่อสัตย์ ซึ่งอาจหมายถึงคุณสมบัติเชื่อสัตย์เป็นสิ่งที่คาดว่าจะมีแต่ไม่มี หรือ
หมายถึง โดยทั่วไปไม่มีคุณสมบัตินี้ก็ได้ ส่วนตัวอย่างที่ (163) ก็ตีความได้สองลักษณะเช่นกันคือ มี
ความหมายปฏิเสธแบบทั่วไปคือ ไม่ประเสริฐ หรือ ปฏิเสธความประเสริฐที่คาดว่าจะมี ก็ได้

จากตัวอย่างทั้งหมดสามารถสรุปเส้นทางการเปลี่ยนแปลงความหมายของ มิได้ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 22 แสดงเส้นทางการกลายเป็นหน่วยเดียวของ มิได้

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาแสดงให้เห็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่า มิ และ ได้ ในสมัยอยุธยา
ตอนกลางมีหลายความหมายและมีแนวโน้มที่จะเป็นหน่วยเดียวกันมากกว่าคำอื่น ความไม่ชัดเจน
ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีความเป็นไปได้ว่า ได้ ที่มีความหมายด้าน
ทัศนภาวะและอยู่ในตำแหน่งหน้ากริยาหลักเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงประกอบกับการ

ปรากฏกับกริยาที่บอกคุณสมบัตินั้นซึ่งทำให้ความหมายของ *ได้* ถูกละไปได้ ทำให้ *มิได้* มีความหมายเฉพาะการปฏิเสธเท่านั้น ความหมายของ *ได้* ที่ปฏิเสธโอกาสและปฏิเสธว่าการกระทำที่คาดว่าจะเกิดไม่ได้เกิดขึ้นจึงน่าจะเป็นความหมายแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นให้ *มิได้* ถูกวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) และควบคำกลายเป็น *ไม่* ในภายหลัง โดยกลไกที่ทำให้ *มิได้* กลายเป็น *ไม่* จะได้อธิบายต่อไปในหัวข้อต่อไป

5.4 *มิได้* กับการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม (emancipation)

การเป็นอิสระจากหน้าที่เดิมเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการกลายเป็นศัพท์และการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยเป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีอิสระจากความหมายเดิม ในการเปลี่ยนแปลงไปเป็น *ไม่* มีเส้นทางเริ่มต้นตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงความหมายของ *ได้* และการปรากฏเป็นคำคู่กับ *มิ* เป็น *มิได้* ในสมัยอยุธยาตอนกลาง การเปลี่ยนแปลงของ *มิได้* สามารถแสดงให้เห็นเป็นเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

5.4.1 *มิได้* ในระหว่างขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ได้*

ความหมายแรกของ *ได้* คือการเป็นกริยาที่หมายถึง “การได้มาซึ่งสิ่งอันพึงประสงค์” ต่อมา มีความหมายกว้างออก (generalization) และขยายการใช้ไปเป็น “การได้มาซึ่งสิ่งที่เป็นนามธรรม อาจจะเป็นพึงประสงค์หรือไม่ก็ได้” เช่น ได้นิพพาน ได้อันตราย ในขั้นตอนนี้ *มิได้* เริ่มปรากฏในการปฏิเสธผลสำเร็จของการค้นหา ในวลี *หา..มิได้* การปรากฏในวลีปฏิเสธเช่นนี้ทำให้ *ได้* มีความหมายเพิ่ม จากความหมายว่า “ได้มาซึ่งที่พึงประสงค์” ไปเป็น “สำเร็จตามประสงค์” และกลายเป็นคำใหม่ที่ปรากฏเป็นส่วนท้ายของสำนวน เช่น จักนับแลมิได้ ซึ่งมีความหมายว่า “ไม่สำเร็จ” หรือ “เป็นไปไม่ได้” การเปลี่ยนแปลงความหมายของ *มิได้* มีความสัมพันธ์กับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ได้* ซึ่งมีผลทำให้ *ได้* มีความหมายคลุมเครือต้องอ้างอิงตามบริบทการใช้ ความหมายที่ไม่ชัดเจนเหล่านี้ทำให้ *มิได้* พัฒนาต่อไปเป็นคำปฏิเสธโดยไม่มี ความหมายของ *ได้*

5.4.2 *มิได้* ที่ถูกวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นคำปฏิเสธ

การเปลี่ยนแปลงความหมายของ *มิได้* เป็นไปตามขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ทุกประการ โดยเริ่มจากการขยายการปรากฏจากตำแหน่งหน้ากริยา ไปเป็นตำแหน่งหลังกริยาของ *มิได้* ต่อมาเกิดการจางความหมาย จากการเป็นคำปฏิเสธความเป็นไปได้หรือความสำเร็จไปเป็นคำปฏิเสธกริยาหลักโดยไม่มี ความหมายของ *ได้* ก่อนที่สุดท้ายจะเกิดการลดรูปทางเสียงกลายเป็นคำว่า *ไม่* ในสมัยต่อมา การพัฒนาของ *มิได้* ดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาความหมายของ *ได้* กลไกที่ทำให้ *มิได้* กลายเป็นคำปฏิเสธคือ การวิเคราะห์ใหม่ จาก *มิ+ได้* ไปเป็น *มิได้* ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการวิเคราะห์

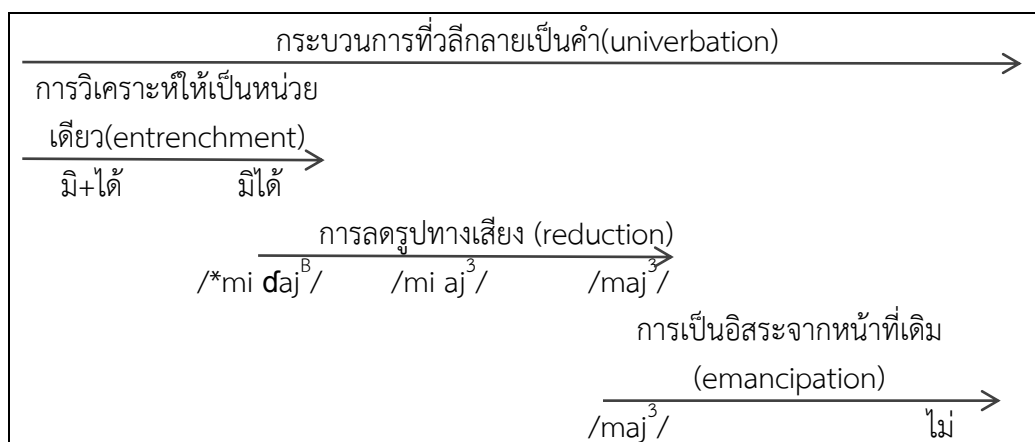
ใหม่ดังกล่าวคือ ความถี่ของการใช้ และการปรากฏของ *มิได้* ในบางบริบทที่ปิดกั้นการมีความหมายของ *ได้*

โดยสรุปการเป็นอิสระของ *มิได้* เกิดขึ้นจากการที่ *ได้* พัฒนาความหมายมากขึ้นทำให้เป็นคำที่มีความถี่การใช้สูง และสามารถปรากฏกับคำปฏิเสธ *มิ* ได้บ่อยกว่าคำอื่น ขณะเดียวกันเมื่อ *มิปฏิเสธ ได้* ได้ทำให้เกิดคำใหม่คือ *มิได้* ซึ่งมีความหมายปฏิเสธความสำเร็จ *มิได้* เริ่มเกิดการเป็นอิสระจากความหมายเดิมและพัฒนาไปตามเส้นทางของตัวเอง จากคำที่ปรากฏเฉพาะตำแหน่งหน้ากริยา กลายเป็นคำปฏิเสธที่แสดงการเน้นตำแหน่งท้ายประโยค การปรากฏได้หลายตำแหน่งและความหมายที่หลากหลายเช่นนี้ทำให้ความถี่ของ *มิได้* มีสูงและนำไปสู่การเกิดคำปฏิเสธใหม่

5.5 กระบวนการกลายเป็นศัพท์จาก *มิได้* เป็น *ไม่*

Brinton and Traugott (2005:48) อธิบายถึงกระบวนการที่วลีกลายเป็นคำว่ามักมีจุดเริ่มต้นจากการเป็นคำปรากฏร่วม (collocation) ซึ่งอาจมีมากกว่าสองคำ และมีความหมายในตัวอย่างอิสระต่อมาเกิดการหดตัวกลายเป็นหน่วยเดียวกัน ขั้นตอนสุดท้ายจะพบว่า วลีเหล่านี้มีสถานะเป็นคำหนึ่งคำ ในการเปลี่ยนแปลงความหมายของ *มิได้* มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากวลีมาสู่คำ กล่าวคือ เริ่มต้นจากการปรากฏเป็นคำคู่ของ *มิได้* ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงจากวลีกลายเป็นคำ (univerbation) ซึ่งหมายถึง การที่กลุ่มคำเกิดการวิเคราะหใหม่ให้เป็นหน่วยเดียว กระบวนการนี้เป็นกระบวนการย่อยของการกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้พบตัวอย่างได้ในหลายภาษา อาทิ ในภาษาอังกฤษ maybe ก็มาจากวลี It may be [that] หรือ perhaps ก็มาจาก per haps ที่หมายถึง ตามโอกาส

ในขั้นตอนของกระบวนการกลายเป็นศัพท์จะเริ่มต้นจากการวิเคราะหใหม่จากวลีที่ซับซ้อนให้กลายเป็นหน่วยเดียว (entrenchment) โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดหลังจากการปรากฏร่วมกันบ่อยทำให้เกิดการรับรู้วลีเหล่านั้นในลักษณะเป็นก้อน(chunk) หรือเป็นหน่วยเดียวกัน และสิ่งที่มีมักเป็นผลตามมาแต่ไม่ใช่ทุกกรณีคือจะเกิดการลดรูปทางเสียง อย่างไรก็ตามการลดรูปด้านเสียงไม่ใช่ข้อบ่งชี้การเป็นคำ เช่น กรณีของ perhaps ก็ยังคงเป็นคำที่มีเสียงคงเดิมเพียงแต่ถูกวิเคราะหใหม่เป็นคำเดียวเท่านั้น ดังนั้นข้อบ่งชี้การเป็นคำจะแสดงให้เห็นจากการเกิดการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม(emancipation) เช่นในกรณีของ *ไม่* ข้อบ่งชี้การเป็นอิสระจากหน้าที่เดิมคือ การที่พบ *ไม่* ในตำแหน่งที่มากขึ้นเรื่อยๆ ตามสมัย ซึ่งจะได้อภิปรายต่อไปในหัวข้อ 6.3 กระบวนการเปลี่ยนแปลงจาก *มิได้* เป็น *ไม่* สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 23 กระบวนการกลายเป็นศัพท์ของ ไม่

แผนภาพที่ 23 แสดงให้เห็นเส้นทางการกลายเป็นศัพท์จาก มิได้ สู ไม่ ตามที่ได้อภิปรายแล้วข้างต้น มิได้ เกิดการวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นหน่วยเดี่ยว ต่อมาเกิดการลดรูปทางเสียงด้วยการควบรวมคำ (contraction) จากมุมมองทางด้านเสียง การควบรวมคำจาก มิได้ เป็น ไม่ มีความเป็นไปได้อย่างมาก คำว่า มิได้ ในภาษาไทยดั้งเดิมจะออกเสียงเป็น *mi daj^B (Pittayaporn 2009; Pittayaporn et al. (2014) เนื่องจากคำว่า มิ และ ได้ เป็นคำไวยากรณ์ เมื่อปรากฏในประโยคจึงมักไม่ได้รับการเน้น (stress) ทำให้หลังจากคำว่า มิ+ได้ ได้กลายเป็นคำศัพท์ (lexicalized) แล้ว อาจเกิดการสูญเสียเสียง กลายเป็น /mi aj³/ แล้วจึงเกิดการควบรวมเป็น /maj³/ การเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่เสนอนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการควบรวมคำในภาษาต่างๆ ซึ่งมักจะคงเสียงส่วนต้นของคำแรกและเสียงส่วนหลังของคำหลังไว้ เช่น คำว่า pu lai รวบเป็น (prai > p^hrai >) phai 'ใคร' ในภาษาจ้วง ถิ่นเตอเป่า (Li 1977) กรณีที่สำคัญคือคำว่า not ในภาษาอังกฤษที่เกิดจากการควบรวมคำว่า nā กับ with กลายเป็น nawiht [naught] > not [no:t] จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของคำว่า มิได้ ที่เสนอนั้น นอกจากจะคล้ายกับกำเนิดของคำว่า not ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางความหมายและไวยากรณ์แล้วยังคล้ายคลึงกันด้านการเปลี่ยนแปลงทางเสียงอีกด้วย

5.6 การแพร่ของ ไม่

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า การที่ ไม่ เกิดการแพร่ไปในตำแหน่งต่างๆ ที่เคยเป็นเป็นตำแหน่งที่ใช้ มิได้ จะแสดงให้เห็นการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิมและสะท้อนความถี่การใช้ของ ไม่ ที่เพิ่มขึ้นตามยุคสมัย ในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายการเปลี่ยนแปลงด้านตำแหน่งการปรากฏของ ไม่ โดยเปรียบเทียบข้อมูลในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีกับข้อมูลในสมัยรัชกาลที่ 3 การไม่นำข้อมูลสมัยก่อนหน้านี้นี้มาศึกษาก็เนื่องจากสมัยอยุธยาตอนกลางพบ ไม่ จำนวนน้อยเพราะเป็นระยะแรกของ

การปรากฏ *ไม่* ขณะที่ในสมัยรัตนโกสินทร์หลังจากสมัรัชกาลที่ 3 ไม่พบการปรากฏของ *ไม่* ในตำแหน่งที่แตกต่างออกไปหรือปรากฏในวลีที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนอีกแล้ว

5.6.1 ตำแหน่งการปรากฏของ *ไม่*

ในระยะแรกของพัฒนาการ *ไม่* พบการปรากฏเฉพาะในตำแหน่งหน้ากริยาหลักของประโยคเท่านั้น โดยยังไม่ปรากฏแทนที่ *มี* ในตำแหน่งอื่นๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(164) *ไม่*เพี้ยนเลียนได้ให้ เล่ห์ร้องเสียงแมว

(กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง)

(165) ยื้อคร่าแกะแคะได้ *ไม่*เขยื้อนคลาดคลาย

(กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง)

(166) เห็น*ไม่*ปรากฏ คือแม่ มานา

(กาพย์ห่อโคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย)

(167) มีมุขโถงออกมาจากปราสาทใหญ่ มุมนั้น*ไม่*มียอด

(คำให้การขุนหลวงวัดประดู่)

จากตัวอย่างการปรากฏของ *ไม่* จากข้อมูลในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี แสดงให้เห็นพัฒนาการช่วงต้นของ *ไม่* ที่พบเฉพาะหน้ากริยาหลัก การปรากฏของ *ไม่* ในตำแหน่งกริยารองซึ่งแสดงถึงการแพร่ด้านบริบทการใช้ออกไปมากขึ้นเริ่มพบเช่นกันในสมัยนี้ แต่พบเฉพาะในจดหมายเหตุรายวันทัพรชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีเมืองพุทไธมาศและกรุงกัมพูชาซึ่งเป็นเอกสารสมัยธนบุรี แสดงว่า *ไม่* เริ่มแพร่หลายออกไปอีกในสมัยธนบุรี

การแพร่ของ *ไม่* ในทุกตำแหน่งที่เคยปรากฏการปฏิเสธด้วย *มี* พบอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี ได้แสดงให้เห็นว่า *ไม่* แทนที่ *มี* ในทุกตำแหน่งแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) ปฏิเสธกริยาหลัก

การปฏิเสธกริยาหลักในที่นี้หมายถึง การปฏิเสธกริยาตัวแรกในกริยาวลีและกริยานั้นไม่มีคุณสมบัติเป็นคำช่วยหน้ากริยา จากข้อมูลพบว่ากริยาปฏิเสธกริยาหลักพบตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี และพบการปรากฏต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

(168) โมงเช้าแล้วเจ้าพี่ เจ้าถ้วนถี้ดีการเรือน
หญิงใดไม่มีเหมือน ใช้สอยดีพี่เคยชม ฯ

(นิราศธารโศก)

(169) ว่าเขานี้อัครคืกาลวาด เมื่อไฟฟ้าผ่าพาดลงภูผา
แล้วลูกใหม่ไล่เสียมศิลา พกษาจึงไม่ผลัดระบัดใบ

(นิราศพระยามหานุภาพไปจีน)

- ข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 3

(170) เมื่อนั้น นางประทุมเทวีศรีใส
ผวาตื่นพี่น้องคอรไท ไม่เห็นพระภูวไนยที่ไสยา

(อุณรุทร้อยเรื่อง)

(171) ถึงย่านบ้านกุ่มข้าม ตามแหลม
วัดเก่าเสร้างาโตรมแรม รกร้าง
ผู้ใดไม่ซ่อมแซม สร้างวัด สวัสดิ์เอย
เพียงพี่ที่อ้างว่าง ทเวทให้ใจหาย ฯ

(นิราศสุพรรณ)

(172) ถ้าอายแขกไม่มาทำเมืองกลาง พระยาไชยาจะจัดแจงลงเรือคุมทัพเรือลงไป
ทำกับอายแขกไท

(จดหมายเหตุสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

ข้อมูลทั้งสองสมัยยืนยันการปรากฏเป็นคำปฏิเสธหน้ากริยาหลักของ ไม่ ในช่วงเริ่มต้น ข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 3 แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งการปรากฏของ ไม่ พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

2) ปฏิเสธกริยารอง เช่น ในโครงสร้างการณ้ก่อกผล (resultative)

การปฏิเสธในกริยารองหมายถึง การพบ *ไม่* ปฏิเสธกริยาตัวที่สองในกระสวนกริยาเรียง และโดยส่วนมากกริยาตัวที่สองที่พบการปฏิเสธด้วย *ไม่* จะเป็นกริยาที่แสดงถึงความสำเร็จหรือผลจากการกระทำกริยาตัวแรกซึ่งเป็นลักษณะของโครงสร้างการณีก่อผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี ไม่พบตัวอย่างของ *ไม่* ที่ปฏิเสธกริยารอง เนื่องจากยังเป็นช่วงเริ่มต้นการแพร่จึงพบเฉพาะ *ไม่* ที่ปฏิเสธกริยาหลัก แตกต่างจากในสมัยรัชกาลที่ 3 ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า *ไม่* สามารถปรากฏเพื่อปฏิเสธกริยารองได้แล้ว โดยพบมากกับกริยา *ได้*

(173) เจ้าพระยานครเห็นว่าจะทำการต่อไปไม่สำเร็จได้ ก็ให้เจ้าคุณhabenมีหนังสือตอบออกไป ให้คิดแต่จัดแจงการรักษาเขตรแดนบ้านเมืองให้มั่นคงไว้ให้ตีเถิด คอยฟังบอกพระยาสงขลาเข้ามา ถ้าทำไม่ได้จริงแล้วจะได้ปลุกษาหาหรือคิดเอากองทัพกรุงเทพฯ

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

(174) พระยาพะหริ่ง พระยาสาย ยิงไปถูกหอรบอ้ายแขกพังครั้งหนึ่ง ทรงตรัสว่า จะเอาปืนจ่ารงค์ไปให้มาก ไม่ไว้ใจ สู้มันไม่ได้

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

3) ปฏิเสธคำช่วยหน้ากริยา

การปฏิเสธคำช่วยหน้ากริยาพบตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีโดยพบกับคำว่า *ได้* เป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับข้อมูลในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ปรากฏคำปฏิเสธ *ไม่* กับคำช่วยหน้ากริยา คือ *ได้* เท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

(175) กระทบบัดพิตบั้นที่พันคลื่น แลฟูฟืนฟูมฟองนองสาย
แสนทเวศแต่ชบเซาเมามาย ระกำกายไม่ได้กินโภชนา

(นิราศพระยามหานุภาพไปจีน)

- (176) แลจะยกไปตามที่พินันท์หาธรรมเนียนมิได้ จึงพระยาทั้งสองทูลว่าพระเจ้าหงษา
ใช้ข้าพเจ้าทั้งปวงมาครานี้ ยังไม่ได้รับฟังเปนสามารถ

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับจุลศักราช 1136)

● ข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 3

- (177) ขึ้นเนินเดินใกล้ซิด กฤษณา
หอมรีนขึ้นนาศา สุดซ้า
สมมุดุดังตา แบ่งแจะ และเอย
ใครไม่ได้ให้น้ำ กุหลาบหุหลอยน้อยใจ ฯ

(โคลงนิราศสุพรรณ)

แม้จะพบตัวอย่างการปรากฏกับคำกริยาไม่หลากหลายแต่การพบ *ไม่* ในตำแหน่งดังกล่าวก็
ยืนยันได้ว่า *มิ* เริ่มลดบทบาทไป จาก *มิได้* ที่มีความถี่สูงในสมัยอยุธยาตอนกลางเปลี่ยนเป็น *ไม่* ที่
ปฏิเสธ ได้ แทน *มิ* ในสมัยต่อมา

4) ปรากฏในวลีปฏิเสธ หา...ไม่

วลีปฏิเสธ *หา..ไม่* พัฒนามาจาก *หา..มิได้* ที่ดั้งเดิมมีความหมายว่า “หาบางสิ่งแต่ไม่ได้สิ่งนั้น
มา” ต่อมาเมื่อมีการใช้ในการปฏิเสธการได้รับบางสิ่งบ่อยครั้ง กริยา *หา* จึงเกิดการจางความหมาย
และเกิดการวิเคราะหใหม่ให้วลีดังกล่าวมีความหมายเพื่อปฏิเสธนามวลี ต่อมาเมื่อการใช้ *ไม่*
แพร่หลายจึงเกิดการเทียบแบบให้ *ไม่* มาแทนที่ *มิ* วลีปฏิเสธ *หา..ไม่* เป็นวลีที่ไม่พบในสมัยอยุธยา
ตอนปลายและธนบุรี แต่สามารถพบได้ทั่วไปในเอกสารสมัยรัชกาลที่ 3

การปรากฏวลีปฏิเสธ *หา+กริยาวลี+ไม่* ประกอบกับที่ข้อมูลความถี่ของการใช้ *มิ* ลดลงไป
อย่างมากเหลือเพียงในบางสำนวน ได้แสดงให้เห็นการแพร่การใช้ของ *ไม่* ที่นอกจากจะใช้แทน *มิ* ใน
ตำแหน่งการปฏิเสธกริยาหลักและกริยารองแล้วยังเข้าแทนที่ในสำนวนอีกด้วย

- (178) นอกจากนั้นจะออกไปว่ากล่าวจัดแจงที่ไหนได้ ออกไปเถิด ทรงคิดอยู่ก็จะ
หาใครให้ออกไปไม่

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

(179) หาได้ทรงตรัสถึงราชการเมืองไทรไหม่ ฯ

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

(180) แลหมุไพรหลวงนอกไปจากนิหาได้รับพระราชทานตรากุมคุ้มไม

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3)

5) ปรากฏเป็นคำลงท้ายแสดงคำถาม เช่น หรือไม

คำลงท้ายแสดงคำถามเป็นตัวอย่างที่พบน้อยจากข้อมูลทั้งหมดในการศึกษาครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี ได้พบตัวอย่างคำลงท้ายแสดงคำถามซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับตัวอย่างที่พบในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ ดังนี้

5.1 ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

ข้อมูลจากจดหมายเหตุรายวันทั้พระเจ้ากรุงธนบุรีพบการใช้คำลงท้ายแสดงคำถามว่า หรือ มิได้ ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 พบว่าถูกแทนที่ด้วย หรือไม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(181) อนึ่งให้หาพระมหาเทพเข้ามาเฝ้าจึงตรัสถามว่าจะให้ถือดาบ ๒ มือ ว่ายน้เข้าหน้าค่าย ฟันเข้าไปจะได้หรือมิได้ จึงรับสั่งว่าสติปัญญาน้อย ถ้าทรงพระกรุณาเห็นว่าจะเข้าไปได้อยู่แล้ว ถวายบังคมลาเข้าไปตามรับสั่ง ถ้าแลเข้าไปแล้วมิได้กลับออกมา ก็หาชีวิตมิได้

(จดหมายเหตุรายวันทั้พระเจ้ากรุงธนบุรี)

(182) จึงให้การว่าจีนมีชื่อมิได้รู้จักหน้าพาหนีไฟมา ชิงไว้ได้ จึงตรัสถามว่า จะนำจีนซึ่งพามาจะได้หรือมิได้ ให้การมิได้ จึงให้ลงพระราชอาชญาโทษ ๑๐๐

(จดหมายเหตุรายวันทั้พระเจ้ากรุงธนบุรี)

5.2 ข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 3

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ไม่พบข้อมูลการใช้คำแสดงคำถาม หรือมิได้ แต่พบการถามว่า หรือไม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไม เข้าแทนที่ มิ ในตำแหน่งการแสดงคำถามแล้วเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(183) ว่าถ้าจะมีผู้เชิญพระไปไว้ยังพระวิหาร แล้วเข้าอาศัยอยู่ในหอพระหรือรื้อหอพระไปปลูกเสียที่อื่น แล้วปลูกที่อาศัยลงในที่นั้น จะมีโทษหรือไม่

(จดหมายหลวงอุดมสมบัติ)

จากตำแหน่งการปรากฏของ *ไม้* ที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับการลดจำนวนการปรากฏของ *มิ* ในสมัยรัชกาลที่ 3 *มิ* ซึ่งมีการใช้น้อยลงเกิดขึ้นจากการที่ *ไม้* เข้าแทนที่ *มิ* ในทุกตำแหน่ง จึงปรากฏ *มิ* เฉพาะกับคำที่เป็นสำนวนหรือเคยพบร่วมกันบ่อยมาก่อนเท่านั้น

สรุป

ผลการศึกษาข้อมูลในบทนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าระยะเวลาการเกิด *ไม้* คือสมัยอยุธยาตอนกลางต่อเนื่องกับสมัยอยุธยาตอนปลาย ในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชต่อเนื่องไปจนถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชา ข้อเสนอพื้นฐานนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลความถี่การพบคำปฏิเสธและความถี่คำปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ *มิได้* ซึ่งเป็นคำปฏิเสธที่มีความน่าจะเป็นการปรากฏร่วมสูงในสมัยอยุธยาตอนกลางเป็นต้นทางของการกำเนิดคำว่า *ไม้* โดยพัฒนาผ่านกระบวนการที่วิฤกลายเป็นคำ กระบวนการนี้ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก เกิดการรวมหน่วยและวิเคราะห์ใหม่ของ *มิได้* ต่อมาเมื่อมีความถี่การใช้สูงจึงขึ้นตอนที่สองคือ การออกเสียงแบบควบรวมคำ และขั้นตอนสุดท้าย *ไม้* มีความเป็นอิสระจากหน้าที่เดิมโดยพบหลักฐานจากการแพร่ด้านตำแหน่งการปรากฏเพิ่มขึ้น

บทที่ 6

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยชิ้นนี้ศึกษาคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิมจำนวน 4 คำได้แก่ *บ่ มิ ไป* และ *ไม* โดยใช้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงภาษาจากความถี่การใช้ (usage-based) ซึ่ง ส่งผลให้เกิดคำปฏิเสธใหม่ขึ้น ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลและอภิปรายข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย พร้อมทั้งเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจอันจะนำไปสู่การศึกษาในอนาคตต่อไป

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยส่วนแรกเริ่มต้นจากการศึกษาความแตกต่างของคำปฏิเสธเพื่อแสดงให้เห็นความหมายดั้งเดิมของการปฏิเสธก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเอกสารทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัชกาลที่ 7 และเพื่อให้การสันนิษฐานช่วงเวลาของการเกิดคำ *ไม* มีความแม่นยำมากที่สุดจึงเลือกศึกษาเฉพาะเอกสารที่สามารถระบุสมัยในการแต่งได้อย่างแน่นอน ผลการศึกษาพบว่า การใช้คำปฏิเสธมีความแตกต่างกันด้านการณ์ลักษณะ (aspect) โดยความแตกต่างนี้เป็นลักษณะที่ตกทอดมาจากภาษาไทดั้งเดิม (Proto-Tai) ในสมัยสุโขทัย คำปฏิเสธที่แพร่หลายมากที่สุดคือ *บ่* ซึ่งเป็นคำตกทอดมาจาก *bawB คำที่มีความถี่รองลงมาคือ *บ่ มิ* และ *ไป* โดยยังไม่พบ *ไม* ในสมัยนี้ ความแตกต่างระหว่าง *บ่ มิ* และ *บ่ มิ* ไม่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นคำที่ปรากฏในสถานการณ์ทรงสภาพเหมือนกัน แต่มีข้อสังเกตว่า *บ่* จะปฏิเสธสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง ขณะที่ *มิ* และ *บ่ มิ* ปฏิเสธความหมายที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการคาดคะเน โดยมีหลักฐานจากการที่ไม่พบ *บ่* ปรากฏกับกริยาด้านทัศนภาวะ ขณะที่ *ไป* ซึ่งเป็นคำที่พัฒนามาจาก *paj^B ปรากฏกับกริยาที่บอกความสิ้นสุดซึ่งทำให้สถานการณ์มีความหมายปฏิเสธการเปลี่ยนเข้าสู่สภาพซึ่งความหมายดังกล่าวเป็นคุณสมบัติของการปฏิเสธสถานการณ์แบบพลวัต

ในสมัยอยุธยาตอนต้น *บ่* ยังคงมีความถี่การปรากฏสูงที่สุดเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย และคำที่มีการปรากฏลำดับรองลงมาคือ *บ่ มิ ไป* และ *มิ* ลักษณะการปรากฏของคำปฏิเสธในสมัยอยุธยาตอนต้นเปรียบเทียบกับสมัยสุโขทัยมีลักษณะเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ *บ่ บ่ มิ* และ *มิ* ไม่มีความแตกต่างระหว่างกันอย่างชัดเจน โดยทุกคำเป็นคำที่ปรากฏในสถานการณ์แบบทรงสภาพขณะที่ *ไป* ปรากฏในสถานการณ์แบบพลวัต ความแตกต่างของความหมายทำให้ระบบคำปฏิเสธในช่วงแรกของการพัฒนาการมีความหลากหลาย ต่อมาความแตกต่างดังกล่าวหมดไป *ไป* สามารถปรากฏได้ทั้งสถานการณ์ทรงสภาพและพลวัต คำปฏิเสธจึงแตกต่างกันเฉพาะรูปแต่ความหมายเหมือนกันทำให้ไม่จำเป็นต้องมีหลายคำ พัฒนาการลักษณะดังกล่าวพบได้ในสมัยอยุธยาตอนกลาง ที่การใช้ *บ่* และ *ไป* ค่อยๆ ลดจำนวนลงและทำให้ *มิ* ซึ่งพัฒนามาจากคำปฏิเสธในภาษาไทยดั้งเดิม *mi กลายเป็นคำ

ปฏิเสธหลักแทนที่ *บ'* ในสมัยนี้เริ่มสังเกตพบการปรากฏร่วมของ *มิ* และ *ได้* เพิ่มจำนวนอย่างเห็นได้ชัด พร้อมกับเริ่มพบคำว่า *ไม่* ในจำนวนเล็กน้อย

ในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรีเป็นช่วงเวลาที่ *ไม่* มีความสำคัญในฐานะเป็นคำปฏิเสธที่มีความถี่สูงสุด *มิ* กลายเป็นคำปฏิเสธที่มีความถี่ลำดับรองลงมา ในช่วงนี้ *มิได้* ซึ่งเคยมีความถี่สูงในสมัยอยุธยาตอนกลางได้ลดจำนวนลงอย่างฉับพลัน สอดคล้องกับสมมติฐานว่า *ไม่* พัฒนามาจาก *มิได้* เพราะเมื่อ *ไม่* กลายเป็นรูปที่มีการใช้อย่างกว้างขวางในทุกประเภทเอกสาร *มิได้* จึงไม่ปรากฏมากเช่นเดิม ประกอบกับการที่ *มิ* ลดจำนวนลงด้วยทำให้โอกาสจะปรากฏร่วมกับ *ได้* มีน้อยลง การปรากฏของ *ไม่* ในสมัยนี้ยังคงจำกัดตำแหน่งเฉพาะหน้ากริยาหลักเท่านั้น จากหลักฐานด้านความถี่ที่พบทำให้สันนิษฐานว่า *ไม่* เกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางต่อเนื่องไปถึงช่วงก่อนสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ คำว่า *ไม่* กลายเป็นคำปฏิเสธหลักส่วน *มิ* ลดจำนวนลงไปและเริ่มพบ *ไม่* ปรากฏแทนที่ตำแหน่งอื่นๆ ของ *มิ* นอกเหนือจากหน้ากริยาหลัก เช่น ในวลีปฏิเสธ *หา...ไม่* ซึ่งพบในสมัยรัชกาลที่ 3 ในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 7 *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักอย่างชัดเจน จากจำนวนความถี่การพบในเอกสารพบว่า *ไม่* มีความถี่สูงสุดทั้งสองสมัย สิ่งที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างทั้งสองสมัยคือ สัดส่วนการพบ *ไม่* ในเอกสารร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยข้อมูลสมัยรัชกาลที่ 5 สัดส่วนของ *ไม่* ที่ปรากฏมากในเอกสารร้อยกรองมีมากกว่าเอกสารร้อยแก้ว ขณะที่ในสมัยรัชกาลที่ 7 สัดส่วนของ *ไม่* ในเอกสารร้อยแก้วมีมากกว่า สัดส่วนที่แตกต่างกันนี้สามารถอธิบายได้จากการพิจารณาประเภทของงานเขียน โดยสองในสามของเอกสารที่นำมาศึกษาเป็นการประพันธ์ประเภท “นิราศ” ซึ่งไม่เน้นอรรถาธิบายทางภาษาแต่เป็นการเล่าเรื่องราวความโศกเศร้าผ่านการเดินทางของกวี ดังนั้น *มิ* ซึ่งสมัยนี้เป็นคำที่พบเฉพาะในสำนวนหรือในภาษาทางการจึงปรากฏน้อยกับการประพันธ์ประเภทนี้ ขณะที่ในสมัยรัชกาลที่ 7 เอกสารร้อยกรองที่ศึกษาเป็นคำประพันธ์ประเภทฉันทซึ่งมีรูปแบบการประพันธ์ที่เคร่งครัดทำให้พบการใช้คำปฏิเสธที่ไม่ใช่แล้วเช่น *บ'* หรือ *บมิ* อีกครั้ง การที่เอกสารร้อยกรองมีการใช้คำอื่นที่ไม่ใช่ *ไม่* ทำให้สัดส่วนการปรากฏในเอกสารร้อยแก้วมีมากกว่าในเอกสารร้อยกรอง แม้ประเภทของงานเขียนจะมีอิทธิพลต่อจำนวนคำปฏิเสธอยู่บ้างแต่ไม่ได้ทำให้การสันนิษฐานเส้นการพัฒนาคำของ *ไม่* เปลี่ยนแปลงเนื่องจาก เมื่อคำปฏิเสธได้รับความนิยมใช้น้อยลงไม่ได้หมายความว่าไม่สามารถปรากฏในเอกสารสมัยหลังได้อีก เพราะผู้ใช้ภาษามีความรู้ว่าคำเหล่านั้นเป็นรูปที่เก่ากว่าแต่ไม่ได้ใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันดังเช่นเมื่อสมัยเริ่มต้น การพบคำปฏิเสธที่ไม่ได้รับความนิยมแล้วจึงเป็นเพียงการใช้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะของผู้ประพันธ์ เช่น ใช้เพื่อให้เสียงถูกต้องตามฉันทลักษณ์หรือใช้เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นทางการ

ข้อสรุปด้านความแตกต่างทางความหมายและการปรากฏคำปฏิเสธแต่ละสมัยได้แสดงให้เห็นว่าในช่วงต้นคำปฏิเสธแตกต่างกันด้านการณลักษณะ ต่อมาความแตกต่างดังกล่าวหายไปและเกิดคำปฏิเสธใหม่คือ *ไม่* ขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางต่อเนื่องกับสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี

การเกิดขึ้นของคำว่า *ไม่* เป็นคำถามของการวิจัยครั้งนี้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ข้อสรุปจากการศึกษาพบว่า *ไม่* มาจากการควบรวมคำ (contraction) ระหว่างคำว่า *มิ* และ *ได้* ปัจจัยที่สนับสนุนความเป็นไปได้ของการเกิดคู่กันคือการเป็นคำที่มีความถี่การใช้สูงของ *มิ* และ *ได้*

มิ ในสมัยอยุธยาตอนกลางเป็นคำปฏิเสธหลัก ทำให้สามารถเกิดกับกริยาได้หลากหลาย เมื่อศึกษากริยาที่ปรากฏกับ *มิ* ในแต่ละสมัยพบว่า *ได้* มีอัตราการปรากฏกับคำปฏิเสธสูง โดยในสมัยอยุธยาตอนต้น *ได้* ปรากฏกับคำปฏิเสธในลำดับไม่เกินลำดับที่ 5 และในสมัยอยุธยาตอนกลาง *ได้* ปรากฏเป็นลำดับที่ 1 กับทุกคำปฏิเสธ การปรากฏเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การเกิดคู่กันของ *มิได้* ไม่ใช่ความบังเอิญ แต่เป็นเพราะความถี่ของ *ได้* ที่มาสอดคล้องกับความถี่การใช้ *มิ* การมีความถี่สูงของ *ได้* เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์และปรากฏได้หลายตำแหน่งทั้งเป็นกริยาหลัก กริยารองในโครงสร้างกริยาเรียง และคำช่วยหน้ากริยา ซึ่งแต่ละตำแหน่ง *ได้* มีความหมายต่างกันรวมทั้งทุกตำแหน่งสามารถเกิดกับคำปฏิเสธได้ทั้งหมด

จากการที่ *มิได้* ปรากฏร่วมกันด้วยความถี่สูงทำให้เกิดผลกระทบจากความถี่ตามมา ในแนวคิดการเปลี่ยนแปลงภาษาจากการใช้มีความเชื่อว่า การทำบางอย่างซ้ำๆ (repetition) จะทำให้สามารถทำสิ่งนั้นได้โดยอัตโนมัติและรวดเร็วขึ้นตามลำดับ (Bybee and Beckner 2009) ดังนั้นในที่นี้ การใช้ *มิได้* ด้วยความถี่สูงจึงมีแนวโน้มที่จะถูกใช้อย่างรวดเร็วโดยไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างว่าเกิดจาก *มิ* ที่ปฏิเสธ *ได้* ในขั้นตอนนี้ *มิได้* เกิดการวิเคราะห์ใหม่(reanalysis) ให้กลายเป็นหน่วยเดียวกันและมีความหมายเท่ากับคำว่า *ไม่* ในขั้นตอนนี้ถือว่า *มิได้* กำลังเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นศัพท์โดยมีกลไกย่อยคือ การรวมเป็นหน่วยเดียว (univerbation) ภายใต้อกลไกนี้ประกอบไปด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ

- 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ให้เป็นหน่วยเดียว ซึ่งทำให้ *มิ+ได้* กลายเป็นคำปฏิเสธ *มิได้*
- 2) ขั้นตอนการลดรูปทางเสียงด้วยวิธีการควบรวมคำ จาก *มิได้* /*mi daj^b / เป็น /mi aj³/ และ /maj³/ ในที่สุด
- 3) ขั้นตอนการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิม จาก *ไม่* ที่พบเฉพาะหน้ากริยาหลัก แพร่การปรากฏไปสู่ตำแหน่งอื่นๆ

กลไกการรวมเป็นหน่วยเดียวเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการกลายเป็นศัพท์ (lexicalization) การลดรูปทางเสียงด้วยวิธีควบรวมคำเป็นปรากฏการณ์ทางเสียงที่เกิดขึ้นเป็นปกติในภาษาไทยเพราะเมื่อเป็นคำสองพยางค์ พยางค์หลังจะเป็นพยางค์หนักหรือพยางค์ที่รับการลงน้ำหนัก (stress) เสมอ คำว่า *มิ* ใน *มิได้* ที่ไม่ได้รับการลงน้ำหนักจึงง่ายต่อการออกเสียงควบกับ *ได้* และกลายเป็น *ไม*

จากการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและความหมายของคำปฏิเสธ สามารถสรุปขั้นตอนพัฒนาการจาก *มิได้* กลายเป็นคำว่า *ไม* ในสมัยต่างๆ ได้ดังนี้

สมัย	ขั้นที่ 1 อยุธยา ตอนต้น	ขั้นที่ 2 อยุธยาตอนกลาง	ขั้นที่ 3 อยุธยาตอนปลาย และธนบุรี	ขั้นที่ 4 หลัง อยุธยา ตอนปลาย และธนบุรี
รูป	มิ+ได้	มิได้	มิได้	ไม
ความหมาย	'NEG + to acquire'	'NEG+realized'	'NEG+realized', 'NEG'	'NEG'

แผนภาพที่ 24 แสดงขั้นตอนการพัฒนาจาก *มิได้* เป็น *ไม*

การศึกษาพัฒนาการของคำปฏิเสธ *ไม* แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในตัวภาษาเอง (internal change) หลักฐานที่นำมาสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอ้างอิงแนวคิดเรื่องความถี่ ซึ่งมีผลต่อกระบวนการปริชาน คำปฏิเสธที่โดยปกติเป็นหมวดคำที่มีความถี่สูงเมื่อปรากฏร่วมกับ *ได้* ที่อยู่ในขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณได้ทำให้เกิดวลีที่มีความถี่การใช้สูงกว่าคำอื่นและทำให้เกิดการตีความได้หลายความหมาย ความหมายที่หลากหลายประกอบกับความนิยมใช้ส่งผลให้ผู้พูดออกเสียงแบบควบคำขึ้น หลักฐานที่ได้จากวรรณคดีไทยเหล่านี้จึงนำไปสู่ข้อสรุปว่า *ไม* เกิดจากการใช้ที่มีความถี่สูงของ *มิได้* และน่าจะเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางต่อกับอยุธยาตอนปลาย

6.2 อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาการปรากฏของคำปฏิเสธภาษาไทยในอดีตจะพบว่าในช่วงต้นของพัฒนาการคำปฏิเสธมีการปรากฏแตกต่างกันตามการณลักษณะซึ่งเป็นความแตกต่างเช่นเดียวกับที่พบในภาษาไทดั้งเดิม และในภาษาปัจจุบันอื่นๆ เช่น ภาษาจีน อย่างไรก็ตามแม้ภาษาไทยจะเป็นภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาที่เน้นแสดงการณลักษณะโดยมนทัศน์ดังกล่าวแสดงออกโดยคำช่วยกริยา เช่น *ยัง* *แล้ว* จะ

(คเชนทร์ ตัญศิริ 2554) แต่รูปเหล่านี้ไม่บังคับปรากฏกล่าวคือ การพูดประโยคอย่างใดอย่างหนึ่งผู้พูดไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงคำบ่งชี้กาลหรือการณลักษณะก็ไม่ถือว่าเป็นประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายด้านเวลาหรือการณลักษณะได้จากความหมายประจำคำและบริบทการสื่อสารขณะนั้น การไม่ปรากฏตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนทำให้การตีความจากเอกสารโบราณที่ศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถจำแนกสถานการณ์ได้ละเอียดไปกว่าการแบ่งเป็นประเภทกว้างๆ 2 ประเภทคือ สถานการณ์แบบพลวัต และ สถานการณ์แบบทรงสภาพ และความแตกต่างระหว่าง *ป' มิ* และ *ไป* อาจจำแนกความแตกต่างได้ชัดเจนดังจะเห็นจากตัวอย่างข้อมูลสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น แต่ความแตกต่างระหว่าง *ป' มิ* และ *ปมิ* ยังมีความคลุมเครือซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าทั้งสามคำไม่ได้ถูกจำแนกตามการณลักษณะแต่เป็นความแตกต่างด้านอื่น จากงานวิจัยเพื่อจำแนกความแตกต่างของการเลือกใช้คำปฏิเสธในภาษาอื่นๆ พบว่า มาลาามีผลต่อการปรากฏของคำปฏิเสธได้ ดังนั้นความแตกต่างระหว่าง *ป' มิ* และ *ปมิ* อาจเป็นความแตกต่างด้านมาลา (mood)

ในภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียน เช่น ในภาษากรีกโบราณ (Classical Greek) มีคำปฏิเสธ 2 คำคือ *u:k* และ *me:* ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็น *den* และ *min* โดย *den* ปรากฏกับมาลาแสดงความคิดเห็น (subjunctive mood) เท่านั้นขณะที่ *min* ปรากฏได้ในสถานการณ์ทั่วไป ส่วนคำปฏิเสธ *me:* และ *u:k* แตกต่างกันที่ *me:* ปรากฏกับประโยคที่แสดงการขอร้องหรือความปรารถนาขณะที่ *u:k* ปฏิเสธการยืนยันข้อเท็จจริง (assertion) ข้อมูลคำปฏิเสธ *ป'* ได้แสดงให้เห็นการปฏิเสธเฉพาะข้อเท็จจริงทำให้ไม่พบปรากฏร่วมกับกริยาแสดงทัศนภาวะในสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น ขณะที่ *มิ* และ *ปมิ* สามารถปรากฏกับกริยาแสดงทัศนภาวะได้และมักปรากฏในบทพรรณนามากกว่าบทบรรยาย การปรากฏลักษณะนี้แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่คำปฏิเสธ *ป'* และ *มิ* *ปมิ* จะแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะมาลากล่าวคือ *ป'* เป็นคำปฏิเสธในมาลาที่แสดงข้อเท็จจริง (indicative mood) ขณะที่ *มิ* และ *ปมิ* ซึ่งไม่อาจระบุความแตกต่างระหว่างกันได้เป็นกลุ่มคำปฏิเสธที่ใช้ในมาลาแสดงความคิดเห็น การคาดคะเน หรือความเป็นไปได้ (subjunctive mood) ความแตกต่างประการสุดท้ายคือความแตกต่างระหว่าง *มิ* และ *ปมิ* จากการวิเคราะห์ด้านการณลักษณะและมาลาพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน จึงต้องพิจารณาในด้านอื่น ข้อมูลการปรากฏของ *ปมิ* ในสมัยอยุธยาตอนต้นแสดงให้เห็นว่า *ปมิ* ปรากฏในเอกสารร้อยกรอง แต่ไม่พบในจารึกฐานพระอิศวรซึ่งเป็นเอกสารร้อยแก้วที่มีเพียงเล่มเดียวในสมัยนี้ ข้อมูลในสมัยต่อมาคือสมัยอยุธยาตอนกลางซึ่งเป็นระยะที่ *มิ* แพร่หลายจึงปรากฏ *มิ* ในเอกสารทุกประเภทโดยเฉพาะในร้อยแก้วที่ใช้ *มิ* แทบทั้งหมดขณะที่ *ปมิ* ปรากฏในเอกสารร้อยกรองเท่านั้น การจำกัดการปรากฏตามประเภทเอกสารทำให้สันนิษฐานว่า *ปมิ* แตกต่างจาก *มิ* ในด้านวัจนลีลา (style) แต่เมื่อ *มิ* เป็นคำที่ได้รับความนิยมใช้มากกว่าแล้ว *ปมิ* จึงกลายเป็นคำที่ปรากฏเฉพาะในทำเนียบภาษาที่มีความเป็นธรรมชาติน้อยกว่าเช่นในกวีนิพนธ์เท่านั้น

จากการผลึกษาทำให้สรุปได้ว่า ความหลากหลายของการใช้คำปฏิเสธภาษาไทยในอดีตมีเหตุผลจากการที่คำปฏิเสธมีความหมายที่แตกต่างกัน โดยคำปฏิเสธไม่ได้มีความหมายว่า“ไม่”เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในอดีตยังมีการจำแนกการใช้คำตามการณลักษณะและมาลาด้วย แต่เนื่องจากทั้งการณลักษณะและมาลาไม่ได้มีค่าบ่งชี้ในประโยคอย่างชัดเจนทำให้การใช้คำปฏิเสธเป็นไปตามความเคยชินจนกระทั่งเมื่อมีคำปฏิเสธคำใดคำหนึ่งได้รับความนิยมมากกว่า คำปฏิเสธอื่นๆ ก็จะไม่ถูกเลือกมาใช้และหายไปในที่สุด

ในด้านกระบวนการที่เป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงของคำปฏิเสธจาก *มิได้* เป็น *ไม่* แม้จะเห็นได้ชัดว่าเป็นกระบวนการกลายเป็นศัพท์ แต่ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการรวบรวมคำน่าจะต้องเกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *มิได้* ไปพร้อมกันด้วยเนื่องจากเมื่อพิจารณาโดยละเอียด *มิได้* ที่มีความหมายเหมือนกับ *ไม่* ก็ยังไม่ชัดเจนว่ามีความหมายเหมือนกันทุกบริบท แต่การจะแสดงให้เห็นว่ามีการกลายเป็นคำไวยากรณ์อย่างไรจำเป็นต้องมีตัวอย่างมากกว่านี้จึงจะสามารถวิเคราะห์ได้ชัดเจน แต่โดยเบื้องต้นการศึกษาครั้งนี้ได้พบช่วงปรับเปลี่ยนของ *มิได้* ที่มีความคลุมเครือทางความหมายและเป็นข้อบ่งชี้สำคัญว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้หลังจากนี้

การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำปฏิเสธในช่วงต้นของการเปลี่ยนแปลง และยังได้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายและเส้นทางการเกิดคำปฏิเสธใหม่ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นข้อค้นพบใหม่ซึ่งมีทั้งส่วนที่สอดคล้องและแตกต่างกับการศึกษาคำปฏิเสธในภาษาไทยอื่นๆ ในหลายประเด็น ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะได้นำผลที่ได้จากการศึกษานี้ไปอภิปรายเปรียบเทียบกับข้อสันนิษฐานจากการศึกษาอื่นและใช้รูปแบบการปรากฏของคำปฏิเสธแต่ละสมัยไปทดลองวิเคราะห์เอกสารโบราณที่มีข้อโต้แย้งด้านการตัดสินใจเพื่อเป็นแนวทางการใช้คำปฏิเสธเป็นหลักฐานยืนยันอายุของเอกสารโบราณต่อไป

ก) ความแตกต่างของข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับคำปฏิเสธภาษาไทยดั้งเดิมในการศึกษาครั้งนี้เปรียบเทียบกับการศึกษาของ Takahashi (2010)

Kiyoko Takahashi ศึกษาคำปฏิเสธในภาษาไทยโดยเน้นที่การสันนิษฐานพัฒนาการของ *ปมิ/ปมี* และ *บ่ห่อน* ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษารูปร่างว่า ในสมัยสุโขทัยคำปฏิเสธ *ปมิ* หรือ *ปมี* มีความหมายเป็นคำปฏิเสธ “การมีอยู่” (negative existential construction) โดยเห็นว่าทั้งสองคำเป็นรูปแปรของกันและกัน ช่วงเริ่มต้นของพัฒนาการ *ปมิ/ปมี* มีความหมายปฏิเสธสถานการณ์ที่ไม่เป็นข้อเท็จจริง ต่อมาความหมายดังกล่าวหายไปเกิดการวิเคราะห์ใหม่ และนำไปสู่ลดรูปทางเสียงกลายเป็นคำปฏิเสธทั่วไปคือ *มิ*

ขณะที่คำปฏิเสธ *บ่ห่อน* มีความหมายว่า “ไม่คุ้นเคย” เป็นคำปฏิเสธสถานการณ์ที่เป็นจริง ต่อมาความหมายดังกล่าวหายไปและเกิดการลดรูปเหลือเพียง *ห่อน* ที่ใช้ปฏิเสธสถานการณ์ทั่วไป และปรากฏเฉพาะในร้อยกรอง การศึกษาชิ้นนี้ยังได้กล่าวถึงที่มาของการเกิด *ไม่วั้ว* ด้วยโดยระบุว่า *ไม่วั้ว* น่าจะเกิดจากการหลอมรวม (fusion) ระหว่าง *มิได้* หรือ *มิให้*

จากข้อสันนิษฐานของ Takahashi แสดงให้เห็นความแตกต่างจากการวิจัยนี้ในหลายประเด็น ประเด็นแรก การระบุที่มาของ *มิ* ว่าเป็นการลดรูปมาจาก *บ่มี* หรือ *บ่มี* ประเด็นนี้ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่พบในการศึกษาว่า *มิ* ไม่ได้เป็นคำที่พัฒนาขึ้นภายหลัง (innovation) แต่เป็นคำที่สืบสร้างได้จากภาษาไทยดั้งเดิม โดยปัจจุบันสามารถพบการใช้คำปฏิเสธ *มิ* ในภาษาตระกูลไทอื่นๆ ด้วย อาทิ ภาษาบ่าวเอียน ประเด็นที่สอง การสรุปว่า *บ่มี* และ *บ่มี* ซึ่งมีการสะกดไม่สม่ำเสมอเป็นรูปแปรและมีความหมายเหมือนกันเป็นสิ่งที่เชื่อได้ยาก เพราะจากข้อมูลสมัยสุโขทัยที่ศึกษาในการศึกษานี้พบ การปรากฏของ *บ่มี* ร่วมกับคำว่า *อวจ* ดังตัวอย่างจากจารึกเจดีย์น้อยต่อไปนี้

.....หรรษาธิบตี ด้วยกันก็ตี เรา**บ่มี**อวจระ(ท่า)

การที่ *อวจ* เป็นคำที่มีความหมายด้านทัศนภาวะทำให้ยากที่จะปรากฏคำว่า *มิ* ที่มีความหมายว่า “มีอยู่” ด้านหน้ากริยาเหล่านี้เพราะ *อวจ* มีความหมายแสดงความไม่แน่ใจซึ่งขัดแย้งกับ *มิ* ที่มีความหมายว่ามีบางสิ่งอยู่ ดังนั้นข้อสันนิษฐานว่า *บ่มี* และ *บ่มี* ปฏิเสธ “การมีอยู่” โดยทั้งสองคำเป็นคำที่มีการแปรด้านตัวสะกดจึงเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารูปเขียนของทั้งสองคำในจารึกในสมัยสุโขทัยพบว่ามีความไม่สม่ำเสมออยู่จริงแต่การสันนิษฐานว่า *บ่มี* คือ *มิ* ที่ออกเสียงยาวดังการศึกษาของ Takahashi ไม่น่าจะถูกต้อง ควรเห็นว่า *บ่มี* และ *บ่มี* เป็นคำปฏิเสธที่มีความหมายเท่ากับ *ไม่วั้ว* แต่มีรูปเขียนไม่สม่ำเสมอมากกว่า

ประเด็นที่สาม การสรุปว่า *ห่อน* เป็นคำปฏิเสธที่ลดรูปมาจาก *บ่ห่อน* ก็เป็นไปได้เช่นกัน เนื่องจากในภาษาไทยดั้งเดิม *ห่อน* มีความหมายว่า เคย ความหมายดังกล่าวสามารถพบได้กับภาษาตระกูลไทอื่นๆ อาทิ ภาษาอาหม *บ่ห่อน* จึงเป็นการใช้คำปฏิเสธ *บ่* ปฏิเสธกริยา *ห่อน* และแปลว่า ไม่เคย ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายโดยรับความหมายปฏิเสธเข้ามาและและพัฒนา กลายเป็นคำปฏิเสธในที่สุด ดังนั้น *ห่อน* จึงไม่ได้เป็นคำปฏิเสธที่เกิดจากการลดรูปจากวลีปฏิเสธ แต่ น่าจะเกิดจากการรับความหมายการปฏิเสธมาจาก *บ่* ซึ่งปรากฏร่วมกันบ่อย อย่างไรก็ตามเส้นทางการเปลี่ยนแปลงความหมายของ *บ่ห่อน*อยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาครั้งนี้จึงควรจะได้มีการศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ประเด็นสุดท้าย จากข้อสันนิษฐานว่า *มิได้* หรือ *มิให้* เกิดการหลอมรวมทำให้เกิด *ไม่วั้ว* นั้น การศึกษาครั้งนี้มีหลักฐานที่ชัดเจนว่า *ไม่วั้ว* เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ด้วยวิธีควบรวมคำ

(contraction) จากคำว่า *มิได้* เท่านั้น ข้อมูลความถี่การปรากฏร่วมและการเปลี่ยนแปลงความหมายของ *ได้* ทำให้เกิดการวิเคราะห์ใหม่ให้ *มิได้* กลายเป็นคำปฏิเสธและสุดท้ายกลายเป็น *ไม่* ส่วน *มิให้* จะกลายเป็น *ไม่* นั้นมีโอกาสเป็นไปได้น้อยเนื่องจาก หากพิจารณาความถี่การปรากฏร่วม *ให้* ปรากฏกับ *มิ* อยู่บ้างแต่มีปริมาณน้อยเช่นในสมัยอยุธยาตอนต้นพบ *ให้* ปรากฏร่วมกับ *มิ* เพียง 3 ครั้งจากการปรากฏ *มิ* 255 ครั้ง

จากข้อสันนิษฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า *มิ* และ *ห่อน* ไม่ได้เป็นคำที่พัฒนาขึ้นมาเฉพาะในภาษาไทย แต่เป็นคำที่มีมาตั้งแต่ในภาษาไทยดั้งเดิม ดังนั้นการสันนิษฐานว่าเป็นการลดรูปมาจาก *บมิ/บมี* และ *บห่อน* จึงเป็นไปได้ นอกจากนั้นผลการศึกษาในครั้งนี้ยังสามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า *ไม่* พัฒนามาจาก *มิได้* เท่านั้น

ข) การใช้คำปฏิเสธตัดสินสมัยของเอกสาร

ดังที่ได้แสดงในผลการศึกษา การใช้คำปฏิเสธมีลักษณะแตกต่างกันตามสมัย ข้อมูลคำปฏิเสธจึงมีแนวโน้มจะใช้ตัดสินสมัยของเอกสารได้ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2515:196) ซึ่งศึกษาภาษาร้อยแก้วในสมัยอยุธยาที่สังเกตพบแนวโน้มนี้เช่นกัน โดยได้ระบุว่า คำปฏิเสธในสมัยอยุธยาพบ *มิ* และคำปฏิเสธที่เป็นสำนวนอย่างหลากหลาย คำว่า *ไม่* พบน้อย ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาอยุธยาและสามารถใช้เป็นเครื่องช่วยตัดสินสมัยของภาษาได้อย่างหนึ่ง ผู้วิจัยนำเอกสารที่มีข้อถกเถียงเรื่องช่วงเวลาการแต่งมาทดลองวิเคราะห์ในเบื้องต้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธสามารถใช้ตัดสินสมัยได้จริง เอกสารที่นำมาศึกษาคือ นางนพมาศ

นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์เป็นวรรณคดีที่ยังมีปัญหาในเรื่องสมัยที่แต่งและผู้แต่ง แม้จะยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนว่าแต่งในสมัยสุโขทัยหรือรัตนโกสินทร์ แต่มีเหตุผลหลายประการที่น่าเชื่อได้ว่าแต่งในสมัยรัชกาลที่ 3 (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2527) เมื่อพิจารณาการปรากฏคำปฏิเสธในเอกสารชิ้นนี้พบว่า คำปฏิเสธที่ใช้เป็นหลักคือ *ไม่* รองลงมาคือ *มิ* การใช้คำปฏิเสธ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักเป็นลักษณะที่พบในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์เท่านั้น ดังนั้นข้อสันนิษฐานว่าตำรับนางนพมาศแต่งสมัยสุโขทัยจึงเป็นไปได้ แต่การพบ *ไม่* เป็นคำปฏิเสธหลักอาจแสดงว่าแต่งในสมัยใดก็ได้ระหว่างสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 จึงได้วิเคราะห์การใช้คำปฏิเสธจากเอกสารเพิ่มเติมและพบว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3 *ไม่* ได้เข้าแทนที่ *มิ* ในวลีปฏิเสธ *หา..มิได้* กลายเป็นวลี *หา..ไม่* โดยลักษณะดังกล่าวไม่พบในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี โครงสร้าง *หา..ไม่* พบได้ทั่วไปในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ดังนี้

- ก. การอันนี้ก็เป็นกรนางในทั้งปวงกระทำประกวดผีมือกันทุกๆ ครั้ง แต่ก่อนข้าน้อยก็
ยังหาเคยกระทำไม่ แต่ทว่าเคยได้เห็นได้ฟังว่าท่านทั้งหลายร้อยกรองดอกไม้ เป็นรูป
สิ่งหัตถ์
- ข. อันตัวข้าน้อยนี้ก็พึงจะไปเป็นข้าบาทยังหารู้ขนบธรรมเนียมสิ่งใดไม่ มีแต่จะตั้งใจ
รักษาตัวด้วยกลัวความผิด
- ค. ด้วยปีนั้นยังใช้โบราณศักราช สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินยังหาได้ลบศักราชตั้งจุลศักราช
ขึ้นใหม่ไม่

นอกจากการพบตัวอย่างการปรากฏด้วยวลีปฏิเสธ *หา..ไม่* เมื่อพิจารณาการปรากฏของ *มิ* ก็
จะพบว่า ปรากฏกับกริยาไม่หลากหลาย พบเฉพาะกับคำที่ปรากฏร่วมกันบ่อยหรือในสำนวน เช่น
มิได้ มิให้ มิบังควร การปรากฏกับกริยาที่ไม่หลากหลายแสดงให้เห็นว่า *มิ* มีการใช้น้อยลงเหลือปรากฏ
เฉพาะกับคำที่เคยมีความถี่การใช้สูงเท่านั้น การปรากฏแบบจำกัดเช่นนี้เป็นรูปแบบของ *มิ* ในช่วงต้น
รัตนโกสินทร์ จึงเป็นข้อสนับสนุนสำคัญว่า ดำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ น่าจะแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3
ตามข้อสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์ และแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการปรากฏคำปฏิเสธสามารถใช้
เป็นข้อมูลสนับสนุนการระบุอายุเอกสารร่วมกับการศึกษาข้อมูลด้านอื่นได้

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพัฒนาการของคำบอกปฏิเสธ *บ่ มิ ไป* และ *ไม่* ทำให้ได้พบประเด็นการศึกษาที่
น่าสนใจและน่าจะได้มีการค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปดังนี้

6.3.1 ควรมีการศึกษาเส้นทางการเปลี่ยนแปลงความหมายของวลีปฏิเสธ *หา..มิได้*
เนื่องจากวลีดังกล่าว พัฒนาจากความหมายว่า “หาบางสิ่งแต่ไม่ได้มา” ซึ่งเป็นความหมายจากกริยา
หา ร่วมกับการปฏิเสธผลจากการหา นั้น ต่อมาได้ขยายขอบเขตการปรากฏจากการปฏิเสธนามวลีที่
แสดงการเน้นไปเป็นการปฏิเสธกริยาลี พร้อมกับกับที่ *มิ* ไม่ได้เป็นคำปฏิเสธหลักวลีดังกล่าวจึง
พัฒนาไปเป็น *หา..ไม่* ที่ทำหน้าที่ปฏิเสธกริยาลี ขณะเดียวกัน *หา..มิได้* ก็ยังคงพัฒนาต่อไป โดยช่วง
ท้ายของพัฒนาการ วลีดังกล่าวกลายเป็นคำลงท้ายแสดงความสุภาพใช้เมื่อผู้มีสถานภาพต่ำกว่าพูด
กับผู้มีสถานภาพสูงกว่า เส้นทางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความน่าสนใจเนื่องจากมีความสอดคล้อง
กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภาษาอื่น อาทิ การกลายเป็นคำไวยกรณ์จาก *be going to* เป็น *gonna*
ที่มีผลการวิจัยระบุว่า *gonna* เริ่มเกิดการกลายเป็นอิสระ ผู้ใช้ภาษาไม่ได้เห็นว่า *gonna* คือรูปย่อของ
be going to แต่เห็นว่าเป็นกริยาแสดงทัศนภาวะแสดงอนาคตใช้เฉพาะในภาษาพูดและเริ่มพบใน

เขียนที่ไม่เป็นทางการ (Lorenz 2012) ดังนั้นในเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของ *ทว..มิได้* จะต้องมีส่วนที่ เกิดการเป็นอิสระจากหน้าที่เดิมและรับความหมายแสดงความสุภาพจากบริบทบางอย่าง จากนั้นจึง กลายเป็นคำแสดงความสุภาพ เส้นทางการเปลี่ยนของ *ทว..มิได้* จึงน่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปว่าคำ ปฏิเสธกลายเป็นคำแสดงความสุภาพได้อย่างไร

6.3.2 คำว่า *ท่อน* เป็นคำปฏิเสธที่ควรจะได้มีการศึกษาเพิ่มเนื่องจากพบว่า ในสมัยอยุธยา ตอนต้นยังคงมีความหมายว่า ‘เคย’ เหมือนความหมายในภาษาไทยดั้งเดิมแต่มักพบร่วมกับคำปฏิเสธ ขณะที่ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนกลางและตอนปลายแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงความหมายไปเป็นการ บอกรับปฏิเสธด้วยตัวเองในบางตัวอย่าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- สมัยอยุธยาตอนต้น

ไปท่อนเหลือคิดข้า คึดผิด แม่นา

(ลิลิตพระลอ)

- สมัยอยุธยาตอนกลาง

ถึงตำบลบ้านป่า ในนาม

บ้านนอกคูดุมมาม หม่นเศร้า

เรือนรทท่อนงาม สักหยาด

เป็นคอกโคควายเข้า เปลือกปล้อม ลอมฟาง ฯ

(นิราศนครสวรรค์)

- สมัยอยุธยาตอนปลาย

พศภำจำเรียกรู้ ทังมวล

โฉมโอโสภาควร คู่เกล้า

ใจพีเร้งอักอ่วน ทรงเทวษ

พรากเพื่อนนอนสมรเจ้า ท่อนได้เห็นเรียม ฯ

(นิราศธารโศก)

จากตัวอย่างจะพบว่า *ห่อน* ในสมัยอยุธยาตอนต้นพบกับคำปฏิเสธ *ไป* มีความหมายว่า ‘ยังไม่เคย’ แสดงว่า *ห่อน* ยังไม่มีความหมายปฏิเสธด้วยตัวเอง แต่ในสมัยอยุธยาตอนกลางและสมัยอยุธยาตอนปลาย *ห่อน* สามารถมีความหมายเหมือนกับ *ไม่* โดยไม่ต้องปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาความหมายของ *ห่อน* รวมทั้งสถานการณ์การปรากฏว่ามีข้อจำกัดอย่างไรและแตกต่างจากคำปฏิเสธอื่นๆ เช่น *บ่ มี ไป* หรือ *ไม่* ในประเด็นใดบ้าง

6.3.3 เนื่องจากการศึกษาคำปฏิเสธครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าคำปฏิเสธสามารถเป็นตัวบ่งชี้สมัยของเอกสารได้ประการหนึ่ง จึงควรมีการศึกษากการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำอื่นๆ ที่สามารถใช้ช่วยตัดสินสมัยของเอกสารได้ให้มากขึ้น

6.3.4 การศึกษาคำปฏิเสธภาษาไทยถิ่นเพชรบุรีของดารณี กฤษณะพันธุ์ (2538) ระบุว่า คำปฏิเสธภาษาไทยถิ่นเพชรบุรีมีตำแหน่งปรากฏหลังคำกริยาและคำคุณศัพท์ซึ่งไม่พบในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

เขา	ทำ	นา	ไม่	ปีนี้
S	V	O	Neg.	Adv.phr.

ตำแหน่งคำปฏิเสธ *ไม่* ในภาษาไทยถิ่นเพชรบุรีข้างต้นมีลักษณะคล้ายกับ *ไม่* ในสำนวน *หา..ไม่* ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าภาษาไทยถิ่นเพชรบุรีเป็นพัฒนาการขึ้นต่อมาจากโครงสร้าง *หา+คำกริยา/กริยาวลี+ไม่* กลายเป็น *กริยา/กริยาวลี+ไม่* ซึ่งลักษณะโครงสร้างเช่นนี้ไม่พบในสมัยใดเลยจากข้อมูลที่นำมาศึกษาครั้งนี้ จึงน่าจะมีการศึกษาว่าวลีดังกล่าวมีพัฒนาการมาอย่างไร และมาจากโครงสร้าง *หา..มิได้* หรือ *หา..ไม่* หรือ *ไม่*

รายการอ้างอิง

- Boonyapatipark, T. (1983). A Study of Aspect in Thai. Ph.D. Thesis, University of London.
- Brinton, L. J. and E. C. Traugott (2005). Lexicalization and Language Change Cambridge, Cambridge University Press.
- Burusphat, S. (2006). The elision of negative morphemes in Tai languages. In Studies in Tai and Southeast Asian Linguistics. S. B. edited by Jimmy G. Harris, and James E. Harris. Bangkok, Ekphimthai Ltd: 205-224.
- Bybee, J. (2003). Mechanisms of change in grammaticization: the role of frequency. A Handbook of Historical Linguistics. R. D. J. e. Brian D. Joseph Oxford, Blackwell: 602 - 623.
- Bybee, J. (2006). Frequency of Use and the Organization of Language. USA Oxford University Press.
- Bybee, J. and C. Beckner (2009). Usage-based theory. Handbook Linguistic Analysis. I. H. N. a. B. H. (eds.). Oxford, Oxford University Press: 827-855.
- Bybee, J. and J. Scheibman (1999). The effect of Usage on Degrees of Constituency: the reduction of don't in English. Linguistics 37(4): 575-596.
- Cabrera, J. C. M. (1998). On the relationship between grammaticalization and lexicalization. A. G. R. P. Hopper. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins: 209-227.
- Comrie, B. (1976). Aspect. Cambridge, Cambridge University Press.

- Croft, W. (1991). Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information.... Chicago, University of Chicago Press.
- Dai, R. (2007). The Selection and Interpretation of Chinese Negation Markers Bu and Mei. Faculty of Arts. Netherland, Utrecht University. M.A.
- Ekniyom, P. (1979). An Internal Reconstruction of Auxiliaries in Thai. Working Papers in Linguistics (Department of Linguistics, University of Hawaii) 11(2).
- Erman, B. and B. Warren (2000). The idiom principles and the open choice principle. Text 20: 29-62.
- Fidelholtz, J. (1975). "Word frequency and vowel reduction in English." Chicago Linguistic Society, 11: 200–213.
- Fowler, C. A. and J. Housum (1987). Talkers' signaling of "new" and "old" words in speech and listeners' perception and use of the distinction. Journal of Memory and Language 26: 489-504.
- Haiman, J. (1994). Ritualization and the development of language. In W. Pagliuca (ed), Perspective on Grammaticalization. Amsterdam, John Benjamins.: 3-28.
- Hooper, J., Ed. (1976). Word frequency in lexical diffusion and the source of morphophonological change. Current progress in historical linguistics. Amsterdam, North Holland.
- Hopper, P. and E. C. Traugott (1993). Grammaticalization, Cambridge University Press.

Hopper, P. J. (1991). On some principles of grammaticalization. Approaches to grammaticalization. E. C. B. H. e. In Traugott. Amsterdam, Benjamins: 17-35.

Iwasaki, S. and P. Ingkaphirom (2005). A Reference Grammar of Thai. Cambridge, Cambridge University Press.

Jaszczolt, K. M. and J. Srioutai (2011). Cognitive Approaches to Tense, Aspect, and Epistemic Modality. Cognitive Approaches to Tense, Aspect, and Epistemic Modality. A. a. F. B. e. Patard. Amsterdam, John Benjamins.

Jurafsky, D., et al. (2001). Probabilistic relations between words: evidence from reduction in lexical production Frequency and the emergence of linguistic structure. J. B. a. P. Hopper. Amsterdam, John Benjamins: 229-254. .

Kullavanijaya, P. (1968). A study of preverbs in Thai. Linguistics, University of Hawaii. M.A.

Kullavanijaya, P. (1996). Undoing homonymy: Cases in Debao Zhuang and Thai. In Kullavanijaya. Collection of Papers on the Relationship between the Zhuang and the Thai. A. P. Pranee, and Suvanna Kriengkraipetch (eds.). Bangkok, Chulalongkorn University: 78-92.

Kullavanijaya, P. and W. Bisang (2007). Another look at aspect in Thai. Manusya, Chulalongkorn University. (Special Issue: No. 10).

Labov, W. (1972). Sociolinguistic Patterns. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

Langacker, R. W. (1977). Syntactic Reanalysis. . Mechanisms of Syntactic Change. I. C. L. (ed.). Austin, University of Texas Press.: 57-139.

- Li, F. K. (1977). A Handbook of Comparative Tai. Honolulu, The University of Hawaii Press.
- Lorenz, D. (2012). The perception of gonna and gotta – a study of emancipation in progress. Proceedings of the 5th ISEL Conference on Experimental Linguistics
- Malt, B. C. and E. E. Smith (1984). Correlated properties in natural categories. Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior 23: 250-269.
- Mikami, N. (2000). Negative, imperative and interrogative sentences in the Thai language during the Sukhothai period. Reports of the Keio Institute of Cultural and Linguistic Studies, 32: 255-274.
- Noss, R. B. (1964). Thai Reference Grammar. Washington, D.C., Foreign Service Institute.
- Pittayaporn, P., et al. (2014). Reconstruction of Proto-Tai negators. Linguistics of the Tibeto-Burman Area, 37(2): 51 -180.
- Poplack, S. and S. Tagliamonte. (1999). The grammaticization of going to in (African American) English. Language Variation and Change 11(3): 315-342.
- Rosch, E. (1978). Principles of Categorization. Cognition and Categorization. E. L. Rosch, B.B. (eds),. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers: 27-48.
- Shadmehr, R. and T. Brashers-Krug (1997). Functional stages in the formation of human long-term motor memory. Journal of Neuroscience 17: 409-419.

- Smith, C. (1997). The Parameter of Aspect. Kluwer Academic Publishers.
- Sookgasem, P. (1990). Morphology, Semantics, and Syntax of Auxiliaries in Thai.
University of Michigan. Ph.D. Dissertation.
- Takahashi, K. (2008b). Grammaticalization Paths of the Thai Verb DAY: A Corpus-Based Study. Papers from the 16th Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society 2006, Canberra, Pacific Linguistics.
- Takahashi, K. (2010d). A Preliminary Study on Early Changes of Verbal Negators in Thai. Journal of the Southeast Asian Linguistics Society Vol.3 (No.2): 77-92.
- Tomasello, M. (2008). Origins of Human Communication. MIT Press.
- Tottie, G. (1991a). Lexical diffusion in syntactic change: Frequency as a determinant of linguistic conservatism in the development of negation in English. Historical English Syntax. I. D. K. (ed.). Berlin, De Gruyter: 439-468.
- Turano, G. (2000). On clitics and negation in Albanian. Rivista di Grammatica Generativa 25(8).
- Vendler, Z. (1967). Linguistics in Philosophy. Cornell, Cornell University Press.
- คเชนทร์ ตัญศิริ (2554). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการณั้ลักษณะประจำคำและการณั้ลักษณะทางไวยากรณ์ในภาษาไทย : การศึกษาแบบอิงคลังข้อมูลภาษา. วิทยานิพนธ์ดุ้ษฎีบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ บั้ณชิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คั้โยโกะ ทาคาฮาชิ (2539). การปฏิเสฐในหน่วยสร้างกริยาเรียงพื้นฐานในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบั้ณชิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ บั้ณชิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2544). วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล. กรุงเทพฯ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดารณี กฤษณะพันธ์ (2538). รูปปฏิเสธในภาษาไทยถิ่นเพชรบุรี. ศาสตร์แห่งภาษา. กรุงเทพฯ, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นววรรณ พันธุมธา (2527). ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพฯ, รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527). โลกของนางนพมาศ. ปากไก่และใบเรือ. กรุงเทพฯ, อมรินทร์การพิมพ์.

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2515). การใช้ภาษาร้อยแก้วในภาษาไทยสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิริยะ ไกรฤกษ์ (2538). จารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ. กรุงเทพฯ, อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรู๊ป.

ไพทยา มีสัจย์ (2540). การศึกษาคำช่วยหน้ากริยาที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยาใจ ชูวิชา (2536). ความเป็นประโยชน์ของหน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราตรี ธีนวารช (2516). ลักษณะของคำไวยกรณ์ในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รินฤทัย สัจจะพันธ์ (2557). วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7: การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 6(1): 77-100.

วัลยา วิมุททະลพ (2512.).การเปลี่ยนแปลงความหมายของสำนวนและลำดับของคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิงอร สุพันธ์วณิช (2528). กาลในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2480). หลักภาษาไทย. พระนคร, ไทยวัฒนาพานิช.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

